

GULOVITS—MEGGYES

A SZENTATYÁK
A PAPI MÉLTÓSÁGRÓL

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

KERESZTÉNY REMEKÍRÓK

Szerkeszti

KÜHAR FLÓRIS

Szerkesztőbizottság

BERESZTÓCZY MIKLÓS, MIHALOVICS ZSIGMOND, NAGY
MIKLÓS, RADÓ POLIKÁRP, SZUNYOGH X. FERENC,
VÁROSI ISTVÁN

4. kötet

A PAPI MÉLTÓSÁGRÓL

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

A PAPI MÉLTÓSÁGRÓL

SZEMELVÉNYEK

ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS: A PAPSÁGRÓL,

SZT. AMBRUS: AZ EGYHÁZI FÉRFIAK KÖTELESSÉGEI

C. MŰVÉBŐL

FORDITOTTÁK

DR GULOVITS ANDOR

ÉS

DR MEGGYES EDE

BUDAPEST, 1944

Nihil obstat. Dr. Michael Marzell, censor dioecesanus. Nr.
4502/1942. Imprimatur. Strigonii, die 12. Junii 1942. Dr. Joannes
Drahos, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

TARTALOM

	Oldal
<i>Dr. Kúhál Flóris Bevezetés</i>	9
I Aranyházú Szent János. A papságról Ford Dr. Gulovits Andor I könyv	14
II. könyv. 1. fejezet 17 l 2 fej. 19 l. 3. fej. 22. l. 4. fej. 23 l	
III könyv. 1. fej. 28. l 5 fej. 29. l. 5. fej. 32 l 6. fej. 33. l 7 fej. 36 l. 8. fej. 39. l. 9. fej 39. l. 10. fej. 41. l 11. fej. 43. l. 12. fej 45. l. 13. fej. 46. l. 14. fej. 48. l. 15 fej 53. l 16. fej. 55 l 17 fej 58 l.	
IV. könyv. 1. fej. 63. l. 2. fej. 71. l. 3. fej. 76 l 4. fej. 78. l. 5. fej. 80. l. 6. fej. 81 l 7. fej 84. l. 8. fej 86 l 9 fej 89 l	
V. könyv. 1. fej. 91 l 2. fej. 92. l 3. fej. 93. l 4. fej. 94. l 5. fej 96 l 6 fej 98. l 7 fej 99. l 8 fej 100 l	
VI. könyv. 1. fej. 104 l. 2. fej. 105. l. 3. fej 107. l. 4. fej. 109. l. 6. fej. 112. l. 7. fej. 113. l. 8. fej. 114. l. 9. fej. 117. l. 10. fej 119. l. 11. fej. 120. l. 12. fej. 121. l. 13. fej. 125. l.	

II. Szent Ambrus: Az egyházi férfiak kötelességei.

Ford. Dr. Meggyes Ede.

A fordító előszava 113

I. könyv. 1. fej. 136. l. 2. fej. 137. l. 3. fej. 140. l. 4. fej. 142. l. 5. fej. 144. l. 6. fej. 146. l. 7. fej. 147. l. 8. fej. 148. l. 9. fej. 149. l. 10. fej. 150. l. 11. fej. 153. l. 15. fej. 155. l. 16. fej. 156. l. 18. fej. 159. l. 19. fej. 166. l. 20. fej. 168. l. 21. fej. 170. l. 23. fej. 174. l. 27. fej. 175. l. 31. fej. 177. l. 34. fej. 179. l. 35. fej. 180. l. 36. fej. 182. l. 37. fej. 186. l. 38. fej. 187. l. 43. fej. 189. l. 44. fej. 190. l. 49. fej. 191. l. 50. fej. 194. l.

II. könyv. 1. fej. 202. l. 2. fej. 203. l. 3. fej. 206. l. 4. fej. 207. l. 5. fej. 210. l. 8. fej. 212. l. 10. fej. 216. l. 12. fej. 218. l. 14. fej. 219. l. 17. fej. 221. l. 21. fej. 224. l. 22. fej. 228. l. 24. fej. 230. l. 27. fej. 232. l. 30. fej. 233. l.

III. könyv. 1. fej. 236. l. 2. fej. 239. l. 4. fej. 242. l. 5. fej. 245. l. 7. fej. 249. l. 8. fej. 252. l. 9. fej. 254. l. 12. fej. 258. l. 13. fej. 261. l. 17. fej. 262. l. 22. fej. 265. l.

Befejezés

270

ARANYSZAJÚ SZENT JÁNOS :

Περὶ ἱερωσύνης
(DE SACERDOTIO)

Fordította

Dr. GULOVITS ANDOR

BEVEZETÉS

A keresztény Remekírók sorozatának ez a kötete azt akarja bemutatni, mit gondolt az ősegyház a papi méltóságról, hogyan értékelte ezt az eszményt, milyen jellemvonásokat, erényeket kívánt benne és milyennek látta a papi méltósággal velejáró kötelelességeket. A papságról a szentatyák irodalmának két klasszikusa szól ugyancsak klasszikus, örök értékű két munkában: Aranyászjú Szent János: *A papságról* és Szent Ambrus: *Az egyházi férfiak köteleseégeiről* c. munkáikban.

Aranyászjú Szent János (354—407) antiochiai diakonus korában, 381—85 közt írta a papságról szóló művének hat könyvét. Munkáját a görög irodalomban már régóta ismert párbeszéd, dialógus formában írta meg. Ennek a műfajnak örök mintái a plátói dialógusok. Hogy mondanivalóját az eseményyszerűség drámai mozgalmasságával élénkítse, a párbeszédnek keretet is ad.

Barátja, Bazil elfogadta egy szíriai város (Antiochia Szíriának volt fővárosa) meghívását a püspöki székre és püspökké szenteltette magát abban a reményben, hogy János hasonlóképpen cselekszik majd. Amikor azonban Jánost püspökké akarták tenni, nem fo-

gadta ezt el, hanem elmenekült. Bazil ezért szemrehányással illette Jánost; János annak igazolására, hogy helyesen járt el, megírta a Papságról szóló könyvét. Könyve első részében kimutatja, mily hasznos volt az általa alkalmazott csel. Az Egyház jó püspököt kapott Bazil-ban. Ő viszont méltán háritotta el ezt a méltóságot, mert sem a tisztségtől megkövetelt képességek és erények nincsenek meg benne, sem a tisztséggel járó kísértések és veszedelmek ellen nem érzi magát fölvértezettnek. Vitatkoznak arról, hogy valóban történeti eseményt mond-e el ennek a könyvnek a keretes elbeszélése. Vannak, akik ezt költői formának tekintik (Aug. Naegle), mások azt vélik, hogy a könyv háttérében valóban megtörtént esemény rejtőzik (I. Stiglmayr S. J.). Kétségtelen, hogy Aranyszájú Szent János a dialógus műfajának szépségére költött keretet is használhatott volna. Munkájában Naziánzi Szent Gergely írását vette mintának, aki „Menekülésének Védőiratában” okolta meg, miért rejtőzött el a pusztában azután, hogy édesatyja erőszakkal pappá szentelte. Az is tény, hogy amit Aranyszájú Szent János ebben a könyvben önmagáról mond, az teljesen összevág az ő jellemével, abban nincs egyetlen mondat sem, amely ne az ő szívének legmélyebb érzéseit tolmácsolná. Hiszen amikor 397-ben megüresedett a konstantinápolyi pátriarkai szék, csak csellel tudták Szent Jánost Antiochiából a birodalom fővárosába vinni és ott is mindent elkövetett, hogy a püspökké szentelést elhárítsa magától. Vonakodása ezúttal

nem járt eredménnyel, életének kálváriája a püspökkészíteléssel megkezdődött.

Pár évvel későbbi keletű Szent Ambrus *De officiis ministrorum libri 3. c.* műve. (391 táján.) Szent Ambrus még hitjelölt volt, mikor a milanói egyház püspökké választotta és Liguria kormányzói székét a püspöki méltósággal felcserélte. Amily tökéletesen igyekezett betölteni polgári hivatalát, épp úgy akart mindenben püspöki tisztjének is megfelelni. A római ember jellemvonásait önmagán ifjúkorában Cicero: *De officiis c.* munkájának irányítása szerint dolgozta ki. Az egyházi férfiú jellemképét pedig az örök Főpap, Krisztus, vonásainak másolásával, az ószövetség nagy példáinak követésével, a már négy évszázados egyház szent püspökeinek utánzásával törekedett saját egyéniségén megvalósítani. Szent Ambrus egyike azoknak, akikben az antik római életeszmeny nemes komolysága és a keresztény szent ember lelki tartalma, szépsége, istenes áhítata a legszebb összhangban csendül össze. Anuit önmagán sok tanulmánnyal és Krisztust követő aszkézissel megvalósított, azt adja a „*De officiis*”-ben saját papjainak, egyházának és vele a keresztény jövőnek életformáló kalauzként.

Szemelvényekben közöljük a két munkát. A fordítók azon voltak, hogy azt adják a két munkából teljes szöveggel, ami Szent János és Szent Ambrus tanításából minden időnek, tehát a *mának* is szól. Azokat a részleteket, melyek a maguk korát érdekelték csak, elhagyták. Viszont a gondolatmenet össze-

függő maradt, az olvasó úgy olvashatja a könyveket, mintha a teljes szöveget látná maga előtt.

Ebben a két könyvben a Kelet és Nyugat, a görög és a latin, a hellén és a római szellem nyilatkozik meg. Egy a tárgyuk, és mégis — mily más a beállítása közös tárgyuknak! Egy az eszmény — és mégis mily másként rajzolja meg az eszményt a görög ékesszólás, a görög szellemesség, mint a római józanság, világosság! Aranyszájú a papságban a krisztusi misztérium szolgáját és az igehirdetőt állítja elénk; Szent Ambrus pedig az egyházat kormányzó, mindenkiről gondoskodó, mindenkinek mindenévé vált lelkipásztort mutatja be. Krizosztomnak Szent Pál a vezére, Ambrusnak inkább Szent Péter az eszménye. Krizosztomot az apostolok tüze, lángja hevíti, Ambrus a bölcs mértéktartás embere. Ott az eget hódító lendület, itt az Egyház történelmi hivatását a földön előkészítő római jogérzék és kormányozni tudás járul hozzá a krisztusi papság vonásainak kidolgozásához.

A katolikus egyház azért is katolikus, mert nemcsak földrajzi értelemben a Keletet és Nyugatot fogja össze, hanem szellemi kincstárának minden értékét összegyűjtő és tagjaira áthagyományozó egyetemességében is.

A katolikus papi eszmény egyformán gazdagodik azokból az értékekből, melyeket az ősegyház két történelmi méretű főpapja, Aranyszájú Szent János és Szent Ambrus műveiből merít. A legfőbb tanulság pedig, amit ezek a könyvek nyújtanak: hogy a

papi életeszmény is a természet és kegyelem együttműködésének eredménye; a natura és gratia dolgoznak benne. Az elsőben érvényesül az, amit a klasszikus műveltség az ember megnevelésében pedagógiával és filozófiával nyújtott; a másik a kereszt forrásából fakad, hogy arra a magaslatra emelje fel a papot és a hívőt, honnét a kegyelem forrásai szökellnek: Krisztus főpapi szíve magaslatára.

Kühár Flóris.

ELSŐ KÖNYV

I. FEJEZET.

Sok derék és igaz barátom között volt egy, aki mindig mellettem volt nemcsak az iskolában, hanem később is. Ugyanazokkal a tanulmányokkal foglalkoztunk. Tudásvágyunk, buzgóságunk, gondolkozásunk egy volt. (1. fej.) Minden elősegítette megértésünket: közös haza, egyforma vagyoni helyzetünk, családunk egyenrangúsága. (2. fej.)

Mikor barátom szerzetesi életpályára lépett, bár barátságunk szilárd maradt, együtt-létünknek végeszakadt. (3. fej.) Szüntelenül arra biztatott, hogy családi otthonunkat hagyjuk el és közös lakóhelyet szerezzünk magunknak. (4. fej.) Özvegy édesanyám kért, hogy amíg él, maradjak vele. Kérése és marasztalása megakadályozott tervünk megvalósításában. (5. fej.) Barátom tovább ostromolt kérésével, de nekem nem volt erőm igent mondani és édesanyámat megszeméltetni.

Ekkor jött váratlanul a hír, hogy mindketőnket püspökké akarnak szentelni. Megegyeztünk, hogy egyik leszünk elhatározásunkban és eljárásunkban. Nem tártam fel előtte őszintén tervemet, mert úgy éreztem, hogy az egyháznak csak kárt okoznék, ha Krisztus nyáját az én gyengeségem miatt

megfosztanám ettől a kiváló és kormányzásra hivatott férfiútól. Én elmenekültem a felszentelés elől, őt azonban felszentelték. Mikor megtudta, hogy én elmenekültem, szemrehányást tett nekem, hogy rászedtem. (6. fej.)

Ha már barátságunkkal és velem nem törődteél — mondotta — legalább a magad jó hírével kellett volna gondolnod, mert most azt beszélik, hogy ezt a szent szolgálatot kevélységből nem vállaltad. Tőlem is számon kérík, miért nem árultam el szándékomat, hogy módjuk lett volna elfutásodban megakadályozni. Nem is mertem elárulni, hogy tervedről nem tudtam s jó is lesz eltitkolni, ami köztünk történt. Mert ha te e méltóság elfogadását tartottad üdvösnek, magadnak is vállalni kellett volna; ha pedig károsnak tartottad, engemet is vissza kellett volna attól tartanod annál is inkább, mert őszinte barátok vagyunk és sokszor kértelek, hogy barátságunkat soha ne törjük össze. Amit tehát ellenem vétettél, mikor rászedtél, — arra nem kérek tőled mentséget. Ellenben hogyan védekezzünk azok vádjaival szemben, akik oktalansággal vagy kevélységgel vádolnak téged, sőt azokat is sértegetik, kik fel akartak szentelni, amiért annyi idős férfiút megelőzve világi dolgokkal foglalkozó ifjút választottak? (7. fej.)

Elismerem, hogy félrevezettelek, de ezt mind a te, mind az egyház javára cselekedtem. A szándékomat nézzétek s akkor megrovás helyett inkább dicséretben részesülök. Világi dolgokban, főleg a hadvezetésnél

gyakran látjuk, hogy cselhez folyamodnak, mert csak így tudnak célt érni. Így az orvosok is sokszor alkalmaznak ügyes fogást. Nem lehet a cselekedeteket végrehajtóik szándékának mérlegelése nélkül elbírálni, mert akkor Ábrahámot, Illést stb. gyilkossággal kellene vádolni, holott minden bűntől tiszták. Az a csaló, aki félrevezetését, cselfogását igazságtalanságra használja és nem helyes szándékkal viszi véghez. — Ezzel nem vádolhatsz, mert én a te javadra használtam fel eljárásomat. (8. és 9. fej.)

MÁSODIK KÖNYV

I. FEJEZET.

Lehet-e nagyobb nyereség annál, mintha azokat cselekedhetjük, amikről maga Krisztus mondotta, hogy a Krisztus iránt való szeretetnek ismertető jelei? Mikor az apostolok fejével beszélve ezt kérdi: Péter, szeretsz-e engem (Ján. 21, 15), ennek igenlő válaszára hozzá teszi: Ha szeretsz engem, legeltesd az én juhaimat!

Megkérdi a Mester tanítványát: szereti-e, — nem azért, hogy ezt megtudja — hiszen Ő mindenki szíven keresztüllát —, hanem hogy megmutassa nekünk, mennyire szíven fekszik nyájainak vezetése. Mivel ez érthető, ebből egyúttal világos lesz az is, hogy nagy és kimondhatatlan jutalomban lesz része annak, aki azokban munkálkodik, amiket Krisztus oly sokra értékel. Mert ha mi, mikor látjuk, hogy valaki háznépünknek és állatainknak gondját viseli, jóllehet mindezek pénzért megvásárolhatók, — ezt a szorgoskodást az irántunk való szeretet jelének vesszük, minő jutalomban fogja részesíteni pásztorait. Az, aki nem pénzért vagy más valami eféléért, hanem tulajdon halála árán vette meg nyáját és saját vérért adta váltságul juhaiért?

Ezért midőn a tanítvány mindjárt szeretetének tanujául is híva azt, kit szeret, ezt felelte: Te tudod, Uram, hogy szeretlek téged, — az Üdvözítő nem állt meg itt, hanem a maga szeretetének is bizonyosságát adta. Mert Ő nem azt akarta nyilvánosságra hozni, hogy Péter mennyire szereti Őt — ezt ugyanis már több más jelből megismertük —, hanem hogy Ő mennyire szereti egyházát és mind Pétert, mind pedig minket mindannyiunkat arra akart oktatni, hogy ebben mi is odaadóan buzgáljunk!

Mert miért nem kegyelmezett Isten az ő egyszülött Fiának sem?

Hogy ellenségeit kiengesztelje magával és tulajdon népévé tegye!

És miért ontotta véré?

Hogy tulajdonává tegye azokat a juhokat, kiket Péterre és utódaira bízott!

Jól mondta ezért Krisztus: Kicsoda a hű és okos szolga, kit ura háznépe fölé rendelt? (Máté 24, 45.) E szavak újra kérdeznek, bár aki mondja, nem azért teszi, mintha nem tudná, hanem miként, midőn Pétertől kérdezte: szereti-e, nem tanítványának szeretetét akarta megtudni, hanem az Ő szeretetének bőségét óhajtotta megmutatni, — úgy most is e kérdéssel: Ki a hű és okos szolga? nem azt mondta, hogy nem tudja: ki a hű és okos szolga, hanem rá akart mutatni arra, mily ritka az ilyen és mekkora ennek a tiszt-ségnek méltósága!

Nézd csak, jutalma is mekkora: Minden vagyona fölé rendeli őt, — úgymond.

II. FEJEZET.

Ezért vitatod-e hát még, hogy helytelenül félrevezettelek, holott ezután Isten összes javai fölött állsz és azokban munkálkodhatsz, miknek cselekvésére Péternek adott hatalmat, ami által őt a többi apostol fölé emelte?

Mert így szól: Péter, szeretsz-e engem jobban ezeknél? Legeltesd az én bárányaimat! Pedig mondhatta volna neki azt is: Ha szeretsz, gyakorold a böjtöt, a földön alvást, a nehéz virrasztást, vedd oltalmadba az üldözötteket, légy atyja az árváknak és atyjuk helyett támogasd anyjukat. Mindezekről azonban hallgat, hanem mit mond? Legeltesd juhaimat!

Amiket ugyanis előbb említettem, alattvalói közül sokan, nemcsak férfiak, hanem nők is, könnyen megtehetik. De mikor arról van szó, hogy ki legyen egyházának előljárója és annyi léleknek gondozása kire bizassék, e szolgálat nagysága elől térjen ki az egész női nem, sőt a férfiaknak nagy része is csak azokat állítsák oda, kik valamennyi közül nagy mértékben kitűnnek és lelki kiválóságuknál fogva a többiek közül annyira kimagaslanak, miként testi nagyságával Saul az egész zsidó népből, sőt még sokkal nagyobb mértékben. Mert itt szerintem nem is a vállak magasságát kell tekintetbe venni, hanem amekkora a különbség az oktalan állat és az értelmes ember között, akkora legyen a különbség a pásztor és nyája között,

hogy többet ne mondjak, mert a sokkal nagyobb már káros lenne.

Hiszen aki juhait elveszti akár mert farkasok ragadják el, akár mert tolvajok lopják el, akár mert ragály vagy más nyavalya támadta meg azokat, a nyáj gazdájánál még találhat valamelyes mentséget s ha kártérítést követel tőle, büntetése csak vagyoni elégtétel. Az azonban, akire emberek, Krisztusnak értelemmel felruházott nyája van bízva, egyrészt a juhok elvesztéséért nem pénzzel, hanem saját lelkével ad kártérítést, másrészt sokkal nagyobb és súlyosabb küzdelmet is kell értük vívnia.

Nem farkasokkal kell küzdenie, nem rablóktól kell félnie, hanem azért kell aggódnia, hogy a ragályt távoltartsa nyájától; hanem hogy kikkel kell harcolnia és kik ellen küzdenie, — halld csak Szent Pált, aki azt mondja: Nem a test és vér ellen kell tusazkodnunk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok ellen, ennek a sötétségnek világkormányzói ellen, a gonoszságnak égi magasságokban lévő szellemei ellen (Ef. 6, 12).

Látod-e az ellenség roppant sokaságát, harcias csatasorait, akinek fegyverzete nem a vas, hanem teljes hadi felszerelés helyett elég neki a mi megromlott természetünk?

Vagy egy másik, kegyetlen és ádáz sereget is akarsz látni, mely ostromolja ezt a nyáját? Aki az előbbiekről szólott, az mutatja meg nekünk ezt az ellenséget is, midőn így szól: Nyilvánvalóak a test cselekedetei, melyek: paráznaság, tisztátalanság, szemér-

metlenség, bujaság, bálványozás, bűbájos-ság, ellenségeskedések, viszálykodások, versengések, harag, veszekedések (Gal. 5, 19—20), rágalom, fondorkodás, felfuvalkodottság, pártoskodások (II. Kor. 12, 20) és még sok más, mert nem sorolta el mind; ezekből azonban a többit is megismerhetjük.

Továbbá az állatok pásztorát azok, kik nyáját el akarják hajtani, ha a pásztort megfutamodni látják, már nem támadják, hanem beérik azzal, hogy az állatokat elrabolják. Itt azonban, habár az egész nyáját elragadták, nem hagynak fel a pásztor üldözésével, sőt annál inkább támadják, annál féktelenebbül küzdenek ellene s nem hagyják abba, míg egészen le nem terítik vagy ők maguk teljes vereséget nem szenvednek.

Végül az állatok betegségei: éhség, dög-vész, sebek vagy akármely más baj könnyen felismerhetők és ez már maga is nagy könnyebbséget jelent a bajok gyógyításában. De van egyéb is még, ami ennél is hatékonyabban járul hozzá a bajok gyors megszüntetéséhez. Mi ez? Az, hogy a pásztorok teljes erővel kényszeríthetik állataikat, még ha ellenőkre van is ezeknek, hogy a gyógyeljárást elfogadják. Hiszen könnyen megköthetik, ha pl. égetésre vagy vágásra van szükség; ha kell, hosszabb ideig bezárva tarthatják; más eledelt adhatnak nekik; elterelhetik a vizektől és minden egyebet is igen könnyen megtehetnek velük, amit egészségük érdekében hasznosaknak látnak.

III. FEJEZET.

Viszont az emberek betegségei nem egykönnyen ismerhetők fel: Mert ki tudja az emberek közül az ember dolgait, ha nem az ember lelke, mely őbenne van (I. Kor. 2, 11).

Hogy adjon hát valaki orvosságot olyan betegségre, melynek természetét sem ismeri, sőt igen sokszor még azt sem tudhatja, vajjon egyáltalán beteg-e? Mikor pedig megtudja, akkor még nagyobb nehézség áll elő. Az embert ugyanis nem lehet ugyanolyan könnyűszerrel gyógyítani, mint gyógyítja a pásztor juhait!

Hiszen itt éppen úgy szükség lehet rá, hogy lekössék a beteget, megvonják tőle az ételt, égessék vagy vágják, de a segítség elfogadása nem attól függ, aki nyújtja a gyógyszert, hanem a betegtől. Tudta ezt ama kiváló férfiú is s ezért mondotta a korinthusiaknak: Nem uralkodunk hiteteken, hanem örömtők segítői vagyunk (II. Kor. 1, 23). Keresztényeknek ugyanis egyáltalán nem szabad erőszakkal javítani a bűnösök hibáit!

Mert míg a világi bírák ha törvénszegésen érik a bűnöst, teljes hatalommal büntetik és akarataik ellenére is kényszeríthetik őket rossz szokásaik elhagyására, — addig itt nem erőszakkal, hanem meggyőzéssel kell a vétkezőt jobbra tenni és helyes útra téríteni. Nekünk ugyanis sem a törvény nem ad hatalmat a bűnösök megfenyítésére, sem pedig, még ha adna is, nem tudnánk hol felhasználni ezt a hatalmunkat, mivel Isten csak

azokat jutalmazza, kik a bűnt nem kényszerből, hanem szabad akaratból hagyják el!

Ezért nagy művészet kell ahhoz, hogy a betegek belássák, mikép önként kell magukat alávetniök a papok gyógyításának, sőt nemcsak ezt, hanem azt is, hogy a gyógyításért hálásaknak is kell lenniök irántuk. Mert ha a lekötözött rugdalózni kezd, ami pedig csak tőle függ, csak súlyosbítja helyzetét. Ha az intelmeket, mert éles kés gyanánt vágják, megveti, megvetésével csak újabb sebet okoz magának és a mentő ápolás csak még veszedelmesebb betegségnek lesz forrásává. Mert nincs, aki képes volna az ellenszegülőt erőszakkal is gyógyulásra kényszeríteni!

IV. FEJEZET.

Mit lehet hát akkor itt tenni?

Ha ugyanis kíméletesebben bánsz azzal, kinek mély vágásra volna szüksége s nem vágsz mély sebet ott, ahol szükséges volna: a fekélynak csak egy részét távolítod el, más része azonban ott marad. Viszont, ha a szükséges metszést kíméletlenebbül hajtod végre, a beteg gyakran az ilyen fájdalom miatt kétségbe esve, teljességgel elvet mindent: orvosságot és kötéseket s lerázván igáját, szét tépven kötelékeit magát végveszélybe dönti.

Többeket is említhetnék, kiket az vitt végromlásba, hogy bűneikért egyenértékű büntetést követeltek tőlük. Mert a büntetéseket nem csupán a bűnök nagyságához kell mérni, hanem a bűnösök lelkületét is tekintetbe kell

venni, nehogy míg a szakadást összevarrni akarod, még nagyobbá tedd, nehogy míg az elbukottat felemelni törekszel, még fokozd szerencsétlenségét.

Ezért az erőtlenek, a gyöngé akaratúak és akik egészen a világ örömeiben merültek el s még hozzá származásukkal és hatalmukkal is büszkélkedhetnek, csak szelíden és apránként téríthetők el bűnös szokásaiktól s így ha nem is egyszerre, de legalább részben megszabadíthatjuk őket azoktól a hibáktól, melyek hatalmukban tartják. Mert az ilyet, ha keményen és hirtelen akarod megjavítani, fokozatos javulásának is útját állod. A lélek ugyanis, ha egyszer megszégyenítették, érzéketlen lesz: nem hallgat a szép szóra, nem fél a fenyegetésektől, jótétemények sem indítják meg, hanem sokkal rosszabb lesz annál a városnál, melyről a próféta korholva mondotta: Homlokod olyan lett, mint a párázna asszonyé, nem akartál pirulni (Jer. 3, 3).

Ezért nagy okosságra és ezer szemre van szüksége a pásztornak, hogy a lélek állapotát minden oldalról szemügyre vehesse. Mert miként sokan felfuvalkodnak és üdvösségük fölött kétségbeesnek, mivel a keserű orvosságot nem tudják elfogadni, — éppen úgy vannak olyanok is, akik mivel nem akarnak bűneikért méltó büntetést szenvedni, teljes közömbösségbe esnek, sőt sokkal rosszabbak lesznek s még súlyosabb bűnök elkövetésére is felbátorodnak.

Kell ezért, hogy a pap semmit ezek közül figyelmen kívül ne hagyjon, hanem mindent

gondosan mérlegelvén jól végezze dolgát, nehogy buzgólkodása hiába való legyen!

De nemcsak ezeknél, hanem az egyháztól elszakadtaknak visszatérítésében is sok a tennivalója, amint azt magad is láthatod. Mert a juhászot követi nyája, akárhová vezeti is azokat s ha egyes juhok le is térnének a helyes útról és ott hagyván a jó legelőt, kopár és sziklás helyeken legelésznének, elegendő, ha egy hangosat kiált, hogy az eltévedtet visszaterelje és nyájához visszaszóli. De ha az ember tévelyedik el az igaz hittől, a pásztornak nagy munkára, sok kitartásra és türelemre van szüksége. Mert az ilyet sem erőszakkal visszahúzni, sem megfélemlítéssel visszakényszeríteni nem lehet, hanem meggyőzéssel kell visszavezetni az igazsághoz, melytől elszakadt.

Nagy lélekre van szüksége, hogy el ne csüggedjen és a tévelygőknek megmentése felől kétségbe ne essék, hogy állhatatosan rágondoljon és ezt mondja: Hátha egyszer töredelmet ad nekik az Isten az igazság megismerésére és magukhoz térnek az ördög kelepcejéből (II. Tim. 2, 25—26). Ezért is mondja az Úr tanítványaihoz szólva: Ki a hű és okos szolga? (Máté 24, 45.)

Mert aki csak magát gyakorolja, csakis a maga boldogulását tartja szem előtt, a lelkipásztori működés gyümölcse azonban az egész népre kiárad. Mindenesetre az is jót tesz felebarátjával, aki alamizsnát ad a szűkölködőnek vagy másképp van segítségére a szorongatottnak, de a papnál mégis annyival kisebb, amekkora a különbség a test és lélek

között. Méltán mondotta tehát az Úr, hogy nyája gondozása az iránta való szeretetnek a jele.

Bazil: Hát te Krisztust — mondá — nem szereted?

Aranyszájú: Igenis szeretem és szeretni soha meg nem szünök; azonban félek, ne-hogy megbántsam azt, akit szeretek!

Bazil: De hát lehet-e homályosabb rejtély annál — felelte —, ha Krisztus annak, ki őt szereti, azt parancsolja, hogy legeltesse juhait, — te pedig azt mondogod, hogy azért nem akarod őket legeltetni, mivel szereted, aki ezt parancsolja?

Aranyszájú: Nem rejtély ez, sőt nagyon is világos és egyszerű beszéd. Mert ha alkalmas volnék arra, hogy ennek a hívátásnak Krisztus kívánsága szerint eleget tegyek és mégis elfutottam volna előle, szavaimat, mint téveseket, visszautasíthatnád; mivel azonban lelkem erőtlensége alkalmatlanná tesz erre a szolgálatra, mit kell szavaimat tovább magyarázni? — Igen is félek attól, hogy Krisztus egészséges és jól gondozott nyáját magamra vállalom s aztán gondatlanságom folytán elveszítem és ezzel magamra haragítom Istent, aki úgy szereti nyáját, hogy megmentésére és üdvözítésére önmagát adta érte váltságul!

Bazil: *Vigasztalás helyett csak megszomorítottál, mert most látom, milyen bajba juttattál, mikor csak magadra gondoltál és velem nem törődtél. Nem mentheted magad azzal, hogy a tömeg véleménye megtévesztett, mert senki úgy nem ismer, mint te. — Aranyszájú:*

Aki barátját papi méltóságba akarja juttatni, nem elégedhetik meg a kívülállók véleményével, hanem mindennél előbb őt magát kell ismernie. (4. fej.) A szeretet, a legnagyobb jó, Krisztus tanítványainak ismertető jele és láttam, hogy a te szívedben tökéletességben megvan s bőven ontja gyümölcseit: pl. közös barátunkat bajában magadtól mentél védeni s kijelentetted: „nem tudok más-ként szeretni, minthogy életemet is odaadom, ha veszedelemben forgó barátomat kell megmenteni”. Felebarátaink megjavításában legnagyobb szerepe a szeretetnek van. Ezzel együtt nagy okosság is van benned s így üdvösnek és hasznosnak tartottam felszentelésedet. (5. és 6. fej.)

Vádolnak, hogy megsértettem azokat, kik fel akartak szentelni. Szóba se jöhet az emberek megsértése akkor, ha az ő megtisztelésükkel Istent volnánk kénytelenek megbántani! Akik Istennek élnek, csak ő reá irányíthatják tekintetüket s visszavonulásomban nem láthatnak sértést, mert csak lelke-met akartam megmenteni, hogy alkalmatlan voltam ellenére nem vállaltam e méltóságot. Sőt akkor sértettem volna meg őket, ha nem futok el, mert sok gyanúsítást mondhattak volna mind rám, mind kiválasztóimra, hogy emberi tekintetből szenteltek fel s nem gondoltak az egyház javával és érdekével. Felszentelésem után pedig csak megerősítettem volna ezeket a gyanúsításokat, mert erőtlenségem miatt sokat hibáztam volna. (7. fej.)

HARMADIK KÖNYV

I FEJEZET.

Az elmondottakból kitűnik, hogy nem akartuk megsérteni azokat, kik megtisztelték és e méltóság elől való kitérésünkkel nem akartuk megbántani őket. Hogy pedig ezt nem elbizakodottságból tettük, igyekszem tehetségem szerint megvilágítani.

Ugyanis ha vezéri vagy kormányzói hatalmat ajánlottak volna fel nekem és akkor döntöttem volna így, méltán gyanúsíthatna engem ezzel bárki, sőt nem is büszkének, hanem oktalannak tarthatna mindenki. Mikor azonban a papi méltóságot kínálták fel, mely annyira fölötte áll a királynak, mint amekkorára a különbség a lélek és test között, ki merne bennünket kevélykedéssel vádolni?

Hiszen nem lenne-e balgaság már maga az is, hogy azokat, kik a kisebbet megvetik, oktalansággal vádolnák, míg azokat, kik a sokkal magasztosabbal teszik ugyanezt, nem esztelenséggel, hanem a kevélység vádjával illetnők? Éppen úgy, mintha valaki azt, aki a gulyát lenézné és csordás nem akarna lenni, nem büszkeséggel, hanem esztelenséggel vádolná, míg azt, aki az egész földkerekség uralmát vagy a föld összes hadainak fővezértségét utasítaná vissza, nem oktalannak, hanem kevélynek mondaná.

Csakhoggy nem így van, valóban nem így és akik így beszélnek, nem minket, hanem önmagukat gyalázzák. Mert még csak elgondolni is, hogy az emberi természet ekkora méltóságot megvethessen, eléggé elárulja, hogy mit tartanak felőle azok, akik ilyet állítanak. Soha ugyanis ilyen gyanú eszükbe nem jutna, ha nem tartanák jelentéktelen és mit sem érő dolognak! Mert miért nem mert az angyalok méltóságáról eddig soha senki ehhez hasonlót gondolni, és mondani, hogy lehet emberi lélek, mely merő kevélységből nem akar ennek a természetnek méltóságába jutni? Hiszen mi ezeket a hatalmaságokat nagynak gondoljuk és el sem merjük hinni, hogy ember ennél a méltóságnál valami nagyobbbat gondolhasson. Ezért sokkal több joggal lehetne gőgöseknak nevezni azokat, akik bennünket vádolnak vele, mert senkiről ezt fel nem tételezték volna, ha előbb ők maguk nem tartották volna azt mit sem érő dolognak.

Akik engem kevélységgel vádolnak, hogy e méltóságot el nem fogadtam, magukkal jönnek ellentétbe. A hívek többsége nem tudja a valót és azt hiszi, hogy ki sem szemeltek arra vagy pedig alkalmatlannak találtak; de meg azért sem áll meg a kevélység vádjá, mert ennek a méltóságnak elfogadása csak nagy dicsőséget szerzett volna nekem. (2. és 3. fej.)

IV. FEJEZET.

A pap itt a földön végzi ugyan hivatását, de a mennyei rendekkel van egy sorban és

pedig teljes joggal. Mert sem ember, sem angyal, sem arkangyal, sem valamely más teremtetett hatalom, hanem maga a Vigasztaló rendelte ezt a szolgálatot és Ő kívánta, hogy testben maradva is átértsék, hogy az angyalok szolgálatát teljesítik. Ezért aki fel van szentelve, annak oly tisztának kell lennie, mintha már is a mennyekben ezek között a hatalmasságok között lenne.

Félelmetesek és rettenetesek voltak már azok is, amik a kegyelmet megelőzték, mint a haronák, a gránátalmák, a mellre és vállra helyezett drágakövek, a mitra, a főpap fejéke és köntöse, az aranylemez, a szentek szentje és annak egész belső nyugalma. De ha valaki összeveti a kegyelem dolgaival ezeket a félelmetes és rettenetes dolgokat, csekélységeknek fogja találni és belátja, hogy ami a törvényről szól, ezekre is áll: Nem is dicsőséges, ami abban a részben megdicsőült ennek a túláradó dicsősége miatt (II. Kor. 3, 10).

Mert amikor az Urat látod magad előtt feláldozva és fekve s a papot az áldozat fölé hajolva imádkozni és azt, hogy ez a drága vér mindenkit lánggra gyullaszt, nem kell-e azt hinned, hogy már nem is az emberek között a földön élsz, hanem talán egyenest az égbe ragadtattál, s lelkedből minden földi gondolatot kizárva, mintha csak pusztá lélek volnál, tiszta értelemmel szemlélnéd ezeket a mennyekben.

Mily csoda! Istennek mekkora emberszeretet!

Aki az Atyával a magasban együtt ül, azt

mindnyájan kezükben tartják ebben az órában, — Ő pedig odaengedi magát azoknak, kik őt átkarolni és magukhoz venni akarják.

Mindezt azonban csak a hit szemével lehet látni!

S te ezeket megvetésre méltóknak találod vagy olyasvalaminek, hogy ezekkel szemben bárki is felfuvalkodhassék?

Óhajtod-e más csodából is látni ennek a szent méltóságnak nagyságát?

Gondolj Illésre és a körülötte álló nagy tömegre, az oltárra helyezett áldozatra (Kir. III. 18.). Mindenki mozdulatlanul és néma csendben áll, csak a próféta imádkozik, amikor hirtelenül tűzláng csap le az égből az oltárra. Mily csodálatos, mily bámulatraméltó?

Jöjj azonban ide és ami itt történik, azt nemcsak csodásnak, hanem minden csodánál nagyobbbnak fogod látni!

Itt áll a pap és nem a tüzet, hanem magát a Szentlelket hozza. Hosszan imádkozik, de nem azért, hogy felülről leszálló tűz eméssze meg a felajánlott adományokat, hanem hogy emez áldozat által az arra leszálló kegyelem mindenkinek a lelkét betöltse és a tűzben megtisztított ezüstnél ragyogóbbá tegye.

Ki merné tehát lekicsinyelni ezt az oly annyira félelmetes titkot, hacsak nem örült vagy esztelen?! Vagy nem veszed-e észre, hogy az ember lelke ennek az áldozatnak tüzeit soha befogadni nem tudta volna és attól mindenki egészen megsemmisült volna, ha nem volna mellette az Isten kegyelmének segítsége?

V. FEJEZET.

Mert ha valaki felfogja, mit jelent az, hogy egy húsból és vérből való ember oly közel juthat ehhez a hatalmas és örökkévaló Lényhez, az igazán megérti, mekkora méltósággal ékesítette a papokat a Szentlélek kegyelme. Hiszen általuk valósul meg mindez és több, ezeknél nem kisebb dolog, ami megdicsőülésünket és üdvösségünket szolgálja. Itt élnek a földön, itt tartózkodnak, de az égi dolgok szétszétására kaptak megbízást és olyan hatalmat nyertek, melyet Isten még az angyaloknak vagy arkangyaloknak sem adott. Ezeknek ugyanis sohasem mondotta: Amiket megkötöztök a földön, meg lesznek kötve mennyekben is és amiket feloldoztok a földön, fel lesznek oldozva mennyekben is (Máté 18, 18).

A földi hatalmasságoknak is van hatalmuk kötni, de csak a testtel szemben, — ez a kötelék azonban magára a lélekre vonatkozik és a mennyekbe is átmegy: mert amit a papok itt lent tesznek, azt odafent Isten is megerősíti és szolgálóinak ítéletét az Úr is szentesíti.

Mert mi mást adott nekik, mint teljes hatalmat a menny fölött, mikor ezt mondotta: Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsátatnak nekik és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva (Ján. 20, 23). Hiszen mi nagyobb e hatalomnál? Az Atya minden ítéletet átadott a Fiúnak (Ján. 5, 22), itt pedig azt látom, hogy a Fiú viszont teljesen nekik adta át. Oly nagy hatalmat nyertek tehát,

mintha már is az égbe emelkedtek volna s az emberi természetén felülemelkedve szenvedélyeinktől mentek volnának.

Ha egy király szolgái egyikének akkora hatalmat adna, hogy börtönbe vethesse vagy szabadon bocsáthassa azt, akit akar, — az illet bizonyára mindenki irigyelné és csodálattal nézne rá; viszont hogyan lehetne elgondolni, hogy annak a méltósága, aki Istentől annyival nagyobb hatalmat kapott, amennyivel több az ég a földnél, a lélek a testnél, egyesek szemében oly csekélynek látszanék, hogy bárki is, aki megkapta, leicsinyelhetné ezt az ajándékot.

Félre ezzel az örültséggel!

Mert tiszta örültség megvetni azt a hatalmat, amely nélkül sem nem üdvözülhetünk, sem a megígért javakat el nem nyerhetjük. Mert ha senki sem mehet be a mennyek országába, hacsak vízből és Szentlélekből újra nem születik (Ján. 3, 5), és aki nem eszi az Úr testét és nem issza az Ő véré, elveszti az örök életet (Ján. 6, 54), — és ha ezek, — mint mondtam, — nem valósulhatnak meg más-ként, mint egyedül a papok felszentelt kezei által, ki kerülheti el a pokol tüzét, vagy ki nyerheti el a neki készített koronát ezek segítségével?

VI. FEJEZET.

Igenis ők azok, ők, akik megbízattak a lelkek újra születésével és akik hatalmat nyertek a keresztség által új életet adni: általuk öltjük fel Krisztust és temetkezünk el az Isten

Fiával és válunk ennek az áldott Főnek tagjaivá. Így ők — méltán — nemcsak a fejedelmeknél és királyoknál félelmetesebbek, hanem szüleinknél is drágábbak nekünk. Ezek ugyanis a vérből és a test ösztönéből nemzettek minket, ők azonban az Istenből való születésünknek, ennek a boldog újjászületésnek, az igazi szabadságnak és annak a kegyelem szerint való örökbefogadásnak szülői.

A zsidó papoknak csak a test poklosságát megtisztítani, sőt helyesebben nem is megtisztítani, hanem csak a megtisztulást megállapítani volt hatalmuk és — hiszen jól tudod — mégis mennyire óhajtott volt náluk a papság. Ezek azonban nem a test poklossága, hanem a lélek tisztátalansága fölött, és nem is csak a megtisztulás megállapítására, hanem annak tökéletes megtisztítására nyertek hatalmat, úgy hogy akik őket vetik meg, sokkal bűnösebbek és súlyosabb büntetést érdemelnek, mint Dátán és társai (Num. 16). Mert ezek, bár olyan hatalmat követeltek is maguknak, mely őket meg nem illette, azt mégis, mint az ő nagy vágyakozásukból is kitűnik, csodálatos dicsőségnek tartották. Ezek pedig ezzel az igen magasztos és igen kiemelkedő méltósággal szemben, amazokkal ellentétben, sokkal súlyosabb vakmerőségre vetemedtek. Mert nem mindegy, ha a tiszteletlenséget nézzük: a meg nem illető hatalmat hajhászni, avagy megvetni az ilyen értékeket, hanem annyival súlyosabb ez annál, mint amekkora a különbség a megvetés és csodálat között.

Lehet-e tehát oly szerencsétlen lélek, mely ekkora értékeket megvetni képes volna? Senkiről se merném mondani ha csak nem az ördög kísértése viszi rá.

De visszatérek oda, honnan eltértem. Isten nemcsak a büntetésben, hanem a jótevésben is nagyobb hatalmat adott a papoknak, mint a test szerinti szülőknek s a kettő közt akkora a különbség, amekkora a jelen és jövő élet között.

Azok ugyanis csak erre, ezek azonban arra a másik életre szülnek fiakat. Azok nem képesek sem a testi halált elhárítani, sem a fenyegető betegséget távoltartani tőlük, emezek pedig gyakran megmentik a beteg és immár halálra vált lelket is részint azzal, hogy más, enyhébb büntetést szabnak rájuk, részint meg, hogy egyáltalán nem is engedik betegségbe esni őket és pedig nemcsak tanításukkal és intelmeikkel, hanem sokkal inkább imádságaik ereje által.

Továbbá nemcsak mikor újjá szülnek minket, van hatalmuk felettünk, hanem később is elkövetett bűneink megbocsátására. Beteg valaki közületek? — mondja az apostol. — Hivassa el az egyház papjait és ezek imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében; és a hitből fakadó imádság megszabadítja a beteget és az Úr megkönnyebbíti őt és ha még bűnökben van, megbocsáttatnak neki. (Jak. 5, 14—15.)

Ezen felül a test szerint való szülők, ha gyermekeik valamely előkelő és hatalmas

embert megsértenek, nem tudnak rajtuk segíteni; a papok ellenben sokszor nem a hatalmasokat, nem a királyokat, hanem magát a haragvó Istent engesztelik meg.

Mer-e még valaki minket ezek után is gőggel vádolni?

Én azt hiszem, hogy az elmondottak nyomán hallgatóim lelkét oly nagy félelem fogja el, hogy többé már nem e méltóság elől menekülőket, hanem inkább az oda tolakodókat és érte törtetőket fogják elbizakodottsággal és vakmerőséggel vádolni. Mert, ha már a városok kormányzói is, ha csak nem elég okosak és nem igen éberek, tönkre teszik a várost és magukat is romlásba döntik, — mit gondolsz, mily nagy erőre van szüksége annak saját személyében, de onnan felülről is, aki Krisztus jegyeseinek ékesítését kapja feladatul, hogy ne vétkezzék?

VII. FEJEZET.

Senki sem szerette jobban Krisztust, mint Pál; senki jobban nem buzgólkodott érte; senki több kegyelmet nem kapott, mint ő. És mégis, bár ennyi adománnyal is volt elhalmozva, félt és remegett mind e méltóságtól, mind a rábízottakért: De félek — mondá — hogy amint a kígyó félrevezette Évát álnokságával, úgy a ti értelmetek is megromlik és elfordul a Krisztus iránt való egyenes lelkülettől (II. Kor. 11, 3). Majd ismét: Félelemben és nagy rettegésben voltam nálatok (I. Kor. 2, 3).

Ime, ez az ember, aki a harmadik éig ragadtatott és Isten titkait szemlélhette (II. Kor. 12, 2), aki annyi halálveszedelmet állt ki, ahány napot megtérése után élt, — ez az ember vonakodott a Krisztustól kapott hatalommal élni, nehogy a hívők közül valakit is megbotránkoztasson.

Ha tehát ő, aki az Isten parancsainál többet tett és sohasem a saját érdekét, hanem mindig hívei javát kereste, ennyire félt, mikor ennek a hatalomnak nagyságára gondolt, mit kell tennünk nekünk, akik sokszor a magunk javát keressük, akik Krisztus parancsainál nemcsak hogy nem teszünk többet, hanem nagyobb részt át is hágjuk azokat?

Kicsoda szenved, hogy én ne szenvednék? Ki botránkozik meg, hogy én ne égnék (II. Kor. 11, 29) — mondá ő. Ilyennek kell lennie hát a papnak, sőt nem is csak ilyennek, mert ez még kevés, sőt semmi ahhoz képest, amit mondani akarok. Mit?

Azt kívánnám, hogy magam legyek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért, test szerint való rokonaimért (Rom. 9, 3) — mondá ugyancsak ő.

Aki ezeket elmondhatja, akinek lelke ekkora áldozatra kész, azt méltán lehetne vádolni, ha menekülne előle. Viszont, aki annyira távol áll ettől a tökéletességtől, mint mi, nem akkor érdemel megvetést, ha elfut, hanem amikor elfogadja. Mint ahogy, ha egy hadvezéri állás betöltéséről volna szó és az állás betöltésére hivatottak kovácsot vagy vargát, avagy más kézművest rántanának elő és állítanak a hadsereg

élére, azt a szerencsétlent senki sem dicserné, hacsak ott nem hagyná és nem tenne meg mindent, hogy az így rá zuduló veszedelmet kikerülje.

Mert, ha elégséges volna, hogy a pástorságra az embert egyszerűen meghívják és éppen csak elfoglalja hivatalát s ebből semmi kára nem származna, — ha valakinek úgy tetszik, vádoljon hiú nagyravágyással; ha azonban nagy bölcsesség, a bölcseségnél is inkább az Isten nagy kegyelme, jó erkölcsök, tiszta élet és az emberinél nagyobb tökéletességnek kell abban lennie, aki ily nagy feladatot magára vállal: ne tagadd meg tőlem együttérzésedet, ha meggondolatlanul elveszni nem akartam.

És ha egy roppant nagy, evezősökkel teli és drága kincsekkel megrakott teherhajónak vezetője állítana oda a kormányrud mellé és megparancsolná, hogy vezessem az égei vagy tirrhén tengerre, első hallásra ellentmondanék. S ha megkérdezné valaki: miért? — azért — felelném —, hogy a hajót el ne süllyeszem. Ugye ebben az esetben, mikor pedig csak anyagi kártól lehet félni és csak a testi halál veszedelme fenyeget, senki sem kifogásolja, ha valaki nagy ovatossággal jár el. Mikor azonban a hajótöröttek nem a tengerbe vesznek, hanem a pokol tüzébe süllyednek, és az a halál vár rájuk, mely nemcsak a lelket választja el a testtől, hanem mind a kettőt örök kárhozatra is taszítja, haragusztok és megvettek minket, mivel magunkat meggondolatlanul ily nyomorba dönteni nem akartuk.

VIII. FEJEZET.

Kérve kérlek, ne tegyétek ezt! Ismerem lelkemet, ezt az erőtlent, szegényes lelket, ennek a szolgálatnak nagyságát és a vele járó sok nehézséget. A fölszentelt ember lelkét ugyanis a tengert felkorbácsoló szelek-nél is nagyobb viharok ostromolják.

IX. FEJEZET.

Első valamennyi között a hiú nagyravágás rettentés szirtje, mely sokkal veszedelmesebb, mint a sziréneké, amelyről a monda-költők csodákat mesélnek. Ezt ugyanis sokan sértetlenül kikerülték, ha mellette elhajóztak. Rám nézve azonban ez a szírt annyira veszélyes, hogy még most sem vagyok képes kikerülni, mikor pedig már nem is kell félnem, hogy valami kényszer a mélységbe taszít. És ha valami ezt az elől-járói tisztet rám bízna, szinte hátrakötött kezekkel dobna oda az ezen a sziklán tan-yázó vadaknak, hogy azok napról-napra marcangoljanak.

És mik ezek a szörnyetegek?

A harag, kislelkűség, irigység, versengés, rágalmak, vádaskodások, hazugság, képmu-tatás, cselvetések, gyűlölet ellenségeink iránt, káröröm a papok hibái fölött, bosszan-kodás sikereiken, dicsvágy, a népszerűség hajszolása, méltóság keresése, rangkórság (sok embernek lelkét ez dönti legtöbbször veszedelembe), élvhajászat, szolgai meg-hunyászkodás, nemtelen csuszás-mászás, az

ügyefogyottak lenézése, a gazdagok iránt való figyelem, meg nem érdemelt és káros megtisztelések, adójukra és elfogadójukra egyaránt veszedelmet rejtő kedveskedések, szolgai és csak a leghitványabb rabszolgához illő félelem, az őszinte szó elhallgatása, az alázatosság tettetése annak valósága nélkül, feddésnek és dorgálásnak elmulasztása, vagy inkább a szegényekkel szemben nagyon is kemény, a hatalmasokkal szemben azonban ajkat megnyitni sem merészelő gyávaság.

Mindezeket és ezeknél még több szörnyeteget is nevel ez a szirt és aki egyszer ezek hatalmába kerül, szükségszerűen olyan szolgaságba süllyed, hogy sokszor olyasmit is meg kell tennie, — még asszonyok kedvéért is, miről még beszélni is szégyen!

Mert bár az isteni törvény ezeket ebből a szolgálatból kizárta, ők mégis be akarnak oda jutni és mivel maguk semmit sem tehetnek, mindent mások által visznek keresztül s már akkora befolyásra tettek szert, hogy azt juttatják a papságba vagy zárják ki abból, akiket ők akarnak. Ezzel a magasztos dolgokat annyira lealacsonyítják, hogy szinte megvalósulva látjuk, amit a mondás tart: Az alattvalók vezetik előljáróikat.

És ha legalább férfiak volnának, nem pedig olyanok, kiknek tanítaniok sem szabad! De mit mondok: tanítani? Szent Pál még azt sem engedte meg nekik, hogy a gyülekezetekben felszólalhassanak. Viszont hallottam felpanaszolni, hogy már akkora szólásszabadságot adtak nekik, hogy még az

egyházak előjáróit is megfeddik, sőt keményebben dorgálják őket, mint a gazdák cselédjeiket.

X. FEJEZET.

Egyébként ne gondolja senki, hogy én mindenkit vétkesnek tartok az említett bűnökben. Mert vannak, igen sokan vannak, akik nem jutnak hálóiukba, sőt többen, mint azok, kik hatalmukba kerülnek.

De magát a papi méltóságot sem vádolom ezek miatt a hibák miatt. Távol legyen tőlem ez az esztelenség! Hiszen, akinek esze van, a gyilkosságért nem a kardot, a részegségért nem a bort, az erőszakoskodás miatt nem a testi erőt, az oktalan vakmerőségért nem a bátorságot, hanem az Isten adományaival visszaélőket okolja és kárhoztatja.

Mert a papi méltóság maga lesz vádlónk, ha nem jól töltjük azt be!

Hiszen nem ez az oka az általunk említett bajoknak; hanem mi magunk szennyezzük be azt, — kiki saját körülményei szerint, — ezekkel a rútságokkal, mikor csak úgy találmra olyan férfiakat engedünk oda jutni, akik minthogy előzőleg sem a maguk lelkét meg nem vizsgálták, sem e hivatás súlyát meg nem fontolták, készségesen elfogadják a felkinált méltóságot, mikor azonban cselekedniök kellene, hozzá nem értésökben vakoskodva ezer bajt zúdítanak a rájuk bízott emberekre.

Ez, igen, ez az, ami majdnem velünk is

megtörtént, hacsak Isten ezekből a veszélyekből gyorsan ki nem ragadott volna s nem gondoskodott volna mind egyházának, mind az én lekemnek megmentéséről.

De mondd csak, mondd meg nekem, mit gondolsz, honnan az egyházban ezek a bajok? Én úgy gondolom nem máshonnan, mint abból, hogy a vezetők kiszemelése és kiválasztása találomra és meggondolatlanul történik. Mert a főnek kellene a legerősebbnek lenni, hogy a test többi részeiből kiáradó káros kigőzölgéseket távoltartani és szükség szerint elnyomni tudja. De ha maga a fő is erőtlen, nem lesz képes ezeket a bajt hozó kigőzölgéseket elhárítani, hanem maga is mindinkább elerőtlenedik és magával együtt az egész testet romlásba dönti. ... Hogy ez velünk is meg ne történjék, Isten a lábak rendjében tartott vissza bennünket, melybe kezdettől tartoztunk.

Mert azonkívül, miket elmondottam, még nagyon sok másra is van szüksége a felszentelt embernek és ezek nincsenek még bennem.

Ezek között pedig legfőbb az, hogy egészen ment legyen a lélek mindenféle vágyakozástól, mely e hatalomra tör. Mert ha valaki módfelett törtet e hatalom után s azt elérnie is sikerül, csak hevesebb lángot szít fel magában, majd annak birtokában minden rosszra kész lesz: akár hízelegni kell, akár valami nemtelen és méltatlan dolgot elkövetni, akár rengeteg pénzt áldozni érte, csak-hogy azt magának biztosítsa. Hogy pedig sokan ezért a hatalomért törtetve az egyhá-

zat gyilkossággal szennyezték be, városokat dúltak fel, — még említeni sem akarom, nehogy úgy tűnjék fel, mintha hihetetlen dolgokat mondanék.

Oly nagy áhítattal kell ezzel a méltósággal szemben eltelnünk, hogy annak terhe elől — úgy gondolom — ki kell térnünk; de ha már részesei lettünk és egyszer megtörténék, hogy olyan hibát követnénk el, mely miatt attól megfosztatnunk kellene, nem szabad bevárnunk mások ítéletét, hanem ezt megelőzve, önmagunktól kell e méltóságot letennünk. Így ugyanis még kiérdekelhetjük, hogy Istennél kegyelmet találjunk, míg ha e méltósághoz a tisztesség ellenére is ragaszkodunk, nemcsak bocsánatot nem nyerhetünk, hanem az Isten haragját még inkább kihívjuk azáltal, hogy előbbi vétkeinket súlyosabbal tetézzük.

XI. FEJEZET.

De ezt soha senki sem fogja vállalni!

Súlyos, nagyon is súlyos dolog tehát túlságosan törtetni e méltóság után. És ezt Szent Pállal nem ellentétben, hanem vele egyetértve állítom. Mert mit mond ő? Aki püspökséget kíván, derék dolgot kíván (I. Tim. 3, 1.). Én sem magát a méltóságot, hanem tekintélye és hatalma után való törtetést mondom károsnak és azt tartom, hogy ezt a vágyat a lélekből minden erővel ki kell irtatni és jelentkezésekor a kezdet kezdetén el kell nyomni magunkban, hogy mindenben függetlenül cselekedhessünk. Mert aki nem

vágyakozik ennek a hatalomnak fényében tündöklenni, nem fél elveszteni sem azt; ha pedig nem fél, keresztényhez illő szabadsággal fog tudni cselekedni mindenben. Míg aki fél és retteg, hogy elveszti azt, sok keserű bajjal teli szolgaságot vesz nyakába s gyakorta kényszerül mind az embereket, mind magát az Istent is megbántani.

A papi lélek ne ilyen legyen, hanem miként látjuk, hogy a csatában a vitéz katonák bátran harcolnak, sőt hőiesen meg is halnak, úgy illő, hogy azok, akik erre a szolgálatra vállalkoztak, hivatásukat úgy töltsék be, mint keresztény férfiakhoz illik, és tudjanak esetleg arról le is mondani, — jól tudván azt, hogy az ilyen lemondás nem csekélyebb dicsőséget szerez, mint maga a méltóság.

Ugyanis amikor valaki azért szenved el ilyesmit, mert semmi tisztességtelen vagy hivatásával össze nem egyeztethető dolgot nem bír elviselni, egyrészt büntetést szerez az őt igazságtalanul bántalmazóknak, másrészt magának szerez nagyobb érdemet, mert: Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket és hazudván minden rosszat mondanak rátok énérettem. Örölgjétek és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges menyyekben (Máté 5, 11—12.). S ez áll akkor, mikor valakit munkatársai akár irigységből, akár mások kedvéért, akár ellenségeskedésből, akár más igaztalan okból üldöznek ki helyéből. Mikor azonban ellenségei részéről kénytelen ezeket elviselni, — úgy gondolom,

nem kell bizonyítani, mekkora érdemet szerez ezek gonoszsága folytán.

Meg kell tehát vizsgálnunk magunkat minden szempontból és lelkiismeretesen ki kell ismernünk magunkat, hogy ennek a rangkór-ságnak mégcsak pislogó szikrája se lappangjon bennünk. Mert még azoknál is, akik előzőleg mentek voltak ettől a szenvedélytől, csak remélhető, hogy e méltóságba jutva elkerülhetik azt. Aki azonban már e méltóság elnyerése előtt is magában hordja ezt a rettenetes és borzalmas szörnyeteget, ki sem lehet mondani, milyen tüzes kemencébe veti magát, ha azt elnyeri.

Bennünk azonban — és ne gondold, hogy szerénységből valótlanul akarok mondani, — nagyon is erős ez a vágy, amely sok más egyébbel együtt eléggé megfélemlített és arra kényszerített, hogy megfussak előle.

Miként ugyanis a testi szerelmesek jobban érzik szenvedélyük gyötrelmét, ha szerelmükkel együtt lehetnek, míg ha messze távoznak attól, akit szeretnek, kihül szenvedélyük is, — ugyanígy azok számára is, akik e méltóság után vágyódnak, ha annak közelében vannak, leküzdhetetlen lesz ez a kór-ságuk, míg ha annak reményét is kizárják, a reménységgel együtt ez a vágyuk is kihál.

XII. FEJEZET.

Ez volt az egyik, még hozzá nem csekély okom. Ez azonban egymagában is elég lett volna, hogy ettől a méltóságtól távoltartson.

De valójában van egy másik okom is, ennél nem kisebb! S ugyan mi az?

A papnak nagyon éleslátónak és nagyon is körültekintőnek kell lenni, hogy ne csak magának, hanem a nagy sokaságnak is élhessen. Mi azonban buzgóság nélkül valók és tunyák vagyunk, alig elégségesek a magunk üdvösségének munkálására is. Ezt magad is elismerheted, ki barátságból mindenkinél jobban iparkodol hibáinkat takargatni.

Ne is említsd nekem a böjtölést, virrasztást, a földön alvást és a test többi sanyargatását, hiszen magad is jól tudod, hogy ezektől mily messze állok. De még ha teljes buzgósággal gyakorolnám is ezeket, a bennem lakozó restség miatt erre az előjárói tisztre nem adnának elég erőt. Ezek ugyanis nagy segítségére vannak egy olyan embernek, ki céljába zárkózva csak magával törődik, — de akinek annyi hívő között kell magát megosztania és a rábízottak mindegyikének gondozását külön-külön is el kell látnia, mit használnak övéinek lelki előhaladására, hacsak egyébként nem lakozik benne buzgó és erős lélek!

XIII. FEJEZET.

Ne csodálkozzál, ha a lelkierősségnek még más bizonyítékát is megkívánom az ön-sanyargatáson kívül a lélekben!

Ételről, italról, puha fekvőhelyről lemondani ugyanis sok embernek, — amint azt látjuk, — nem nehéz, — különösen azoknak, kik természetüknél fogva keményebbek és

kiskoruktól így nőttek fel; de egyébként is a test állapota és a megszokás sokban enyhíti a lemondás nehézségét. De a sértést, bántalmat, durva szavakat, alattvalóink meggondolatlanul vagy joggal hangoztatott gúnyoló bírálatát, s akár feletteseinknek, akár az alárendelteknek ok nélküli és igazságtalan szemrehányásait elviselni nem mindenki tudja, hanem csak igen kevesen. És bizony látni lehet, hogy akik amazokban oly erősek, ezek miatt annyira fejüket vesztik, hogy a dühöngő vadállatoknál is féktelenebbül törnek ki. Ezért elsősorban az ilyeneket kell a papság soraitól távoltartani!

Az egyháznak ugyanis semmiféle kárt nem okoz, ha előljárói az étkezésben nem sanyargatják magukat és nem járnak mezítláb, ellenben a szenvedélyes indulat mind arra, kit hatalmába ejt, mind a többiekre nagy bajt hoz.

Továbbá azokra, kik az előbbieket nem teszik, Isten nem mondott ki fenyegetést, ellenben a csupán csak haragvókat is pokollal és a gyehenna tűzével fenyegette meg.

Tehát miként a hiú dicsőségahajhászó, mikor a többiek felett való hatalmat elnyeri, csak olajat önt a tűzre úgy, aki haragját sem magában, sem a közvetlen környezetével való beszédben féken tartani nem tudja, hanem könnyen fellobban, — ha egész tömeg vezetését bizzák rá, mintegy ezrektől és mindenfelől felbőszített vadállat, maga sem fog soha békében élni és a rábízottaknak is csak ezer bajt szerez!

XIV. FEJEZET.

Semmi sem bénítja meg annyira az értelem tisztán látását és az elme ítélőképességét, mint a zabolatlan és teljes hevességgel kitörő harag.

A harag ugyanis — úgymond — még a bölcszet is tönkreteszi! Mert a lélek elhomályosult szeme, mintha csak éjtszakai harcban volna, nem tud különbséget tenni barát és ellenség, nemes és nemtelen között, hanem mindenkivel szemben egyformán viselkedik, sőt még ha kárt kellene is vallania, könnyen elviseli, csakhogy szíve kívánságát kielégíthesse.

Mert a léleknek ez a kirobbanása is egy neme a gyönyörűségnek és még az élvezeteknél is nagyobb szolgaságba hajtja s józan nyugalmit mindenestől felforgatja. Ugyanis könnyen vakmerőségre ragadja, féktelen ellenségeskedésnek, oktalan gyűlölködésnek, könnyelmű sértéseknek és sok összeütközésnek lesz szülőanyja és sok ezekhez hasonlót kényszerül mondani és cselekedni, mikor a szenvedély teljes hullámverése egészen elragadja a lelket, úgyhogy sehol erősen megtámaszkodni nem bírván, ekkora indulatnak ellenállni nem tud.

Bazil: De már tovább nem állhatom nagy színleléseidet! — mondja —, hisz mindenki nagyon jól tudja, mily messze vagy te ettől a nyavalyától.

Aranyászájú: Jó ember — mondtam —, miért akarsz engem közel vinni ehhez a tűzhöz és bennem az alvó szörnyeteget föléb-

reszteni? Vagy nem tudod, hogy ez eddig is nem a mi erényességünk folytán sikerült, hanem azért, mert szeretjük a kényelmet. Az ilyen lelkületű embernek pedig jobb, ha magában marad vagy csak egy-két jóbarát társaságában él. Így még elkerülheti ezt az emésztő tüzet, de mi lesz vele, ha ilyen nagy gondok örvényébe kerül?! Akkor ugyanis nemcsak önmagát, hanem magával együtt sok mást is a pusztulás lejtőjére sodor és a tökéletesség munkálására hanyaggá tesz.

Mert úgy szokott lenni, hogy az alattvalók nagy tömege többnyire utánzandó példaképet lát előljárói erkölcsseiben és ahhoz szabja magát. Hogy tudná tehát ezek indulatosságát megfékezni az, akiben magában is csak úgy forr a méreg? Vajjon ki fog arra törekedni, hogy másoknál jobban mérsékelje magát, mikor felettesét is indulatosnak látja?

Pedig a papok hibái semmiképen sem maradhatnak titokban, hanem még a legkisebbek is hamarosan napvilágra kerülnek. A bajnok is, amíg otthon marad és senkivel sem áll ki viadalra, ha még oly gyöngé is, titokban tarthatja gyengeségét, de tüstént kiderül ez, mihelyt nekivetközve a porondra kilép.

Igy az emberek hibáit is, míg egyedül és visszavonultan élnek, leplezi a magány, de mikor a nyilvánosság elé kerülnek, zárkózottságukat, mint valami ruhát levetni kényszerülnek és a külvilágban való mozgás közepette mindenki előtt meztelenül tárják fel lelkünket. Miként tehát kiváló tetteik sokakat segítenek, hogy hasonló buzgóságra serkenjenek, ugyanígy hibáik másokat az

erények gyakorlásában való lanyhaságra csábítanak és a jócselekedetek végzésében restségre bátorítanak.

Ezért kell, hogy a pap lelkének szépsége minden szempontból ragyogjon, hogy azoknak lelkét, akik rá tekintenek, megörvendeztesse és egyben meg is világítsa!

Mert az egyszerű emberek mintegy sötétben elkövetett bűnei csak a vétkezőket döntik romlásba; a tekintélyes és sokak szeme előtt élő ember bűnei azonban általános romlást idéznek elő mindenkiben, mikor azokat, akik a jónak fáradságos követésében amúgy is lanyhák, még csak hanyagabbakká teszik, azokat pedig, akik ezekben tökéletesedni akarnak, elbizakodottságra kísértik.

Azonkívül az egyszerű emberek hibái, még ha nyilvánosságra kerülnek is, senkinek sem okoznak említésre méltó lelki veszedelmet; akik azonban ennek a méltóságnak magaslatán állanak, egyrészt mindenkinek szemei előtt vannak, másrészt — még ha csak kicsiben hibáznak is — mások e kis hibákat is nagyoknak látják. Az emberek ugyanis a bűnt nem a cselekedet súlya, hanem a vétkezőnek méltósága szerint mérlegelik!

A papnak ezért lankadatlan buzgóságával, életét állandóan szemmel tartó éberséggel és mindenre kiterjedő körültekintéssel kell magát minden oldalról mint valami páncélfegyverzett felvértetni, hogy rajta senki védtelen és sebezhető helyet ne találjon és rá halálos csapást ne mérhessen! Mert körülötte mindenki kész arra, hogy őt megsebezze és lesujtsa, még hozzá nemcsak ellenségei

és ellenfelei, hanem sokan azok közül is, kik barátságot színlelnek.

Olyan lelkeket kell tehát kiválasztani, amelyenekké egykor a babiloni tüzes kemencében az Úr kegyelme a belévetett szentek testét tette. Ezt a tüzet ugyanis nem rőzse, nem szurok vagy kóc táplálja, hanem valami más, ami ezeknél sokkal élénkebben éleszti, mivel ez a tűz nem esik érzékeink alá, hanem az irigységnek emésztő lángja lobogja körül, mindenfelől felcsapván körülötte tör rá és keményebb próbára teszi életét, mint akkoron a kemencetűz tette azoknak az ifjaknak testét. Ha aztán szalmának csak legkisebb nyomára is talál, tüstént belekap, a fertőzött részt elégeti, valónknak többi részét pedig, még ha a nap sugarainál ragyogóbb is volt, megperzseli és füstjével egészen elhomályosítja.

Amíg tehát a papnak az élete minden tekintetben tökéletesen rendben van, ezek a rossz indulatok nem férhetnek hozzá, de ha a legcsekélyebbet is figyelmen kívül hagyja, — ami pedig könnyen megeshetik, mivel ember és ennek az életnek sokat háborgó tengerén evez, — összes egyéb jócselekedetei sem elegendők, hogy a vádaskodók nyelvétől megmentsék, mert amazokat a legkisebb vétke is mind elhomályosítja! De meg a papról mindenki úgy akar ítélni, mintha nem is volna teste és nem emberi természettel volna felruházva, hanem mintha angyal és minden egyéb gyarlóságtól mentes volna.

És miként a zsarnokot, míg hatalmának teljében van, mindenki féli és igyekszik ked-

vében járni, mert elűzni nem tudja, mikor azonban észreveszik, hogy csillaga hanyatlóban van, a színlelt tisztelettel felhagynak és akik kevéssel előbb barátai voltak, hirtelen nyílt ellenfelei és ellenségei lesznek s mivel gyengéit kiismerték, rátörnek és hatalmától megfosztják: ép ez történik a papokkal is! Amint legkisebb tévedésüket is észreveszik, ugyanazok, akik hatalmuk miatt még csak az imént is tisztelték és kedvükben jártak, hevesen ellene fordulnak s nem is mint zsarnokot, hanem mint annál sokkal rosszabbat akarják megsemmisíteni.

S amint amaz is főképen testőreitől retteg, úgy ez is leginkább a hozzá közelállók-tól és munkatársaitól félhet! Senki ugyanis nem áhitozik annyira az ő méltósága után és senki jobban nem ismeri dolgait, mint ezek s ezért még rágalmaikat is könnyebben elhitetik és őt, minden kis dolgát felfujva, hamis híreszteléseikkel tönkretehetik. Ezek épenséggel megfordítják az apostol szavát: Ha az egyik tag szenved valamit, együtt szenved vele valamennyi tag, vagy ha az egyik tag megdicsőül, együtt örvendez vele valamennyi tag (I. Kor. 12, 26), — hacsak valaki mindezek ellenére is teljes jámborsággal meg nem állja helyét!

Ily nagy harcba akarsz hát minket beledobni? És úgy gondolod, hogy lelkünk ereje elegendő ily változatos és sokfelé ágazó küzdelemre? Honnan vagy kitől tudod ezt? Mert ha Isten jelentette ki neked, mint isteni megnyilatkozást, mutass bizonyosságot és követem; de ha nem így van és csak em-

beri vélemény alapján mondasz felőlem ítéletet, tedd félre téves véleményedet. Azokat illetőleg ugyanis, amik bennünket illetnek, sokkal inkább nekünk kell hinned, mint másoknak, mert: ki tudja az emberek közül az ember dolgait, ha nem az ember lelke, mely őbenne van (I. Kor. 2, 11)?

Úgy gondolom, ha előbb nem is, ezekkel a szavaimmal eléggé meggyőztelek, hogy mind magunkat, mind azokat, akik minket kiszemeltek, csak nevetségesekké tettük volna e méltóság elfogadásával és hogy nagy veszteség árán újra csak amaz életkörülmények közé kerültünk volna vissza, melyben most vagyunk.

Továbbá nemcsak az irigység, hanem az irigységnél is sokkal sarkalóbb rangkórság szokta a legtöbb embert annak birtokosai ellen feltüzelni. És miként az uralkodni vágyó gyermekek bosszankodnak szüleik hosszú öregsége miatt, úgy ezek közül is sokan, mikor azt látják, hogy valakinél a papi méltóság viselése hosszú nyúlik, — minthogy megölni mégis csak nagyon nagy bűn volna, — őt méltóságából kiforgatni iparkodnak, mert valamennyien helyébe kíváncsoznak és mindegyik abban reménykedik, hogy ez a méltóság majd reá fog szállni.

XV. FEJEZET.

Az egyházi elöljárók választásánál is szinte annyiféle váddal illetik a papot, ahány hívő van. Pártokra szakadnak. Nem nézik a lélek erényességét, azt, hogy ki való arra, hanem

egész más szempontok után indulnak. Ezért van aztán, hogy a megválasztottak a nagy feladattal szemben tehetetlenül állnak vagy felhagynak előbbi buzgóságukkal s így maguknak nagy lelki kárt okoznak anélkül, hogy másoknak hasznára lettek volna.

Arra, hogy valakiből jó pap lesz, még nem elég bizonyíték, hogy egész életét az egyházi szolgálat alsóbb fokában töltötte, vagy pedig a tisztos kor, mert hátha még így is alkalmatlan maradt. Még szörnyűbb az, ha olyanokat emelnek méltóságba, kik inkább büntetést érdemelnének. Ne csodálkozzunk Isten haragján, ha ezt a szent méltóságot teljesen méltatlan emberek töltik be!

Még rettenetesebb az, ha méltatlanok miatt arra érdemeseket mellőznek vagy kitűrnak helyükből. Krisztus fiai pusztítják Krisztus javait! Ő meg jóságos szívvel csak irgalmát érezteti és bűnbánatra hív.

E méltóságba juttatás után is még sok nehézség áll elő: személyének és megválasztójának ellenségei minden tetteben csak hibát keresnek, amíg el nem űzik vagy a maguk jelöltjét is be nem juttatják. Ezek a pártoskodások igen sok veszedelmet hoznak az egyházra.

Ugyanaz történik, mintha egy hajóskapitány hajóján, mely teli van rakománnyal, kalózokat is vinne, akik neki is, a hajónlévőknek is s a matrózoknak is óráról-órára szüntelenül vesztére törnének.

Ha viszont ezeknek barátságát a maga üdvösségénél is többre tartja, befogadván olyanokat, kiket nem volna szabad: ezek helyett

maga az Isten lesz ellensége. Lehet-e ennél valami szörnyűbb? De velük szemben is csak mindig nehezebb lesz helyzete az előbbinél, mivel valamennyien összefognak ellene s így még erősebbek lesznek.

Valamint ugyanis a csendes tenger is, ha egymással viaskodó szelek dúlnak fölötte, tombolni kezd és tajtékzik, s elpusztítja a rajta hajózókat, épígy az egyház nyugalmát is, ha oda zavargó emberek férkőznek be, viharok és hajótörések váltják fel.

XVI. FEJEZET.

Fontold meg tehát, milyennek kell lennie annak, kinek ily nagy viharral kell megküzdnie és a közjó érdekében ilyen nagy akadályokat kell ügyesen elhárítania.

Az ilyen embernek méltóságteljesnek — de leereszkedőnek is, tekintélyesnek, de barátságosnak is —, szigorúnak, de megértőnek — részre nem hajlónak, de szolgálatkésznek —, alázatosnak, de nem szolgalelkűnek, — erélyesnek, de szelídnek is kell lennie, hogy mindezekkel sikeresen szembe szállhasson.

Ezért erre a méltóságra minden áron fel kell emelni azt, aki alkalmas rá, még ha mindenki ellene volna is; viszont aki arra nem való, azt, még ha ugyanolyan eréllyel mindenki összefogna is mellette, távol kell tartani, s minden ellenségeskedést vagy barátságot félretéve, csak egyet: az egyház javát szabad szem előtt tartanunk!

Aki tehát pap akar lenni, annak előbb

mindent jól meg kell fontolnia, mert akkor a sok nehézség nem éri meglepetésként.

Sok nehézséggel jár az özvegyek gyámolítása is. Látszatra csak az anyagiak kezelése a gond. Pedig nagy körültekintésre van szükség, hogy őket számontartsuk: a rendetlenül és találomra végzett bejegyzések már sok bajt okoztak. Aztán ha olyan szegényeket tart el az egyház pénzén, kikről szégyenletes bűnök derülnek ki, csak Isten büntetését s az emberek elítélését hívja ki és a jótékonságra hajlandókat is csak visszatartja az adakozástól. Szigorúan ellen kell őrizni azt is, hogy az igazán tehetetlen szegények asztalát ne fogyasszák azok, kik a magukéból is megélhetnek. Gond az is, hogy élelmezésük mindig meglegyen.

E feladat betöltésére még nem elég, hogy valaki a vagyont megveti. Sok türelem is kell, hogy panaszaik, ok nélküli vádaskodásuk, gyanúsításuk, jajgatásaik miatt indulatba ne jöjjön. A szegény nép nyomorúságáért szánalmat és nem megvetést érdemel. Bajuk miatt őket lenézni s szegénységük szenvedését megvetéssel tetézni, kegyetlenség.

Ezért egy ilyen bölcs férfiú, jól ismervén az emberi természetben rejlő kapzsiságot és kevélységet s tapasztalván a nyomor romboló erejét, hogy a legnemesebb lelket is a mélybe ránthatja és kiölve belőle a szégyenérzést, újra meg újra ugyanazokba a bűnökbe sodorja, — buzdít, hogy elégedetlenségeik miatt ne bosszankodjanak és örökös zaklatásaikért felindulva ne forduljon el

tőlük az, akinek kötelessége őket gondozni, hanem legyen szelid és leereszkedő a nyomorúságaikkal szemben: Hallgasd meg a szegényt — mondá — kelletlenség nélkül és felelj neki békés szelidséggel. (Eccl. 4, 8.)

Ime nem beszél a bosszúságot okozó szegényről — mit is lehetne mondani az ilyen esetről?! —, hanem ahhoz intézi szavait, aki nyomorúságát megérteni tudja, figyelmeztetvén, hogy a szegényeket még adományának átnyújtása előtt vigasztalja meg tekintetének kedvességével és szavainak nyájasságával.

Aki így velük érezni nem tud, hanem inkább sok szidalommal illeti őket, megvetéssel és indulatosan bánik velük, adományával nemcsak nem enyhíti szegénység-okozta elkeseredésüket, hanem durvaságaival jobban érezteti nyomorúságukat. Mert ha a gyomor követelőzése miatt szégyenérzésüket félretenni is kényszerülnek, az ilyen élet mégis csak fáj nekik. Mert mikor a megsgyenyülésen kívül, hogy a fenyegető éhség miatt koldulniok és koldulva szégyenüket félretenni kénytelenek, még sértéseket kell elszenvedniök, lelküket az elkeseredés indulata önti el és szinte elvesztik józan eszüket.

Aki tehát istápolásukra vállalkozik, az legyen olyan nemes lelkületű, hogy szemrehányásaival fájdalmukat ne növelje, hanem inkább enyhítse azt vigasztalásával. Hiszen miként a gazdag, ha sértés éri, nem talál vigasztalást vagyonában a sértés-okozta fájdalomra, — éppen úgy a szegény is, ha kedves szót hall és részvét kíséretében kapja ala-

mizsnáját, több vigasztalást talál benne és jobban örül neki, s így kétszeres adományban részesül.

Ezeket nem magamtól mondom, hanem az után, aki az előbbi buzdítást adta. Az mondja ugyanis: Fiam! Ne toldd meg a jótettet szemrehányással, és ne fűzz bántó, rossz szót semilyen adományodhoz. Nemde a har-mat enyhíti a hőséget? Így a szép szó jobb még az ajándéknál is. Nem ér többet a szép szó a jó adománynál? De a jótékony ember mindegyikkel szolgál. (Eccl. 18, 15—17.)

Az előljárónak azonban nemcsak szelíd-nek és türelmesnek kell lennie, hanem jó be-osztónak is, hogy az egyház vagyona se túl nagy, se kevés ne legyen, hogy az adomá-nyokból a segítségre szorulóknak azonnal tudjon adni. Sokba kerül az utasok megven-dégelése, a betegek ápolása. Az előljárónak okosnak kell lennie, hogy a gazdagokat ál-landó adakozásra bírja, másrészt az adomá-nyok felhasználásában az adakozók szándé-kával ellenkezésbe ne kerüljön.

Külön gondja legyen a betegekre, mert tü-relmetlenek és mindent mástól várnak s kis-mulasztás is bajt okozhat.

XVII. FEJEZET.

A hajadonokra való felügyelet is nagy fel-adat. Ők az egyház *'királyi nyája'*, kik arra hivatottak, hogy angyalok életét éljék. Nem szabad céltalanul és sokat kijárniok, meg-gondolatlanul fecsegniök, civakodniok, a hi-zelgéseknek pedig még a nevét sem ismer-

hetnék. Gondos őrizetre van szükségük, mert sok a kísértőjük, s nem a férj az, akivel szemben hűtlenséget követnek el, hanem maga Jézus Krisztus. Vissza kell tartani őket a temetésektől és virrasztásoktól. Nem sorolható fel a sok gond, mellyel vezetésük és ellenőrzésük jár, de azért az előljáró velük is törődjön, mert minden hajadon cselekedetéért a felelőség elsősorban őt terheli.

A bírói működés is sok gyűlölséget szerez, mert elég nehéz az igazságot megtalálni is, de még nehezebb a megtalált igazság ellen nem véteni. Ez sok fáradtsággal és veszedelemmel jár.

A gyarlóbbak közül nem egy, mikor bajba jut és pártfogásra nem talál, hitében is hajótörést szenved. Sokan ugyanis azok közül, akiket sérelem ért, még megbántójuknál is jobban gyűlölik azokat, kik nem mennek segítségükre és sem az ügyek zavaros voltát, sem a helyzet nehézségét, sem a papi közbenjárás korlátait, sem más mentséget nem hajlandók elfogadni, hanem kérlelhetetlen bírák lesznek s egyedüli mentségnek azt ismerik el, ha őket a rájuk nehezedő bajokból kiszabadítják. Aki ezt teljesíteni nem tudja, soha nem kerül ki kárhoztatásukat, még ha ezer okot hozna is fel.

Mivel említést tettem a közbenjárásról, rámutatok előtted a panaszok egy másik forrására is.

Igen sok sérelem származik abból is, ha a püspök a kalmároknál is jobban, szinte naponként nem látogatja házaikat. Mert nemcsak a betegek, hanem az egészségesek is

elvárják, hogy látogassák őket, s nem is valami jámbor szándékból, hanem hogy tiszteljük és tekintélyük növekedjék. És ha meg-esik, hogy a gazdagabbak és tekintélyesebbek közül valakit valamilyen fontos okból, az egyház java érdekében, gyakrabban látogatnak meg, minjárt hizelgő és kegyhajhászó hírébe kerül.

De mit említem a közbenjárást és látogatásokat, mikor már abból is a szemrehányások egész tömege zúdul rájuk, hogy kit hogyan köszöntenek, úgy hogy ez súlyos teherként nehezedik lelkükre és szinte összeroszkodnak alatta?

Hiszen még szemük járását is figyelik. Sokan legtermészetesebb cselekedeteiket is szigorú vizsgálat alá veszik bírálgatva hangjukat, szemük járását, nevetésük módját. „Erre kedvesen mosolygott — mondogatják —, azt barátságos arccal és hangosan üdvözölte, engem meg csak félvállról és futtában.” Ha pedig nagyobb társaságban beszéd közben nem tekintget jobbra-balra, sokan elbizakodottnak mondják.

Ki képes eleget tenni ennyi bíráló kívánságnak, hacsak nem elég erős, hogy ne találjanak benne hibát, vagy hogy minden bírálattal szemben tisztázni tudja magát. Mert úgy volna jó, ha rá senki se panaszkodhatnék, vagy ha ez már nem lehetséges, legalább tisztázni tudja magát panaszaikkal szemben. Ha még ezt sem teheti meg, mert sok embernek öröm az, ha mást ok nélkül és alaptalanul is vádolhat, az ilyen panaszok

fölött való keserőséget hős lélekkel kell elviselni.

Mert akit jogosan vádolnak, könnyen elviseli a panaszokat. Hiszen nincs keményebb vádlónk, mint lelkiismeretünk maga s ha ez az igen kemény vádlónk már előbb elítélt, akkor a kívül álló vádlókat könnyebben elbírnjuk. Akinek azonban a lelkiismerete tiszta és alaptalanul mégis vádolják, gyorsan haragra gerjed és könnyen elkeseredik, hacsak előzőleg nem gyakorolta magát az emberek esztelenségeinek elviselésében. Mert meg nem állhatjuk, valóban nem, hogy a hamis rágalmakra és vádakra lelkünk fel ne háborodjék és az ilyen méltatlanságok fölött fájdalmat ne érezzen!

S mit mondjak arról a szomorúságról, melyet akkor éreznek, mikor valakit az egyház közösségéből kell kizárni? És ha még ez a szomorúság volna minden baj. De itt nem csekély lelki pusztulás is fenyeget és félni lehet, hogy az illetővel, kit túlszigorúan büntettek, az fog történni, mit Szent Pál mond: Hogy a felette nagy bánat valamiképpen megemészti az ilyet (II. Kor. 2, 7).

Igen nagy körültekintésre van tehát szükség, nehogy éppen az, aminek használni kellene, csak nagyobb bajnak legyen előidézője: mert ha az ilyen gyógy eljárás után meg is bocsát minden bűnt, ezeknek ellene felgerjedt haragjában a vágást helytelenül alkalmazó orvos is részes lesz!

Micsoda büntetésre kell tehát felkészülnünk, mikor majd nemcsak a magunk bűneiért kell számot adnunk, hanem a mások

vétségeiért is végső ítélet alá kerülünk? Ha ugyanis a saját bűneinkért való számadás gondolatára is rettegés fogja el lelkünket, hogy nem fogjuk tudni kikerülni ama örök tüzet, — mire kell felkészülve lennie annak, akinek annyi emberről kell majd számot adnia! Hogy pedig ez igaz, halld Szent Pál, vagy inkább Krisztus szavait: Engedelmeskedjete elöljáróitoknak, és hódoljatok nekik, mint akik számot fognak adni lelkeitekért (Zsid. 13, 17).

Csekélységnek mondható-e hát félelmem ettől a fenyegetéstől? Még kimondani sem lehet!

Már ezek is meggyőzhetik legmakacsabb és legkeményebb ellenfeleimet is, hogy nem kevélységből vagy hiú dicsőségvágyból, hanem önmagunktól való félelemből és e méltóság fenségének átgondolása következtében futottunk el.

NEGYEDIK KÖNYV

I. FEJEZET.

Ezeket hallván *Bazil*, elgondolkozva így szólt:

Te valójában csak akkor félhetnél ettől, ha kerested volna ezt a méltóságot. Mert csak aki maga hirdeti magát alkalmasnak valamely hivatás betöltésére, hogy azt elnyerhesse, csak az nem mentegetőzhetik később alkalmatlanságával, ha annak elnyerése után megfelelni nem tud. Az ilyen ugyanis már eleve megfosztja önmagát ettől a védekezéstől, mivel maga tolakodott oda és mintegy magához ragadta ezt a szolgálatot.

Aki tehát saját akaratából és önként jut hozzá, nem mondhatja, hogy „Nem szándékosan követtem el ezt a bűnt és akaratom ellenére döntöttem romlásba ezt vagy azt”. Aki ítélni fog fölötte, azt mondja majd neki erre: „Ha tudtad, hogy ennyire alkalmatlan vagy és nincs elegendő erőd ekkora feladatnak kifogástalanul való betöltésére, miért törtéttél utána és hogyan merésztél erődöt meghaladó terhet vállalni magadra? Ki kényszerített rá téged? Ki húzott oda erővel, ha ellenkeztél és menekültél előle?”

Te azonban ezeket sohasem fogod hallani, mert magad sem vádolhatod majd magadat

ilyesmivel; hiszen mindenki jól tudja, hogy te ennek a méltóságnak elnyeréséért egyetlen lépést nem tettél, hanem mások közreműködése emelt abba. És így ugyanaz, ami azokat, ha vétkeznek, minden irgalomtól megfosztja, neked nagy mentségedre fog szolgálni.

Aranyszájú: Erre én fejemet csóválva es csendesen mosolyogva bámultam egyszerűségét s így szóltam hozzá:

Magam is szeretném, hogy úgy legyen, amint mondod, — de nem azért, hogy elfogadjam, ami elől most elfutottam, — te jószágos lélek! Mert ha nem is várt volna rám semmiféle büntetés azért, hogy arra való alkalmasság nélkül is vállaltam volna Krisztus nyájának gondozását, akkor is keservesebb lett volna minden büntetésnél számomra ilyen nagy megbízatást elfogadni és a megbízóval szemben oly nagy hálátlanságot tanúsítani.

Miért óhajtanám tehát mégis, hogy véleményed helytálló legyen?

Azért, hogy ezek a szegény szerencsétlenek, — mert így kell neveznem azokat, akik vállalt hivatásuknak kellőképpen megfelelni nem tudnak, még akkor is, ha — mint mondod — ezerszer kényszerítették őket és nem tudván mire vállalkoztak, vétkeznek, — elkerülhessék az örök tüzet, a külső sötétséget, azt a soha el nem pusztuló férget, hogy szétmarcangolva a képmutatókkal együtt el ne pusztuljanak!

De hát mit tegyek? Nem így van ez, valóban nem! És ha akarod eme szavaim bizonyí-

tására először a királyok példáját hozom fel, amelynek pedig Isten előtt koránt sincs akkora értéke, mint a papi méltóságnak.

Saul, Kis fia, király lett anélkül, hogy arra még csak gondolt volna is. Hiszen csak samarait ment keresni (I. Kir. 9.) és a prófétához csak azért ment, hogy ezek felől kérdezősködjék. Ez azonban a királyságról beszélt neki. Bár próféta mondotta neki, még sem kapott rajta hirtelen, hanem vonakodott és visszautasította mondván: Ki vagyok én és milyen atyám háza?!

S mégis mi történt vele? Vajjon mikor visszaélt az Istentől neki adott hatalommai, ezek a szavak megmentették-e őt annak haragjától, ki őt királlyá tette? Pedig mondhatta volna Sámuelnek, mikor ez megfedette: Hát én törtetem e királyság után? Hát én kapaszkodtam e hataloméért? Nyugalmas és visszavonult magánéletet akartam élni s te rántottál bele ebbe a méltóságba. Ha egyszerű ember maradok, ezeket a botlásokat könnyen elkerülhettem volna, mert mint egyszerű sorban lévő ismeretlen embert nem küldtek volna ki erre a feladatra, sem pedig Isten nem bízta volna rám az amalekiták ellen való háborút s e megbízás nélkül ezt a bűnt soha nem követtem volna el!

Csakhogy mindez elégtelen lett volna a védekezésre, sőt nemcsak elégtelen, hanem igen veszedelmes is, mert csak Isten nagyobb haragját hívta volna ki.

Mert annak, akire nagy méltóságot ruháztak, nem szabad a méltóság nagyságát bünei mentségéül felhozni, hanem Istennek ezt az

iránta tanusított nagy jóságát a tökéletese-
désben való nagyobb előhaladásra kell fel-
használni! Aki ugyanis azt hiszi, hogy sza-
badon lehet vétkeznie, mivel magasabb méltó-
ságba jutott, mi mást tesz, mint Isten em-
berszeretetét használja bűnei mentségéül, —
miként ezt az istentelen és könnyelmű éle-
tet élők szokták mindenkor hangoztatni.

Mi azonban nem lehetünk ilyen lelkülé-
tűek, sem hasonló esztelenségbe nem süly-
lyedhetünk, hanem mindig arra kell töreked-
nünk, hogy ami erőnktől telik, azt megte-
gyük s mind beszédünk, mind gondolataink
szentek és szelídek legyenek!

Héli sem maga kereste a főpapi méltósá-
got, — hogy hagyván a királyit a papi méltó-
ságra térjünk át, amelyről most szó van.
És mégis mit használt ez neki, mikor vétke-
zett? (I. Kir. 4, 18.) De mit mondok: kereste?
Még ha akart volna, sem térhetett volna ki
előle, mert a törvény kényszerítette rá, mi-
vel Lévi törzséből való volt és a származás
rendje szerint a főpapságot neki kellett be-
tölteni. Fiainak gonoszsága miatt mégis ke-
ményen kellett bűnhődnie neki is!

És mi történt a zsidók első főpapjával, aki-
ről Isten oly sokat beszélt Mózesnek? Mivel
nem volt elég erős, hogy a nép esztelenségé-
vel szembeszálljon, nemde kicsibe mult,
hogy maga is el nem pusztult, hacsak test-
vérének közbenjárása meg nem engeszteli
Isten haragját?

Miután Mózesről is említést tettem, helyén
való lesz szavaimnak igazságát a vele tör-
téntekkel is igazolni.

Ez az áldott Mózes annyira nem kereste a zsidók fővezérségét, hogy elfogadni is vonakodott és még Isten parancsa után is ellenkezett s majdnem megharagította azt, aki ezt neki parancsolta. De nemcsak ekkor, hanem később, a fővezérség elnyerése után is, inkább meghalni is kész volt, csakhogy ettől megszabadulhasson: „Ha te másként ítélsz, akkor kérlek, ölj meg engem” (Num. 11, 15). És mégis, miután a víz hiánya miatt vétkezett, ez a folytonos vonakodás meg tudta-e védeni őt (Num. 20, 12) és kieszközölhette-e számára Isten bocsánatát? Ugyan mi másért nem mehetett be az ígért földjére? Határozottan nem másért — miként mindnyájan tudjuk —, mint azért a bűnéért, amely miatt ez a csodálatos férfiú nem érhetette meg azt, amit a rábizottak elértek, hanem sok fáradozás és szenvedés után, ama kimondhatatlan hosszú vándorlás után, sok háború és győzelem után annak a földnek határain kívül halt meg, amelyért oly sokat küzdött; — elszenvedte a tenger veszedelmeit, de a kikötőbe érkezés örömét nem élvezhette!

Láthatod tehát, hogy nemcsak azoknak nincs mentségük bűneikre, akik erővel ragadják magukhoz ezt a méltóságot, hanem azoknak sincs, akik mások kényszerítésére jutnak abba!

Minthogy pedig még azok is keményen bűnhődtek, akik magának Istennek rendelésével szemben is ellenkeztek és ettől a veszélytől semmi sem menthette meg sem Áront, sem Hélit, sem azt az áldott, szent, próféta- és csodálatraméltó férfiút, aki sze-

lidebb volt minden embernél, ki a földön lakott (Num. 12, 3) s aki az Istennel úgy beszélt, ahogy az ember barátjával szokott, — akkor nekünk, kik az ő erényeitől oly messze vagyunk, nehezen szolgálhat mentességünkre az a tudat, hogy mi nem magunk törekedtünk erre a méltóságra; különösen mikor az ilyen pappászentelések közül sok nem az Isten kegyelméből történik, hanem az emberek akaratából!

Judást is Isten választotta ki és vette fel abba a szent testületbe, és mint a többiekre, őrá is ráruházta az apostoli méltóságot, sőt ezeknél többet is bízott rá: az adományok kezelését. Mégis mi történt vele? Vajjon mivel mindkét hivatásával visszaélt, mikor elárulta Azt, akinek hirdetésére vállalkozott s amikor hamisan gazdálkodott abban, amiben hűségesen kellett volna sáfárkodnia, — elkerülte-e a büntetést? Sőt éppen emiatt sokkal súlyosabb büntetést vont magára, még pedig teljesen jogosan!

Mert az Istentől nyert kiváltságokat nem szabad az Ő megbántására használnunk, hanem csak arra, hogy neki minél inkább kedvében járjunk!

Viszont, ha valaki nagy méltóságba jutott és erre hivatkozva kívánná, hogy a megérdemelt büntetéstől szabaduljon, éppen úgy tenne, mintha a hitetlen zsidók egyike Krisztusnak eme szavaira: Ha nem jöttem és nem szólottam volna nekik, vétküik nem volna; ha nem műveltem volna közöttük a tetteket, amilyeneket senki más nem művelt, bűnük nem volna (Ján. 15, 22 és 24), — a jó-

ságos Üdvözítőt vádolva így szólt volna: „Miért jöttél hát és miért szólottál? Miért műveltél csodákat? Hogy annál nagyobb büntetéssel sujthass minket?

Ilyeneket mondani a legnagyobb örültség és esztelenség!

Ez az orvos ugyanis nem azért jött, hogy elítéljen, hanem hogy meggyógyítson téged; nem azért, hogy betegségédért megvessen, hanem hogy megszabadítson betegségedtől. Te azonban magad háritottad el az ő gyógyító kezét: ezért tehát súlyosabb büntetést szenvedsz! És miként megszabadulhattál volna régi hibáidtól, ha magadat gyógykezelésének alávetetted volna, úgy mivel hozád közeledni látván őt, elfutottál, többé nem tudod azokat levetni és mert levetni nem tudod, lakolni fogsz! Minthogy pedig te voltál az oka, hogy rólad való gondoskodása tenmagad miatt kárbaveszett, nem ugyanaz a fenyítés vár rád a méltóság elnyerése után, mint az Istentől nyert kiváltságod előtt, hanem a méltóság elnyerése után sokkal szigorúbban fogsz bűnhődni.

Mert akit még az elnyert jótétemények sem tesznek jobba, megérdemli, hogy sokkal keményebb fenyítésben részesüljön!

Mivel tehát beigazolást nyert, hogy ez a védekezés értéktelen, sőt nemcsak meg nem védi azokat, kik igénybe veszik, hanem még nagyobb fenyítéknek teszi ki, más bizonyosságot kell keresnünk.

De mit? — felelte *Bazil*, — mert ezek után semmi sem állhat rendelkezésemre: oly

nagy félelemmel és rettegéssel töltötték el szavaid!

Aranyszájú: De kérve kérlek, ne légy ennyire kicsinyhitű! Van, igenis van segítség; még pedig nekünk gyengéknek az, hogy soha ebbe a méltóságba ne jussunk, nektek erőseknek viszont az, hogy az üdvösség reményét az Isten kegyelmén kívül semmi másba ne helyezzétek, mint abba, hogy soha nem tesztetek semmi olyat, ami ehhez az adományhoz és az ajándékozó Istenhez méltatlan volna!

Mert a legnagyobb büntetésre azok lesznek méltók, akik e méltóság után maguk törtettek s miután elérték azt, akár könnyelműségből, akár gonoszságból, akár járatlanságból rosszul töltik be hivatásukat. De azért azok sem várhatnak bocsánatot, akik nem maguk keresték azt, mert ezeknek sem lesz mentségük.

Ezért még ha ezerszer felszólítanak és kényszerítenek is valakit, én azt tartom, hogy nem ezekre kell tekintettel lenni, hanem előbb meg kell vizsgálnia lelkét és csak mindent szigorúan mérlegelve szabad engednie a kényszerítésnek!

Ugy-e, aki nem építőmester, nem merne vállalkozni házépítésre, sem aki nem jártas az orvosi tudományban, betegek gyógyítását nem merné kézbe venni, hanem ellenállana, még ha oly annyira kényszerítenék is rá és nem szégyelné tudatlanságát? Csak éppen az, akire annyi sok lélek gondozását akarják bízni, ne vizsgálja meg előbb magát, hanem — még ha teljesen al-

kalmatlan is — fogadja el ezt a szolgálatot csak azért, mert mások kívánják, vagy mert mások kényszerítik erre, csak hogy másokat meg ne bántson?

Hát nemcsak másokkal együtt önmagát is végromlásba dönti? Önmagában még üdvözülhetett volna, így azonban magával együtt másokat is végpusztulásba ránt. Mert honnan remélhet szabadulást? Honnan várhat bocsánatot? Kik fognak akkor mellénk állni?

Vajjon azok, kik most kényszerítenek és erőnek erejével belevisznek? De hiszen őket is ki fogja megmenteni majd akkor, mikor maguk is szószólóra szorulnak, hogy elkerüljék az örök tüzet?

Hogy pedig ezeket nem azért mondom most, hogy megfélemlítselek, hanem mert ez az igazság, halljad, mit mond Szent Pál tanítványának, szeretett lelki fiának, Timóteusznak: Kezedet elhamarkodva fel ne tedd senkire, hogy ne legyen részed idegen bűnöken. (*I. Tim. 5, 22.*)

Belátod-e hát, hogy azokat, akik bennünket ebbe a méltóságba akartak emelni — amennyire rajtunk állott —, nemcsak szemrehányástól, hanem büntetéstől is mentették meg.

II. FEJEZET.

Miként ugyanis a kiválasztottaknak nem lesz elég mentségükre azt mondani: Nem önként vállalkoztam rá és csak azért nem menekültem el előle, mivel nem láttam előre, hogy mi fog rám várni, úgy a felszentelőket

sem mentheti majd, ha azzal védekeznek, hogy a felszenteltet nem ismerték. Sőt emiatt még súlyosabb lesz bűnük, mert olyat emeltek e méltóságra, akit nem is ismertek és lát-szólagos védekezésük csak súlyosbítani fogja ellenük a vádat.

Mert nem fonák dolog-e az, hogy aki rab-szolgát akar venni, előbb megmutatja azt az orvosnak, az eladók részéről kezeseket követel, a szomszédokat kikérdezi, sőt még ezekben sem nyugszik meg, hanem hosszabb próbaidőt köt ki, — míg aki valakit ebbe a szent szolgálatba akar beiktatni, elhamarkodva és ötletszerűen mások iránt való szeretetből vagy gyűlöletből nyilvánít véleményt és mond ítéletet s semmi egyéb komoly vizsgálatot nem tart?

Ki fog hát majd akkor érettünk közbenjárni, mikor azok is pártfogásra szorulnak, akiknek bennünket kellene pártfogolniok?

Nagy körültekintéssel kell ezért eljárni a felszentelőnek, de még sokkal szigorúbban kell megvizsgálnia magát annak, akit felszentelnek. Mert ha bűneiért vele együtt lakolnak is majd azok, akik felszentelték, azért e címen ő maga még nem szabadulhat a büntetéstől, sőt amazoknál — hacsak nem valamely emberi tekintetből, jobb meggyőződésük ellenére szentelték fel — sokkal súlyosabban fog bűnhődni. Mivel ha azok vétkesek lesznek ebben, hogy olyat emelnek ebbe a méltóságba, akit méltatlannak ismeretek, egyformán fognak bűnhődni, sőt talán az fog súlyosabban lakolni, aki a méltatlant odaállítja.

Aki ugyanis ezt a hatalmat olyannak adja, aki azzal az egyháznak kárára lesz, az vétkekes lesz mindabban, amire ez vetemedik. De még ha ezekben semmit se volna vétkekes és elmondhatná, hogy mások ajánlása vezette félre, akkor sem kerülhet ki minden büntetést, — bár valamivel kevesebbet kap, mint az, akit felszenteltek. S miért? Mert az még lehetséges, hogy azokat, kik kiválasztották, mások hamis véleménye megtévesztette, de az így kiválasztott nem mondhatja el magáról: Nem ismertem magamat, miként mások sem engem.

Miként tehát súlyosabban bűnhődik ez, mint azok, kik őt oda juttatták, úgy szigorúbban kell magát megvizsgálnia is azoknál. És ha azok nem jól ismervén őt, oda akarnák juttatni, álljon ellen, világosítsa fel őket őszintén azokról az okokról, amelyekkel tévedésüket eloszlatják és ha így, szinte bizonyítva, feltárja előttük erre a méltóságra való alkalmatlanságát, kikerülheti a vele járó terheket.

Miért van az, hogyha hadügyről, kereskedelemről, földművelésről vagy más hasonló földi dologról van szó, sem a földműves nem vállalkozik hajókormányzásra, sem a hadvezér földművelésre, sem a hajókormányos hadvezetésre, még ha ezerszer halállal fenyegetnék is őket? Nyilvánvalóan azért, mert mindegyik előre látja a tudatlanságából származó veszedelmet.

Ime tehát mikor csak kisebb dolgokban szenvedünk kárt, oly nagy gondossággal járunk el és még a kényszerítő erőszaknak

sem engedünk; mikor azonban az örök büntetés fenyegeti azokat, akik előre nem nézve veszik fel a papi méltóságot, nemde megfontolatlanul és elhamarkodva tesszük ki magunkat ennek a veszedelemnek azzal mentegetőzve, hogy erre mások kényszerítettek. Csakhogy ezt nem fogadja majd el Az, aki ítélni fog minket! Mert sokkal nagyobb óvatossággal kell eljárunk a lelkiek terén, mint a testi ügyekben, holott még csak hozzá hasonlót sem tanusítunk!

Mondd csak meg nekem: ha munkát bízánk arra, akiről azt tartanók, hogy építőmester, holott nem építész s ez elvállalná azt, de aztán a ház építéséhez előkészített anyagot felhasználva rosszul helyezné el a köveket és felszabdálná a gerendákat s a házat úgy építené meg, hogy hamarosan összedőlne, — vajjon elégséges volna-e mentségére az, hogy felszólításunkra és önként ajánlkozva jött? Egyáltalán nem, és pedig teljes joggal, mert még ha úgy hívtuk is, el kellett volna azt háritania magától. Ezért nem menekülhet meg semmiképpen a büntetéstől, aki a gerendákat és köveket így tönkretette; viszont az, aki lelkeket tesz tönkre és épülésüket hanyagul munkálja, azt hiszi, hogy mások kényszerítése elegendő mentség lesz számára?

Hát nem mérhetetlen balgaság volna-e ez?!

Mert még csak nem is említem, hogy senki sem kényszerítheti azt, aki nem akar! Ám lehet, hogy valaki igen nagy erőszaknak volt kitéve és a sokféle mesterkedés végül is megejtette: vajjon ez megmenti-e őt a bün-

tetéstől? Ne, kérlek, ne ámítsuk magunkat és ne tetessük magunkat, mintha azt sem tudók, ami a gyermek előtt is nyilvánvaló! A számadáskor ugyanis a tudatlanság színlelése semmiképpen sem lesz képes minket megmenteni.

Te magad nem kerested ezt a méltóságot, mert ismerted gyengeségedet: — jól és helyesen tetted! Ezért miután így már döntötél, bármennyire is hívogattak mások, vissza kellett volna utasítanod. Mert vajjon ha addig, amíg senki nem hívott, gyenge és alkalmatlan voltál, azonnal erős lettél-e, mihelyt akadtak, akik neked ezt a méltóságot felkínálták?

Nevetséges és üres beszéd ez s a legnagyobb büntetésre méltó! Ezért int az Úr, hogy aki tornyot akar építeni, addig meg ne vesse alapját, míg számba nem veszi erejét, nehogy az arra menőknek ezer meg ezer okot adjon a csúfolódásra. Pedig ezzel a gúnyolódással vége is kárvallásának. Itt azonban a büntetés az olthatatlan tűz, a soha el nem haló féreg, a fogak csikorgatása, a külső sötétség, a széttépettség és a képmutatók közé taszítás!

Mindezt azonban nem akarják figyelembe venni vádlóink, mert máskülönben nem ócsárolnák azt, aki nem akart oktanul vesztébe rohanni.

Hiszen itt nem búzával és árpával, marhákkal és juhokkal vagy más effélékkel való sáfarkodásról van szó, hanem Jézus testéről! Mert Szent Pál szerint Krisztus egyháza Krisztus teste! És annak, akire rábízták,

ennek teljes épségét és tökéletes szépségét gondosan ápolnia és rá mindenben vigyáznia kell, hogy szeplő, ránc, vagy más efféle hiba el ne rútsa tekintetének szépségét. Hiszen mi más lehet a kötelessége, minthogy azt teljes emberi tehetsége szerint méltóvá tegye ahhoz a halhatatlan és szent Főhöz!

Mert ha azoknak, kik testüket az atletikában gyakorolják, szükségük van orvosra, edzőre, szigorú étrendre és állandó gyakorlásra s számos egyéb előkészítésre, mert a legkisebb gondatlanság is mindent felborít és tönkretesz, akkor azok, akiknek feladatuk, hogy Krisztus testét gondozzák, ezért küzdjenek nem test, hanem láthatatlan hatalmak ellen, hogyan őrizhetik meg azt épen és sértetlenül, hacsak az erények emberi mértékén messze felül nem emelkednek és a lelkek üdvös gondozásának módját alaposan nem ismerik.

III. FEJEZET.

Avagy nem tudod, hogy ez a Test több betegségnek és bajnak van kitéve, mint a mi testünk s hogy könnyebben betegszik és nehezebben gyógyul meg? Továbbá testünk gyógyítására az orvosságok sokfélesége, a gyógyszerek változatos sokasága, a betegeknek megfelelő táplálékok állnak rendelkezésünkre; már sokszor a levegőváltozás is elég a beteg felépüléséhez, sőt néha még egy egészséges álom is feleslegessé tesz minden orvosi beavatkozást.

Itt azonban semmi ilyesfélét kigondolni

nem lehet. A cselekedeteken kívül csak egy út és eszköz van, még pedig az előszóval való tanítás! Ez az orvosság, ez a táplálék, ez a legjobb levegőváltozás; ha valamit kiégetni vagy kivágni kell, orvosság, tűz és kés gyanánt ezt kell használni. Ha ez nem használ, minden más hiábavaló! Ezzel emelhetjük fel a lesujtott lelket, ezzel csillapíthatjuk le a háborgó szívet, ezzel nyeshetjük le a kinövéseket és pótolhatjuk a hiányokat s minden mást elvégezhetünk, ami a lélek épségét szolgálja.

Más ember példája ugyanis életmódunk elrendezésében buzdíthat ugyan hasonló törekvésre, mikor azonban a lélek hamis tanoktól beteg, akkor nagy szükség van az igére nemcsak a belső nyugalom, hanem a külső ellenséggel szemben is.

Mert ha valaki annyira rendelkeznék is a lélek kardjával és a hit pajzsával, hogy csodákat tudna művelni és csodatételeivel tudná elnémítani a támadókat, nem szorulna az ige segítségére, — bár azért még ekkor sem volna fölösleges annak ereje, sőt nagyon is szükséges. Hiszen maga Szent Pál is fegyverül használta, pedig csodatételeiért mindenütt bámulták. És abból a korból egy másik apostol is int bennünket, hogy legyen gondunk erre a fegyverre, mondván: Mindenkor készek legyetek megfelelni mindenkinek, aki okát kérdi tőletek azon reménységnek, mely bennetek vagyon. (I. Pét. 3, 15.) És ők is valamennyien nem másért bízták Istvánra és társaira az özvegyek gondozását,

mint azért, hogy ők teljesen az ige szolgálátára szentelhessék magukat.

Mindenesetre nem szorulnánk annyira az igehirdetésre, ha bírnánk a csodatevés hatalmát. De ha ennek a hatalomnak még csak nyomai sincsenek meg bennünk, viszont a sok ellenség mindenfelől és állandóan szorongat: — szükséges és nincs más hátra, minthogy ezzel bátyázzuk körül magunkat, hogy ellenségeink nyíllal meg ne sebesíthesenek minket, sőt inkább mi terítsük le őket.

IV. FEJEZET.

Ezért igen nagy odaadással arra kell törekedni, hogy Krisztus igéje gazdagon lakjék bennünk. (Kol. 3, 16.)

És nemcsak egyféle küzdelemre kell felkészülve lennünk, mert különböző ez a harc és sokféle ellenség támad minket. Nem is küzdenek valamennyien ugyanazokkal a fegyverekkel és nem is egyforma módon készülnek ellenünk támadni. Ezért annak, aki mindegyikkel meg akar harcolni, valamenynyinek cselfogásait ismernie kell s egy személyben íjjásznak és parittyásnak, parancsnoknak és tisztnek, közkatonának és vezérnek, gyalogosnak és lovasnak, tengerésznek és várvívónak kell lennie.

Aztán meg a hadviselésnél kiki amilyen harcneemben képezte ki magát, olyannal száll szembe az ellenséggel. Itt azonban nem így áll a dolog, mert ha nem ismer minden harci fogást az, aki győzni akar, a sátán tudja módját, hogy csatlósait egyetlen résen is, ha

azt esetleg elhanyagolják, bejuttatván széjeltépje a juhokat. De nem így van, ha észreveszi, hogy a pásztor teljes tudással rendelkezik és minden tervezett cselfogását jól ismeri. Ezért kell magunkat minden oldalról körülbástyázni.

Mert a város is, amíg minden oldalról meg van erősítve, csak kineveti az ostromlókat és teljes biztonságban érzi magát, mihelyt azonban csak ajtónyi rést is ütnek rajta, a várfal, még ha a többi része épen maradt is, nem segíthet rajta. Ugyanígy az Isten városa is, amíg azt pásztorának ébersége és bölcsesége minden oldalról bástya gyanánt védelmezi, az ellenség valamennyi mesterkedését nevetséges kudarcba fullasztja és lakói sértetlenek maradnak. Mihelyt azonban csak kis részben is meg tudják törni erejét, még ha egészében nem is semmisítik meg, e kis rés folytán — hogy úgy mondjam — teljes egészében veszendőbe indul. Mert mit ér az, ha sikerrel harcol a görögök ellen, de a zsidók kifosztják; vagy mit ér, ha mindkettőt legyőzi is, de a manichaeusok szétépik, vagy ha ezeket is leteríti, de a végzet tanui a bent lévő juhokat gyilkolják le?

De mi szükség felsorolni a sátán valamennyi eretnekségét, melyek közül, hacsak a pásztor nem tudja mindegyiket mint téveset megcáfolni, egy is elég, hogy a farkas annak segítségével az összes juhokat elragadozza.

A mózesi törvényt Valentinus és Marcion az isteni írások sorából kizárták, míg a zsidók Isten akaratával szemben is tüntetőleg

ragaszkodnak hozzá. Az egyház középúton halad: nem veti magát alá, de gyalázni sem engedi, sőt dicséri, mint olyat, mely a maga idején üdvösséges volt.

Vagy Arius és Sabellius eretnekségét és kifejezésmódjait is pontosan kell ismerni, hogy elejét vegye bármelyik fél támadásának és megmaradhasson a katolikus igazság középútján.

V. FEJEZET.

A pap tanítói munkájában sok nehézséget okoznak a kívülről jövő támadásoknál nem kevésbé veszedelmes belső civódások. Úgy-szintén a hittételek tudás nélkül való fejtegetései és a megfejthetetlen titkok kutatásai, melyeket nagy bölcseséggel kell tudni levezetni és lecsendesíteni, hogy a büszkeség vagy a tudatlanság hírébe ne keverje magát.

Mindezek ellen nincs egyebünk, mint az ige segítő ereje s ha az előjáró ezzel a képességgel nem rendelkezik, a rábízott híveknek lelkei — különösen a gyengébbekről és félműveltekről mondom ezt — semmivel sem lesznek jobb helyzetben, mint a viharoktól hányt-vetett hajók.

Ezért a papnak mindent meg kell tenni, hogy ezt a fegyvert magának megszerezze!

Bazil erre így válaszolt: Miért nem törekedett akkor Pál is megszerezni magának ezt a fegyvert, sőt nem is titkolta, hanem nyíltan bevallotta a beszédben való járatlanságát és hozzá éppen a korinthusiaknak írva, akik pedig az ékesszólásban híresek voltak és nagyra tartották azt.

VI. FEJEZET.

Aranyszájú: Ez az, éppen ez, ami nagyon sok ember vesztét okozta és az igazság megismerésében őket hanyagokká tette. Mint-hogy ugyanis az apostol lelkének mélységébe behatolni és szavainak értelmét felfogni nem tudják, minden idejüket tétlenségben és ásitozással töltik, szinte keresvén a tudatlanságot, — de nem azt, amellyel Pál mondotta magát tudatlannak, hanem amelytől ő annyira távol állott, mint egyetlen ember sem az ég alatt.

Egyébként ennek a kérdésnek tárgyalását későbbre hagyjuk. Most csak annyit mondok: Tegyük fel, hogy Pál valóban annyira tudatlan volt, miként ezek szeretnék, — mit jelenthet ez a ma emberének?

Ő ugyanis a beszédnél sokkal nagyobb erővel bírt és ezzel sokkal többet tudott elérni. Hiszen már pusztá megjelenésével is, anélkül, hogy beszélt volna, félelmet keltett a gonosz lelkekben, míg a ma élő emberek, még ha valamennyien összefognának is, ezer imádsággal és sírással sem tudnák megtenni azt, aminek megtételére egykor elégséges volt Pálnak a keszkenője. (Ap. Csel. 19, 11—12.)

Pál imádságával halottakat támasztott fel és egyéb más csodát is tett, úgy hogy a pogányok istennek gondolták, s még életében méltó lett arra, hogy a harmadik égbe feljuthatott és olyan igéket hallott, melyeket embernek hallani nem szabad. (II. Kor. 12, 2.)

Mikép is nem rettennek vissza a jelenkor

emberei — ezzel nem akarok kellemetlen és kemény dolgokat mondani, mert nem le-kicsinylésből, hanem inkább csodálkozással említem ezt róluk — magukat ily nagy emberrel összehasonlítani?

Mert ha ennek a szent férfiúnak csodatételeiről nem is beszélünk, hanem csak az életét tekintjük és a közösségért vállalt anyagi tevékenységét vizsgáljuk, — ezeken át még jobban meglátjuk benne Krisztus győzelmes harcosát, mint csodáiban! Ki tudná ugyanis elsorolni fáradozásait, jámborságát, a gyakori veszedelmeket, folytonos gondjait és szakadatlan szorongásait az egyházakért, az erőtlenek iránt való szánakozását, a sok viszontagságot, a megújuló üldözéseket és a mindennapi halálveszedelmeket? (II. Kor. 11, 26.)

Van-e a földkerekségen hely: szárazföld vagy tenger, mely ennek az Igaznak küzdelmeiről ne tudna? Ismerte őt a lakatlan föld is, mivel sokszor menedéket adott neki veszedelmeiben. A cselszövények minden faját átélte, a győzelem minden útját megjárta, és miként fáradalmainak, úgy sikereinek sem volt határa!

Valóban nem is tudom, hogyan merészeltem ezt a férfiút így megsérteni. Hiszen minden szót felülmúlnak cselekedetei, — az enyémet meg éppen annyira, miként minket felülmúlnak a beszédben jártasak.

Mindazonáltal nem hallgatok el, mert ez a szent férfiú nem az eredmény, hanem a szándék szerint ítél felőlem, amíg el nem mondom azt is, ami az előbb említetteknel annyi-

val jelesebb, mint ahogy ő valamennyi embernél.

És mi ez?

Ennyi hősiecs cselekedet, ezer meg ezer győzelem után még azt kívánta, inkább jutna ő a pokolra és inkább kerülne az örök kárhozatba, csak hogy a zsidók, akik őt annyiszor megkövezték és akik, ha rajtuk múlt volna, annyiszor megölték volna, üdvözüljenek és Krisztushoz térjenek. (Róm. 9, 3.) — Ki szerette még ennyire Krisztust? — ha ugyan ezt még szeretetnek lehet mondani s nem inkább valami sokkal nagyobbak a szeretetnél?

Összehasonlíthatjuk-e tehát magunkat vele annyi felülről nyert kegyelem után s annyi erény után is, miket szüntelenül gyakorolt? Lehet-e ennél nagyobb vakmerőség?!

Most pedig majd megkísérlem kimutatni, hogy nem volt olyan tudatlan, mint ahogy ezek szeretnék.

Ezek ugyanis nemcsak azt mondják tudatlannak, aki a világi tudományok látszateredményeiben járatlan, hanem azt is, aki nem tud az igazság tanaiért harcolni s ebben igazuk van.

Pál azonban nem mind a kettőben mondja magát tudatlannak, hanem csak az egyikben és hogy ezt megerősítse, pontos különbséget tesz mondván, hogy csak a beszédben járatlan, de nem az ismeretben. (II. Kor. 11, 6.)

Mert ha Isokrates finomságát, Demosthenes elmeélet, Thukydides méltóságát, Plató magas szárnyalását követelném tőlük, még hivatkozhatnának Pálnak erre a tanuságtéte-

lère. Én azonban most mindezt elengedem, sőt a fölösleges külső dísz is és sem a kifejezésekkel, sem a szónoki szerkezettel nem törődöm. Lehet a szókincs szegényes, a gondolatok összefűzése egyszerű és laza, csak ne legyen járatlan az ismeretben és a tanok tisztaságában!

Ezért ne fosszák meg ezt a szent férfiút legnagyobb értékétől és legfőbb dicsőségétől csak azért, hogy a maguk tudatlanságát mentsék!

VII. FEJEZET.

Mondd meg nekem, mivel hozta zavarba a damaszkuszi zsidókat, amikor pedig még nem is művelt csodákat? (Ap. Csel. 9, 22.) Hogyan győzte meg a hellenistákat? Miért küldték Tarzusba? Nemde az ige erejével multa felül annyira és szorította meg őket, hogy meg akarták ölni, mivel vereségüket elviselni nem tudták.

Pedig még akkor nem is tett csodákat és így nem mondhatja senki, hogy sokan csodatételeinek híre miatt tartották őt bámulatosnak és hogy azokat, akik vele vitába szállottak, ennek a férfiúnak hírneve döntötte kudarcba, mert ekkor még csak egyedül a beszédben volt hatalmas.

Hogy harcolt és vitázott a zsidózókkal Antiochiában? Nemde az az areopagita is, mint annak a bálványimádásban egészen elmerült városnak polgára, igéje miatt csatlakozott hozzá feleségével? (Ap. Csel. 17, 34.) És Eutiches miért esett ki az ablakból? Nem

azért-e, mert késő éjjelig tanításának igéit hallgatta? (Ap. Csel. 9, 22.) Aztán Thesszalonikában és Korinthusban, Efezusban és má-
gában Rómában is nemde egész napokat és éjszakákat — egyiket a másik után — töltött el a Szentírás magyarázatával?

Mit mondjunk az epikureus és sztoikus bölcselőkkel kezdett vitáiról? (Ap. Csel. 17, 18.) Mert ha mindent el akarnánk sorolni, igen hosszúra nyúlna fejtegetésünk.

Mikor azonban nyilvánvaló, hogy ő nemcsak csodatételei előtt, hanem azok közben is igen nagy mértékben vette igénybe az igét: hogyan merészelik mégis járatlannak mondani őt, aki vitatkozásaival és szónoklataival mindenkinek bámulatát kivívta?

Miért tartották őt Likaonia lakói Hermesnek? (Ap. Csel. 14, 7.) Mert hogy isteneknek gondolták őket (t. i. Pált és Barnabást) — ez a csodák miatt történt, de hogy őt éppen Hermesnek gyanították, az nem ezeknek, hanem ékesszólásának volt következménye.

S miért volt kiválóbb a többi apostollal szemben ez a szent férfiú és miért beszélnek éppen róla legtöbbet az egész világon? Miért csodálják őt mindenkinél jobban nemcsak nálunk, hanem a zsidóknál és görögöknél is? Nemde leveleinek kiválósága miatt, melyekkel nemcsak az akkori híveknek, hanem azoknak is, akik az ő idejétől a mai napig éltek és élni fognak Krisztus utolsó eljöveteléig, üdvére volt és van és meg nem szűnik lenni addig, amíg csak az emberi nem fennmarad.

Mert az ő írásai mint acél-bástyák védel-

mezik mindenütt a földkerekség egyházait; ő meg, mint legderekabb hős, még most is ott áll középen szolgaságba hajtván minden értelmet Krisztus iránt való engedelmes-ségbe és lerontván a terveket és minden magasságot, mely Isten ismerete ellen fel-emelkedik (II. Kor. 10, 5.). Mindezeket pedig az ő reánk hagyott csodálatos és isteni böl-cseséggel teljes leveleivel viszi véghez.

Írásai nemcsak a tévtanok megcáfolására és az igazság megvédésére alkalmasak, hanem a helyes életre s nem csekély segítséget nyújtanak.

Az egyházak előjárói pedig még ma is ezekre támaszkodva vezérlik és nevelik ama tiszta szűzet, kit ő Krisztussal eljegyzett (II. Kor. 11, 2.) és viszik lelki tökéletességre, s ezek segítségével tartják távol tőle a fenyegető betegségeket és tartják épségben meglévő egészségét.

Ilyen gyógyszereket hagyott ránk ez a „tudatlan” férfi, melyek teli vannak ható-erővel, és ezt tapasztalatból jól ismerik azok, kik szüntelenül használják.

Az elmondottakból is kiviláglik, hogy ő ezekben is igen nagy buzgóságot tanúsított.

VIII. FEJEZET.

Halld azonban, mit mond tanítványainak levelében is: Legyen gondod az olvasásra, intésre és tanításra, — és ezek gyümölcseként hozzáteszi, mondván: ha ezt teszed, üdvözíted magadat is, meg azokat is, kik hallgatnak téged (I. Tim. 4, 16). És ismét:

Már pedig az Úr szogájának nem veszekednie, hanem mindenki iránt nyájasnak, tanításra alkalmasnak, béketűrőnek kell lennie (II. Tim. 2, 24). Majd így folytatja: Te csak tarts ki amellet, amit tanultál és amiről meggyőződél, hiszen tudod, kitől tanultad s gyermekkorod óta ismered a szent Írásokat, melyek üdvösségre oktathatnak téged (II. Tim. 3, 14—15). Továbbá: Minden Istentől sugalmazott írás hasznos a tanításra, az intésre, a feddésre, az igazságban való oktatásra, hogy az Isten embere tökéletes legyen (II. Tim. 3, 16).

Hallgasd meg azt is, amit Titusznak a püspök felszenteléséről beszélve mond: A püspöknek olyannak kell lenni, ki kitart a tanításnak megfelelő, megbízható beszéd mellett, hogy az egészséges tanítás alapján képes legyen inteni, s azokat, kik ellentmondanak, megcáfolni (Tit. 1, 9).

Hogy tudná tehát egy olyan tudatlan, amilyennek ezek őt mondják, az ellentmondókat megcáfolni és elnémitani? Mi szükség törődni az ő olvasásával és az Írásokkal, ha ilyen tudatlanságot kellene benne tanulnunk? Mindez csak takaró és ürügy, s mentegetődzés a hanyagságra és restségre!

Ámde—mondod—mindezt csak a papoknak írja elő és mi is most a papokról beszélünk!

Hogy azonban alárendeltjeikre is vonatkozik ez, halld újra, mire figyelmeztet másokat egy másik levelében: Krisztus igéje lakjék bennetek gazdagon minden bölcseséggel (Kol. 3, 16), továbbá: Beszédetek legyen mindig kedves, sóval ízesített s tudjátok, mikép-

pen kell kinek-kinek megfelelnetek (Kol. 4, 6). Mindenkinek mondja tehát, hogy szavakészek legyenek! A tesszaloniakaiaknak még ezt írja: Legyetek egymás épülésére, miképpen meg is teszitek (I. Tessz. 5, 17).

Mikor azonban a papokról beszél, így szól: A tisztüket jól végző preszbiterék kétszeres megtiszteltetésre tartassanak méltóknak, főképen azok, akik igehirdetéssel s tanítással foglalkoznak (I. Tim. 5, 17).

Mert a tanításnak az a legmagasabb tökéletessége, mikor a tanulni akarókat mind cselekedeteikkel, mind szavaikkal egyaránt vezetik a Krisztus-rendelte boldog életre. Tanítani ugyanis nem elég csak cselekedetekkel! És ezt nem én mondom, hanem maga az Udvözítő, mikor így szól: Aki pedig cselekszi és tanítja, az nagynak fog hivatni mennyek országában (Máté 5, 19). Ha tehát a cselekvés már tanítás is volna, ez a második szó fölösleges lenne és elég lett volna csak annyit mondani: Aki cselekszi. Mint-hogy azonban a kettő között különbséget tesz, rámutat arra, hogy más a szerepe a cselekvésnek és más a beszédnek s egyik a másiknak támogatására szorul a tökéletes épüléshez.

Avagy nem tudod-e, mit mond Krisztusnak ez a választott edénye az efezusi preszbitereknek: Öröködjetek azért és tartsátok emlékezetben — úgymond —, hogy három éven át éjjel-nappal szüntelenül intettem mindegyiteket (Ap. Csel. 20, 31). De hát miért volt szüksége könnyekre és intó sza-

vakra, mikor az apostoli élet úgy tündöklött benne?

Ámde éppen ez buzdíthat minket nagy mértékben ezeknek a parancsoknak megtartására, mert — mondhatom — az apostoli élet sem elégséges egymagában arra, hogy mindent elvégezzon.

IX. FEJEZET.

Amikor ugyanis hittételek fölött folyik a vita és valamennyien ugyanazon Írásokkal érvelnek, micsoda ereje lehet akkor az életnek? Mi haszna lesz a sok izzadtságnak, ha sok fáradozás után is nagy tudatlansága miatt eretnekségbe esik és így az egyház testétől elszakad? Pedig én magam is sok ilyen esetről tudok. Mi haszna a sok lemondásból? Semmi! Miként az igaz hitből sem volna, ha élete megromlanék!

Ezért tehát annak, aki mások tanítására vállalkozott, mindenkinél képzetebbnék kell lennie ezekben a küzdelmekben. Mert még ha ő maga szilárdan helyt áll is és ellenfelei mit sem ártnak neki, az egyszerűbb lelkek tömege azonban, akiket vezetésére bíztak, amikor látja, hogy vezetőjük a harcban alulmarad és ellenfeleinek megfelelni nem képes, vereségében nem az ő gyöngeségét, hanem a hitigazságok erőtlenségét látja s így egy embernek tudatlansága miatt egész tömeg sodródik a legnagyobb veszedelembe. Mert ha még nem is pártolnak egészen az ellenséghez, mindazonáltal amikben erőseknek kellene lenniök, ingadozni kény-

szerülnek és amit azelőtt megingathatatlan hittel vallottak, azokhoz már nem tudnak a régi szilárdsággal ragaszkodni, hanem olyan vihar dúl lelkükben tanítójuk veresége miatt, hogy veszedelmes hajótörés lesz végzetük.

Ezek után nem szükséges tőlem hallanod, — mert magad is mindezt igen jól tudod, — hogy micsoda kárhozat és tűz vár az ilyenek szerencsétlen fejére minden egyes miatta elvesző lélek miatt!

Kevélység volt-e hát és hiú dicsőségvágy, hogy nem akartam annyi embernek vesztét és nem akartam magamra még nagyobb kárhozatot vonni, mint amilyen amúgy is vár reám? Ki merné ezt mondani rólam? Senki, hacsak alap nélkül gáncsoskodni és mások bajai fölött bölcselkedni nem akar.

ÖTÖDIK KÖNYV

1. FEJEZET.

Hogy a hitszónoknak az igazságért való küzdelemben minő jártasságra van szüksége: elég világos előttünk.

De még másról is kell beszélnem, ami ezer bajnak lehet okozója. Azaz helyesebben nem is ezt kellene a bajok okának mondanom, hanem inkább azokat, akik vele helyesen élni nem tudnak, mivelhogy maga ez a dolog mind az üdvösségnek, mind sok egyéb jónak szülőanyja, amíg vele jó és szorgalmas emberek bánnak.

S vajjon mi ez? A szorgos munka, amit a nép részére nyilvánosan tartandó beszédekre fordítunk.

Először is a hallgatók nagy része nem akarja tanítóinak elismerni azokat, akik hozzá szólnak, hanem tanítványi mivoltán szinte felülemelkedve úgy bírálgatja őket, mintha a pogányok versenyjátékain ülne és azokat nézné. S miként ott a tömeg pártokra oszlik és egyeseknek ez, másoknak amaz tetszik, úgy itt is megoszlanak: egyesek ennek, mások amannak a pártjára állanak és vonzalmuk vagy ellenszenvük szerint hallgatják a szónokot.

De nemcsak ez kellemetlen, hanem van ennél nagyobb baj is. Ha megesisik ugyanis,

hogy valaki beszédébe olyan részeket sző, melyeket előbb már mások elmondtak, nagyobb megszegyenítés éri, mintha penzt lopott volna. Sőt sokszor még ha nem másokból merít is, hanem csak a gyanúja merül fel ennek, éppen úgy bírálják, mintha megtette volna.

Azonban mit beszélek olyasmiről, amiket előbb már mások mondtak? Az embernek jóformán még saját gondolatait sem lehet ismételten felhasználni. A legtöbben ugyanis a szentbeszédeket nem lelki épülésük végett, hanem csak gyönyörködésből szokták hallgatni, mint ahogy ezt a színdarabok és színészek hallgatói teszik.

Ezért az ékesszólás, amelyről az imént oly lekicsinylőleg szóltunk, itt még sokkal inkább kívánatos, mint az egymással vitatkozni kénytelen szofistáknál.

II. FEJEZET.

Az én csekélységemet messze felülmúló nemes lélekre van tehát szükség, hogy a tömegnek ezt a rendetlen és terméketlen gyönyörvágját csillapíthassa és képes legyen hallgatóinak figyelmét üdvösebb dolgokra irányítani úgy, hogy a nép kövesse és akaratát neki alárendelje s ne ő menjen azok kívánságai után.

Ezt azonban másként elérni nem tudod, mint e két dologgal: a dicséretetek megvetésével és ékesszólásával! Mert ha ezek akár-melyike is hiányzik, egyik a másik nélkül mit sem ér.

Mert ha a dicséreteket meg is veti, de beszéde nem kedves és sóval nem ízesített (Kol. 4, 6), sokak szemében lenézett lesz és lelkének gazdagságából semmi haszon nem származik. Viszont ha erre gondosan készül is, de a népszerűség vágya hatalmába ejti, — mind magának, mind pedig a népnek egyformán kárt okoz, mert elismerésüket keresve, hallgatóinak inkább szájukíze szerint, mint épülésükre igyekszik beszélni.

És miként az, aki sem elismerésre nem törekszik, sem beszélni nem tud, lemond a tömeg gyönyörködtetéséről, de éppen mert beszélni nem tud, hasznára lenni sem képes, — akként az, akin a dicsvágy erőt vesz, még ha rendelkezik is azzal a képességgel, hogy sok embert jobbá tudna tenni, e helyett csak olyat nyújt nekik, ami gyönyörködteti őket, hogy ezáltal az elismerés tapsait megnyerje.

III. FEJEZET.

A kiváló előljárónak tehát mindkettőben erősnek kell lennie, nehogy egyik a másikat lerontsa!

Mert ha valaki feláll közöttük és úgy beszél is, hogy a hanyagokat megindíthatná, de aztán belezavarodik és elakad vagy mondani való hiányában pirulni kénytelen, előbbi szavainak hatása azonnal szétfoszlik. A megkorholtak ugyanis, mivel az elmondottak bántják és másként védekezni nem tudnak, tudatlanságuk miatt fogják gúnyolni, gondolván, hogy ezzel saját gyarlóságukat leplezhetik.

Ezért mint valami kiváló versenykocsinak, a legnagyobb biztonsággal kell e két erény útján járnia, hogy mindkettővel helyesen tudjon bánni. Tetszése szerint ugyanis csak akkor feddhet vagy bánhat enyhébben a rábízottakkal, mikor már minden gáncs fölött áll. Előbb azonban ezt nem teheti. Viszont lelki nagysága nem elégedhetik meg a dícséreték megvetésével, hanem tovább kell mennie, nehogy csak félmunkát végezzen.

IV. FEJEZET.

Mi egyebet kell még megvetnie? A féltékenységét és irigységet!

Az igazságtalan gáncsoskodásoktól, — mivel az előljárónak az oktalan bírálgatásokat is el kell viselni, sem nagyon megiiedni és félni nem szabad, de teljesen figyelmen kívül hagyni sem lehet azokat, hanem még ha oly tévesek és az egyszerű nép köréből származnak is, meg kell kísérelnünk azokat azonnal megszüntetni.

Semmi sem növeli ugyanis annyira az ember jó vagy rossz hírét, mint a tudatlan tömeg, mert ez mindent bírálat nélkül szokott végighallgatni és tovább fecsegni s meg gondolatlanul kimondja, ami eszébe ötlík, nem mérlegelve azt, hogy igaz-e.

E miatt azonban még nem szabad nem törődnünk a tömeg véleményével, hanem a rosszindulatú gyanúsításokat a kezdet kezdetén kell elfojtanunk; a vádaskodókat, még ha teljesen járatlanok is, az ellenkezőjéről

meggyőzve és semmit sem szabad elmulasztanunk, ami rossz hírünket megszüntetheti. Csak akkor ne törődjünk velük, ha mindent megtettünk és vádlóink még sem akarnak elhallgatni!

Akit ezek a kellemetlenségek lesujtanak, semmi nagyot és figyelemre méltót alkotni nem fog; az elkeseredés ugyanis és a folytonos bántódások végre is megtörik a lélek erejét és teljes ernyedtségbe dönthetik.

Igy hát a papnak is úgy kell viselkednie híveivel szemben, mint az édesanya bánik még serdületlen gyermekeivel. Miként ezeknek sem dacossága, sem ütései, sem könnyei nem indítanak meg, sőt azzal se nagyon törődünk, ha kinevetnek, vagy kigúnyolnak, éppen úgy nem szabad azoknak sem dicséreteire elbizakodnunk, sem pedig ócsárlásaikra letörnünk, még ha oly rosszul esik is részükről.

Nagyon nehéz dolog ez, jó ember, sőt majdnem azt is mondhatnám, hogy lehetetlen. Mert nem örülni annak, hogy dicsérnek, nem tudom, sikerült-e valaha embernek! Ha pedig örül neki, szinte biztos, hogy akar is benne részesülni; aki pedig akar abban részesülni és nem kapja meg, biztos, hogy emiatt szomorkodik, gyötrődik, kínlódik és szenved. Amint ugyanis akik a jómódban vígan éltek, ha egyszer szegénységbe jutnak, azt keservesen viselik el s akik a jóléthez szoktak, az egyszerű életmódba nem igen tudnak beletörődni, — úgy a dicsvágyók lelkét is éhség gyötri, nemcsak mikor alaptalanul gáncsolják őket, hanem

már akkor is, ha szüntelenül nem dicsérik őket; különösen fáj ez, ha a szerencse gyermekeiként nőttek fel vagy előttük másokat dicsérnek.

Aki tehát ilyen vágyakozással áll ki a tanítás küzdőterére, mit gondolsz, mennyi gondot és keserőséget vesz magára? Mert ahogy a tenger nem lehet soha hullám nélkül, úgy az ilyen ember lelke sem marad keserűség és bánkódás nélkül!

V. FEJEZET.

Mert még ha nagy ékesszólással rendelkeznek is — ami pedig kevés emberben található — akkor sem mentesíthetné magát az állandó munka alól. Az ékesszólás ugyanis nem természeti adomány, hanem a tanulás eredménye s ezért ha nagy tökéletességre jutott is benne valaki, mindjárt lehanyaglik, mihelyt folytonos munkával és gyakorlással tovább nem fejleszti képességét, — úgy, hogy egy jobb szónoknak sokkal több munkára van szüksége, mint egy kevésbé kiválónak. Hanyagságukért ugyanis nem egyforma kárvallás éri őket, hanem ez a kárvallás annál nagyobb lesz, minél nagyobb a különbség kettőjük tudása között.

Ez utóbbiakat ugyan senki sem fogja hibáztatni, még ha nem is mondanak semmi rendkívülit, amazokat azonban mindjárt lekicsinylik, hacsak állandóan felül nem múlják hírnevüket, melyet maguknak kivívtak. Továbbá míg az utóbbiak egyszerűbb beszédekért is nagy elismerésben részesülnek,

amazok viszont hacsak valami bámulatra-méltót vagy magával ragadó dolgot nem mondanak, nemcsak dícséretben nem része-sülnek, hanem sok ócsárlással is illetik őket.

A hallgatók ugyanis nem a beszéd, hanem a szónokok hírneve szerint szoktak ítéletet mondani.

Ezért annak, aki másokat ékesszólásban felülmúl, a többieknél sokkal nagyobb szorgalommal és fáradtsággal kell készülni. Az ilyen szónok nem engedheti meg magának azt — ami pedig az emberi természetnek velejárója —, hogy ne mindig s mindenben a legjobbat nyujtsa, mert ha beszédei nem felelnek meg mindenben híre nagyságának, a tömegtől csak sok lekicsinylésben és ócsárlásban lesz része.

Senki sem veszi figyelembe, hogy sokszor a lelkére nehezedő szomorúság, aggódás, gond vagy harag is elhomályosíthatja értelme világosságát és gondolatait nem engedi a maguk tisztaságában megnyilvánulni. Továbbá azt, hogy mint gyarló ember nem képes mindig egyformán kiváló lenni és minden nem sikerülhet neki egyformán jól, hanem megtörténhetik, hogy néha hibázik és a tőle várt jó beszédnél gyengébbet nyújt. De mint mondtam, ezeket nem akarják figyelembe venni, hanem mintha angyalról kellene ítéletet mondani, úgy halmozzák a kifogásokat.

Aztán meg az ember a hozzája közelálló-nak kiválóságait, még ha oly számosak és nagyok is, kevésre szokta értékelni, ellenben ha még oly csekély vagy nagyon régi hibát

lát is meg benne, tüstént felfigyel rá, azonnal megítéli és sokáig emlékezetében tartja. Sok nagy embernek hírnevét rontotta már le ilyen csekélység és jelentéktelenség.

VI. FEJEZET.

Látod-e hát, te nemes lélek, hogy a jó szónoknak nagyobb szorgalomra van szüksége és az iparkodáson felül akkora türelemre, mint az előbb említetteknek együttvéve sem. Az illetet ugyanis sokan alap nélkül állandóan támadják és bár ócsárlására semmi igaz okuk nincs, gyűlölik csak azért is, mert mindenki előtt jó híre van.

Az ilyeneknek keserű irigységét hős lélekkel kell elviselni! Mivel ezek átkos gyűlöletüket, melyet oktalanul magukban táplálnak, leplezni nem képesek, gyalázkodnak, vádaskodnak, titkon rágalmaznak és nyíltan ártani akarnak. Az a lélek pedig, mely ezekre elkeseredik vagy indulatba jön, nem halad előre, hanem elsorvad a bánattól!

S nem is csak ők maguk törnek ellene, hanem másokat igyeksenek erre felhasználni és pedig sokszor úgy, hogy kiszemelnek valakit, aki nem valami jó szónok s azt elhalmozák dicséretekkel és érdemén felül magasztalják. Teszik pedig ezt egyesek vak gyűlöletből, mások meg tudatlanságból és irigységből nem azért, hogy kiválónak tünessék fel, holott nem az, hanem hogy a másiknak dicsőségét lerontsák.

De a hős léleknek nemcsak ezekkel kell megküzdenie, hanem sokszor az egész nép

tudatlanságával is! Azt ugyanis még elképzelni sem lehet, hogy az összegyűlt hallgatóság csupán tanult emberekből álljon, sőt az egyházak legnagyobb részét egyszerű emberek alkotják. Az a néhány is, aki ezeknél értelmesebb, attól, hogy a beszédeket megbírálhassa, oly messze áll, mint ők maguk a nagy többségtől s alig akad egy-kettő, kiben erre a kellő tudás megvan és így megesik, hogy a jobb szónok csekélyebb elismerést arat, sőt esetleg minden dicséret nélkül távozik.

Ezért erre az egyenlőtlen elbánásra erős lélekkel fel kell készülni s azoknak, akik ezt tudatlanságból teszik, el kell nézni, akik pedig irigységből, azokat meg kell szánni, mint szegény szerencsétleneket, de semmi esetre sem szabad azt gondolni, hogy a szónoki hatást ezek közül bármelyik is lerontaná.

Miként a kiváló és művészetében mindenkit felülmúló festő sem csüggedhet el, ha azt látja, hogy nagy gondossággal megfestett képét a művészethez nem értők lebecsülik és ezeknek az avatatlanoknak ítélete miatt nem tarthatja művét rossznak, mint ahogy egy hitvány művet sem tarthat a hozzá nem értők magasztalása miatt valami vonzónak és elragadónak.

VII. FEJEZET.

Az igazi művész maga legyen műveinek bírója és aszerint tartsa azokat szép vagy silány alkotásoknak, hogy saját művészi te-

hetsége milyen ítéletet mond róluk; másoknak téves és hozzá nem értő véleményét pedig soha még csak figyelembe se vegye!

Ugyanígy aki az igehirdetés munkájára vállalkozott, ne törekedjék mások dicséreteire és ennek hiányában se veszítse kedvét, hanem készítse beszédeit egyedül Isten tetszésére. Ez legyen nemes munkájának mértéke és végcélja s nem a tapsok, sem a hírnév. Ha pedig az emberek mégis dicsérik, elismerésüket ne utasítsa vissza, de viszont ne is keresse és ne bánkódjék amiatt, ha hallgatói nem részesítik benne.

Munkájáért elegendő, sőt a lehető legnagyobb jutalma annak öntudata lesz, hogy tanítását Isten tetszésére készítette és rendezte el.

VIII. FEJEZET.

Ha azonban az oktalan dicséreteket fogja keresni, nem lesz semmi haszna sem a sok munkából, sem szónoki tehetségéből. Az a lélek ugyanis, mely a tömeg kicsinyléseit nem képes elviselni, ellankad és felhagy a beszédekre fordított munkássággal.

Ezért legfőképpen azt kell megtanulni, hogy kell a dicséreteket kevésre becsülni! Mert a szónoki erő megőrzésére nem elegendő a beszédben való jártasság, hanem az előbbinek is meg kell lennie.

És ha valaki gondosan megvizsgálná, miért hiányzik egyesekből az ékesszólás, rájönne, hogy ennek nem kisebb oka a dicséret megvetésének, mint a szorgalomnak hiánya.

Mert akit a népszerűség vágya rabul ejt, elkerülhetetlenül sokat fog hibázni. Minthogy ugyanis nincs ereje elérni a kiváló szónokok hírét, nem tudja elkerülni, hogy rájuk ne irigykedjék, ne féltékenykedjék, őket alap nélkül ne gáncsolja és sok rágalommal ne illesse, sőt mindenre kész lesz, még ha a lelkét kellene is elveszíteni, csak hogy azok dicsőségét a maga gyöngeségének igen silány színvonalára rántsa le. Ezenfelül felhagy a fáradtságos munkával és lelkét valami zsibbadás szállja meg. Mert sok fáradtsággal csak kevés sikert aratni — annak, aki a dicséretekről lemondani nem képes — éppen elegendő arra, hogy kedvét veszítse és álmos tétlenségbe süllyedjen. Miként a földműves is, ha rossz termő talajon kell dolgoznia és sziklás földet kell szántania, hamar beleún munkájába, hacsak nincs benne nagy földszeretet vagy nem hajtja az éhségtől való félelem.

Ha tehát még azoknak is sok készületre van szükségük, akikben nagy szónoki képesség van, hogy azt megtartsák, — akkor annak, aki semmit sem gyűjtött, hanem folytonos küzdelmek között kell magát gyakorolnia, mennyi nehézséggel, zavarral, mennyi nyugtalansággal kell megküzdenie, hogy nagy fáradtsággal valamit is össze tudjon hozni.

S ha még hozzá egyik-másik alacsonyabb méltóságban vagy kisebb renden lévő ezen a téren jobban kiemelkedik, mint ő, — minő fennkölt lelkületre van szüksége, hogy a féltékenységek hatalmába ne ejtse, vagy hogy a

csüggedés rajta erőt ne vegyen. Mert egy magasabb méltóságban levőnek látni és hősies nemeséggel elviselni, hogy a kisebb rangú őt túlszárnyalja: ehhez nem akármilyen, nem olyan magunkfajta, hanem valóban acélos lélekre van szükség.

Ezt a fájdalmat még csak el lehet valahogy viselni, ha az, aki így kitűnik valóban jeles és hozzá igen szerény ember is, de ha elbizakodott, kérkedő és dicsőségvágyó, akkor inkább minden nap a halált kívánja, annyira megkeseríti életét az, mikor szemtől-szembe kigúnyolja, háta mögött kineveti, tekintélyét kikezdi és minden ő akar lenni. Mindezekben igen nagy segítsége a beszédben való biztonsága, a tömeg ragaszkodása és az összes alája rendelték iránta való szeretete.

Avagy nem tudod, hogy a keresztény lelkeket mennyire megszállta mostanában a szép szónoklatok után való vágy és hogy az ebben kiválóak nemcsak az idegenek előtt hanem még a hívők szemében is igen nagy tiszteletnek örvendenek? Így aztán milyen nehezen viselhető el az a megszégyenülés, hogy mikor ő beszél, valamennyien hallgatnak az elismeréssel és tehernek érzik azt és beszédének a végét, mint valami nehéz munkától való szabadulást, alig várják, a másakra meg, még ha hosszasan beszél is, feszült érdeklődéssel figyelnek és inkább azt sajnálják, ha beszédét abbahagyni szándékozik s ha már el akar hallgatni, még ők fájlatják.

Noha te mindezt, mivel még nem tapasztaltad, csekélységnek és megvetendőnek tar-

to, — azért mégis elegendők arra, hogy az ember munkakedvét kiöljék és lelki erejét megtörjék, hacsak az összes emberi gyarlóságokon felül nem emelkedik s nem törekszik a testnélküli erőkhöz hasonlóvá lenni, kiket nem bánt sem irigység, sem dicsőség-vágy, sem más hasonló szenvedély.

Ha tehát van olyan ember, aki képes ezt a nehezen elejthető, legyőzhetetlen és fékezhetetlen vadállatot: a népszerűség vágyát eltiporni és sok fejét levágni, sőt helyesebben kinőni sem engedi, az könnyen ki fogja kerülhetni ezt a sok nyugtalanságot és nyugodt kikötőben fog élni. De ha ettől szabadulni nem tud, sokféle harcnak, folytonos zavar-nak, lelki nyugtalanságnak és másféle gyötrelmek egész hadának teszi ki lelkét.

De mi szükség elsorolni valamennyi nehézséget, melyeket sem elmondani, sem előre megtanulni úgy sem lehet, hanem csak akkor, ha az ember maga kerül közéjük?

HATODIK KÖNYV

I. FEJEZET.

A földi dolgok tehát ilyenek, mint most hallottad; de hogyan fogjuk majd elviselni a túlvilágiakat, amikor a ráncbizottak mind-egyikéért számot kell adnunk? Mert büntetésünk nem megszégyenítés lesz, hanem örök kárhozat vár reánk!

Noha már említettem, de most sem hallgathatom el, hogy ezek a szavak: Engedelmeskedjete elöljáróitoknak, és hódoljatok nekik, mert ők őrködnek, mint akik számot fognak adni lelketekért (Zsid. 13, 17), — mint nagy félelem ettől a fenytéstől állandóan rettegésben tartják lelkemet. Mert ha már annak is, aki csak egyet is megbotránkoztat a kicsinyek közül, jobb volna, ha malomkövet kötnének a nyakára és a tenger mélyébe merítenék (Máté 18, 6), és ha mind-azok, akik testvéreik lelkiismeretét megsértik, Krisztus ellen vétkeznek, — akkor mit fognak szenvedni és hogyan fognak bűnhődni azok, akik nem egyet, kettőt, hármat, hanem egész tömegeket juttattak a kárhozatba?

Sem a járatlanságot nem lehet mentségül felhozni, sem a tudatlanságra hivatkozni, de nem lehet takarózni a kényszerrel vagy erőszakkal sem. Ezekkel a mentségekkel az alá-

rendeltek bármelyike — ha ugyan lehetséges —, még saját bűneivel szemben is sokkal inkább élhet, mint az előljáró a rábizottak bűneivel szemben. S ugyan miért? Mert akinek az a hivatása, hogy másokat a tudatlanságból kisegítsen és a sátán támadására előre figyelmeztessen, az nem mentheti magát tudatlanságával és nem mondhatja: „Nem hallottam a kürtszót, nem láttam előre a harcot!” Hiszen éppen azért ült az őrhelyen, mint Ezekiel mondja, hogy ő fújja meg a többinek a harsonát és ő jelezze a közeledő veszedelmet!

Ezért büntetését el nem kerülheti, még ha csak egy veszett is el miatta! Mert ha az őrtálló, amint mondja, nem fújja meg a harsonát és nem ad jelt a népnek, mikor a kard jön, s ha a kard eljön, és lelket ragad el közülök: habár a saját gonoszsága miatt ragdatatik el az, vérét az őrtállónak kezéből fogom számonkérni (Ezek. 33, 6).

Ne akarj tehát bennünket ilyen elkerülhetetlen ítéletnek kitenni! Itt ugyanis nem hadvezetésről, nem királyságról, hanem olyan szolgálatról van szó, amelyhez angyali tökéletesség kell!

II. FEJEZET.

A pap lelke a nap sugarainál is tisztább legyen, hogy a Szentlélek soha magára ne hagyja, hogy elmondhassa: Már nem én élek, hanem Krisztus él bennem (Gal. 2, 20).

Ha még a puszták lakói is, akik otthagyták a várost, a nyilvános életet és annak minden

larmáját, és a magányban, mint biztos kikötőben teljes háborítatlanságban élnek, még sem mernek teljességgel megbízni ennek az életmódnak biztonságában, hanem számos más védőfallal is körül veszik és minden oldalról körül bástyázzák magukat s minden szavukkal és tettükkel arra törekszenek, hogy amennyire az emberi erő képes, bizalommal és a lehető legnagyobb tisztasággal járulhassanak Isten elé, akkor — mit gondolsz — minő erőre és önfegyelmezésre van szüksége a felszenteltnek, hogy magát minden szennytől tisztán megőrizhesse és lelkének szépségét érintetlenül megtarthassa?

Ennek ugyanis sokkal nagyobb tisztaságra van szüksége, mint amazoknak! De nemcsak nagyobb tisztaságra van szüksége, hanem sokkal több kényszerhelyzetnek is van kiszolgáltatva, amelyek beszennyezhetik, hacsak lelkét azok számára éberséggel és nagy erőfeszítéssel hozzáférhetetlenné nem teszi.

Amire a női nem oly nagy gondot fordít: az arc szépsége, a mozdulatok lágyága, a járás könnyedsége, a hang csengése, a szemek csillogása, az arc kendőzése, a hajfürtök elrendezése, a haj színe, a ruhák díszes kiállítás, a sok aranydís, az ékkövek ragyogása, a kenetek illata és sok más egyéb, mind alkalmas arra, hogy a lelket megzavarják, hacsak az önfegyelmezés kemény szigorával fel nem vértézi magát.

Nem csoda, hogy mindez a lelket megzavarhatja; de hogy a gonosz mindezeknek az ellenkezőjével is felkavarhatja az emberek lelkét és sebet ejthet rajta: igazán bámula-

tos és szinte megfoghatatlan! Pedig ezek az ellenkező dolgok már sok olyan embert ejtettek el, aki az előbb említett nyilakat kikerülte. Mert az elhanyagolt külső, a fésületlen haj, a kopott ruha, a gyűrött köpeny, félszeg viselkedés, ügyetlen beszéd, esetlen fellépés, bátoratlan hang, szegényes élet, gyámoltalanság és elhagyatottság látása őket előbb csak szánalomra indította, utóbb azonban végveszélybe döntötte.

III. FEJEZET.

Sokan elkerülték az aranydíszekből, kentekekből, szép ruhákból és az említett egyéb másból szőtt hálókat, ellenben ezekbe a velük ellentétes veszedelmekbe könnyen beleestek és elvesztek azokban.

Mikor tehát a szegénység épűgy, mint a gazdagság, — a cifraság épűgy, mint az elhanyagolt külső, — az ügyes és egyszerű viselkedés, szóval mindaz, amit előbb említettem, egyaránt háborúságot kelthet a szemlélő lelkében és csápjaival mindenfelől behálózhatja, — honnan fog erőt meríteni, hogy elkerülje ezeket a minden oldalról fenyegető kelepcéket? Hol fog menedéket találni, — mondom, nem arra, hogy ezek erőszakkal rabságukba ne ejtsék, mert ez még nem olyan nehéz, hanem hogy még a szennyes gondolatoktól is háborítatlanul őrizze meg lelkét?

Nem is akarok beszélni a tiszteletről, mérhetetlenül sok bajnak az okozójáról! Ha ugyanis nők tanusítják azt, erős önfegyelméssel még méregfogát vehetjük; de sokszor

romlást okoz, ha támadásával szemben nem vagyunk folyton éberek. A férfiak részéről tanusított tiszteletadások két egymással ellenkező bajba dönthetnek: a hízelgők rab-ságába és a kevélység esztelenségébe, mikor vagy a hízelgők előtt vagyunk kénytelenek meghajolni, vagy a kisebbekkel szemben fuvalkodunk fel a tiszteletadások folytán és így az esztelenség mélyébe zuhanunk.

Mindezeket csak elmondani tudom; de hogy valójában milyen károsak, tapasztalás nélkül senki sem tudhatja.

Sőt nemcsak ezek, hanem szükségszerűen ezeknél még jóval több, és veszedelmesebb dolog is környékezi azt, aki az emberek között él.

Ezzel szemben mindettől ment marad az, aki a magányt választja. Mert ha még egy-egy lehetetlen gondolat eléje is vetít valami ilyesmit, az elképzelés gyenge és könnyen elfojtható, míg a szemeken keresztül nem kap semmi tápot, hogy lángját élessze.

Továbbá a szerzetesnek csak magát kell féltenie. Ha esetleg másokra is gondot kell viselnie, úgy ezek kevesen vannak. De ha még nagyobb számban volnának is, még akkor is jóval kevesebben, mint ahányan az egyházakban vannak. És az előljárónak jóval kevesebb gondja van velük, nemcsak mert kevesebben vannak, hanem mert mindannyian elszakadtak a világtól és sem gyermekeik, sem feleségük, sem más hasonló gondjuk nincs.

Az pedig, hogy nagymértékben engedelmesek előljáróik iránt és hogy közös életet

élnek, módot ad arra, hogy hibáikat azonnal meg lehessen látni és javítani, ami nem kis segítség az erény útján való előhaladásban, különösen ha az előljáró állandóan éberren őrködik.

IV. FEJEZET.

Azoknak azonban, kik a papra vannak bízva, legnagyobb része földi gondokkal van tele, amik őket a lelkiek munkálásában lanyháká teszik. Ezért a tanítónak — úgyszólván — naponként kell magvetővé lenni, hogy kitartó munkájával hallgatóinak lelkében a tanítás ígéit meggyökereztesse.

A túlságos gazdagság, a nagy hatalom, az élvhajászó élet elpuhultsága és sok más ilyen az elvetett magot elfojtják, sőt a sűrű gaz gyakran még a föld felszínére sem engedi jutni. Viszont a nagy nyomorúság, a nyomasztó szegénység, az örökös gondok, azaz az előbbieknél az ellentétei éppen úgy akadályok az égiek keresésében.

A bűnöknek pedig még csak igen kicsi része sem jut ismeretkörükbe. De hogyan is szereznének ezekről tudomást, mikor legnagyobb részükkel szemtől-szembe soha nem is találkoztak?

Ime már a nép részéről is ilyen nehézségekkel találkozunk. Hogyha azonban azt vizsgálja, ami Istenre vonatkozik, amazokat csak semmiségeknek fogja találni, mert emez még sokkal nagyobb és buzgóbb odaadást követel.

Mert milyennek kell lennie annak, aki egy egész város — de mit is beszélek, hogy

egy város —, az egész világ közbenjárója és minden ember — mind az élők, mind a megholtak — vétkeiért könyörög, hogy Istent megengesztelje? Én még Mózes vagy Illés bátor bizalmát sem tartanám elegendőnek erre a közbenjáró könyörgésre!

Úgy járul ugyanis Isten elé, mint akire az egész világ van rábízva, s mint aki mindenkinek atyja és mint ilyen könyörög, hogy minden háborúság megszűnjék, a zavarok üljenek el, béke és jólét jöjjön, s mind a magán-, mind a közéletet fenyegető minden veszedelem távol maradjon.

Annyival tökéletesebbnek kell pedig lennie mindenben mindazoknál, akikért könyörög, amennyire illik, hogy az előljáró alattvalóinál kiválóbb legyen!

Aztán meg — mondd csak — minő rendbe sorozzuk őt, aki magát a Szentlelket esdi le és ama félelmetes áldozatot bemutatja és a mindenség közös Urával lép állandó összeköttetésbe? Milyen tisztaságot és milyen jámborságot követelhetünk meg tőle?

Gondold csak meg, milyeneknek kell lennie azoknak a kezeknek, melyek e szent cselekményeket végzik, — milyennek annak a nyelvnek, mely azokat az ígéket kimondja, mindennél mennyivel tisztábbnak és szentebbnek annak a léleknek, amely ily nagy Léleknek hordozója?!

Ilyenkor az angyalok is ott állanak a pap körül s a mennyei erők minden kara ujjong és betölti az oltár közelét Annak tiszteletére, aki ott pihen; — s hogy ez így van, már abból is hihető, ami akkor ott történik!

Elmondták nekem egy idős férfiú látomását, mely szerint a nagy cselekménynél angyalok sokaságát látta, akik fényes ruhában körülvették az oltárt és ott hódoltak, mint katonák királyuk előtt. Egy másik embernek látomása szerint pedig azoknak a megholtaknak lelkét, kik ebben a szentségben méltóképen részesültek, a testből való távozáskor testőrök módjára angyalok kísérik.

És te nem riadnál vissza e szent titoknak szolgálatára és a papi méltóságra emelni egy olyan lelket, amelyet a lakoma végéről maga Krisztus űzött el? (Máté 22, 13.)

A pap lelkének az egész világot besugárzó fényességként kell ragyognia. A miénket pedig a bűnös lelkiismeret miatt akkora sötétség veszi körül, hogy egészen beborítja és nem tud bizalommal felnézni Urára.

A papok a föld sava. A mi oktalanságunkat és mindenben való járatlanságunkat ki tudná türelmesen elviselni, kivéve téged, ki módefelett szeretsz?

Mert annak, akit erre a fölséges hivatásra méltattak, nemcsak tisztának kell lennie, hanem nagyon bölcsnek is és sok dologban jártasnak, s nem kevésbé kell ismernie az életnek minden kérdését, mint azoknak, akik benne forognak; de azért mégis jobban el kell szakadnia mindentől, mint a hegyekbe visszavonuló szerzetesnek!

Minthogy kénytelen olyan emberekkel érintkezni, akiknek feleségük van, gyermekeket nevelnek, szolgákkal rendelkeznek, vagyonban dúskálnak, közügyeket intéznek és közhivatalokban működnek, neki magá-

nak is sokoldalúnak kell lennie. Sokoldalúnak, mondom, de nem kétszínűnek, nem hízeglőnek, nem képmutatónak, hanem nagy szabadsággal és önbizalommal teljesnek, aki bölcsen tudja magát mérsékelni, mikor az adott körülmények úgy kívánják és tud szelíd, de szigorú is lenni.

Mert nem járhat el a rábizottak mindegyikével egyféle módon, miként az orvos sem kezelheti valamennyi betegét egyformán, sem a hajókormányosnak nem elég egy utat ismerni, mikor a szelekkel kell megküzdenie. Pedig ezt a hajót is állandó viharok környezik mindenfelől. Sőt ilyen viharok nemcsak kívülről támadják, hanem benne magában is kitörnek s bizony így igen nagy mérsékletre és lelkiismeretességre van szüksége.

Azonban mindennek egy a célja, bármennyire is különbözők: Isten dicsősége és az egyház java!

A szerzetesek küzdelme és fáradtsága is nagy, de a test és lélek egyaránt vesz részt azokban, sőt a sok önsanyargatás a testet fékentartja. A szerzetesnek is szüksége van az ő életmódjához testi egészségre, alkalmas helyre, hogy mindazt, ami a test gyöttréséhez tartozik, elbírja, mert ha erőtlén az, amit gyötörni akarnak, a lelki készség is téltlenségre kárhoztatva szenved. (5. fejt.)

VI. FEJEZET.

Sokat kell a szerzeteseknek fáradozniok ruházatuk és élelmük előállításával is, mive! mindent maguk igyekszenek beszerezni

A papoknak ilyesmivel nem kell törődniök. mert másokkal közös életet élnek.

Azért ha valaki csodálja is azt, aki visszavonult életet él és az emberek társaságát elhagyja, — bár én is elismerem, hogy nagy lelki erőnek a jele, de azért a tökéletes lelki nagyságnak ez még nem elégséges bizony-sága. Mert aki csak a kikötőben ült a kormányrúd mellett, még nem tett bizony-ságot megfelelő tengerésztudásáról; aki azonban a tengeren, dühöngő vihar közepette is bizton irányítja a hajót, arról senki sem fogja mondani, hogy nem jeles kormányos.

VII. FEJEZET.

Ezért nincsen is mit csodálni oly túlságosan a szerzetesen, amiért magában élve, sem háborúságot nem szenved, sem oly sok és nagy bűnt nem követ el: hiszen nincs is, ami lelkét háborgassa és kikezdje! Ellenben valóban elismerésre és csodálatra méltó az, aki beáll az emberek tömegébe és bár sok embernek bűnét kénytelen viselni, mégis hajlíthatatlan és megingathatatlan marad s viharon és szélcsenden át egyaránt bizton kormányozza lelkét, mert az ilyen teljes bizony-ságot tett a maga lelki erősségéről.

Ne nagyon csodálkozzál tehát azon, ha a nyilvános életet és az emberek társaságát elkerülve nem lesz oly sok támadónk, mint ahogy azon sem lehet csodálkozni, ha alvás közben nem vétkezem, viadalra ki nem állva nem győznek le, vagy harcba nem szállva nem sebesülök meg.

A remetemagánynál azért többre tartom és szívesebben választanám a papi tevékenységet. Mégis kitértem előle, mert lelkem erőtlén és nincs felkészülve erre a méltóságra s a vele járó harcokra, hogy meg tudja vetni a dicsőséget, uralkodni tudjon a haragon és legyen telve bölcseséggel. Visszavonultságom is, amit dicsérnek, csak tunyaságom takarója.

Velem együtt azért vannak oly kevesen, kik a remete- és szerzetesi élet küzdőteréről ezekre a harcokra vállalkoznának, mivel az ilyeneknek még alkalmuk sincs előre begyakorolni magukat és így ha mégis vállalkoznak, zavarba jönnek, meginognak és eredményeiket nemcsak nem gyarapítják, hanem még azokat is elvesztegetik, melyeket magukkal hoztak.

VIII. FEJEZET.

Bazil ekkor így szólt: Akkor hát talán azokat állítsuk az egyházkormányzat élére, kik jól tudnak a világban forgolódni, kik csak földi gondokkal törődnek, akik életüket perlekedés és vitatkozásokkal töltötték, akik nagyon is élelmesek és szeretik a kényelmes, jó életet?

Aranyshájú: Te jóságos lélek, mondtam ne, ne szólj így! Ilyenek még csak eszünkbe se juthatnak, mikor a papok kiválasztásáról van szó, hanem csak olyan emberre gondolhatunk, aki az emberek között élve és velük foglalkozva tisztaságát, lelkinyugalmát, életszentségét, kitartását és józanságát és egyéb,

a szerzetesekben is meglévő erényeket a szerzetesnél is jobban, érintetlenül és meg-ingás nélkül meg tudja őrizni.

Mert az, akiben sok hiba van, a magány-ban még elrejtheti azokat és megteheti, hogy nem okoz azokkal másnak kárt, mivel senki-vel sem érintkezik, mihelyt azonban kilép az emberek közé, nem kerülheti el, hogy nevetség tárgya ne legyen, ha ugyan na-gyobb veszedelmekbe is nem jut.

Ez velünk is majdnem megtörtént, hacsak az isteni Gondviselés jókor el nem hártotta volna ezt a tüzet fejünk felől.

Mert a gyenge ember, ha egyszer a nyil-vános élet forgatagába kerül, nem rejtheti el erőtlenségét, mivel az hamarosan min-denki előtt nyilvánvaló lesz.

És miként az ércet a tűz próbálja ki, úgy az emberi léleknek is a papi hivatás jó betöl-tése a próbaköve! Ha valaki indulatos, kis-lelkű, dicsvágyó, elbizakodott vagy bármi más hibában szenved, hibáit azonnal elárulja, sőt nemcsak elárulja, hanem nagyobbakkal és súlyosabbakkal is tetézi.

A test sebei is, ha felszakadnak, nehezeb-ben gyógyulnak; így a lélek betegségei is, ha ingerled és izgatod, elmérgesednek és a miattuk szenvedőket csak még nagyobb bu-kásba sodorják.

Mert aki nem vigyáz magára, azt dics-vágyóvá, elbizakodottá, pénzsóvárrá teszik, kéjelgésbe, kötelességmulasztásba, tétlen-ségbe és ezek révén lassan-lassan még na-gyobb nyavalyákba is lerántják. Hiszen igen sok dolog van, ami a lélek összeszedettségét

szétszórhatja és Isten felé repülését megállíthatja.

Mindenekelőtt pedig a nőekkel való társalgás.

Az előljáró ugyanis, akinek az egész nyáj gondozását el kell látnia, nem teheti meg, hogy csak a férfiakkal foglalkozzék, a nőket pedig figyelmen kívül hagyja. És főképen itt van nagy szüksége elővigyázatosságra, mert a bűnre ezek könnyen hajlanak. Annak pedig, ki a püspökséget elnyerte, az ő lelki épségüket is, ha nem is nagyobb, de legalább ugyanolyan odaadással kell ápolnia.

Szükséges, hogy a betegeket meglátogassa, a gyászolókat vigasztalja, a hanyagokat megdorgálja, a segítséget szenvedőket segítse. Miközben pedig ezeket teszi, a gonosz sok utat talál, hogy hatalmába ejtse, hacsak fel nem vértézi magát a legéberebb óvatossággal.

Hiszen nemcsak a kacér, hanem még a szemérmes asszony tekintete is kísértésbe és zavarba hozhatja lelkét, a hízeltételek elpuhíthatják és a tiszteletnyilvánítások szolgái lelküvé tehetik. Sőt a buzgó szeretet is — annyi jónak forrása — ezer baj okozója lehet azoknál, kik nem helyesen élnek vele.

Máskor meg a folytonos gondok tompítják el elméje élességét és a szárnyalni akarót ólomnál nehezebbé teszik. Ott van továbbá a harag is, mely füst módjára megszállja és betölti az ember egész lelkét.

Ki tudná elsorolni a többi ártalmakat: a sértéseket, rágalmakat, gyalázkodásokat akár a tekintélyesebb vagy egyszerűbb emberek, akár a műveltek vagy műveletlenek részéről?

IX. FEJEZET.

Pedig leginkább azok az emberek szoktak elégedetlenkedni, akik helyes ítélettel nem rendelkeznek és mentséget sem igen fogadnak el.

Az igazi előjárónak azonban nem lehet ezekkel egyszerűen nem törődnie, hanem mindegyiknek kifogásaival szemben tisztáznia kell magát nagy nyájassággal és szelídséggel, inkább az oktan vádaskodásokat is megbocsátva nekik, mint haraggal és bosszankodással.

Mert ha Szent Pál még arra is vigyázott, hogy tanítványai előtt gyanúja se merülhessen fel a lopásnak és ezért másokat is vett maga mellé a pénz kezelésére, mint mondá: Kerülvén azt, hogy valaki minket megrágalmazhasson azon bőség miatt, mely gondunkra van bízva (II. Kor. 8, 20), — akkor nem kell-e nekünk is mindent megtenni, hogy a gonosz gyanúsításoknak, bármennyire alaptalanok és lehetetlenek is azok, elejét vegyük még abban az esetben is, ha becsületünknek mit sem ártanak?

Egyetlen bűntől sem állunk oly távol, mint Pál a lopástól. És íme ő, bár annyira távol állt ettől a bűntől, mégsem hagyta figyelmen kívül ezt a sok ember lelkében felmerülhető mégoly oktan és esztelen gyanút sem! Mert esztelenség lett volna erről a szent és bámulatraméltó férfiúról illet csak fel is tételezni? Mindazonáltal ő már előre elvágta minden lehetőségét még ennek a képtelen

gyanúnak is, mely csak örült agyában születhetett volna meg.

Nem nézte tehát semminek a tömeg eszelenségét és nem mondotta: „Ugyan kinek jutna eszébe rólam ilyet feltételezni, mikor csodáim miatt és életszentségemért mindenki csak tisztel és csodál”, —hanem éppen ellenkezőleg, erre is gondolt és számolt ezzel a gonosz gyanúval is s gyökerestől kitépte, sőt kinőni sem engedte. Miért? Mert úgymond: Törekedjünk a jóra nemcsak az Isten, hanem az emberek előtt is. (Róm. 12, 17.)

Ilyen, sőt nagyobb gondossággal kell hát törekednünk, nemcsak hogy a feltámadt rossz híreket elnyomjuk és megszüntessük, hanem hogy már jóelőre gondoljunk mindarra, amiből ilyenek származhatnak, és még alkalmat se adjunk arra, hogy ezek megszülethessenek, de főleg ne várjuk meg, míg szélteben-hosszában elterjednek és közszájra jutnak. Ilyenkor ugyanis már nem lesz könnyű azokat eloszlatni, hanem nagyon is nehéz, sőt esetleg lehetetlen: — és nem is marad büntetés nélkül, mivel sok ember lelkének kárára szolgál.

De mit időzöm azoknál, kiknek végére érni úgy sem lehet? Mert az összes felmerülhető nehézségeket elsorolni nem volna más, mint a tenger vizét kimeríteni!

Hiszen még ha valaki ment volna is a léleknek minden szenvedélyétől — ami ugyan nem igen lehetséges —, akkor is igen sok nehézséget kellene elviselnie, hogy mások hibáit megjavíthassa.

Ha aztán ezekhez hozzáveszed saját gyön-

geségeit, láthatod küzdelmeinek és gondjainak feneketlen mélységét s azt, hogy ha mind a maga, mind a mások hibáit le akarja küzdeni, mennyi gyötrődést kényszerül elviselni.

X. FEJEZET.

Bazil: Most tehát — mondá —, hogy egyedül élsz, nincsenek ilyen nehézségeid és nincsenek ilyen gondjaid?

Aranysbájú: Vannak most is gondjaim, mondtam, mert van-e valaki, akinek ember létére ebben a bajokkal teli életben gondjai és nehézségei ne volnának? Azonban nem mindegy kihajózni a végtelen tengerre vagy egy folyón kelni át; — pedig éppen ekkora a különbség eme és ama gondok között.

Mindenesetre ha képes volnék arra, hogy másoknak is segítségére legyek, örülnék neki magam is és nagyon óhajtanám; de ha nem lehetek mások segítségére, úgy gondolom, elég lesz nekem, ha magamat megmenthetem és a hullámokból kiszabadíthatom.

— Azt hiszed — kérdezte *Bazil* —, ez már elég és te magad is üdvözülhetsz, ha senki másnak nem vagy ebben segítségére?

Aranyszájú: — Nagyon jól mondtad — válaszoltam —, mert én sem tudom hinni, hogy bárki is üdvözülhessen, aki felebarátjának lelki üdvét sohasem munkálta. Egyáltalán mit sem használt annak a szerencsétlennek semmit, hogy a talentumából semmit sem költött el (Máté 25, 24), sőt kár-

hozatba döntötte az, hogy nem kamatoztatta és nem megkésztetve vitte vissza.

— Csakhogy — úgy gondolom —, enyhébb lesz büntetésem, ha azért fognak vádolni, mert mások üdvét nem munkáltam, mintha ennek a méltóságnak elfogadása után hitványabbá válva magamat is, másokat is csak kárhozatba sodortam volna.

Így azonban, legalább is azt remélem, csak akkora lesz büntetésem, melyet bűneim nagysága megérdemel. Ha viszont ezt az előljárói méltóságot elfogadtam volna, nem kétszer, vagy háromszor, hanem igen sokszor több lenne, mert sokaknak botrányára voltam és mert ebbe a nagy méltóságba jutva megbántottam az Istent, aki engem ennyire felmagasztalt.

XI. FEJEZET.

Azért vádolja az izraelitákat is keményebben és azért veti szemükre, hogy sokkal súlyosabb büntetésre méltók, mivel anynyi kiváltságban részesültek és mégis vétkeztek: Egyedül csak titeket vettelek figyelembe — mondá — a föld összes nemzetségei közül; éppen azért meg is torlom rajtatok minden gonoszságtokat (Ám. 3, 2). Majd pedig: Fiaitok közül prófétákat támasztottam és ifjaitok közül nazirotkat (Ám. 2, 11).

És hogy kinyilvánítsa, mennyivel nagyobb elégtétel jár a bűnökért, ha azokat papok és nem az egyszerű nép követi el, az áldozatokról szólva már a próféták előtt azt parancsolta, hogy a papokért ugyanolyan áldo-

zatot kell bemutatni, mint az egész népért (Lev. 4, 3 és 14).

Nem mást bizonyít ez, minthogy a papok sebeire több gyógyító ír kell, mint az egész népére együttvéve. Holott nem kellene több, ha nem volnának súlyosabbak. Súlyosabbak pedig nem természetüknél fogva, hanem a pap méltósága miatt, aki annak elkövetésére vetemedik!

De mit beszélek azokról a férfiakról, kik e szolgálatot teljesítik? Mikor még a papok leányai is, akiknek pedig semmi közük a papsághoz, pusztán atyjuk méltósága miatt bűneikért sokkal keserűbben lakolnak (Lev. 21, 9.). Pedig a bűnük ugyanaz, mint az egyszerű emberek leányaié: mindkettőnél a parázñaság, büntetésük azonban sokkal szigorúbb (Deut. 22.).

XII. FEJEZET.

Látod-e hát, milyen sokféle módon adja tudtunkra Isten, hogy sokkal szigorúbban bünteti az előljárót az alárendeltnél?

Mert ha miatta leányát is súlyosabban bünteti másoknál, akkor őt magát, aki leánya súlyosabb büntetésének oka, sem fogja másokkal egyenlő büntetéssel sujtani, hanem sokkal nagyobb; és pedig teljesen méltán, mivel nemcsak magában tesz kárt, hanem a gyöngének s azoknak a lelkében is romlást idéz elő, kik rá föltekintenek.

Erre akar minket tanítani Ezekiel is, mikor különbséget tesz a kosok és juhok ítélete közt (Ezek. 34, 17.).

Volt okom hát a félelemre és rettegésre, hisz oly erőtlen és gyöngé lélek lakozik bennem s oly könnyen behódol a hiúság, harag, irigység és egyéb lelkemet emésztő szenvedélyeknek. Sem a bántalmakat, sem a dicséreteket nem tudja kellő mértékkel elviselni: amazok lesujtják, emezekre felfuvalkodik. Mostani állapotomban még csak megbirkózom velük és nem futok meg a küzdelem elől.

Mint a vadállatok könnyen legyőzik elleneleiket, ha testük jól táplált és erőtől duzzad, úgy a szenvedélyek is, ha tápot adunk nekik, csak megerősödnek. Ilyen táp a hiúságnak a tisztelet és dicséret, a kevélységnek a bőség és nagy hatalom, az irigységnek a mások emelkedése, a kapzsiságnak az adakozók nagylelkűsége, az erkölcsi lazaságnak a jómód és a nőkkel való gyakori érintkezés. Mindezek ha a világba kilépnék, teljes erővel rámtörnének, lelkemet széttépnék és megnehezítenék ellenük a harcot.

Mikor megfontoltam Krisztus jegyesének dicsőségét, szépségét, szentségét és szembeállítottam velük bűneimet, sajnálkoztam Ő rajta és siránkoztam magamon: Mi ingeregette Istent oly nagy haragra, hogy egyháza rám, a legméltatlanabbra legyen bízva és ezzel ilyen megszégyenítést kelljen elszenvednie? Csak homályos hasonlattal vázolhatom ezt: A földkerekség királyának szépséges leányát, aki az egész női nemet testi és lelki tökéletességben messze felülmúlja, eljegyezte egy hozzá méltó ifjú. Míg vőlegénye nagy szerelemtől lángol, azt hallja,

hogy drága szerelmét egy közönséges, béna és jellemtelen ember akarja nőül venni.

Aggodalmam igazolására — úgy gondolom —, ez is elég lesz; s én egyedül e miatt hoztam fel ezt a példát. Hogy azonban féltelmemnek és megdöbbenésemnek nagyságát szemeid elé állíthassam, menjünk át egy másik képre.

Tegyük fel, hogy van egy óriási hadsereg annyi gyalogosból, lovas katonából és tengerészből, hogy hajóik elborítják a tengert, a gyalogosok és lovasok csapatai pedig a síkságokat és hegyeket. A fegyverek érce a nap fényében csillog és a róluk visszaverődő sugarakban a sisakok és pajzsok ragyogása villog. A dárdák zúgása, a lovak nyerítése az égig hatol. Nem látszik sem a föld, sem a tenger, hanem mindenütt csak vas és érc. Ezekkel szemben áll az ellenség, vad és kegyetlen férfiakból.

Eljön az összecsapás ideje.

Ekkor valaki hirtelenében odahozna egy ifjút, aki addig a mezőn nevelkedett s pásztorsípján és botján kívül máshoz nem ért. Acél fegyverzetbe öltöztetné, az egész hadseregben körülvezetné és megmutatná neki a csapatokat és tisztjeiket, az íjjászokat, parittyásokat, a parancsnokokat és vezéreket, a nehéz fegyvereseket, lovasokat, dárdavetőket, a hadihajókat és kapitányait, a rajtuk lévő katonákat és a tengeri útközethez előkészített hadigépek sokaságát.

Aztán megmutatná neki az ellenség csatarendjeit, rettenetes tekintetüket, különböző hadi felszereléseiket, megszámlálhatatlan

sokaságukat, a völgyeket, a szakadékok mélységeit, a sziklás hegyeket. Megmutatná neki az ellenség lovasait, kik táltos módjára repülnek, és szinte a légen át odaszállított nehéz fegyvereseket s a varázslatoknak mindenféle erejét és formáját.

Elsorolná neki a háború borzalmait: az elhajított dárdák sűrű tömegét, a nyilak fergetegét, a beálló homályt és sötétséget, azt a fekete éjt, melyet a lövegek sokasága idéz elő, sűrűségével eltakarva a nap sugarait, a sötétségnél nem kevésbbé vakító portengert, a vérpatakokat, az elesettek jajgatását, a harcban állók kiáltozását, a hullahegyeket, a vérben gázoló székérekereket, a holttestek sokaságától megvadult és lovasaikkal elragadt lovakat, a földet, melyen összevissza egymás hegyén-hátán vér, dárda, nyíl, lópata, emberfej, kar, nyak, lábszár, felhasított mell, kardokhoz tapadt agyvelő, letört nyílhegyek, végükön átszúrt ember-szemekkel.

Elmondaná neki a tengeri ütközet rémségeit: a tenger közepén elégő vagy harcosaikkal elmerülő hajókat, a víz morajlását, a hajósok lármáját, a katonák kiabálását, a hullámok véres tajtékait, melyek valamennyi hajóra felcsapnak, a sok holttestet, melyek vagy a hajófedélzetén hevernek, vagy a tengerbe merülnek, vagy a vizeken úsznak, vagy a tengerparthoz sodródnak, vagy a hullámoktól dobálva elzárják a hajók útját.

A háború kegyetlenségeinek részletes feltárása után hozzáadná még a fogság

szenvedéseit és a halálnál is keservesebb szolgaságot.

Amikor mindezeket elmondták, megparancsolnák neki, hogy azonnal üljön lóra és vegye át az egész sereg fővezérségét.

Mit gondolsz, mindennek pusztá elsorolását s el tudná-e viselni majd ez az ifjú s nem vesztené-e fejét már az első látásra is?

XIII. FEJEZET.

Pedig ne gondold, hogy szavaim nagyították a dolgot és ne gondold túlzottaknak, amiket elmondtam csak azért, mert a testbe, mint börtönbe bezárva a látíatatlanokból semmit sem láthatunk.

Ennél sokkal nagyobb és borzalmasabb küzdelmet láthatnál, ha a gonosz léleknek sötétségbe burkolt hadsorait és dühös támadásait testi szemeiddel szemlélhetnéd. Nincsen itt se vas, se érc, nincsenek lovak, harckocsik és kinzókerekék, nincs tűz és nyíl: ezek látható fegyverek, — de vannak más, ezeknél félelmetesebb harci eszközök. Ezeknek az ellenségeinknek nincs szükségük sem páncélra, sem sisakra, sem kardra, sem dárdára.

Elég csak megpillantani ezt a kárhozatos sereget, hogy a lélek megrendüljön, hacsak nem elég nemes és egyéni hősiességén felül nem segíti nagyban az isteni gondviselés is.

És ha lehetséges volna, hogy testünket levette, vagy akár ebben a testben is, de tisztán és megfélemlítés nélkül szemtől-szembe

láthatnók a gonosznak egész hadseregét és ellenünk indított harcát, — akkor láthatnál nem vérözönt, nem hullákat, hanem a lelkeknek akkora bukását és oly súlyos sebeit, hogy a háborúnak előbb adott leírását csak gyermekek mulatságának és inkább játéknak tartanád, mint harcnak: oly sokan vannak, akik naponként megsebesülnek!

Ezek a sebek pedig nem ugyanolyan halált hoznak, mint a test sebei, hanem akkora köztük a különbség, mint amilyen a test és lélek között. Mert amikor a lélek sebet kap és elesik, nem fekszik érzéketlenül, mint a test, hanem nyomban kínozni és gyötreni kezdi a rossz lelkiismeret, a testtől való elválás után pedig az igazságos ítéletkor örök kárhozatba süllyed.

Aki pedig a gonosz lélek okozta sebek miatt nem érez fájdalmat, érzéketlensége folytán csak nagyobb lesz bukása; mert akit az első seb nem mardos, az könnyen veszi a másodikat s utána a többieket. A gonosz lélek pedig nem szűnik meg támadni az utolsó lehelletig, míg azt nem látja, hogy a lélek leterítve hever és kapott sebeivel már nem törődik.

Ha harcmodorát figyeled, ezt is sokkal hevesebbnek és ravaszabbnak fogod találni. Nincs senki ugyanis, aki az álnokság és csalárdság annyi fogását ismerné, mint a gonosz lélek. De hiszen éppen ebben van fő erőssége!

Aztán meg nincs senki, aki oly engesztelhetetlenül tudná gyűlölni még legádázabb ellenségét is, mint ez a gonosz lélek az em-

bert! És ha valaki láthatná gyűlöletét, melylyel ellenünk harcol, nevetségesnek találná, hogy az embereket ebben a tekintetben vele összehasonlítjuk. Sőt ha valaki a legkegyetlenebb és legdühöngőbb vadállatokat szedné elő és akarná az ő dühével összemérni, ebben az összehasonlításban ezeket igen szelíd és csendes lényeknek találná: akkora gyűlöletet lehel, mikor a lélekre tör.

Végül az emberek csatái rövid ideig tartanak és e rövid idő alatt is vannak szünetek; az éjtszaka beállta a küzdelemben való kimerülés, az étkezés ideje és sok más egyéb alkalmat ad a katonának a pihenésre, úgyhogy leteheti fegyverzetét, kissé megpihenhet, étellel, itallal felfrissítheti magát és még több más módon visszaszerezheti előbbi erejét.

A gonosz lélek ellen való harcban azonban egy pillanatra sem teheti le a fegyvert, sem álomra nem hajthatja fejét az, aki mindvégig seb nélkül akar maradni. Kettő között kell választanunk: vagy letesszük a fegyvert s akkor elesünk és elpuszulunk, vagy szünet nélkül fegyverben állunk és öröködünk! Mert a gonosz állandóan résen áll seregével és kémleli lankadásunkat s sokkal tettekre szebb a mi elpusztításukra, mint mi magunk saját üdvösségünkre!

S azok számára, akik állandóan nem öröködnek, az teszi leginkább kétségessé ennek a harcnak kimenetelét, hogy ellenfelüket nem láthatják és hogy meglepetésszerűen támad: éppen ez az oka annyi sok bajnak!

S te azt akarod, hogy ebben a harcban

én legyek Krisztus katonáinak vezére? De hiszen éppen a gonosznak lettem volna hadvezére, mert az, akinek másokat kell csatarendbe állítani és harcba vinni, ha valamennyinél járatlanabb és erőtlenebb, járatlanságával a rábízott katonákat csak kiszolgáltatja s inkább az ördög, mint Krisztus javára vezérkednék!

De te mit sóhajtozol és miért könnyezel? Nem sírni, hanem örvendezni és vigadni kell azok miatt, amik velem történtek!

Bazil: De azok miatt — mondá —, amik velem történtek, — nem! Sőt ezerszeresen kell miattuk zokognom. Eddig ugyanis nem is igen láttam, hogy milyen bajba jutattál. Hozzád is azért jöttem, hogy megtudjam, mit feleljek vádlóidnak, — te meg most úgy bocsátasz el, hogy egyik gond helyett másikat vetettél lelkembe. Most már nem azzal törődöm, hogy mit mondjak nekik védelmedre, hanem hogy mit hozok majd fel mentségül Isten előtt magamért és bűneimért!

Egyébként esdve kérlek, ha gondolsz még velem, ha van vigasztalásod számomra Krisztusban (Filip. 2, 1), ha van benned résztvevő szeretet, ha van szánalom és könyörület irántam, — hiszen jól tudod, hogy főleg te juttattál ebbe a veszedelembe, — nyujtsd felém kezedet, szavaiddal és tetteiddel segíts, hogy megállhassam helyemet. Ne is gondolj arra, hogy csak a legrövidebb időre is magamra hagyj, hanem ezentúl legyünk az előbbi közösségben még inkább, mint eddig!

Aranyászájú: Mosolyogva így feleltem: Mi-

ben lehetnék én segítségedre, nagy munkádban mivel támogathatnálak (én téged)? De ha már annyira akarod, légy nyugodt, kedvesem, mert mihelyt szabad lesz gondjaidtól kissé föllélekzeni, melletted leszek, vigasztalni foglak és mindent megteszek értetted, ami erőmtől telik.

Erre ő még jobban könnyezve felkelt. Én meg átöleltem, megcsókoltam homlokát és elbocsátottam buzdítva, hogy fennkölt lélekkel viselje azt, ami már megtörtént.

Mert bízom Krisztusban, — mondtam, — aki téged meghívott és juhait élére állította, hogy te ebből a szolgálatból akkora bátor bizalmat fogsz meríteni, hogy ama nagy napon minket is, akik veszélyben forogunk, be fogsz vezetni az örökkévaló sátrakba.

SZENT AMBRUS

AZ EGYHÁZI FÉRFIAK
KÖTELESSÉGEI

DE OFFICIIS MINISTRORUM

Fordította

Dr. MEGGYES EDE

ELŐSZÓ

Szent Ambrus *De officiis*-ének fordítása szép és eléggé nagy munka. A munka egyik nehézsége, hogy szemelvényes kiadásról lévén szó, a megfelelő részeket, vagy legszebb részeket kell kiválogatni úgy, hogy az egész szelleme is töretlenül érvényesüljön az olvasó előtt. Ez két módon lett volna lehetséges. Először, hogy az egyes részeket magyarázó szöveggel kapcsoltuk volna össze és így az eredeti szöveg fordítása mintegy illusztráció lett volna a szöveg értelmi egészét célzó összekötő szövegmagyarázat számára. Ez inkább tanulmány, mint fordítás lett volna. A másik mód, melyet választottam, hogy hosszas töprengés után azokat a fejezeteket fordítsam magyarra, amelyek nemcsak hogy önmagukban is hasznos olvasmányok, de egymás mellé helyezve a könyvek értelmi egészét is az olvasó elé tárják. Így a három könyv lényeges fejezetei kerültek egymás mellé. A fejezeteket éppen ezért eredeti számozással közöljük.

Míg a szövegrészek megválogatásánál inkább az aszketikus érték lebegett szemünk előtt — mutatóul és szükséges összekötőül főként az I. és III. könyvben szerepel pár bölcséleti eszmefuttatás is —, a fordításnál a szöveghűsége törekedtünk. Nehéz volt ez

itt-ott és egy-két könnyen áthidalható zökkenő magyarázata is, mert a rétoriskolák keresztény tanítványát kellett magyarul megszólaltatni. Tekintettel voltunk az ókeresztény irodalom magyar fordításának hagyományaira is és éppen ezért nem vonakodtunk egy-két régies igealak vagy szerkezet alkalmazásától.

A szöveghűségtől csak egy helyen tértünk el: a fejezetek címeinél. A címeknek rövid tartalmát tettük meg magyar címül. A Fejezet bőséges tartalmi kivonatát nyújtó eredeti cím nagyságra sokhelyt vetekszik a kisebb fejezetek terjedelmével.

Még egy problémánk volt még a fordításnál: a szentírási idézetek fordítása. Szerzőnk idézetei több helyütt nem egyeznek meg a Vulgáta szövegével. Az idézetek fordításánál a következő alapelvet követtük: Lehetőleg mindenütt a hivatalos magyar Vulgátafordítás szövegét adjuk. Ahol az eltérés olyan természetű, hogy az eltérő értelmén vagy főként szón fordul meg az író további eszmefuttatása, a magyar hivatalos fordítás szövegébe az eredetiben szereplő szót fordítottuk. Pl. I. könyv 3. fejezetben a Vulgáta az *aurem* szót használja, a szerző a *possessionem*-et. A szöveg többi része megegyező. Mivel a szöveg a *possessio* szóhoz kapcsolódik, a hivatalos magyar szöveg *füledet* szavát *birtokodat*-tal helyettesítettük. Ilyen hely különben is alig fordul elő párszor.

Meg kell köszönnöm itt dr. Hári Ferenc és dr. Hrabkovszky Antal tanár urak, valamint

dr. Révay József professzor úr szíves segítségét, akik részben a filológiai munkában részben az általános tudnivalókban voltak segítségemre.

Mátyásföld, 1942. húsvét vasárnapján.

A fordító.

ELSŐ KÖNYV

I. FEJEZET.

A püspök kötelessége tanítani és tanulni.

Talán nem tűnök fel elbizakodottnak, ha fiaim között elfog a tanítás vágya, minthogy maga az alázatosság Mestere mondotta: „Jöjjetek fiaim, hallgassatok reám, hadd oktassalak az Úr félelmére”. (Zsolt. 33, 12.) Ebből láthatjuk az ő alázatos szerénységét és szeretetreméltóságát. Azzal, hogy az Isten félelmére utalt, amely valószínűleg mindnyájunkban közösen él, tanuságot tett szerénységéről. És mégis, mivel az istenfélelem maga a bölcsesség kezdete és a boldogság megteremtője (hiszen az istenfélők a boldogok), félreismerhetetlenül tanítónk lett a bölcsesség oktatásában és útmutatónk a boldogság elnyerésében.

Tehát mi is utánozzuk az Ő szerénységét, készséggel és nem bitorlókként adjuk át az Ő kegyelmét nektek, fiainknak, azt a bölcsességet, melyet a Szentlélek öntött beléje és melyet Ő világosított meg előttünk és saját szemünkkel az Ő példájából ismertünk meg. Már nem kerülhetjük el ugyanis a tanítás kötelességét, amelyet papi hivatásunk vonakodásunk ellenére rótt ki ránk „és Ő maga tett némelyeket apostoloknak, némelyeket pedig prófétáknak, másokat meg

evangélistáknak, másokat pedig pásztoroknak és tanítóknak". (Efez. 4, 11.)

Tehát nem követelem magamnak az apostolok dicsőségét. Ki követelhetné azt, ha csak nem azok, akiket Isten Fia választott erre? Nem óhajtom tehát elérni a próféták rajongását, az evangélisták erejét, a pásztorok mindenre kiterjedő óvatosságát, hanem csak a Szentírás szorgos és megfeszített figyelemmel való vizsgálatát, melyet az Apostol a szentek kötelességei között az utolsó helyre tett; s ezt magát is úgy szeretném, hogy a tanítás vágyával tanulni tudjak. Mert csak egyetlen igazi tanítónk van, aki egyedül nem tanulta azt, amire mindenkit tanított. Az emberek azonban előbb tanulnak, csak azután tanítanak és tőle kapják azt, amit másoknak átadnak.

Velem bizony nem így történt a dolog. Én ugyanis a törvénykezésből és politikai tisztégemből jutottam a papi méltóságba és arra kezdtelek titeket tanítani, amit én magam nem tanultam meg. Így történt hát, hogy előbb kezdtem tanítani, mint tanulni. Egszerre kellett tehát tanítanom és tanulnom, hiszen a tanuláshoz eddig szabad időm nem akadt.

II. FEJEZET.

**A beszéd sokszor veszedelembé juttat,
ennek orvossága a Szentírás bizonyossága
szerint a hallgatás.**

Mit kell pedig mindennek előtt megtanulnunk, mint hallgatni, hogy beszélni tudjunk s szavunk ne ítéljen el, mielőtt

más szava felmentene. Irva van ugyanis; *„szavaidból fognak elítélni“*. (Mt. 12, 37.) Mi szükség van tehát arra, hogy beszéddel elhamarkodottan magadra vond az elítélés veszedelmét, amikor hallgatásoddal nagyobb biztonságban lehetsz? Nagyon sok embert láttam, aki beszédével bűnbe esett, alig valakit, aki hallgatásával; ezért hallgatni tudni nehezebb feladat, mint beszélni. Tudom, hogy a legtöbb ember beszél, minthogy hallgatni nem tud. Ritka eset, hogy valaki hallgasson, bár beszédével egyáltalán nem használ magának. Bölcs ember tehát, aki megtanulta a hallgatást. Végre is az isteni Bölcsesség megmondotta: *„Az Úr értelmes nyelvet adott nekem, hogy szavammal támasza lehessenek a fáradtnak“*. (Iz. 50, 4.) Tehát joggal bölcs az, aki megtanulja az Úrtól, mikor kell beszélnie. Helyesen mondja hát az Írás: *„A bölcs ember hallgat, míg el nem jő az ideje“*. (Jéz. Sir. 20, 7.)

Ezért szerettek hallgatni a szent férfiak, mert tudták, hogy az ember szava legtöbbször a bűn előhírnöke s az emberi beszéd az eltévelyedés kezdete. Aztán az Úr Szentje mondta: *„Elhatároztam, vigyázok utaimra, hogy ne vétkezzem nyelvemmel“*. (Zsolt. 38, 2.) Tudta ugyanis és olvasta: az isteni gondoskodás vigyáz, hogy az ember megbűnhődjék nyelvéért és ne kerülje el lelkiismeretének vádaskodását. (Jób 5, 21.) Hiszen megkorbácsol bennünket gondolataink néma szemrehányása és lelkiismeretünk ítélete; de megcsapdos bennünket szavunk korbácsa is, ha olyat mondunk, aminek hangjá-

tól vérzik a lelkünk és megmételyeződik az értelmünk. Már pedig ki az, aki szívét tisztán tartja a bűnök szennyétől, avagy nem vétkezik nyelvével? És azért, mert látta, hogy egyetlen szent sem tudta megőrizni száját a beszéd tisztátalanságától, ő maga róttá magára az ártatlan hallgatás törvényét, hogy hallgatással kerülje el a bűnt, melyet beszéddel aligha kerülhetett volna el.

Hallgassuk meg hát az óvatos Mestert: „*elhatároztam, vigyázok utaimra*”, azaz megparancsoltam magamnak és a belátás néma parancsával szóltam magamra, hogy utaimra vigyázzak. Mások ugyanis azok az utak, amelyeket követnünk kell és mások, amelyekre vigyáznunk kell; követnünk kell Isten útjait, vigyáznunk kell a magunkéira, hogy bűnbe ne vezessenek. Úgy vigyázhatsz utaidra, ha nem szólalsz meg elhamarkodottan. Azt mondja a törvény: „*Halld Izrael a te Uradat és Istenedet*”. (Deut. 6, 3.) Nem azt mondta, hogy beszélj, hanem azt: halljad. Azért bukott el Éva, mert olyat mondott férjének, amit nem hallott az ő Urától és Istentől. Isten első szava azt mondja neked: *halljad*. Ha hallod, vigyázni fogsz utaidra, ha elbuktál, hamar jóvá teszed. „*Hogy őrzi meg tisztán útját az ifjú? Úgy, hogy megtartja igéidet*.” (Zsolt 118, 9.) Ne szólj tehát előbb és hallgass, hogy bűnbe ne essél nyelveddel.

Súlyos baj, ha valakit szája miatt ítélnék el. Hiszen ha már a haszontalan szóért is felelősséggel tartozunk, mennyivel inkább felelünk a tisztátlan és mocskos szavakért

(Mt. 12, 36.) Súlyosabbak ugyanis az elbukás szavai, mint a haszontalanok. Tehát, ha a haszontalan szóért felelnünk kell, mennyivel súlyosabban bűnhődünk meg istentelen beszédünkért.

III. FEJEZET.

Az állandó hallgatás is káros. Védjük meg szívünket és szánkat a rendetlen indulatoktól.

Mit tegyünk tehát? Legyünk némák? Korántsem. Van idő, amikor hallgatnunk kell és van, amikor beszélnünk. (Préd. 3, 9.) Aztán meg, ha már felelősek vagyunk a haszontalan szóért, vigyázzunk, ne kelljen számot adnunk a káros hallgatásért sem. Van bizony hasznos hallgatás is. Ilyen volt Zsuzsannáé, aki többet tett hallgatásával, mintha beszélt volna. (Dán. 13, 3.) Amíg az emberek között hallgatott, Istennel beszélt és hallgatása volt tisztaságának legfőbb bizonyítéka. Lelkiismerete szólott, noha emberi szót nem ejtett. Nem kereste az emberek véleményét, mert az Úr tanuskodott mellette. Attól akart tehát fölmentést kapni, akiről tudta, hogy mindenképen csalhatatlan. Maga az Úr is némán munkálkodik az evangéliumban az emberek üdvén. (Mt. 26, 63.) Helyesen parancsolta magára Dávid nem ugyan az állandó hallgatást, hanem a vigyázást.

Vigyázzunk tehát a szívünkre és vigyázzunk a szánkra, mert mind a kettő meg van írva; itt, hogy a szánkra vigyázzunk; másutt

viszont ezt olvassuk: „Óvd a szívedet minden gonddal”. (Péld. 4, 23.) Ha megőrizte szívét Dávid, te nem fogod megőrizni? Vagy tán tisztátalan volt Izaiás ajka, amikor így szólt: „Jaj nekem, végem van, mert tisztátalan ajkú ember vagyok”. (Iz. 6, 5.) Ha az Úr prófétájának tisztátalan a szája, hogyan lehetne tiszta a mienk?

És kinek van írva, ha nem mindnyájunknak: „Kerítsd el birtokodat tövissövénnyel... Te elzárod aranyodat és ezüstödet; szavaidnak is készíts mérleget és szádnak megfelelő zabolát!” (Jéz. Sir. 28, 28.) Birtokod az értelméd, aranyad a szíved, ezüstöd a beszéded: „Az Úr szava tiszta szó, tűzben megpróbált ezüst”. (Zsolt. 11, 7.) A jó értelem azonkívül jó birtok is. A tiszta ember pedig értékes birtok. Kerítsd hát körül ezt a birtokot, vedd körül gondolataiddal, erősítsd meg tövissövénnyel, aggódó gondoskodással, nehogy rátörjenek és foglyul ejtsék esztelen testi indulatok, meg ne rohanják súlyos szenvedések és szőlőfürtjeit ne szedjék le azok, akik rajta áthaladnak. Őrizd meg magadban a belső embert! Ne vedd semmibe, mint valami haszontalan dolgot, mert értékes birtokod. És joggal értékes, mert gyümölcse nem mulandó és ideig-óraig tartó, hanem állandó és az örök üdvösség záloga. Ápold tehát birtokodat, hogy legyenek termő földjeid.

Vess féket beszédedre, hogy ne csapongjon és ne zabolátlankodjék és fecsegésével ne halmozzon magára bűnöket. Szorítsd a medrébe, hogy partok fékezzék azt. Gyorsan eliszaposodik a kiáradt folyó. Vigyázz az

érzelmeidre, nehogy szabadon csapongjanak s ne rólad mondja az Írás: „*be nem kötözték, orvossággal nem gyógyítottak és olajjal nem lágyítottak*”. (Iz. 1, 6.) A józan értelemnek megvan a maga gyeplője, mely irányítja és kormányozza azt.

Legyen a szádon lakat, hogy becsukd, amikor kell; és alapos gonddal reteszeld el, hogy senki se ingerelhessen haragos szóra s a gyalázást ne viszonzod gyalázással. Hiszen akár ma is olvashattad: „*Ne vétkezzetek, bármint haragusztok*”. (Zsolt. 6, 5.) Ha haragszunk is, hiszen ez természetünkéből és nem elhatározásunkból fakadó indulat, ne hangozzék el ajkunkról csúf beszéd, hogy bűnbe ne essünk. Legyen szavainknak korlátja és mérlege, azaz legyen bennünk alázatosság és mérséklet s nyelvünket rendeljük alá értelmünknek. Húzd meg szájad gyeplőjét s vess rája zabolát, hogy visszarángathasd a kellő mértékre s az igazság mérlegén lemért szavakat ejtsen ki, hogy legyen gondolataidban komolyság, beszédedben súly és szavaidban mértéktartás.

IV. FEJEZET.

Ha már beszélünk, beszédünk a helyes értelemben gyökerezzeik.

Ha valaki megőrzi azt, amit fentebb említettünk, nyájas és szerény lesz. Aki vigyáz a szájára, féken tartja nyelvét, nem beszél addig, míg meg nem vizsgálta szavait és meg nem mérte és meg nem fontolta azokat. Ha valaki megvizsgálja, hogy kivel kell szóla-

nia, amikor elérkezett a beszéd ideje, bizonyára nem mellőzi a szerénységet, a szelídséget és a türelmet; hogy ne méltatlankodásból és haragból buggyanjon ki a szó szájából, ne adja szavaiban valamely indulatnak a jelét, beszédje ne tanuskodjék a benne lángoló érzékiségről, vagy a haragnak az ő szavaiban suhogó korbácsáról, s hogy a végén a beszédje, melynek meg kellene lelkületét kedveltetnie, föl ne tárja és el ne árulja a jellemében rejtőző hibát.

Főképen ugyanis akkor leselkedik ránk az ellenségünk, ha látja, hogy bizonyos indulatok támadnak bennünk. Akkor forgatja a csóvát és készíti elő a csapdát. Ezért joggal mondja a próféta, ahogy akár ma is olvashattad: *„Megment engem a vadászok törétől és a súlyos beszédétől”*. (Zsolt. 90, 3.) Symmachos szerint az ingerült beszédről van itt szó, mások szerint a szenvedélyes beszédről. Az ellenség csapdája a mi beszédünk és így maga a beszédünk is ellenségünkkelé lesz; mert legtöbbször olyat beszélünk, amire ellenségünk lecsap s mintegy a saját kardunk sebez meg bennünket. Menynyivel elviselhetőbb más kardjától elpusztulni, mint a magunkétól. Ellenségünk tehát kikémleli fegyvereinket és harcba veti az övéit. Ha felindulásunkat észrevette, csipkelődni kezd, hogy elvesse a viszály magvát. Ha illetlen szót ejtettem ki, akkor csapdájába estem. Néha, mint valami jó falatot, felkínálja nekünk a bosszúállás lehetőségét, hogy mialatt bosszút akarunk állani, saját nyakunkat dugjuk a csapdába s a halálos

szorítást magunk végezzük el. Ha tehát valaki észreveszi az ilyen ellenséget, még jobban vigyázzon a szájára, nehogy maga is az ellenség kezére járjon. Sajnos az ilyen ellenséget kevesen veszik észre.

V. FEJEZET.

Hallgatással föléje kerekedhetünk ellenségünknek és alázatosságunkat is megőrizhetjük.

A látható ellenségtől is ovakodni kell, aki izgat, bosszant, felingerel bennünket, aki a fényűzés és az érzékiség szikráit hinti el bennünk. Ha tehát valaki mocskol, ingerel, erőszakosságra vagy veszekedésre készítet bennünket, hallgassunk és ne szégyeljünk némák maradni. Mert bűnös az, aki belénk köt, aki igazságtalanságot követ el ellenünk és magához hasonlókká akar tenni bennünket. Végül ha hallgatsz, ha érzelmeidet eltitkolod, azt szokta mondani: miért hallgatsz, beszélj, ha mersz; de te nem mersz, néma vagy beléd fojtottam a szót. Ha te még most is hallgatsz, majd megpukkad mérgében, legyőzöttnek érzi magát, mint akit kinevettek, megaláztak és kigúnyoltak. Ha pedig válaszolysz, azt gondolja, hogy győzött, mert magához hasonlóra talált. Ha hallgatsz mindenki azt mondja: az gorombáskodott, ez pedig megvetette őt. Ha viszonzod a gyalázkodást, azt mondják majd: mind a kettő gorombáskodott. Ebben az esetben mind a kettőt elítélik; egyiket sem mentik fel. Ellenfelem arra törekszik tehát, hogy ingerültségemben

úgy beszéljek és úgy cselekedjem, mint ő; az igaznak pedig az a kötelessége, hogy érzelmeit eltitkolja, ne szóljon semmit, tartsa meg jó lelkiismeretének gyümölcsét, többet adjon a jó emberek véleményére, mint a kevélykedő szemrehányóéra és legyen megelégedve szigorú erkölcsével. Ennyit jelent a jók hallgatása és a tiszta lelkiismeretnek nem kell hamis vádaskodások miatt felindulnia, és nem szabad többre tartania más mocskolódását, mint a saját lelkiismeretének szavát.

Igy megőrzi alázatosságát is. Ha azonban nem akar alázatosabbnak látszani, ilyesféleképen vitatkozik és beszélget magában: Hát ez megalázhat engem szemtől-szembe és úgy beszélhet velem, mintha számat sem tudnám kinyitni? Miért ne mondhatnék én is neki olyat, ami alaposan elszomorítja? Hát csak jogtalankodhasson velem szemben, mintha nem volnék férfi és nem tudnék bosszút állni? Csak vádoljon engem, mintha én nem tudnék ellene súlyosabb vádakat?

Aki ilyeneket mond, nem szelíd és alázatos és nem erős a kísértéssel szemben. A kísértő izgatja és fölkelte benne az ilyen gondolatokat. Legtöbbször valamilyen embert használ föl erre, s valami semmirekelő lelket alkalmaz, hogy ezt mondja neki: Te pedig sziklaszilárdan vedd meg a lábadat. Még ha rabszolga mocskolódik is, az igaz hallgat; még ha gyenge ember gyalázkodik is, az igaz hallgat; még ha szegény ember vádaskodik is, az igaz nem válaszol. Ilyen az igaznak

fegyvere, hogy hátrálással győzzön. A dárda-vetésben jártas férfiak is hátrálással szoktak győzni és futás közben még súlyosabb sebeket ütnek az üldözőn.

VI. FEJEZET.

Dávid hallgatása és alázatossága.

Mi szükség, hogy felinduljunk a mocskolódások hallatára? Miért nem utánozzuk azt, aki így beszél: *„Elnémultam, megalázkodtam, a boldogságról hallgattam”* (Zsolt. 38, 3.)? Vagy ezt talán csak mondotta Dávid, de nem így cselekedett? Ellenkezőleg, meg is tette (Kir. II. 16, 9 skk.). Mert amikor Semei, Jemini fia gyalázta őt, Dávid hallgatott. Bár fegyveresek vették körül, nem torlta meg az ocsmánykodást, nem kereste a bosszúállást, olyannyira, hogy Szaruja fiának megtiltotta a gyalázkodó megbüntetését, noha ez megtette volna. Úgy távozott, mint valami néma és megalázott ember hallgatagon és felindulás nélkül, ámbár a közhit szerint heves természetű volt, aki azonban öntudatosan megőrizte szelidségét. Nem indult fel hát a gyalázkodásokon, mert bővelkedett a jótettek tudatával.

Aki hamar felindul, méltó lesz a gyaláztatára, pedig éppen azt akarná bizonyítani, hogy nem méltó rá. Derekbabb ember, aki megveti a gyalázkodást, mint akinek fáj az; mert aki megveti, elsiklik fölötte, mintha nem is érintené; aki azonban fájlalja, kínlódik, mint aki találva érzi magát.

VII. FEJEZET.

A Zsoltáros több joggal beszél a kötelességekről, mint Cicero.

Nem meggondolatlanul használtam egy zsoltár előhangját (Zsolt. 38, 2.), mikor nektek írtam, fiaim. Ezt a zsoltárt Dávid próféta adta szent Iditúnnak, hogy énekelje. Azt tanácsolom nektek, tartsátok meg és gyönyörködjetek mély értelmében s gondolatainak szépségében. Azokból a részekből, melyeket a zsoltárból röviden megizleltünk, megtudjuk, hogy e zsoltár a türelmes hallgatást és az okszerű beszédet tanítja, később pedig a gazdagság megvetéséről szól (U. o. 8.) s ezek alkotják az erények legfőbb alapjait. Míg e zsoltáron elmélkedtem, akkor merült fel lelkemben a gondolat, hogy a *kötelességekről* írjak.

Ezekről ugyan már írt némely bölcselő, így a görögöknél Panaitios és fia, a rómaiaknál pedig Tullius; ők is, én is hasonló alkalomból írtunk. Amint Cicero fia okulására írta művét, én is titeket akarlak, fiaim, oktatni munkámmal. Hiszen épúgy szeretlek titeket, akik az Evangélium szerint vagytok gyermekeim, mintha házasság szerint volnátok azok. Mert nem való előbbre a a természet szerint való szeretet, mint a kegyelemből fakadó. Bizonyára jobban kell szeretnünk azokat, akik hitünk szerint örökre velünk maradnak, mint akik csak ebben az életben vannak velünk. Ezek gyakran elfajzanak atyjuktól és messze esnek tőle, titeket pedig már kezdetben arra vá-

lasztunk, hogy szeressünk benneteket. A vér szerint való leszármazottakat szükségképen szeretnünk kell s ez nem eléggé megfelelő és állandó ösztönzés az örökkévalóságig tartó szeretetre. Titeket viszont megfontolással szeretlek; ez azt jelenti, hogy a rokonszenv érzéséhez a keresztyeni szeretet súlya is járul, amely megfontolja, hogy kiket szeressünk és aztán szeretnünk is kell, akiket kiválasztottunk.

VIII. FEJEZET.

A kötelesség elnevezésének eredete.

Mivelhogy az írói törekvések megegyeznek, lássuk, vajjon a mű lényege is megegyezik-e, ha a *kötelességekről* írunk; s hogy ez az elnevezés csupán a filozófiai iskolák számára megfelelő-e, vagy tán a Szentírásban is megtalálható? Amikor a mai Evangéliumot olvastuk (mely mintha az írásra buzdított volna), szépen tárta elénk a Szentlélek azt a részletet, mely minket is a *kötelesség* szó használatára indított. Zakariás pap ugyanis megnémult a templomban és nem tudott beszélni. „*És lőn, midőn elteltek szolgálatának (azaz kötelességének, officiumának) napjai, visszaméne házába*”. (Luk. 1, 23.) Olvasmányunk tehát feljogosít arra, hogy a *kötelesség* szót használjuk.

Maga az észszerűség sem ellenzi e szó használatát, minthogy felfogásunk szerint az *officium* szó az *efficio*-ból származik s olyanféle, mintha *efficium* lenne, de a jóhangzás miatt egy magánhangzó megválto-

zott s így most *officium*-nak ejtjük. Az is lehet azonban, hogy azért lett belőle *officium*, mert azzal kapcsolatban olyanokat cselekszel, melyek senkinek sem ártanak (l. latin *officiant*), hanem mindenkinek használnak.

IX. FEJEZET.

A keresztény ember kötelességét az örök élet szempontjából nézi.

A pogány írók úgy gondolták, hogy kötelességeink a tisztességből és a hasznosból adódnak s e kettőből választjuk ki, hogy melyik az előnyösebb. Előfordul az is, hogy találkozunk két tisztességes és két hasznos lehetőség s ezekből keresik meg, melyik a tisztességesebb és melyik a hasznosabb. A kötelességek tehát három részre oszlanak: a tisztességesre, a hasznosra és annak megállapítására, hogy melyik e kettő közül az előnyösebb. E három részben öt mozzanatot különböztetnek meg; ezek közül kettő a tisztességesre, kettő a hasznosra, egy a választás elbírálására vonatkozik. Az első kettő szerintük a tisztességes és becsületes étellel áll kapcsolatban, a másik kettő az élet javaival, a gazdagsággal, a hatalommal, a tehetséggel; ezekhez csatlakozik a megfontolás, melynek segítségével választunk közülük. Így beszélnek ők.

Mi viszont csak az illendőt és a tisztességeset tárgyaljuk és határozzuk meg, s teszünk ezt inkább a jövőre, mint a jelenre való tekintettel. Hasznosnak is csak azt tartjuk, ami a jövőendő örök élet hasznára van

és nem a jelen gyönyörűségére szolgál. A hatalomnak és a gazdagságnak sem tulajdonítunk semmiféle előnyt, sőt véleményünk szerint haszontalanok, és el kell vessük ezeket magunktól. Ezeket nem fáradsággal megszerzendőknek, hanem inkább teherként kell tartanunk.

Nem végeztünk tehát fölösleges munkát e művünk megírásával, mert a kötelességet mi másként értékeljük, mint ahogy ők értékelték. Ők a világi javakat a jók közé sorolták, mi ezeket is károsnak tartjuk, mert aki itt nyeri el a javait, mint az a bizonyos gazdag ember, arra ott vár majd a szenvedés, Lázár viszont, mivel hogy itt szenvedett el bajokat, ott talált vigasztalásra. (Luk. 16, 25.) Azok, akik a pogány bölcselőket nem olvasták, ha akarják, olvassák a mi munkánkat, hogyha nem a cifra szavakat és a művészi előadást, hanem a dolgok egyszerű szépségét keresik.

X. FEJEZET.

Első kötelesség a beszédben való mértéktartás.

Az illendőség a Szentírásban is első helyen áll. Erről értesülhetünk és ezt megtanulhatjuk, amikor olvassuk: „*Téged, Isten a Sionon dicséret illet*”. (Zsolt. 64, 2.) Az Apostol is így szól: „*Te azt beszéld, ami az egészséges tanításnak megfelel*”. (Tit. 2, 1.) Majd másutt: „*Mert illő volt ahhoz, akiért van minden és aki által van minden és sok fiat akart a dicsőségbe vezetni, hogy üdvös-*

ségük szerzőjét szenvedés által vezesse a tökéletességbe. (Zsid. 2, 10.)

Vajjon miben előzte meg Panaitos Dávidot, vagy akár Aristoteles, aki maga is értekezett a *kötelességről*. Maga Pythagoras is, akiről olvassuk, hogy Sokratesnél korábban élt, Dávid prófétát utánozta (Zsolt. 38, 2. skk.), amikor tanítványait a hallgatás törvényére tanította. Pythagoras célja csak az volt, hogy tanítványait öt éven keresztül visszatartsa a beszédétől, Dávid azonban nem a természet ajándékát akarta korlátok közé szorítani, hanem óvatosságra tanított beszédünkben. Pythagoras a hallgatással akart a beszédre tanítani, Dávid pedig arra, hogy beszéddel tanuljuk meg a helyes beszéd szabályait. Hogyan képzelhető el ugyanis gyakorlat nélkül a tudás vagy az előrehaladás?

Aki a hadi tudományt akarja elsajátítani, naponta gyakorolja magát a fegyverforgatásban s mintegy harcra készen előre megjátssza az ütközetet. Úgy sujt kardjával, mintha igazi ellenfél állana vele szemben. Hogy ügyes legyen és jártas a dárdavetésben, részben karjának erejét vizsgálja, részben kikerüli az ellenfél dobásait és figyelmező szemmel vigyáz azokra. Aki tengeren akarja kormányozni vagy evezővel hajtani hajóját, az előbb a folyón gyakorolja magát. Akik kellemes éneklésre és szép hangra vágyódnak, lassú, fokozatos gyakorlással fejlesztik ki hangjukat. Akik testi erővel és szabályos bírkózással törekszenek babérokra, mindennaposak lesznek a gyakorló-

téren, edzik tagjaikat, táplálják türelmüket és így szoknak hozzá a küzdelemhez.

Mindezekre maga a természet tanít meg bennünket már kiskorunkban, mert hogy beszélni megtanuljunk, előbb az egyes hangok kiejtését igyekszünk elsajátítani. A hangok bizonyos gyakorlása tehát egyben a szónak is gyakorlótere. Ugyszintén azok is, akik meg akarják az óvatos beszédet tanulni, nem tagadják meg azt, ami a természetből következik, hanem gyakorolják az óvatosság követelményeit. Akik örségen állanak, virrasztással és nem alvással töltik idejüket. Minden képességünk a maga különleges és sajátos gyakorlatával növekszik.

Dávid tehát nem mindig hallgatott, hanem csak a megfelelő időben; nem állandóan és nem mindenkivel szemben, hanem csak ellessége ingerlésére s a bűnös ember kihívására nem válaszolt. Amint másutt mondja (Zsolt. 37, 13—14.), a haszontalan fecsegőkre és a cselszövőkre épűgy nem hallgatott, mintha süket lett volna, és éppűgy nem szólt hozzájuk, mintha néma lett volna. Másutt is olvashatod: *„Ne felelj a dőrének balgasága szerint, hogy ne légy te is hozzá hasonló”*. (Példab. 26, 4.)

Első kötelességűnk tehát: mértéktartás a beszédűnkben. Ezzel szolgáljuk Isten dicsőségét, ezzel mutatjuk meg tiszteletűnket a Szentírás olvasása alkalmával, ezzel becsűljűk meg szűleinket. Tudom, hogy legtöbbben azért beszélnek, mert hallgatni nem tudnak. Ritkán fordul elő, hogy valaki hallgasson, holott beszédjével nem használ ma-

gának. A bölcs sokat tépelődik azon, hogy mit mondjon, kinek mondja, hol és mikor mondja, mielőtt megszólalna. Megvan tehát a hallgatás és a beszéd mértéke, de megvan a cselekedetnek a mértéke is. Ezért szép, ha kötelességünk mértékét is megtartjuk.

XI. FEJEZET.

A kötelességek fokozatairól és az irgalmas- ság dicséretéről.

A kötelesség vagy általános, vagy tökéletes; ezt helyesen tanúsíthatjuk az Írás bizonyosságával is. Tudjuk, az Úr mondotta az Evangéliumban: *„Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsokat. Kérdé amaz: melyeket? Jézus pedig mondá: Ne ölj, ne törj házasságot, ne orozz, hamis tanuságot ne szólj, tiszteld atyádat és anyádat és szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”.* (Máté 19, 17 sk.) Ezek az általános kötelezettségek, valami hiányzik belőlük.

Azután így szólt hozzá az ifjú: *„Mindezeket megtartottam fiatalságom óta; minek híjával vagyok még? Mondá neki Jézus: Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid vagyon és oszd el a szegényeknek, és kincséd legyen mennyekben, és jer, kövess engem.”* (Máté 19, 20—21.) Előbb is így találjuk megírva (Máté 5, 44—45.), hogy szeresük ellenségeinket, imádkozzunk rágalmazóinkért és üldözőinkért. Így kell cselekednünk, ha tökéletesek akarunk lenni, mint a mennybeli Atyánk, aki jóra és gonoszra egyformán szórja a nap sugarait, esőjével és

harmatjával egyformán megtermékenyíti mindenkinek a földjét. Ez tehát a tökéletes kötelesség, amelyet a görögök *κατόρθωμα*-nak neveznek. Ez javít meg mindent, ahová hiba csúszhatott be.

Helyes dolog az irgalmasság is és tökéletessé tesz egymagában is bennünket, mert utánozza a tökéletes Atyát. Semmi sem teszi oly szeretetreméltóvá a keresztény lelket, mint az irgalmasság. Elsősorban a szegénnyel szemben legyünk irgalmasok, hisz közösen kell élveznünk a természet adományait, hisz ez mindnyájunk számára egyaránt hozza a föld gyümölcseit. Bővebben adj a szegénynek abból, amid van és segítsd sor-sod osztályosát és embertársadat. Te fillért adsz neki, ő életet kapott. Pénzt adsz neki és ez életet jelent számára. A te dénárd neki vagyon.

Ezen felül többet ad ő neked vissza, hiszen üdvösséged zálogát tartja kezében. Ha felöltöztetsz egy ruhátlant, magad öltözől igazságba. Ha vándornak adsz szállást és fölkarolod a szükölködőt, az megszerzi neked a szentek barátságát és a velük való örök együttlétet. Nem kicsiny értékű ez a viszonzás. Testieket vetsz el és lelkieket kapsz vissza. Csodálod az Úr ítéletét szent Jóbról. Csodálod az ő erényét, hisz elmondhatta: *„Szeme voltam a vaknak, lába a sántának. Atyja voltam a szegényeknek, az ismeretlen ügyét is gondosan meghánytam. Összetörtem a gonosz álkapcsát, kираadtam fogai közül a prédát.”* (Jób 29, 15—17.) Valóban boldog, akinek házából a szegény sohasem tá-

vozott üres kézzel, mert senki sem bolderabb annál, aki megérti a szegény nyomorúságát, az erőtlenséget és tehetetlenséget. Az ítélet napján üdvözíti azt az Úr, aki adósságot szerzett magának irgalmasságával.

XV. FEJEZET.

A büntetés és a jutalmazás a földi élet után következik.

Kérdezheted, miért dúlakodnak a bűnösök hatalomban és gazdagságban, miért lakomáznak szüntelenül szomorúság és gyász nélkül, az igazak pedig miért nélkülöznek és miért kell sírniok feleségük vagy gyermekeik elvesztésén. Ki kell hát hogy elégítsen az Evangélium példája, mely szerint a gazdag selyembe és bíborba öltözködik és bőségesen jut ételhez mindennap, a szegény viszont kelevényekkel borítva a gazdag asztaláról szedi össze a morzsákat; haláluk után azonban a szegény Ábrahám ölében talál nyugalomra, a gazdag pedig büntetésekben vergődik. (Luk. 16, 25.) Nemde világos, hogy halálunk után vár ránk a jutalmazás vagy büntetés?

Jól van ez így, mert a harcban küzdelem van s a harc után egyeseknek dicsőség, másoknak gyalázat jut. Vajjon a versenyzés befejezése előtt megkaphatja-e valaki a pálmát vagy felteheti-e a koszorút? Joggal mondja Pál: „A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a

napon az Úr, az igazságos bíró, sőt nemcsak nekem, hanem mindazoknak, kik sóvárogják az ő eljövetelét." (Tim. II. 4, 7—8.) Azon a napon fogja megadni, mondja Pál, nem most. Itt küzdelmekben, veszedelmekben, hajótörésekben birkózott mint valami jó atléta, mert tudta, hogy sok szorongattatás után kell bemennünk Isten országába. Senki sem nyerheti el tehát jutalmát, ha nem harcolt a törvény szerint és dicsőséges győzelem csak ott lehet, ahol megfeszített küzdelem folyt.

XVI. FEJEZET.

Az örök javakért átengedjük az ideiglenes javakat.

Nemde igazságtalan, aki a verseny betéjezése előtt kiadja a jutalmakat? Ezért mondja az Úr az Evangéliumban: „*Boldogok a lelki szegények, mert övéké a mennyek országa.*" (Máté 5, 3.) Nem a gazdagokat, hanem a szegényeket mondta boldogoknak. Az isteni megítélés szerint ott kezdődik a boldogság, ahol kezdik az emberi szenvedést megbecsülni. „*Boldogok, akik sírnak, mert ők majd vigasztalást találnak. Boldogok, akik éheznek és szomjúhozni az igazságot, mert ők kielégítést nyernek. Boldogok az irgalmasok, mert majd önekik is irgalmaznak. Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meg fogják látni az Istent. Boldogok a békességesekek, mert ők Isten fiainak fognak hivatni. Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek*

ország. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énérettem. Örüljetek és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges mennyekben." (Máté 5, 5—12.) A jövőendő jutalomról szól és nem a jelenlevőről. Igérete szerint az égben és nem a földön kapjuk meg jutalmunkat. Miért követeled azt itt, ami másutt jár neked? Miért kívánod a koszorút, mielőtt győztél volna? Miért törlöd le magadról a port, miért kívánsz pihenni, miért vágyódsz enni, mielőtt a pályát befutottad volna? A közönség még figyel, a bajvívók még a küzdőtéren állanak, és te már pihenés után sóvárogsz.

De talán így szólsz: Miért örvendeznek a gonoszok? Miért duscálnak? Miért nem gyötrődnek ők is, mint én? Mert akik nem tartanak igényt a koszorúra, azokat nem kötelezi a verseny küzdelme. Akik nem lépnek a küzdőtérré, azok nem kenik be magukat olajjal és nem mocskolják be magukat porral. Akikre a dicsőség vár, azokat a megpróbáltatás várja. Az elpuhultak csak szemlélők és nem versenyzők, mert nem szoktak hozzá a nap, a hőség, a por és az eső elviseléséhez. Mondhatják nekik a bajvívók: Jöjjetek, küzdjetek velünk. Ám a nézők azt válaszolják majd: Mi csak innen bírálunk meg benneteket, de ha ti győztetek, ti nyertek el a győzelem koszorúját és nem mi.

Akik tehát a gyönyörökben, a bőségben, a rablásban, a nyereségben és a méltóságokban lelték örömüket, azok inkább nézők, mint küzdők. Törtetésüknek meg lesz a

haszna, de nem lesz az övék az erény gyümölcse. Kedvelik a semmittevést, ravaszsággal és gonoszsággal halomra gyűjtik a vagyont, de gonoszságukért, ha későn is, bűnhődnek majd. Ezek a pokolban találnak pihenésre, te a mennyországban; ezek a sírban találnak lakhelyet, te a paradicsomban. Szépen mondotta ezért Jób, hogy ezek a sírjukban virrasztanak (Jób 21, 32), mert ők nem álmodhatják a feltámadottnak álmát.

Bölcseséged tehát ne legyen gyerekes, ne beszélj és ne gondolkozzál úgy, mint egy gyermek, s ne követeld gyermekként azt, ami a jövő élet tartozéka. A befejezett küzdelem jutalma a koszorú. Várd meg a küzdelem végét s megismered a feltárt igazság valódi képét, nem rejtvénytyszerűen, hanem szemtől-szemben. Akkor fog kiderülni, hogy miért volt gazdag a gonosz és a tolvaj, miért volt az egyik hatalmas, miért bővelkedett gyermekekben a másik s miért halmozták el tisztségekkel a harmadikat.

Talán azért, hogy ezt mondják majd a rablónak: Gazdag voltál, miért rabolgattad a másét? A szegénység vitt rá, a nélkülözés nem kényszerített. Vajjon nem azért tettelek-e gazdaggá hogy ne lehessen mentséged? A hatalmashoz pedig így szólnak: Miért nem segítettél az özvegyen és az árvákon, mikor azok igazságtalanságot szenvedtek? Csak nem voltál erőtlen? Csak nem voltál képtelen segítségükre sietni? Azért tettelek hatalmasná, hogy ne nézd el az erőszakot, hanem gátold azt meg. Nem neked írták ezt: „Mentsd ki a elnyomottat a kevély kezéből!”

(Jéz. Sir. 4, 9)? Nem neked írták: „Szabadítsatok meg a szegényt és a szűkölködőt, mentsetek ki a gonoszok kezéből!” (Zsolt. 81, 4)? A duscálgodónak meg ezt mondják: Megáldottalak gyerekekkel és méltóságokkal. testi egészséget adtam neked; miért nem követted hát parancsaimat? Mit cselekedtem neked, vagy mivel szomorítottalak meg, szolgám? Hát nem adtam neked gyerekeket, nem ruháztalak fel méltóságokkal, nem ajándékoztalak meg egészséggel? Miért tagadtál meg engem? Miért gondoltad, hogy tetteid nem jutnak tudomásomra? Miért tartottad meg ajándékaimat és miért vetetted meg parancsaimat? (Mik. 6, 3 skk.)

Vonatkozhatik ez az áruló Judásra is, akit a tizenkét apostol közé választottak és rábízták a pénzes zacskót hogy tartalmát a szegények között kiossza. S így nem tűnhetett úgy föl, hogy mellőztetése miatt és szükségét szenvedve árulta el az Urat. Azért kapta e tisztségeket, hogy igazoltassék benne az Úr. Sokkal gyűlöletreméltebbé vált így, mert nem valami igazságtalanság vadította el, hanem visszaélt a kegyelemmel.

XVIII. FEJEZET.

A szerénység megnyilatkozásairól.

Szép a szerénység erénye és kellemes a bája. Őrizzük meg ezt nemcsak tetteinkben, hanem szavainkban is, nehogy beszédünkkel a jó modor ellen vétsünk, és így valami illetlenséget áruljunk el szavunkkal. Szavaink legtöbbször gondolatainkat tükrözik vissza.

A szerénység magát a hangot is megfontolja, nehogy az erősebb hang sértse valakinek a fülét. Ezért főkövetelmény a szerénység az énekművészetben is. Még inkább áll ez a beszéd minden fajára vonatkozóan. Hallkan kell elkezdenünk a citerázást, az éneket és a beszédet is, hogy a szerény kezés ajánlhassa a folytatást.

A szerénység legfőbb megnyilatkozása maga a hallgatás, melyben megpihennek a többi erények is. Ha hallgatásunkat nehézbeszédűségnek vagy gögnek tulajdonítják, szégyennek róják azt fel; ha azonban szerénységnek tartják, dicséretre méltó az. Hallgatott a veszedelmekben Zsuzsanna, inkább életét, mint szerénységét, kockáztatta és nem is gondolt arra, hogy szemérmessége feláldozásával mentse meg magát. Egyedül Istennel beszélt (Dán. 13, 35), szűzi tisztasága vele kibeszélhette magát. Rá sem tekintett a férfiakra mert van szerénysége a szemnek is s ezért nem akarja a nő a férfiakat látni, sem azt, hogy azok lássák őt.

Senki se ítélje azonban a dicsőséget egyedül csak a tisztaságnak. A szerénység ugyanis társa a szemérmetségnek s ezzel szövetkezve magánál a tisztaságnál is biztonságosabb. Tisztaságunk irányításában jó kísérő a szeméremérzet. Ha ez öröklik az első veszedelmeken, nem engedi bemocskolni magát. Ez a szeméremérzet mindjárt a felismerés pillanatában az Úr anyját ajánlja az olvasó figyelmébe és szavahihető tanuként azt tartja, hogy méltán választhatjuk példaképül. Szobájában, magánosságában s

az angyal üdvözlésekor hallgat és beléptekor megijed, s a Szűz tekintete a férfi számára oly idegen látásától megzavarosodik. (Luk. 1, 29 skk.) Így történt, hogy minden alázatossága mellett szerénységből nem viszonozta az angyal üdvözlését és csak akkor válaszolt, amikor arról értesült, hogy az Urat kell méhébe fogadnia. Ekkor is csak azért, hogy meg tudja a végrehajtás módját és nemcsak azért, hogy viszontszóljon.

Magában a beszédünkben is nagyon jól fest a szerénység és Istennél sok kegyet gyűjt számunkra. Ez emelte ki a vámost és tette kedvessé, mert szemét sem merte az égre emelni. Az Úr ítélete ezért jobban igazolta őt, mint azt a farizeust, akit visszataszítóvá tett a tolakodása. (Luk. 18, 13—14.). Imádkozzunk ezért a szerény és nyugodt lelkek romlatlanságával, mely Péter szerint értékes Isten előtt (Pét. I. 3.). Nagy dolog tehát a szerénység, mivelhogy engedékenyebb a saját jogai tekintetében is, semmit sem követel magának, semmire sem tart jogot, így tehát saját korlátain belül marad és Isten előtt gazdag, aki előtt pedig nem gazdag senki. Gazdag a szerénység, mert része az Istennek. Pál is arra törekedett, hogy beszéde szerényen és mértékkel folyjon. Azt kívánta, hogy beszédének első tulajdonsága és mintegy kezdete legyen ez, hogy ne kevéykedjék a bűnös beszéde, hanem burkolózzék szemérmességbe s így amennyivel több szemérmességet tanúsít a bűnére való visszaemlékezésekor, annál gazdagabb kegyelmet érdemeljen.

Amde szerényeknek kell lennünk a mozgásban, a taglejtésben s a járásban is. Lelki alkatunk ugyanis testtartásunkban is kifejeződik. Ennek alapján ítélik a szívünkben elrejtett embert jelentéktelennek, hiúnak és nyugtalannak, vagy ellenkezőleg jelentősnek, következetesnek, egyszerűnek és érettnek. Testtartásunk így lesz a lélek szavává.

Emlékeztek, fiaim, hogy egy barátunkat, noha készséges szolgálataival szem melláthatóan meg akarta magát kedveltetni, csupán azért nem vettem fel a papi rendbe, mert a taglejtése nagyon nem tetszett nekem. Egy másiknak viszont, minthogy már a papi rendben találtam, meghagytam, hogy sose menjen előttem, mert hányaveti járása bántotta a szememet. Ezt is csak akkor mondtam neki, mikor botlása után újra visszakerült tisztségébe. Ez volt az egyetlen kifogásom és véleményem nem csalt meg. Mind a kettő elpártolt az Egyháztól, mert amilyenek őket a járásuk mutatta, olyannak mutatkozott lelki álnokságuk is. Egyikük az arianus hitszakadás idején tagadta meg vallását, a másik pénzvágtyból tagadott meg minket, hogy ne kerülhessen a papi törvényszék elé. Járásukban a léhaság képe és az ugrándozó bohócok nyeglesége tükröződött.

Vannak, akik kényes járásukkal színészi mozdulatokat utánoznak s úgy imbolyognak, mint a pogány díszmeneteken hullámozó saroglyán körülhordozott ide-odahajladozó szobrok s minden lépésüknél szinte kínosan kimért ritmusra vigyáznak.

Azt sem tartom illendőnek, hogy túlgyor-

san járjunk, hacsak arra valami veszély vagy elfogadható szükség nem kényszerít minket. Hiszen gyakran látjuk, hogy a sietők lihegésükkel eltorzítják arcukat és jogosan érezzük őket ellenszenveseknek, hacsak nincsen feltétlen okuk a sietésre. Nem azokról beszélek én, akiknek néha sietniök kell, hanem azokról, akiknek a sietés tartósan és állandóan természetükké válik. Amazokban sem helyeslem, hogy a szobrokat mintegy életre keltik, ezekben sem, hogy úgy rohananak, mintha kergetnék őket.

Van tetszetős járás is, abban megvan a külső tekintély, a méltóság súlya s a nyugalom bélyege; de csak akkor, ha hiányzik belőle az erőszakoltság és mesterkéltség s mozgásunk természetes és egyszerű marad. Semmi sem tetsző, ami természetellenes. Mozgásunkat alakítsa ki természetünk. Ha van valami hiba természetünkben, javítsa azt ki a jóra való készségünk; hiányozzék a mesterkéltség, de ne hiányozzék a javítás szándéka.

Ha már ilyesmire is ilyen nagy figyelmet fordít mindenki, mennyivel inkább kell óvakodnunk attól, hogy valami csúnya ki ne csússzon a számon, mert ez súlyosan bémocskolja az embert. Nem az eledel szennyez be bennünket, hanem az igazságtalan, irigykedő lekicsinylés és a tisztátalan szavak. Még a tömegnek is szégyenére van ez, a mi hivatásunkban egyetlen szó se sértse meg a tisztességet. Ez nemcsak annyit jelent, hogy mi magunk ne beszéljünk illetlenül, hanem az ilyenforma beszédre ne is fülel-

jünk. József is elfutott ruhátlanul, hogy a tisztaságával össze nem férő szavakat ne legyen kénytelen meghallgatni (Gen. 39, 12.). Aki az ilyenek hallgatásában gyönyörködik, az a másikat beszédre ingerli.

A legnagyobb szégyen az illetlen dolgot megérteni; és látni valami ilyest — ha már véletlenül megtörténik — milyen útálatos. Ami másokban nem tetszik, az önmagukban tetszetős lehet-e? Nem maga a természet tanít meg erre? Ez nagyon helyesen formálta ki testünk minden részét, hogy részint szükségleteinkről gondoskodják, részint, hogy elénk tárja a szépséget. Ám azokat a testrészeket, melyeknek szemlélése kellemes, melyekben a legmagasabb szépség mint valami várban helyezkedik el, melyekből az alak kedvessége és az arc szépsége ragyog elő s amelyek munkára alkalmasabbak, azokat szemünk előtt leplezetlenül hagyta; azokat viszont, melyek a természetes szükséglet kielégítői, nehogy csúf látványul szolgáljanak, részint eldugta és elrejtette magában a testben, részint megtanított és rábeszélte minket, hogy magunk rejtjük el.

Nemde tehát maga a természet tanít minket a szeméremre? Ezért fődte be az emberi *illemérzék* (mely szerintem az *illemtudással* van összefüggésben) mindazt, amit testünk épületében eldugott helyen talált. Olyanformán van ez, mint az az ajtó, melyet isteni parancsra Noé oldalt készített meg bárkájában. (Gen. 6, 16.) E hajó megmutatja Egyházunknak és testünknek is a képét. Oldalajtáján az eledelek maradványait dobálták

ki. A természet alkotója tehát annyira kedvezett szemérmünknek, annyira megőrizte testünkben amaz illemtudást és illemérzékét, hogy bizonyos vezetékeket, mégpedig beleink kivezetését a hátunk mögé száműzte és látásunk elől elrejtette, nehogy belünk kiürülése sértse szemünket. Erről mondja szépen az Apostol: *„Amelyek a test gyöngébb tagjainak látszanak, sokkal inkább szükségesek; és amelyeket a test kevésbé nemes tagjainak tartunk, azokat nagyobb tisztességgel vesszük körül; és amelyek tisztességtelen tagjaink, azoknak nagyobb tisztességük van.”* (Kor. I. 12, 22—23.) Tehát a természet utánzásával a mi jóakarátú közbelépésünk megnövelte szépségünket. Ezt egy másik munkámban (Noé bárkájáról, I. könyv, 8. fejezet) alaposabban kifejtettem, azzal a célzattal, hogy a rejtegetni való testrészeket ne csak szemünk elől tűntessük el, hanem azoknak nevét és célját is illetlenségnek tartsuk a maguk nevén nevezni.

Ha véletlenül szem elé kerülnek az ilyen testrészek, akkor szemérmességünk zavarba hoz, ha azonban szántszándékkal történik ez, azt szemérmetlenségnek minősítjük. Ezért Noé fia, Kám is vétkezett, mert kinevelte atyját, mikor azt meztelenül pillantotta meg, azok viszont, akik befődték atyjukat, elnyerték az áldás kegyelmét. (Gen. 9, 22. skk.) Ezért volt Rómában az a szokás, de a legtöbb más államban is, hogy serdülő fiúk a szüleikkel, vagy vők az apósaikkal nem fürödhettek, nehogy az atyai tekintély csökkenjen. Igaz, hogy sokan még a lehetőséghez

képest is befödtek testüket, s az ilyen részt még ott sem hagyták födetlenül, ahol az egész test meztelen.

Mint az Exodusban olvassuk, a papok régi szokás szerint nadrágot kaptak, ahogy azt az Úr Mózesnek meghagyta: *„Csinálj továbbá gyolcs nadrágokat, hogy befödjék szemérmüket a csípőtől a combig. Viseljék ezeket Áron és fiai, amikor bemennek a bizonyosság sátrába, vagy amikor az oltárhoz járulnak, hogy szolgálatot teljesítsenek a szentélyben, hogy vétket ne vonjanak magukra és halálal ne lakoljanak.”* (Exod. 28, 42—43.) Néhanyan állítólag ma is őrzik köztünk ezt a szokást s lelki alapon magyarázva úgy vélik, hogy ez a szemérem megóvása és a tisztaság megőrzése céljából rendeltetett el.

XIX. FEJEZET.

A mesterkéletlen szépségről.

Örömet találtam abban, hogy hosszadalmasabban időztem a szeméremről szóló részben, mert hozzátok szólottam, akik ennek jó oldalait a magatok tapasztalatából ismeritek, kárait pedig nem tudjátok. Az ilyesmi minden korhoz, személyhez, időhöz és helyhez egyaránt megfelelő, mégis az ifjakhoz s az ifjúi évekhez illik leginkább.

Minden korban ügyelned kell azonban arra, hogy cselekedeted illedelmes és megfelelő legyen, életed rendje pedig harmóniában legyen önmagával. Ezért gondolja Tullius, hogy az illőben is meg kell tartanunk a rendet, ami szerinte a szépségben, a

rendben és az alkalomhoz illő öltözetben rejlik; úgy véli, nehéz lenne ezt szóval megmagyarázni, elég, ha megértjük.

Nem értem eléggé, hogy a szépséget miért sorozta ide, bár igaz, hogy ő a testi erőt is dicséri. Mi bizonyára nem tartjuk a test szépségét az erő székhelyének, a bájt azonban mégsem zárjuk ki teljesen. Hiszen a szemérem az arcot is szégyenpírba szokta vonni és ezzel bájosabbá teszi. Ahogyan a művész a megfelelőbb anyaggal jobban szokott dolgozni aképen a szemérem is a test szépségében jobban megmutatkozik. Ne legyen azonban ez mesterkelt testi szépség, hanem természetes, egyszerű, azaz inkább önkéntelen, mint keresett, ne segítsék drága és ragyogó ruhák hanem érvényesüljön köznap ruhában is. Így nem hiányzik belőle semmi, ami a tisztességhez vagy az alkalomhoz szükséges, de a tündökléshez sem járul hozzá semmi.

Hangunk se legyen fegyelmezetlen, megtört, nőiesen csengő, amit sokan színlelnek, hogy méltóságteljesebbeknek tűnjenek föl, hanem őrizzen meg bizonyos formát, törvényszerűséget és férfias erőt. Az él szépen, aki úgy él, ahogy neméhez és személyéhez illik. Az ilyen fellépés a legjobb, ez a magatartás a legalkalmasabb minden cselekvésre. De ahogy nem helyeslem a puha vagy bágyadt hanglejtést vagy testtartást, épúgy a faragatlan és paraszti modornak is ellensége vagyok. Kövessük a természetet, hisz ő ad példát a helyes fegyelmezettségre és a tisztességre.

XX. FEJEZET.

A vendégeskedésről és hivatásunk szolgálatáról.

A szeméremnek meg vannak a maga szirtjei; nem hurcolja ezeket magával, hanem gyakran beléjük ütközik. Ez legtöbbször olyankor történik, ha féktelen emberek társaságába kerülünk, akik szórakozás ürügye alatt megmérgezik az ember lelkét. Állandóan kísértenek ezek, de főleg lakomán, játék és tréfálgatás közben teszik csúffá a férfias méltóságot. Óvakodjunk, nehogy megbontsuk a lélek harmóniáját, azaz az illendő cselekedeteknek mintegy összhangját, ha szórakozni akarunk. A szokás gyorsan változtatja meg a természetet.

Úgy vélem ezért, bölcsen illik egyházi ténykedésekhez, főleg azonban a papok kötelességeihez, ha elkerülik az idegeneknél való vendégeskedést; vagy olyan módon, hogy inkább ti magatok legyetek az idegenek vendéglátó gazdái, vagy ha már föltétlenül meg kell valahol jelennetek, óvatosan ügyeljenek arra, hogy botrány ne essék. Az idegeneknél való vendégeskedés elfoglaltságot jelent, azonfelül az evés vágyát is felfokozza. Közben csevegés indul meg emberekről és élvezetekről s te nem csukhatod be füledet. Ha visszautasítod, gögnek veszik. Akaratod ellenére forognak a poharak is. Jobb hát neked, ha egyszer kell mentegetőznöd a magad lakomáján történtek miatt, mint gyakran a másokéin történtekért. Mi

szükség arra, hogy más mértéktelensége miatt kárhoztassanak téged, mikor te magad józanul kelsz fel.

Fölösleges, hogy a fiatalabbak fölkeressék az özvegyek és hajadonok házát, legföljebb papi látogatás céljából; ilyenkor is idősebbek társaságában, azaz vagy a püspökkel, vagy ha komolyabb esetről van szó, több pap kíséretében. Mi szükség arra, hogy a világiaknak alkalmat adjunk a mocskolódásra? Mi szükség arra, hogy az így elharapózó látogatások megnyirbálják a papi tekintélyt? S ha netán valaki bűnbe esnék azok közül, miért vállalnók más vétkéért a gyűlöletet? Bizony sok szilárdjellemű ember figyelmét elkerülte ez a veszély. Noha nem estek bűnbe, nem kerülhették el a gyanúsítást.

Miért ne töltenéd azt az időt, melyet egyházi elfoglaltságod nem köt le, jámbor olvasmánnyal? Miért nem keresed föl Krisztust, miért nem beszélgetsz Ővele, miért nem hallgatod Őt? Hiszen Hozzá szólunk, mikor imádkozunk, Őt hallgatjuk, mikor istenes dolgokat olvasunk. Mi keresni valónk van nekünk idegen házakban? Egy ház van, ahol mindenki helyet talál. Inkább azok jöjjenek hozzánk, akik minket keresnek. Mi közünk a fecsegéshez? Krisztus oltárán kell szolgálnunk és nem az emberek kedvét keresnünk. Illő dolog, hogy alázatosak, szelídek és jámborok legyünk, valamint méltóságteljesek és türelmesek s tartsunk mértéket mindenben. Nyugodt arcunk s beszédünk jelezze, hogy erkölcsünkben hiba nincs.

XXI. FEJEZET.

A haragvó indulat megfékezéséről.

Kerüljük a haragot, vagy ha már nem kerülhetjük, fékezzük, mert a harag rossz bűnkereső. Úgy felkavarja a lelkeket, hogy még a józan gondolkodásból is kiforgat. Elsősorban az a fontos, hogy bizonyos erkölcsi nyugodtsággal, érzéssel és föltett szándékkal szorítsuk vissza a természet határai közé. Azután — mivelhogy az indulat olyannyira bevésszük a természetbe és az erkölcsökbe, hogy kitépni és elkerülni alig lehet — mihelyt észre vesszük a haragot, értelmünkkel igyekezzünk uralkodni rajta. Ha már a lelket egyszer elfogta a harag, holott ezt eszünk előre látta és értelmesen kitérhetünk volna, gondold meg, miként vehetnél féket lelked indulatára és miként mérsékelhetnéd haragodat. Szegülj ellene a haragnak, ha tudsz; ha pedig ezt már nem teheted, térj ki előle, mert az írás szerint is: *„adatok helyet az „isteni” haragnak.* (Róm. 12, 19.)

Jákob csendesen kitért haragvó testvére útjából és Rebekának ime bölcs tanácsával felvértézve inkább választotta a távollétet és vándorlást, semmint felgerjessze bátyja haragját. Csak akkor választotta a visszatérést, midőn gondolta, hogy testvére megennyhült. Ezért vette Isten annyira kedvébe. Ezzel a lelkülettel és ilyenfajta áldozatával kiengesztelte testvérét. Az megfélekedezett az elhódított atyai áldásról, de eszében tartotta az áldozatos elégtételt. (Gen. 22, 3. sk.)

Ha tehát megrohanja lelkedet a harag és elhatalmasodik rajtad, ne feledkezz meg hivatásodról. Hivatásoddal jár a türelem, a megfontolás, a higgadtság és az önuralom. Ha haragra gerjeszt valakinek kihívó beszéde és a szenvedély kitörésére késztet és már nem tudod fékezni lelked indulatát, fékezd legalább nyelvedet. Így írja ezt a zsoltáros: *„Őrizd meg nyelvedet a gonosztól, s ajkad ne beszéljen csalárdságot. Fordulj el a rossztól és tégy jót, keresd a békét és járj utána.”* (Zsolt. 33, 14—15.) Figyelmezz szent Jákob béketűrésére és így arra törekedj, hogy nyelved kordában tartsd, vagy — ha ehhez nincs erőd — fékezd a nyelved és aztán ne feledkezz meg a megbékélésről. Ezeket a jótanácsokat tőlünk ültették át könyveikbe a világi bölcsek, de az fedte fel értéküket, aki először szólott ezekről.

Kerüljük tehát, vagy legalábbis fékezzük a haragot, nehogy érdemünknek az a hija legyen, vagy ezzel tetézzük hibáinkat. Nem csekély feladat a harag fékezése, majdnem oly nagy, mintha azt akarnók elérni, hogy ne uralkodjék rajtunk semmiféle szenvedély. A küzdelem a mi feladatunk, az indulat természetünk tehertétele. Mert hiszen az indulatok a gyermekemberben ártatlanok és inkább bájosak, mint visszatetszők. A gyermekek ugyan hamar hajba kapnak, de hamar le is csillapodnak és még nyugodtabbakká válnak. Nem értenek ők a mesteri csalfaságokhoz. Ne legyetek rossz véleményűek ezekről a gyermekekről, hiszen maga az Úr mondja:

„ha meg nem változtok, és nem lesztek, mint a kisdetek, nem mentek be a mennyek országába.” (Máté 18, 3.) Ugyancsak az Úr sem átkozott, ha átkozták, és mint valami isteni türelmű kisdet, nem ütött vissza, ha megütötték. Így tehát te is úgy igazítsd életed folyását, hogy jogtalanságot ne cselekedj, bűnt ne kövess el és minden cselekedetted jószándékú legyen. Ne rágódj azon, mit tettek mások ellened. Lebegjen szemed előtt hivatásod és lelked tisztasága és ezt őrizd meg egyszerűségben. Ne gerjeszd haragra a haragvót, vagy az ostobát ne csábítsd ostobaságra. Könnyen szüli az egyik vétek a másikat. Ha követ köhöz ütsz, szikra pattan elő.

A pogányok említik, minthogy mindent bő dícséretekkel foglalnak szavakba, Architasnak, a tarentumi bölcselőnek, egy mondatát, melyet vincellérjéhez intézett: „Te szerencsétlen, agyon csapnálak, ha nem lennék haragos!” Mi már Dávidról tudjuk, hogy haragjában fegyveres jobbát leszorította. (Kir. I. 25, 32.) Mennyyel nehezebb dolog, hogy vissza ne átkozódjunk, mint átkozódunk. Nabal ellen kivonult, bosszúra szomjas harcosokat Abigail könyörögve hívta vissza. Ebből érthetjük, hogy az idején való visszavonulást nemcsak meg kell tennünk, hanem örömről is kell abbantalálnunk. Ez olyannyira örvendezett, hogy hálás volt a közbenjárónak, hogy a bűnös törekvéstől visszatartotta őt.

Hogyan nyilatkozott ellenségeiről? „Hisz veszedelmet zúdítanak reám, haragjukban

ellenségeskednek velem." (Zsolt. 54, 4.) És halljuk mit mond, mikor a harag égeti: „*Bár volna, mint a galambnak szárnyam, hogy elszállhatnék és megpihenhetnék.*" (U. o. 7.) Ellenségei haragra akarták gerjeszteni, ő a nyugalmat választotta.

Így szólott továbbá: „*Ne vétkezzetek, bármint haragusztok.*" (Zsolt. 4, 5.) A nagy erkölcsi tanító szerint a természet hajlandóságát az értelem igájába kell vetni és nem kiirtani; mert azt tanítja: haragudjatok mindenre, ami bűn, hiszen arra haragudnotok kell. Nem lehetséges, hogy bűnös dologra fel ne induljunk, mert ez már nem lenne erény, hanem gyengeség és vétkes engedékenység. Haragudjatok tehát, de úgy, hogy távol legyen tőletek a véték. Vagy így is mondhatnók: Ha harag fog el benneteket, ne vétkezzetek, hanem értelmetek legyen urrá haragotokon. Vagy akár így is érthetjük: Ha haragusztok, haragotok magatok ellen legyen, mivel felindultatok és akkor elkerülittek a vétket. Ha valaki magára haragszik, mert hirtelen természetű, nem haragszik másra, mert ha valaki azt akarja bizonyítani, hogy haragja jogos, még nagyobb haragra gerjed és hamarosan bűnbe esik. Erősebb ember Salamon szerint (Példab. 16, 32.), aki erőt vesz haragján, mint aki egy várost foglal el, mert a harag az erőseket is legyőzi.

Vigyáznunk kell tehát, hogy előbb el ne ragadjon bennünket a szenvedély, mielőtt az értelem igazíthatná lelkünket. A lelkiezőt megpróbálja gyakran a harag, a szenvedély vagy a halálfélelem és megingatja azt. Dí-

cséretes dolog azért előbb okosan végiggondolni, hogy milyen gyakorlatokkal edzhetjük meg a lelket, nehogy hirtelen indulatok korbácsolják fel, hanem az értelem igájába és fékjébe szelídüljön bele.

XXIII. FEJEZET.

A tréfabeszédekről és beszédünk illendőségéről.

Sok tanácsot adnak a világi bölcsek a beszéd tudományáról, úgyszintén a tréfálkozásról is; ezeket azonban, úgy vélem, mellőzhetjük. Ámbár a tréfák olykor tisztességesek és jóízűek lehetnek, mégis elütnek az egyházas fegyelmezettségtől, mivelhogy oly mondásokat terjesztünk, amelyeket nem lehetünk meg a Szentírásban.

Vigyáznunk kell a mesékkel is, nehogy fegyelmezett életrendünk komolyságát meg lazítsák. *„Jaj nektek, kik most nevettek! mert majd gyászoltok és sírtok.”* (Luk. 6, 24.) Így mondja az Úr. Mi vajjon alkalmat keresünk a kacagásra, hogy itteni mosolyunk odaát könnyekké változzék? Szerintem nemcsak a pajzán tréfákat kell kerülnünk, hanem valamennyit; s csak abban az esetben nem csúf az ilyesmi, ha beszédünk történetesen bájos és kellemes.

Mit szóljak a hanghordozásról? Ennek, véleményem szerint, tisztának és természetesnek kell lennie. Hogy a hang zengő legyen, az a természet ajándéka és nem az igyekezet eredménye. Legyen beszédünk mégis válasz-

tékos és megfelelő az előadásra; kövesse — ha kell — a színpadi ritmust, de legyen megfelelő a szent titok komoly hirdetésére.

XXVII. FEJEZET.

A kötelesség első forrása a bölcsesség.

Vajjon van-e tökéletesebb kötelesség, mint-hogy megadjuk az Alkotónak a tiszteletet és nemes törekvésünk áldozatát. Ebből a forrásból táplálkoznak a többi erények is. Maga az igazság sem lehet el bölcsesség nélkül, hiszen nem jelentéktelen bölcseségre van szükségünk, hogy megválogassuk: vajjon mi igazságos és mi igazságtalan? Mindkettőben főbenjáró bűn a tévedés. *„Ki a gonoszt felmenti és ki az igazat elmarasztalja, mindkettőt az Úr egyaránt utálja. Mire jó a vagyon a balgának?”* (Példab. 17, 15—16.)— mondja Salamon. Viszont a bölcsesség sem állhat meg igazság nélkül, hiszen az istenfélelem a bölcsesség kezdete. Ennélfogva megérthetjük azt, hogy ezt az igazságot korunk bölcselői inkább csak alkalmazták, mintsem fölfedezték, hiszen a jámborság az alapja minden erénynek. Jámbor igazságszeretetünk érvényesüljön elsősorban az Isten iránt, másodszor hazánk iránt, majd szüleinkkel és végül mindenki vel szemben. Így tanítja ezt maga a természet is. Önmagunkat már csecsemőkorunkban szeretjük, mikor az értelmünk már nyiladozni kezd, szeretjük az életünket, mintegy Isten ajándékát és fokozatosan szeretjük meg hazánkat, szüleinket és ember-testvéreinket, akikkel kedvünkre egybe so-

dor az élet. Ebből születik meg a szeretet; ez nem keresi saját érdekét és itt lelhető fel a bölcsesség felségjoga.

Minden élő lény veleszületett tulajdonsága, hogy védi az életét, óvakodik minden ártalmastól és kíván minden hasznosat, így például a táplálékot és a hajlékot, hogy így védekezzék a veszedelmektől, a záporoktól, a hőségtől; ez már a bölcsesség jele. Ehhez járul még, hogy minden élőlény természeténél fogva társas lény és kedvét leli elsőben az egyivásúak, majd a többiek társaságában; láthatjuk, hogy az ökrök a csordákban, a lovak a ménesekben és mindegyik állat a megfelelő társaságban érzi jól magát, a szarvasok is a szarvasokhoz vonzódnak inkább és nem egyszer az emberekhez is. Mit szóljak a családalapítás vágyáról, a gyermekekről, vagy a bennük megnyilvánuló szülői szeretetről? Bennük nyilvánul meg az igazságosság legigazibb alakja.

Világos tehát, hogy ezek és a többi erények rokonságban vannak egymással. Hozzájuk járul még a bátorság is, amely háborúban megvédi a hazát az ellenségtől, vagy békében védelmezi a gyengéket, vagy elűzi a rablókat a birtoktól. A bölcseségnek és a fegyelmezettségnek a jele, hogy tudjuk, milyen módon védekezhetünk vagy segíthetünk, és így választjuk meg a kellő időt és helyet. Maga a fegyelmezettség, bölcsesség nélkül nem ismerheti meg a kellő mértéket. Az alkalom felismerése és a kellő mérték kiválasztása az igazság tulajdonsága. Szükséges mindezekhez a határozott lelki erő,

nem kevésbé bizonyos testi bátorság is, hogy amit valaki elhatároz, azt meg is tehesse.

XXXI. FEJEZET.

A kapott jótétemények viszonzása és a jótékonykodás.

Szép dolog az is, ha készséges vagy azzal szemben, aki jót tett veled vagy megajándékozott, ha ő maga is bajba jut. Semmi sincs, ami annyira ellenkeznék a kötelességgel, mintha nem adod vissza azt, amit kaptál. Szerintem nem hasonló mértékkel, hanem jóval bővebben kell visszaadnod és meg kell adnod a jótéteményt, sőt még annak a kamatját is; silányabb ugyanis az, aki nem a jótett viszonzásában, hanem csak a gyakorlásában előz meg, mert aki csak előbb ad, az időben megelőzött ugyan, de emberségben nem. Ezért hát ebben is utánoznunk kell a föld természetét, mely a magábavett magot többszörösen adja vissza, mint ahogy kapta. Ezért mondja az Írás: Az okatlan ember olyan, mint a földművelés s az érzéketlen, mint a szőlőhegy. Ha elhagyod őt, felveri a gyom. (Példab. 24, 30—31.) A bölcs is olyan, mint a földművelés, hogy mintegy kamatos-tól fizesse vissza a magába vett magot és jóval nagyobb mértékkel adja vissza azt. A föld tehát vagy szabadon termő gyümölcsöket terem, vagy pedig azt, amit beléje vetettek, bőséges tömeggel önti és adja vissza. Neked mindkettő kötelességed, akár a szülő örökölt szokása, nehogy elhagyja-

nak, mint a terméketlen földet. Az még lehetséges, hogy valaki mentegetheti magát, mert nem adott; de mikép mentegetheti magát az, aki nem viszonzta a jótéteményt? Hogy ne adjunk, az alig lehetséges; hogy vissza ne adjuk, amit kaptunk, az lehetetlen.

Ezért szépen mondja Salamon: Ha leülsz enni a gazdag ember asztalához, bölcsen vigyázz, hogy miféle ételt tálalnak ott neked. (Példab. 23, 1. skk.)

Ezeket a gondolatokat azért írtuk le, hogy kövessük is azokat. Szép dolog a jócselekedet, de aki azt viszonzni nem tudja, az nem éppen finom lelkű. Az emberiség példáját maga a föld mutatja. Magától termő gyümölcscsel szolgál neked, amelyet nem vetettél, s amit tőled nyer, azt is megsokszorozva adja vissza. A megszámlált készpénzt nem szabad letagadnod, hát miként lehetne viszonzatlanul hagynod a kapott jótettet? A példabeszédben is olvashatod, hogy a viszonzás Istennél is oly kegyvel ér föl, hogy még a halálában is kegyelemre talál az, akinek vétkei súlyánál jócselekedetei nagyobbak. Milyen más példát mondjak erre, hiszen maga az Úr az Evangéliumban a szentek érdemeinek bőséges elismerését igéri és buzdít, hogy jót cselekedjünk, mondván: *„Bocsássatok meg és bocsánatot fogtok nyerni, adjatok és adatni fog nektek, jó és tömött, megrázott és kiáradó mértéket adnak majd a ti öletekbe.”* (Luk. 6, 38.)

Tehát Salamonnak ama nagy lakomája nem az ételekről, hanem a jócselekedetekről szól. Ugyan mivel lakmározhatnék job-

ban a lélek, mint a jócselekedetekkel. Vagy talán mi tölthetné el oly könnyen az igazak lelkét, mint a jótett öntudata? Mi izletesebb étel, mint az Isten akarátának teljesítése? Az Úr, a saját szava szerint egyedül ebben az ételben bővelkedett, ahogy az Evangéliumban írva van: *„Az én eledelem az, hogy annak akarátát cselekedjem, ki engem küldött, hogy elvégezzem az ő művét.”* (Ján. 4, 34.)

Ebben az ételben gyönyörködünk, hisz erről a próféta így szól: *„Az Úrban leld gyönyörűségedet!”* (Zsolt. 36, 4.) Ebben az ételben gyönyörködve, akik a magasabbrendű gyönyört csodás érzékkel megértették, akik tudják azt, hogy milyen a lélek tiszta, szellemi gyönyörűsége. Együk tehát a bölcsesség kenyerét; s teljünk meg az Isten igéjével, mert nemcsak a kenyérben, hanem Isten minden szavában élet rejtőzik az Isten képe mására teremtetten ember számára. Az itálról pedig eléggé világosan mondotta szent Jób: *„Áhítva vártak engem, mint az esőt, Szájukat epedve tátották.”* (Jób. 29, 23.)

XXXIV. FEJEZET.

A jóindulat hasznáról.

A jóindulat legtöbbször kicsavarja a harag kezéből a kardot. A jóakarát teszi, hogy a baráttól kapott sebek olyan hasznosak legalább, mint az ellenség álnok csókjai. (Példab. 27, 6.) A jóakarát teszi, hogy sokak eggyé válnak; mertha sokan jóbarátságban élnek, eggyé válnak és bennük egy lé-

lek és egy gondolat uralkodik. Ugyancsak így vehetjük észre, hogy a barátságban hasznosak még a feddések is, noha ezeknek élük van is, fájdalmat nem okoznak. Érzékenyen érint ugyan a bíráló beszéd, de a bíráló jóindulatának serénységében gyönyörködhetünk.

Egyszóval nem mindenkinek tartozunk ugyanolyan kötelességekkel és nem mindég a személyek, hanem gyakran egyéb okok és körülmények súlyosabban esnek latba és ez az oka annak, hogy szomszédunkat néha jobban megsegítsük, mint tulajdon testvérünket. Ezért mondja Salamon: *„Jobb a szomszéd a közelben, mint a testvér a távolban.* (U. o. 10.) Ezért gyakran inkább rábizzuk magunkat barátunk jóindulatára, mint testvérünk rokoni védelmére. A jóindulat oly értékes, hogy gyakran természet erejét is legyőzi.

XXXV. FEJEZET.

A bátorság kapcsolata a többi erénnyel.

Az igazság tárgyalása alkalmával a tisztesség természetét és hatékonyságát eléggé bőven megtárgyaltuk. Most beszéljünk a bátorságról, amely kiválóbb lévén a többinél, katonai és polgári bátorságra oszlik. A háborús dolgok tanulmányozása azonban a mi kötelességünkkel kapcsolatban szinte idegennek mondható, mert mi inkább a lelki, mint a testi kötelességeket tartjuk szem előtt: tapasztalatunk nem a fegyvereket, hanem a béke műveit illeti. Őseink viszont, mint

Jozsue Nun fia, Hierobaal, Sámson, Dávid a háborús dolgokat is igen dicsőségeseknek tartották.

A bátorság a többenél kiválóbb, de nem kísérő nélkül való erény; nem önmaga kíséri önmagát: a bátorság egyedül, igazság nélkül az igaztalansággá lesz. Minél erősebb valaki, annál készségesebb arra, hogy elnyomja a gyengébbet, ezért magukban a háborús dolgokban is meg kell vizsgálnunk, hogy vajon igazságos vagy igazságtalan háborúról van-e szó.

Dávid csak akkor háborúskodott, ha zaklatták. Így bátorságának kísérője a harcban az okosság volt. Így a hatalmas termetű Góliát elleni párviadalban ellenezte, hogy fegyverekkel rakják meg (Kir. I. 17, 40.); az erény ugyanis inkább saját karjára, mint idegen védelemre támaszkodik. Így aztán távolból pusztította el ellenségét kövekkel, hogy azok annál súlyosabban üssenek. Aztán sohasem kezdett háborút, mielőtt Isten tanácsát ki nem kérte (Kir. II. 19. skk.). Ezért győzött minden csatájában ereje fogytaig és az Arafa fiait elleni háborúban bevette magát a legvadabb küzdelembe (Kir. II. 21. skk.), dicsőségre vágyva, a saját épségével nem törődve.

De nem csupán ez egyedül a dicsőséges bátorság; de hallottunk azoknak dicső bátorságáról is, akik a hitükből nyert lelki nagysággal *„tömték be az oroszlánok száját, oltották el a tűz erejét, menekültek meg a kard élétől. gyógyultak föl betegségük-ből”,* (Zsid. II. 34.) akik nem kísérettel

és csapatokkal fölszerelve arattak sokakkal közös győzelmet, hanem pusztá lelki erényükkel arattak páratlan diadalt a gonoszokon. Mily fölülmúlhatatlan Dániel, aki nem rémült meg a mellette ordító orosz-lánoktól! A vadállatok bőgtek, ő meg lakomázott (Dán. 14, 38.).

XXXVI. FEJEZET.

A bátorság feladatairól.

A bátorság dicsősége tehát nem a test vagy a karok erejében van csupán, hanem inkább a lélek erényében. Az erény törvénye pedig nem az igazságtalanság gyakorlásában, hanem annak elhárításában van. Az ugyanis, aki barátját meg nem védi az igazságtalanságtól, ha teheti, époly bűnös, mint az igazságtalanság elkövetője. Mózes is így próbálta meg háborús bátorságát. (Exod. 2, 11. skk.) Amikor ugyanis látta, hogy az egyiptomi egy héber embert igaztalanul bántalmazott, megvédte azt úgy, hogy az egyiptomit leütötte s a homokba rejtette. Salamon is azt mondja: *„Mentsd meg azokat, kiket halálra visznek.”* (Példab. 24, 11.)

Hogy tehát Cicero vagy Panaitios vagy maga Aristoteles honnan vette ezt, az eléggé világos. Ámbár ez utóbbi kettőnél is jóval régebben mondta Jób: *„Azért, mert megmenttem a szegényt, ha kiáltozott s az árvát, akinek nem volt gyámola, a veszni induló áldása szállott reám.”* (Jób. 29, 12—13.) Nemde az az igazán bátor, aki ily bátran tűrte az ördög támadását s lelki erejével le-

győzte azt? Annak bátorsága felől sem lehet kételkednünk, akihez így szólt az Úr: *„Óvezd föl derekadat, amint férfihez illik. Légy dicsőséges és öltözzél ragyogó szépségbe: tekints minden kevélyre és alázd meg őket!* (Jób. 40, 2., 5., 6.) Az Apostol is mondja: *„Igen erős vigasztalásunk legyen nekünk.”* (Zsid. 6, 18.) Az a bátor tehát, aki meg tud vigasztalódni a fájdalomban.

És valóban joggal mondjuk bátorságnak, ha önmagunkat legyőzzük, haragunkat fékezzük, semmiféle csábítás nem puhít vagy hajlít meg bennünket, nem zavarodik meg a bajban, nem lesz gőgös a szerencsében és sorsa változásakor nem inog erre-arra, mint szélben a nád. Mi fönségesebb és nagyszerűbb, mint a lélek edzése, a test fékezése és szolgaságba hajtása, hogy a parancsnak engedjen, a tanácsra hallgasson, s hogy a küzdelem vállalásában serény munkával elérje a lélek szándékát és akarátát?

Ez tehát a legfontosabb megnyilvánulása a bátorságnak, minthogy a lelki bátorság két faját ismerjük. Először, hogy a testi külsőségeket csekélyre tartsa s mint fölöslegeseket inkább megvetendőknek mint követendőknek vélje. Másodszor, hogy azt, ami a legfőbb és mindent, amiben a tisztesség és az a bizonyos *πρέπον* felismerhető, dicső lelki törekvéssel egészen a szenvedélyességig elérni igyekezzél. Mi dicsőbb ugyanis, mint az, hogy lelkedet úgy idomítsad, hogy sem a gazdagsággal, sem az élvezetekkel, sem az akármilyen magas tisztséggel sem pedig ezeknek hajszolásával semmit sem törődöl?

Ezért ha lelked ilyen érzületű, akkor föltétlenül a legtöbbre tartod az említett tisztességet és illedelmet és lelkedet oly mértékben fordítod feléje, hogy bármi olyan történik veled, amin a lélek hajótörést szokott szenvedni, akár vagyoned vész el, akár tisztésedben kisebbítenek meg, akár ellenségeid áskálódnak ellened, magasan fölöttük állasz és nem veszed őket észre. Végül pedig a saját jóléted veszélyeztetése az igazság szolgálatában hidegen hágy.

Ez az igazi bátorság, Krisztus atlétájának bátorsága, akit csak törvényes küzdelem után koszorúznak meg. Vagy tán közép-szerűnek tartod a bátorság parancsát: *„Az Isten szerint való szomorúság álhatatos megtérést szerez az üdvösségre, a világ szomorúsága azonban halált szerez.”* (Cor. II. 7, 10.) Figyeld meg, mennyi a küzdelem és mégis egyetlen a koszorú. Csak annak szól ez a parancs, aki Jézus Krisztusban erősödött meg, akinek teste nem ismert pihenést. Csupa viszontagság volt az élete: Kívül harc, belül félelem. Ámbár sok veszedelmet, küzdelmet élt át, börtönt és halált szenvedett, lelkileg nem tört meg, hanem úgy harcolt, hogy erősebb lett gyengeségeinél.

Fontold meg tehát, hogy az Egyház szolgálatába lépőket mily mértékben tanítja ő az emberi dolgok megvetésére. *„Ha tehát meghaltatok Krisztussal s megszabadultatok e világ elemeitől, miért vesztek magatokra szabályokat, mintha e világban élnétek? Ne nyúljatok hozzá, ne ízleljétek, ne érintsétek... ezek mind arra valók, hogy hasz-*

nálat folytán elpusztuljanak." (Kolossz. 2, 20. skk.). Majd lejjebb: *„Azért tehát, ha feltámadtatok Krisztussal . . . az odafent való dolgokat keressétek, ne a földieket.*" (Kol. 3, 1—2.) Majd ismét: *„Sanyargassátok tehát tagjaitokat, melyek földiek.*" (U. o. 5.) Ez pedig minden hívőnek szól: neked pedig, fiam azt tanácsolja, hogy vesd meg a vagyont, fordulj el a világi és vénasszonyos meséktől és ne engedj mást magadhoz, csak ami téged a jámborságban edz; hiszen a test gyakorlása semmi haszonnal sem jár, a jámborság azonban mindenre hasznos.

A jámborság tehát készítsen téged elő az igazságosságra, önmérsékletre és szelídségre; hogy kerüld az ifjúság ballépéseit, erősödj és gyökerezzél meg a küzdelemben és harcold meg a hitnek jó harcát: ne keveredjél világi dolgokba, hiszen Istenért harcolsz.

Hiszen a hadvezér katonájának tilos az emberi törvény értelmében, hogy peres ügyet vállaljon, közügyeket intézzon, vagy adásvevéssel foglalkozzék; mennyivel inkább távol kell tartania magát a hit harcosának minden más ügytől s meg kell elégednie saját kis földjének termésével, ha van neki; ha meg nincsen, hát a neki járó javadalma-zással. Megfelelő tanut hívok erre, aki mondja: *„Ifjú voltam, meg is öregedtem, de sohasem láttam az igazat elhagyottan, sem ivadékát kenyeret koldúlni*". (Zsolt. 36, 25.) Ott van ugyanis az igazi lelki nyugalom és önmérséklet, ahol nem bánt a vagyonszerzés gondja és nem kínoz a szűkölködéstől való félelem.

XXXVII. FEJEZET.

A lélek nyugalmanak megőrzéséről.

Amit a lélek aggodalommentességének mondanak, az annyit jelent, hogy a fájdalom ne lázítson meg, a siker viszont ne tegyen kevélyé. Amenyiben ily tanácsot adnak azoknak, akik az államügyekkel való foglalkozásra készülnek, mennyivel inkább kell nekünk Istennek tetsző dolgokat cselekednünk, akik az Egyház szolgálatára vagyunk hivatva; így hát érvényesüljön bennünk Krisztus erénye és oly odaadással szolgáljuk vezérünket, hogy tagjaink az igazság karjaivá legyenek, nem húsból való karok, melyeket e bűn mozgat, hanem bátor, Istennek szentelt karok, melyek rombadöntik a bűnt: haljon meg testünk, hogy benne meghaljon minden bűn; s mintegy föltámadva a halálból, új munkával, új erkölccsel támadjunk föl.

Ezek a bátorság kötelességének tisztséggel és dicsőséggel teli jutalmai. Minthogy azonban tetteinkben nemcsak a tisztességet, hanem a lehetőséget is keresnünk kell, ne kezdjünk olyanba, amit végrehajtani nem tudunk. Ezért ha üldözések idején, amikor Isten azt kívánja, hogy városból városba költözzünk, vagy hogy pontosan idézzem, *fussunk* (Máté. 10, 23.), senkise tegye magát ki a vértanuk dicsőségére való vágyakozásban könnyelműen a veszedelmeknek, melyeket esetleg a gyöngébb test, vagy az ellankadtabb lélek elviselni vagy elszenvedni nem képes.

XXXVIII. FEJEZET.

A jövő bajaira való üdvös felkészülésről.

Tunyaságból, a veszélytől való félelem miatt senkise engedjen hitéből és ne árulja el azt. Ezért a kegyelem készítse elő a lelket, őrizze meg az észet és tegye szilárddá, hogy kitartson és semmiféle rémítés meg ne zavarhassa a lelket, semmiféle alkalmatlanság meg ne törje, semmiféle büntetés el ne tántorítsa. Bizony nehezen hajtható ez végre: minthogy azonban minden büntetést legyőző a még súlyosabb büntetéstől való félelem, ha lelkedet kellő meggondolással erősíted, nem fogsz eltérni a helyes úttól és többre tartod az isteni bírótól való félelmet, az örök büntetés kínjait s lelkedet rá tudod venni a szenvedésre.

Ez tehát a jószándék dolga, hogy mindenki így fölkészüljön erre; az meg a szellem dolga, hogy valaki lelkének ereje folytán képes előrelátni a jövőt s szinte lelke elé állítani, ami történhet s meg tudja határozni, hogy ha bekövetkezik, mit kell tennie. Képes két-három eshetőséget fontolgatni lelkében, melyekről azt gyanítja, hogy egyenként vagy együttesen megtörténhetnek és egyenként vagy együttesen el tudja rendezni a jelenségeket, melyek szerinte el fognak következni.

A bátor ember tehát nem kendőzi el a fenyegető veszélyt, hanem szemébe néz és lelki szemszögéből mintegy kikémleli és megismervén a jövőt, elébemeget, nehogy később azt mondja: azért estem bele, mert

nem hittem, hogy megtörténhetik. Szóval, ha nem szerzünk hírt a veszélyről, könnyen a nyakunkra nő. Ahogyan a váratlan ellenséget a háborúban alig tudjuk megállapítani, s ha készületlenül talál bennünket, könnyen letipor, úgy a meglepetésszerű lelki bajok is többet ártanak.

E két tényező közt az jelenti a lelki kiválóságot, hogy lelked mindenekelőtt helyes gondolatokkal megedzve tiszta szívvel lássa, hogy mi az igaz és tisztességes: *„Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meg fogják látni az Istent”* (Máté 5, 8.); aztán a tisztességest egyedülvaló jónak ítéli majd és semmiféle elfoglaltság vagy vágy meg nem ingatja ebben.

Persze nem csinálja ezt mindenki könnyen. Mi nehezebb ugyanis, mint a léleknek mintegy várából meglátnia a bölcsesség műveit és minden mást, amit sokan nagynak és fönségesnek gondolnak? Aztán hogyan erősíted meg szilárd szándékkal lelkedet és mint veted el azt haszontalanul, amit könnyűnek találsz? Aztán meg, ha valami baj történik, amit súlyosnak és keservesnek vélsz, azt úgy viseld el, mintha semmi különös sem történt volna, mert olvashatod: *„Mezítelen jöttem ki anyám méhéből és mezítelen térek oda vissza. Az Úr adta, az Úr elvette.”* (Jób 1, 21.); hiába vesztette el fiait és vagyonát. Te is őrizd meg mindenben a bölcs és igazságos ember arcát, mint ahogy megőrizte az, aki mondta: *„Amint az Úrnak tetszett, úgy lett, legyen áldott az Úr neve!”*

(U. o.) És lejjebb: „Balgá nő módjára, beszélsz! Ha a jót elveszszük Isten kezéből, a rosszat miért ne vennők?” (Jób. 2, 10.)

XLIII. FEJEZET.

A mértékletességről, a tisztességekre való törekvésről és a hírnevről.

Minthogy három erényről már szólottunk, szóljunk végre a negyedikről, melyet mértékletességnek vagy tartózkodásnak mondanak, melyen főként a lélek nyugalmát, a szelídségre való törekvést, a jó modor szépségét, a tisztesség felé való iparkodást s a hírnév megfontolását értjük és keressük.

Életünkben tehát bizonyos rendet kell tartanunk, olyképpen, hogy annak első alapjai az erkölcsösségből származnak. Az erkölcsiség pedig rokona és társa a szellem szelídségének, a vakmerőség kerülője, idegen minden fényűzéstől, szereti a józanságot, megokolja a tisztességet s keresi a megfelelő hírnevet.

Kövesse ezt társaságunk megválogatása, hogy egyes derék idősebb férfiakhoz csatlakozzunk. Mert bár a hozzánk hasonló korúakkal az érintkezés kellemesebb, az öregek társasága biztonságosabb, mert az öreg ember tanácsával és életirányításával színezi az ifjúság erkölcsét s mintegy átfesti a becsület festékével. Hiszen ha ismeretlen vidéken tájékozott vezetővel szoktunk csak útnak indulni, mennyivel inkább kell, hogy az ifjak az öregek társaságában kezdjék meg új életútjukat, hogy kevésbé tévedje-

nek s az erény igaz ösvényéről le ne térjenek! Nincs szebb, mint ha életünk mesterei és tanúi ugyanazok.

Minden esetben keresnünk kell, hogy mi a megfelelő az illető személy, idő vagy életkor számára, sőt hogy mi alkalmas az egyes jellemek részére. Hiszen gyakran illő az egyikhez az, ami illetlen a másikhoz. Más való a fiatalnak és más az öregnek: más a veszedelemben és más kedvező viszonyok közt.

Az Úr szekrénye előtt táncolt Dávid (Kir. II. 6, 14.), Sámuel viszont nem táncolt; Dávid ezért nem kapott megrovást, Sámuel viszont inkább dicséretet nyert. Dávid elváltottatta arcát az Akis nevű király előtt; (Kir. I. 2, 13.) ha ezt nem tette volna s nem félt volna attól, hogy fölismerik, a könnyelműség vádja alól sohasem szabadult volna. Maga Saul a próféták társaságától körültáncolva maga is prófétálni kezdett; és róla említik, mint valami méltatlanról: „*Hát Saul is a próféták közt vagy-on?*” (Kir. I. 19, 24.)

XLIV. FEJEZET.

A hivatás megválasztásáról.

Mindenki ismerje meg tehát a saját jellemét és ahhoz alkalmazza magát, amit, mint megfelelőt kiválasztott magának. Tehát fontolja meg, mit fog követni. Ismerje meg a saját előnyös oldalait, de a hibáit is: legyen önmagának tárgyilagos bírója, hogy a jóra iparkodjék és kerülje a bűnt.

Egyik inkább az olvasás felékesítésére al-

kalmasabb, másik a zsoltárnak megfelelőbb, más a gonosz szellem kiűzésére, más pedig a szentély számára hivatott. Ezt mind fontolja meg a pap és ami megfelelő számára, azt keresse ki magának. Ahová ugyanis a jellemünk visz bennünket, vagy a nekünk megfelelőbb hivatás területén nyerünk nagyobb kegyelmet.

Ez azonban minden életpályán nehéz, legnehezebb pedig a mienken. Mindenki szülei életét óhajtja követni. Ezért némelyik a katonai pályára meg, mert szülei is katonáskodtak, mások meg más hivatás felé sodródnak.

Az egyházi pályán igen ritka, hogy valaki atyja kezdeményezését folytassa: akár ezért, mert a súlyos feladat elrémiti, akár mert az ingatag életkorban nehezebb az önfegyelmelés, vagy mert a tüzes ifjú számára túlsötétnek látszik ez az élet; ezért aztán olyasmi felé iparkodik, amit tetszetősebbnek vél. Többnyire többre értékelik a jelent, mint a jövőt. Ők a jelen, mi a jövő számára harcolunk. Ezért minél nemesebb az ok, annál figyelmesebb legyen a gond is.

XLIX. FEJEZET.

Az erény képeinek kialakításáról és a kapzsiság kerüléséről.

Amíg a földön élünk, őrizzük meg az igazság képét, hogy a mennyben majd eljussunk az igazsághoz. Legyen bennünk az igazság, legyen bennünk a bölcsesség képe: mert

elkövetkezik ama nap és a kép szerint ítéltetünk.

Ne találja meg benned az ördög a saját képét: az őrzöngést, a dühösséget, mert ezekben az alávalóság képe van. Ellenséged, az ördög ugyanis, mint az ordító oroszlán keresi, kit öljön meg, kit nyeljen el. Ne találjon benned aranyéhséget, ezüstnek halmazát vagy bűnök képmását: ne rabolja el tőled a szabadság szavát. A szabadság szava ugyanis, hogy azt mondhasd: *„Jön e világ fejedelme, de énbennem semmije sincsen.”* (Ján. 14, 30.) Tehát, ha nyugodt vagy, hogy semmitsem talál benned, ha vizsgálódni jön, mondd azt, amit Lábánnak mondott Jákob pátriárka: Kutasd elő, amit nálam a te holmidból találsz (Gen. 31, 32.). Méltán volt Jákob boldog, mert nála Lábán semmi tulajdonát sem találta. Rákel ugyanis elrejtette Lábán ezüst és arany istenszobraiát.

Ezért ha a bölcsesség, a hithűség, a világ megvetése és a kegyelem teljesen legyőzi a bectelenséget, boldog leszel; mert nem nézel hiábavalóságokra és hitvány balgaságokra (Zsolt. 39, 5.). Vagy tán keveset ér, ha ellenségeddel szemben fennen hirdetheted, hogy nincs hatalmában vádolni tégedet? Ezért aki nem ád a hiúságokra, nem jut zavarba, aki pedig ád rájuk, az zavarba jut, mégpedig a legghiúbb módon. Mi a vagyongyűjtés, ha nem a hiúság gyűjtése? Vagy nem elég hiú dolog az ily esendőség áhítózása? S ha már összegyűjtötted, biztos vagy abban, hogy a tiéd is marad?

Vajjon nem hiúság az, hogy a kereskedő

éjjel-nappal úton van, hogy összeszedhesse kincseinek halmazait, leszedhesse a haszonbért, miközben töpreng az áron, nehogy olcsóbban adja, mint ahogyan vette, lesi a telkek árát s különös tevékenységével, vagy a rablók irigységét kelti föl, vagy pedig a nyereség hajhászása közben támadt türelmetlensége miatt nem várja meg a kedvező szelet és hajótörést szenved?

Hát az nem jut hiú módon zavarba, aki minden erejével gyűjt, de nem tudja még, ki lesz az örökös? Nem egyszer tékozolja el a fényűző örökös, amit a kapzsi nagy gondal összehalmozott, s amit lassan gyűjtött össze; és azt a csúf tékozló, a mával mitsem törődve s a jövővel nem gondolva, mintegy örvényben emészti föl. Gyakran pedig a remélt örökös irigyeket szerez a várható örökség miatt s gyors halálával ruházza idegenekre a neki járó örökség hasznát.

Mit szövögetsz hát hiú módon pókhálót, mely üres és terméketlen s a vagyon tömegét mint valami haszontalan hiábavalóságot miért aggatod föl?: ömlik az ugyan, de nem használ, sőt kivetközteti belőled Isten képét és a föld képét ölti reád. Ha valakiben egy zsarnok képe él, nemde méltó a kárhozatra? Te meg leveted az örök vezér képét s a halál képét emeled föl magadban. Inkább vesd ki lelked birodalmából az ördög képét s tedd oda Krisztus képmását. Ez ragyogjon a te országodban, azaz a lelkedben, tündöklésével törölje el bűneid képét, melyekről azt mondja Dávid: „*Eltünteted, Uram, városodból képüket.* (Zsolt. 72, 20.)

Mert amikor az Úr Jeruzsálemet a saját képére festi meg, minden ellenségének képe elpusztul.

L. FEJEZET.

A levitának teljesen idegennek kell lennie a földi vágyakkal szemben.

Ha tehát az Úr Evangéliuma alapján maga a nép is megtanulta megvetni a gazdagságot, mennyivel inkább nem szabad, hogy benneteket, lévítákat, akiknek Isten az osztályrésze, gúzsban kössenek a földi vágyak. Amikor ugyanis Mózes atyáink népe közt a földbirtokát felosztotta, az Úr kivette a föld részesei közül a lévítákat, hogy ő maga legyen az ő osztályrészük. (Num. 18, 23.) Ezért mondja Dávid: „Az Úr az én örökségem és kelyhem osztályrésze”. (Zsolt. 15, 5.) Ezért mondja Isten a lévítáról, hogy ő az enyém vagy ő érettem van. Nagy kitüntetés bizony, ha Isten valakiről azt mondja: ő az enyém. Vagy amint Péternek mondta a hal szájában talált ezüstpénzről: „Add nekik értem és érted”. (Máté 17, 26.) Ezért amikor az Apostol kijelentette, hogy a püspöknek józanak, szerénynek, tisztességesnek, vendégszeretőnek, tanulékonynak kell lennie, ne legyen kapzsi vagy pörlekedő s tartsa rendben a házáat, még hozzátette: „A diakonusok hasonlóképpen tisztességes emberek legyenek, nem kétnyelvűek, nem sok bor hívei, nem rút haszonra vágyók; olyanok, akik tiszta lelkiismerettel őrzik magukban a hit titkát”. (Tim. I. 3, 8.) Ezeket is ki kell próbálni előbb; s

csak akkor szolgáljanak, ha kifogástalanok.

Vegyük észre, mi mindent követelnek tőlünk: hogy az Úr szolgálja tartóztassa meg magát a bortól s támogassa őt necsak a hívők, hanem a hitetlenek tanubizonysága is. Mert úgy illik, hogy e közvélemény tanuja legyen tevékenységünknek és munkánknek, nehogy tisztünk értékében kételkedjenek; s így ha valaki látja az oltár szolgáját megfelelő erényekkel díszesen, dicsérje az Alapítót, tisztelje az Urat, akinek ilyen szolgálai vannak. Az ugyanis erkölcsös családi rend, ahol a birtoklás tiszta; és ez egyben az Úr dicsérete is.

Miféle bizonyságokat említsek még a testi önmegtartóztatásról, hiszen csak egy házasság lehetséges; és ezt megismételni nem szabad? Magában a házasságban rejlik a törvény, hogy a házasság meg nem ismételhető és egy második hitvessel nem köthetünk kapcsolatot. Sokak előtt furcsának látszik, hogy vetnek gátat a kereszteleés előtt való második nősülésnek a papi tisztségbe és hivatalba tevést megelőzően; hiszen még a bűnök sem szoktak ilyenkor ártani, ha a keresztkút szentségében megbocsátattak. De értsük meg: a keresztség megszüntetheti a bűnt, ám nem szüntetheti meg a törvényt. A házasságnak nem a bűn, hanem a törvény az alapja. A bűn tehát feloldatik a keresztségben, de a házasság törvénye nem szűnik meg. Hogyan lehet valaki az özvegyek vigasztalója, ha maga már több házasságot kötött?

Tudjátok, hogy a szolgálatot tisztán és mo-

csoktalanul, a házastárssal való érintkezés-sel meg nem fertőzöttek kell végeznetek nektek, akik tiszta testtel, teljes szemérmességgel, még hitvessel való érintkezéstől is mentesen veszitek a szent szolgálat kegyelmét? Ezt azért nem hagytam említés nélkül, mert sok eldugott helyen a szolgálatukat, sőt papi tisztségüket végzők is gyermekeket nemzettek, s azt ama régi szokás alapján védelmezik, hogy a szent szolgálatot időközönként végzik csak. De hiszen a hívek is megtisztították magukat két-három naponként, hogy a szentséghez tisztán járuljanak, ahogyan az Ótestamentumban olvassuk (Exod. 19, 10.), és megmosták ruházatukat. Ha már a külsőségben is ily nagy a figyelem, milyen legyen a lényegben? Tanuld meg te pap és lévita, mit jelent ruhádnak megmosása, hogy tiszta testtel lépj szent szolgálatod végzésére. Ha ruházatuk megmosása nélkül a hívőket nem engedjük a szentáldozáshoz, akkor te lelkiileg és testileg mosdatlanul merészelsz másokért könyörögni vagy másoknak a szent szolgálatban segédkezni?

Nem semmiség a lévíták kötelessége, akikről így szólt az Úr: *„Elhatároztam, hogy elveszem a lévítákat Izrael fiaitól cserébe minden elsőszülöttért, mely méhet nyit Izrael fiai között, hogy enyéim legyenek a lévíták. Az enyém ugyanis minden elsőszülött: attól fogva, hogy megvertem az elsőszülötteket Egyiptom földjén...”* (Num. 3, 12—13.) Látjuk, hogy a lévíták nem tartoznak a többi közé, de mindenki fölött állanak, kiválasz-

tották és megszentelték őket valamennyi közül: ahogyan a termés elejét és zseugéjét az Úrnak szánjuk, mert azokban van imádságunk teljesedése és bűneink megváltása. „Lévi törzsét — úgymond — ne számláld meg s őket ne írd össze Izrael fiaival, hanem rendeld őket a bizonyság hajlékához, annak minden eszközehez és minden olyan dolghoz, amely a szertartásokhoz tartozik. Ők vigyék a hajlékot és minden eszközét, ők lássák el szolgálatát s ők táborozzanak a hajlék körül. Ha indulni kell, a leviták szedjék szét a hajlékot, ha tábort kell ütni, ők állítsák fel, ha rajtuk kívül álló közelít hozzá, meg kell ölni.” (Num. 1, 49—51.)

Téged tehát Izráel valamennyi fia közül választottak ki és a szent termés mintegy elsejének számítanak, a tabernákulum öre vagy, ha a szentség és a hit táborában szolgálsz s ha ide rajtunk kívülálló közelít, meg kell ölni s te azért állasz ott, hogy megvéd a Szövetség szekrényét. Mert nem mindenki lát a titkok mélyébe, minthogy azt a leviták őrzik. Ne is lássák, akikre az nem tartozik, nehogy olyasmihez jussanak, amit megőrizni nem tudnak. Mózes látta a lelki körülmetélést, de elrejtette azt, hogy aztán a körülmetélés külső jegyében tegye kötelezővé. Látta az igazság és tisztaság kovászát, látta az Úr kínszenvedését: testi kovászba rejtette el az igazság kovászát s az Úr kínszenvedését a bárány vagy borjú fölláldozása mögé rejtette. A jó leviták megőrizték a titkot hitük pajzsaival. Te meg semmibe veszed, amit rádbíztak? Először is, hogy lásd Istennek, azaz

a bölcsességnek mélységeit; aztán, hogy őrt állj a hívők helyett, ez az igazságosság őrlása; véd meg a tábort, oltalmazd a tabernákulumot, ez a bátorság munkája; magadat mérsékeltebben és józanságban tartsad, ez a mértékletesség erénye.

E négy sarkalatos erényt kívülállók is megfogalmazták így; de csak mint a közösség felsőbb rendjét, amit a bölcsesség rendjeként határoztak meg. Ha azonban a bölcsesség az alap, szükség van igazságosságra, és ez alap nélkül meg nem maradhat. Az alap pedig a Krisztus. (Kor. I. 3, 11.)

A hit kezdete tehát a bölcsesség, ahogy Salamon mondta atyját követve: „A Bölcsesség kezdete az Úr félelme.” (Példab. 9, 10.) A törvény meg így szól: „Szeresd az Urat, a te Istenedet”. (Det. 6, 5.) Szép ugyan, ha jószándékosat és kötelességtudásodat az emberiség szolgálatába állítod, de legfőképp az a dicső dolog, ha legértékesebb részedet, azaz lelkedet, melynél kiválóbbal nem rendelkezel, Istennek ajánlod föl. Ha megfizetted az Alkotónak tartozásodat, megteheted, hogy munkásságodat az emberek jólétére és céljára fordítsad és segíts rajtuk szorult helyzetükben akár pénzzel, akár tettel, akár valami ajándékkal. Szolgálataidban tág tér nyílik arra, hogy pénzzel segítsél, hogy a tartozás elvállalásával az adóst kiszabadítsad, hogy kötelességtudattal magadra válald annak megőrzését, amit nem szívesen vesztené el az, aki letétjét rádbízta.

Kötelességünk tehát a ránk bízott letétet megőrizni és visszaadni. De közben fordul-

hat a helyzet s elkövetkezhetik oly alkalom és körülmény, hogy nem kötelességed visszaadni a rádbízottat. Például ha valaki az ellenségnek akar segíteni s mint a haza nyílt ellensége követeli vissza pénzét; ha olyan-nak kellene visszaadnod, akitől azt azonnal kizsarolnák; ha örülnék kellene visszaadnod, aki azt megtartani nem tudja. Ha a tébolyodottnak nem adod vissza a kardját, mert rögtön megölné vele magát, vajjon akkor a visszaszolgáltatás nem kötelesség-mulasztás volna-e? Vagy ha tudva lopott holmit vállalnál megőrzésre, nemde kötelességed ellen cselekednél?

Kötelességellenes néha az ígéret megtartása s az eskü beváltása. Ahogy Heródes megesküdött leányának Heródiásnak, hogy bármit kér, megadja neki s inkább Jánost ölette meg, mintsem szavát be ne váltsa. (Máté 14, 7. skk.) Vagy mit szóljak Jeftéről, aki leányát áldozta föl, mert vele találkozott győzelme után először, hogy fogadalmát teljesítse, mivel megfogadta, hogy ami először akad útjába, azt Istennek ajánlja föl? (Bírák 11, 39.) Jobb lett volna semmi ilyesmit nem ígérni, mintsem az ígéretet gyermek-gyilkossággal beváltani.

Legyetek tisztában azzal, hogy mekkora megfontoltság szükséges mindezek előrelátására. Azért választják ki a levitát, a szentség őrét, hogy ne csalogozzék számításában, hitét ne árulja el, a haláltól ne féljen, ne végezzen semmit zabolátlanul s a látszatnál a szilárdságot tarsa fontossabbnak; ne csak a lelkét, de a szemét is csak

az illendőre fordítsa, nehogy valamikép a saját rohamával rontsa le a józanság bástyáját; mert *„Mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében.”* (Máté 5, 28.) Tehát nem csupán a végrehajtás mocskával, hanem a rátekintés szándékosságával is házasságtörést követünk el.

Nagy dolgok ezek, kemények és szigorúak, de illenek nagy tisztségedhez. A leviták tisztsége oly nagy kegyelemmel jár, hogy Mózes így szólt róluk búcsú-áldásában: *„Tökéletességedet és tudományodat szent emberednek adtad, kit próbára tettél a kísértésnél, pörbe fogtál a Pörölés vízénél, ki azt mondotta atyjának és anyjának: Nem tudok rólatok. Testvéreinek: Nem vagyok tekintettel reátok. Sőt gyermekeiről sem tudott. Ők megtartották igéidet, megőrizték szövetségedet.”* (Deut. 33, 8—9.)

Ezek tehát az Ő férfiai, nyílt színvallói, akiknek nincs ármány a szívében, nem rejtenek magukban csalárdságot, de megőrzik az Ő igéit és megjegyzik a szívükben, ahogyan megjegyezte Mária (Luk. 2, 19.); akik szüleiket nem tartják többre kötelességüknél, akik gyűlölik a tisztaság megsértőit, bosszút állanak a szemérem legázolóin, ismerik a kötelességek körülményeit: hogy melyik nagyobb, melyik kisebb s melyiknek mikor jön el az ideje s mindig a tisztesség útján járnak, két tisztességes dolog közül pedig a tisztességesebbet választják. Ezek az igazán áldottak.

Aki tehát bizonytságot tesz Isten igazságáról, gyujtson tömjént: „*Uram, áldd meg erejét, vedd kedvesen keze cselekvését.*” (Deut. 33, 11.); hogy megtalálja a prófétai áldás kegyelmét annál, aki él és uralkodik örökkön-örökké. Amen.

MÁSODIK KÖNYV

I. FEJEZET.

**Tisztességgel kell keresni a boldogságot.
Munkánk mindig Istennek tetsző legyen.**

A *Kötelességekről* szóló munkánk előző könyvében arról beszéltünk, hogy szerintünk mi felel meg a tisztesség fogalmának. Mindenki tudja, hogy ebben rejlik a boldogság titka, amit a Szentírás örök életnek nevez. A tisztesség fénye ugyanis oly nagy, hogy a lelkiismeret nyugalma s a büntelenség biztonsága maga is létrehozza a boldog életet. Ezért ahogyan a fölkelő nap eltakarja ragyogásával a hold gömbjét s a csillagok fényét, úgy a tisztesség ragyogása, ha igaz és töretlen dicsőségben sugárzik, árnyékba borít minden a testi élvezet szerint való úgynevezett jót vagy a világ szerint való dicsőséget és pompát.

A teljesen boldog élet boldogsága nem függ a kívülálló ítéletétől, hanem saját érzéssel válik tudatossá önmaga ítélőbírájaként. Nem keresi bérért a népszerűséget s nem retteg a büntetéstől. Tehát minél kevésbé keresi a dicsőséget, annál jobban kitűnik benne. A dicsőséghajhászok ugyanis jutalmukat a kortársaktól, gáncsolásukat az utókortól nyerik el, ami az örök élet útjá-

ban akadály. Ezekről mondja az Evangélium: „Bizony mondom nektek, megkapták jutalmukat”. (Máté 6, 2.) Azokról szól így, akik mintegy kűrtharsogás mellett, nyilvánosan végzik a szegényekkel szemben jótékonyaságukat. Így szól a Szentírás a fitogtatás végett végzett böjtről is: „Megkapták, úgymond, jutalmukat”.

A tisztesség dolga tehát, hogy a jócselekedetet, a böjtöt rejtve végezzük: hogy csak Isten jutalmát keressük, s ne az emberekét. Aki ugyanis az emberektől kér, az megkapja a jutalmát: aki pedig Istentől, az megkapja az örök életet. Ezt azonban csak az örökkévalóság alkotója szerezheti meg, ahogy írva vagyon: „Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradicsomban!” (Luk. 23, 43.) Azért hangsúlyozta a Szentírás, hogy az örök élet egyben a boldog élet, hogy ne az emberi vélekedéstől függjön az, hanem Istennek tetsző étellel legyen elnyerhető.

II. FEJEZET.

Az igazi boldogságot előbb és jobban tanítja a Szentírás, mint a bölcselők.

Így egyes bölcselők a boldog életet a fájdalom hiányával azonosították, mint Hieronymos: mások a dolgok tudását mondták annak, mint Herillus, aki hallván, hogy Aristoteles és Theophrastos a dolgok tudását csodamód dicsérte, ezt tette meg az egyedüli, szinte legfőbb jónak, bár azok azt jónak ugyan, de nem az egyedüli jónak mondták. Mások a gyönyört tartották annak,

mint Epikuros. Mások, mint Kalliphon és utána Diodoros ezt úgy értelmezték, hogy a gyönyörhöz, illetve a fájdalommentességhez a tisztesség is hozzákapcsolandó, mert enélkül nincsen boldog élet. A sztoikus Zenon az egyedüli és legfőbb jót a tisztességben látja, viszont Aristoteles, Theophrastos és a többi peripatetikus az erényben, azaz a tisztességben látják ugyan a boldog életet, de hozzátesszik, hogy ezt a test boldogságával és külső javakkal is ki kell egészíteni.

A Szentírás viszont az örök életet Isten megismerésében s a jócselekedetek jutalmában látja. Az Evangélium mindkét felfogás mellett tanuskodik. A tudásról is szól az Úr Jézus: *„Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldöttél, Jézus Krisztust”*. (Ján. 17, 3.) A cselekedetekről meg így nyilatkozik: *„És mind az, aki elhagyta házát, vagy fivéreit, vagy nővéreit, vagy atyját, vagy anyját, vagy feleségét, vagy gyermekeit, vagy földjeit az én nevemért, százannyit kap, és az örök életet fogja örökölni”*. (Máté 19, 29.)

De nehogy valaki azt higgye, hogy ez új dolog s előbb tárgyalták meg a bölcselők, mint hirdette az Evangélium (a bölcselők ugyanis, mint Aristoteles, Theophrastos, vagy Zenon és Hieronymos korábbiak az Evangéliumnál, de későbbiek a prófétáknál), ezért hát hallják meg, hogy mikor még hírük-hamvuk sem volt a bölcselőknek, világosan hirdette ezt Szent Dávid szája: *„Boldog az ember, akit te oktatsz, Uram és törvényeidre megtanítasz”*. (Zsolt. 93, 12.) Vagy másutt:

„Boldog az az ember, ki az Urat féli és parancsaiban nagy tetszését leli!” (Zsolt. 111, 1.) Megtanultuk ebből, hogy kinek jutalmául említette az örökkévalóság gyümölcsét s hozzátette a Próféta, hogy ennek az isten-élő, törvénytisztelő és Isten parancsait kedvelő embernek *„dicsőség és gazdagság lesz házában és igazsága mindörökre megmarad”*. (U. o. 3.) A cselekedetekről szólva ugyanabban a zsoltárban hozzáteszi, hogy az igaz férfiúnak kijár az örök élet jutalma. Végül így szól: *„Jó annak az embernek, aki könyörül és kölcsön ad; s a törvény szerint intézi dolgait, mert soha meg nem inog az; örökké emlékezetben marad az igaz”*. Majd alább: *„A szegényeknek bőven osztogat, igazsága örökre megmarad”*. (U. o. 9.)

Örök élete van tehát a hitnek, mert itt az alap jó. Örök élete van a jócselekedetnek, mert az igaz férfiút szavai és tettei egyaránt igazolják. Ha ugyanis csak szavaiban sérény, de tetteiben rest, bölcseségét tettekkel hazudtolja meg. Sokkal súlyosabb, ha tudod, mit kell tenned s nem tetted meg, holott megteendőnek ismerted föl. Ha azonban sérény vagy a munkában, de lelked hitetlen, úgy teszel, mintha hibás alapra akarnád a tető pompás oromzatát emelni: minél magasabbra emeled, annál mélyebbre zuhan, mert a hit erőssége nélkül a jócselekedetek nem maradhatnak meg. A hitetlen, azaz megbízhatatlan kikötőben rés támad a hajón, a homokos talaj hamar csuszamlík s nem bírja a ráhelyezett épület súlyát. Ott van tehát a

jutalom teljessége, ahol az erények tökéletessége s a szavak és tettek bizonyos józan egyenlősége.

III. FEJEZET.

A boldogságot nem a külső javak határozzák meg; következésképen a kedvezőtlen sors sem árt neki.

Minthogy pedig a dolgok pusztá tudása értéktelen, vagy szinte üres a bölcselet fölösleges vitái szerint, vagy olyan, mint a féligkész Gondolat; fontoljuk meg, hogy a Szentírás ugyanolyan véleménnyel van mindarról. amiről a bölcselet kérdései oly sokféleképp összekuszálva és összezavarva szétágaznak. Ugyanis az Írás csak a tisztességeset ismeri el jónak s azt az erényt tartja minden körülmények közt boldogítónak, melyet nem erősítenek testi vagy külső javak és nem gyengít a balsors: és semmi sem oly boldog, mint ami mentes a büntől, becsülettől van eltelve és Isten kegyelmével elárasztva. Meg van ugyanis írva: *„Boldog ember, ki nem indul a gonoszok tanácsára, meg nem áll a bűnösöknek útján és le nem ül a pestis székére, hanem az Úr törvényében leli kedvét”*. (Zsolt. 1, 1—2.) És másutt: *„Boldogok, kiknek útja szeplőtelen, kik az Úr törvénye szerint járnak”*. (Zsolt. 118, 1.)

A becsület és tudás tehát boldoggá tesz nek. Főntebb említettük (l. a II. fej.), hogy a jócselekedet jutalma az örök élet boldogsága. Most már csak az van hátra, hogy megvetvén a gyönyör védelmét vagy a fáj-

dalomtól való félelmet (hiszen ezek közül az előbbi mint gyengeséget és elpuhultságot, az utóbbit mint férfiatlan és erőtlenséget meg kell vetnünk), a Szentírás alapján kimutassuk, hogy maguk a fájdalmak között virágzik ki a boldog élet. Könnyen tanítható ez, csak olvassuk el a szavakat: *„Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket és hazudván minden rosszat mondanak rátok énérettem. Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben. Hiszen így üldözték a prófétákat is, akik előttetek voltak”*. (Máté 5, 11—12.) És másutt: *„Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem”*. (Máté 16, 24.)

IV. FEJEZET.

Régi példák tanuskodnak arról, hogy a boldogságot nem a külső körülmények határozzák meg.

Van tehát boldogság a fájdalomban is, melyet az erény édessége elnyom és megfékeztet, minthogy bőven van eszköze a helyes öntudat és kegyelem megszerzésére. Nem volt kevésbé boldog Mózes, amikor az egyiptomiaktól körülfogva s a tengertől bezárva jámbor érdemeivel gyalogutat szerzett a hullámokon keresztül magának és ősei népének. (Exod. 14, 23.) Mikor volt ő bátrabb, mint akkor, amikor végveszélybe jutva sem esett kétségbe, hanem kikényszerítette a diadalt?

Vagy mikor vélte Áron boldogabbnak ma-

gát, mint akkor, midőn élők és holtak közt állott középen és odavetve magát a pusztulás elé, megállította azt, nehogy a holttestekről az élők tömegeire átterjedjen? (Num. 16, 48.) Mit szóljak a gyermek Dánielről, aki oly bölcs volt, hogy az éhségtől felbőszített oroszlánok közt sem félt a vadállatok kegyetlenségétől s oly távol volt tőle a félelem, hogy képes volt ott lakmározni s nem tartott attól, hogy saját példájával a vadakat is lakmározásra bírja? (Dán. 14, 38.)

Van tehát a fájdalomban is erény, mert kivívja magának a jó lelkiismeret édességét; ez bizonyossága annak, hogy a fájdalom az erény gyönyörét nem csökkenti. Valamint tehát az erény számára a boldogságot nem csökkenti a fájdalom, éppen nem fokozza a testi gyönyör vagy a haszon öröme. Eképen szól erről az Apostol: *„Ami nyereségem volt, azt veszteségnek ítéltém Krisztusért”*. (Phil. 3, 7.) Majd hozzáteszi: *„Akiért minden kárvallást elszenvedtem és mindent szemétnek tekintek, csakhogy Krisztus legyen a nyereségem”*. (U. o. 8.)

Végül Mózes csapásnak vélte a maga számára az egyiptomi húsos fazekakat és először hordozta az Úr keresztjének gyalázatát. Nem érezte gazdagnak magát, amikor bőven volt pénze, sem szegénynek, amikor később szűken volt elesége. Legfőljebb tán akkor tűnt fel egyesek előtt kevésbé boldognak, amikor a pusztában sem neki, sem népének nem jutott ki a mindennapi kenyér. De hogy senki se merje tagadni, hogy a legfőbb jó és a boldogság részese lett, manná-

val, azaz anyagi kenyérrel szolgált neki az ég, sőt a hús naponkénti esőjéből is bőven lakmározhatott a nép. (Exod. 16, 13. skk.)

Szent Illésnek sem volt kenyerere és étele, amíg kereste (Kir. III. 176.), de mindjárt nem hiányzott, mihelyt a keresést abbanhagyta. Így a hollók neki reggel kenyeret, este húst hoztak. Tán kevésbbé volt boldog, ment önmaga előtt szegénynek tűnt föl? A legkevesbbé sem. Sőt annál boldogabb volt, mert az Úr előtt volt gazdag. Különb dolog mások előtt, mint önmagunk előtt gazdagnak lenni, mint ahogyan ő volt, aki éhség idején kenyeret kért az özvegytől oly bőven ellátva őt, hogy lisztes korsója három éven és hat hónapon át nem fogyott ki s olajos edénye minden napra elegendő olajat adott a szegény özvegynek. (U. o. 14.) Joggal akart Péter ott lenni, ahol Illést és Mózeszt látta. (Máté 17, 4.) Joggal tűntek föl ők a hegyen Krisztussal dicsőségben, mert Krisztus is szegénnyé lett, bár gazdag volt.

A gazdagság tehát mitsem jelent a boldog élet számára. Világosan megmondta ezt az Úr az Evangéliumban: *„Boldogok ti szegények! Mert tietek az Isten országa. Boldogok, akik most éheztek! Mert ki fogtok elégtételt. Boldogok, akik most sirtok! Mert nevetni fogtok.”* (Luk. 6, 20—21.) Világosan hirdette tehát, hogy a szegénység, éhség, fájdalom, melyeket rossznak vélünk, nemcsak nem akadály, de elősegítője a boldog életnek.

V. FEJEZET.

Sokszor akadály a boldog életnek, amit jónak hiszünk; és nem egyszer nagy előmozdítója a pillanatnyi rossz.

Az, ami jónak látszik; a gazdagság, az elteltség, a fájdalommentes öröm a boldogság gyümölcsének kárára van, amint az Úr ítéletének megnyilatkozásából látszik, mikor azt mondja: *„De jaj nektek, gazdagok! Mert megkaptátok vigasztalástokat. Jaj nektek, kik most telve vagytok! Mert éhezni fogtok.”* (Luk. 6, 24—25.) És jaj a nevetőknek, mert gyászolni fognak. Így tehát a boldog élet elnyeréséhez a testi vagy külső javak nemcsak hogy nem segítenek, hanem éppen akadályul szolgálnak.

Ezért volt boldog Nábót, amikor a gazdag megkövezte őt, (Kir. III. 21, 12.), mert szegény és gyenge volt a királyi hatalommal szemben, csupán lelkében és hitében volt oly gazdag, hogy a királyi pénzért nem adta el ősi szöllejének örökségét. S még oly tökéletes is volt, hogy saját vérével védelmezte őseinek jogát. Ezért viszont, még saját megítélése szerint is szerencsétlen volt Achab király, mert megölette a szegényt, hogy elvehesse szöllejét.

Bizonyos, hogy egyedüli legfőbb jó az erény, s a boldog élet gyümölcsehez egyedül ennek bősége szükséges. Nem a külső vagy testi javak, hanem egyedül az erény ad boldog életet és csak ezen át jutunk az örök élethez. A boldog élet ugyanis a jelen világ

gyümölcse, az örök élet pedig a jövődő reménye.

Vannak, akik úgy vélekednek, hogy ebben a mi gyenge és oly törékeny testünkben lehetetlen eljutni a boldog élethez, mert a testben szorongani, fájdalmakat szenvedni, sirni és betegeskedni szükséges. Mintha bizony a boldog élet a test örömujjongásából állana, nem pedig a bölcsesség magasztossága, a lelkiismeret nyugalma, az erény fönsége teremtené azt meg. Nem a szenvedés, hanem a szenvedésfakasztotta győzelem a boldogság, ha az időleges fájdalom hatása meg nem tör minket.

Gondold el, hogy előfordulhat olyasmi, amit súlyos csapásnak tartanak: vakság, száműzés, éhinség, leányunk meggyalázása, gyermekeink elvesztése. Ki tagadja, hogy boldog volt Izsák, aki öregségében nem látott és áldásaival boldogságot árasztott? (Gen. 27, 1. skk.) Vagy nem volt boldog Jákob, aki száműzve hazájából béresként nyomorgott számkivetésben és leánya meggyalázásán szomorkodott, (Gen. 34, 1. skk.), sőt éhséget szenvedett? (Gen. 31, 42.) Vagy talán nem boldogok, akiknek hitéről Isten bizonyosságot szerzett, ahogy írva van: „*Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene*” (Exod. 3, 6.)? Nyomorult a szolgaság, de nem nyomorult József; sőt éppen boldog, midőn úrnőjének bújaságát rabszolgasorban fékezi meg. (Gen. 39, 8. skk.) Mit beszéljek Szent Dávidról, aki három fiát siratta meg (Kir. III. 18, 33.) s ami még ennél is rosszabb, leányának meggyalázását is (Kir. II. 13, 3. skk.)?

Hogyan lenne boldogtalan, akinek utódai közül a boldogság szerzője származott, aki oly sok embert tett boldoggá? „*Boldogok, akik nem láttak és hittek*” (Ján. 20, 29).. Elfogta őket is a gyengeség, de erősek voltak s kigyógyultak a gyengeségből. Vajjon ki szenvedett többet, mint Szent Jób háza elégeésekor, vagy tíz fiának hirtelen halálakor, avagy testi fájdalmaiban? (Jób. 1, 16—18.). Vajjon kevésbé lett volna boldog, ha nem szenved annyit s nem állja ki a próbát?

De legyen igaz, hogy van ezekben valami keserű íz s ezt a fájdalmat a lélek erénye sem rejti el. Nem tagadom ugyanis, hogy a tenger mély, bár vannak zátonyos partjai; nem tagadom, hogy az ég kék, bár néha felhők borítják; nem tagadom, hogy a föld termékeny, noha itt-ott terméketlen kavics is akad; azt sem, hogy a vetések vidámak, mert köztük meddő gabona is előfordul. Így a boldog lelkiismeret örömét is megzavarhatja néha valami keserű fájdalom. Nemde a boldog élet kalászei közt is rejtve marad, mint a meddő zab a beléje került szomorúság és keserűség s a kalász édes illata elveszi a gaznövény fanyarságát?

VIII. FEJEZET.

A jó tanácsról és a jó tanácsadóról.

Haladásunkhoz legfontosabb a szeretet és a hit és harmadsorban még, ha van valami, amit sokan csodálatra méltónak találnak benned és joggal vélnek megbecsülendőnek.

S minthogy a tanács fölhasználása legjobb-

ban megnyeri számunkra az embereket, minden tanácsunkban bölcsességet és igazságot kívánnak s ezt várják legtöbbször annyira, hogy akiben ezek megvannak arról elhiszik, hogy a tanácskérőnek hasznos és megbízható tanácsot tud adni. Ki bízna rá magát olyanra, akiről nem hiszi, hogy bölcsőbb, mint ő maga, a tanácskérő? Kell tehát, hogy tanácsadónk különb legyen nálunknál. Miért kérnél olyantól tanácsot, akiről nem hiszed, hogy jobb megoldást talál, mint te magad?

Ha aztán olyat találsz, aki szellemének élénkségével, eszének rugalmasságával és tekintélyével kiválik s ehhez még példájának és tapasztalatának bősége is járul, megoldja a jelen válságos helyzetét, előre látja a jövőt, figyelmeztet a fenyegető veszedelemre, bizonyítékokkal szolgál, jókor ad gyógyszert, kész nemcsak a tanácsra, de a segítségre is, ennek oly hitele van, hogy elmondhatja, aki tanácsot kér tőle: „*És tűröm, ha baj ér általa engem*”. (Jéz. Sirák fia 22, 31.)

Az ilyen emberre rábízunk érdekünket és véleményünket, hiszen olyan, mint ahogy főntebb mondtuk, igazságos és bölcs. Az igazság következménye ugyanis, hogy nem kell félni az ármánytól, a bölcseségé pedig, hogy nem merül föl a tévedés gyanúja. Szívesebben bízunk rá magunkat az igazságos, mint a bölcs férfiúra, hogy népies módon fejezzem ki magam. Egyébként pedig, ha valaki bölcs, szóval ez az egy erény megvan benne, a többi magától járul hozzá, mert nincs igazságosság nélkül bölcsesség. Ezt

hirdetik a mi bölcseink is, mint például Dávid. „Irgalmasságot gyakorolhat és osztogathat az igaz.” (Zsolt. 36, 21.) Hogy mi mindent osztogat, az igaz, másutt mondja meg: „Jó annak az embernek, aki könyörül és kölcsön ad s a törvény szerint intézi dolgait.” (Zsolt. 111, 5.)

Aztán Salamonnak az a híres ítélete nemde telve van bölcseséggel és igazsággal? Vizsgáljuk meg, így van-e. Két asszony állott Salamon előtt s az egyik így szólt hozzá: Hallgass meg Uram. Én és ez az asszony egy szobában lakunk és harmadnappal ezelőtt mindegyikünknek fia született, egyedül voltunk, semmiféle szemtanú nem volt a házban, sem más asszony nem volt velünk, csak magunkban voltunk. Ez éjszakán meghalt az ő fia, mert álmában agyonnyomta. Éjfélkor fölébredt, elvette fiamat keblemről s a maga keblére helyezte, halott fiát pedig az én keblemre tette. Reggel felébredtem, hogy megszoptassam a kicsikét s holtan találtam. Nappal jobban megszemléltem; s nem az én fiam volt. Erre így szólt a másik asszony: Az én fiam az élő, a te fiad pedig a halott. (Kiráj. III. 3, 16. skk.)

Így vitáztak s mindegyik magának akarta az élő és megtagadta a holtat. Ekkor a király kardot hozatott s megparancsolta, hogy vágják a gyermeket ketté s a felét adják az egyiknek, felét a másiknak. Ekkor felkiáltott az igaz úton járó asszony: Ne vágasd szét, Uram, a gyermeket, inkább add neki, hadd éljen, ne öld őt meg. Mire így

felelt a másik asszony: Se az enyém, se a tied ne legyen a gyermek, vágjátok szét. A király úgy ítélte, adják annak az asszonynak a gyermeket, aki nem engedte megölni őt, hanem inkább a másiknak engedte át, mert szíve megindult fia sorsán. (U. o. 24. skk.)

Nem ok nélkül hitték tehát, hogy Isten bölcsesége él benne. Mert mi marad Isten előtt rejtve? Mi rejtettebb, mint szívünk belsejének tanubizonysága, ahová a bölcs szelleme mint a jóság megítélője száll le s mintegy felkutatja az anya méhének, hogy úgy mondjam a szavát. Mert így föltárult az anyai szív, aki inkább azt akarta, hogy fia éljen, mintsem az anyja szeme előtt megöljék.

A bölcsesség föladata volt tehát a lelki ismeret titkos szavát megérteni s az igazságot rejtekén föl kutatni. Mint valami szablyával, úgy kell a lélek kardjával behatolni nemcsak az anyaméh, hanem a szív s a lélek belsejébe is. Az igazság pedig megállapítja, hogy aki megölte a sajátját, ne kapja meg a másét, hanem az igazi anya kapja meg a magáét. Végül az Írás is azt mondja: *„Meghallá erre egész Izrael az ítéletet, melyet a király hozott, s megfélemlék a királytól, mert látta, hogy az Isten bölcsesége vezeti az ítélkezésben.”* (Kir. III. 3, 28.) Végül maga Salamon is oly módon kért bölcseséget, hogy legyen értelmes szíve s tudjon igazsággal meghallgatni és ítélni. (U. o. 9.)

X. FEJEZET.

Többet ér az igazságos, mint a bölcs tanácsadó. Az igaz tanácsadóban mindkét tulajdonság megvan szükségképen.

Mindig bölcsebbre bízunk ügyünket és szívesebben kérünk attól, mint mástól tanácsot. Többet ér azonban az igaz ember megbízható tanácsa és sokszor értékesebb a legbölcsőbb férfi okosságánál *„Többet érnek sebek barátától, mint álnok csókok ellenségétől.”* (Példab. 27, 6.) Minthogy pedig az igazságosnak ítélete, a bölcsnek pedig bizonyítéka van, az előbbiben a döntés alapos megvizsgálása, az utóbbiban az ügyes találékonyság értékes.

Ha mindkettőt összekapcsoljuk, nagyon üdvös tanácsot kapunk, melyben mindenki csodálja a bölcseséget s az igazságszeretetet. Mindenki igyekszik hallani bölcseségét annak a férfinak, akiben mindkét erény egyesítve van, ahogyan a föld minden királya látni akarta Salamon arcát és hallani bölcseségét. Így jött hozzá Sába királynője és próbára tette őt kérdéseivel: *„Elmondá neki mindazt, ami a szívében volt. Salamon fel is világosítá minden dologról, amelyet eléje terjesztett: nem volt olyan dolog, mely a király előtt rejtély lett volna.”* (Kir. III. 10, 2—3.)

Hisz ki volt az, akinek minden kérdésére megfelelt s hogy semmi sem volt, amit meg nem magyarázott neki a bölcs Salamon, ismerd meg a kérdező saját szavaiból: *„Igaz a beszéd, — ugymond — amelyet hallottam*

földemen a te dolgaidról s bölcseségedről; nem hittem, mikor nekem beszélték, míg el nem jöttem magam és saját szememmel nem láttam s meg nem győződtem, hogy felét sem mondták el nekem: bölcseséged és dolgaid felülmúlják a hírt, amelyet hallottam. Boldogok embereid s boldogok szolgálaid, kik mindig előtted állnak s hallják bölcseségedet.” (U. o. 6, skk.)

Értsd meg bölcs Salamon lakomáját s mindazt, amit e lakomán felszolgálnak, értsd meg bölcsen és fontold meg, melyik földön hallotta a népek gyülekezete az igaz bölcsesség és igazság hírét s mily szemmel nézte az igazság hirdetőjét, szemlélve azt is, ami láthatatlan. Mert *„ami látható, az ideigvaló; ami pedig láthatatlan, örökkévaló.”* (Kir. II. 4, 18.)

Vajjon kik a boldog emberek és szolgák, ha nem azok, akik nagy számban hallgatják az Úr igéjét és engedelmeskednek annak! (Luk. 11, 28.). Vagy másutt: *Mert aki atyám akaratát cselekszi, ki a mennyekben vagyon, az az én fivérem és nővérem és anyám.”* (Máté 12, 50.) S vajjon kik a te boldog gyermekeid, akik melletted állanak, ha nem Pál apostol, aki mondotta: *„A mai napig megállottam tanuként kicsiny és nagy előtt.”* (Ap. csel. 26, 22.) Avagy nem ilyen Simeon, aki a templomban várta Izráel vigasztalását? (Luk. 2, 25.) Hiszen csak úgy bocsáthatta el őt az Úr ha mellette állott s nem távozhatott, csak az Úr engedélyével. Példakép áll előttünk Salamon, akit ver-

sengve vettek körül, hogy hallhassák bölcsességét.

József még a börtönben sem pihent és fontolgatta a bizonytalan jövőt. Tanácsa egész Egyiptomnak hasznára volt, hogy ne érezze az ország a hét szűk esztendőt és megmentsen más népet is az éhség nyomorult kínjától. (Gen. 41, 10. skk.)

Dániel, aki a fogságból a király tanácsainak fejévé lett, tanácsaival megjavította a jelent, s megjósolta a jövőt. Mindabból amit gyakran magyarázott, kitűnt, hogy ő az igazság hírhozója s ezért mindenben hitelt adtak neki. (Dán. 2, 10. skk.)

XII FEJEZET.

Az igaz tanácsadót a Szentírás jelöli meg.

Vegyük észre tehát, hogy a tanácskérés alkalmával legtöbbet ér az élet becsületesége, az erények előjoga, a jóakarát tapasztalata az előzékenység kedvessége. Ki keres ugyanis a mocsokban forrást? Ki akar inni zavaros vízből?

Így hát, ahol fényűzés van vagy mértéktelenség, ahol minden bűn összefolyik, ki akar onnan valamit meríteni magának? Ki nem veti meg az erkölcsi romlottságot? Ki hinné el, hogy más ügyét szolgálhatja az, akiről látszik, hogy saját élete számára is haszontalan? Ki nem menekül a gonosztól, a rosszindulatú vagy pletyka embertől s a mindenre kész fondorkodóktól? Ki nem kerüli ezt minden erővel?

Aztán ki fordul olyan emberhez, aki ugyan

alkalmas a tanácsadásra, de nehezen megközelíthető? Úgy vagyunk ezzel, mintha valaki a víz forrását elzárná. Mit ér, ha bölcs vagy s a tanácsot megtagadod? Ha elfojtod a tanácsadás lehetőségét, elzártad a forrást, hogyha már neked nem használ, másnak se jusson.

Az olyan bölcs pedig, aki bölcsességét a bűn szennyével mocskolja be, szakasztott úgy tesz, mint aki a feltörő víz kijáratát beszennyezi. Az elfajult lelkeket elárulja életük. Gondolhatod-e, hogy tanácsban fölébed kerül az, aki erkölcsileg alábbvaló nálad? Fölöttem kell állnia annak, akire rá akarom bízni magamat. Vagy alkalmas lehet tanácsadásra az, aki magának nem ad tanácsot? Vagy tán nekem segítségemre lehet olyan, aki sajátmagán sem tud segíteni? Vagy olyan, akinek lelkét elfoglalják a gyönyörök, megtöri a kicsapongás, leigázza a kapzsiság, fölkavarja a vágy, megrémíti a félelem? Hogyan van ott helye a tanácsnak, ahol nincs nyugalom?

Csodálnunk és tisztelnünk kell viszont azt a tanácsadót (Iz. 3, 3.), akit Isten atyáinknak kegyesen adott, majd megsértve, elvett tőlük. Ezt kell utánoznia annak, aki tanácsot tud adni s bölcsességét büntől mentesen megtudja őrizni, úgy, hogy abba semmi gonoszság bele ne jusson.

XIV. FEJEZET.

A bölcseséggel a többi erény is együtt jár.

A bölcsesség tehát mindent elvégezhet, ha a többi javak mindegyikében része van.

Mert mikép tudna hasznos tanácsot adni, ha nem volna benne igazság, hogy magára ölthesse az állhatatosságot, hogy ne féljen a haláltól, semmi félelem vagy rettegés viszsza ne tartsa és semmiféle hízeltetés el ne tántorítsa az igazságtól: ne féljen a száműzetéstől, hisz tudhatja, hogy a bölcs hazája a nagyvilág. Ne féljen a gyűlölködéstől s tudja, hogy a bölcsé a világ gazdagsága s így annak semmi sem hiányozhatik. Van-e kiválóbb annál a férfiúnál, akit nem indít meg az arany, megveti a pénzt s mint valami várból lenézi az emberi vágyakat? Aki ezt cselekszi, azt az emberek emberfölöttinek tartják: „*Ki az, hogy magasztalhasuk, mert sok csodát tett életében.*” (Jéz. Sir. fia 31, 9.) Mikép ne volna tehát csodálatraméltó, aki megveti a gazdagságot, amit legtöbben az üdvösségüknél is többre tartanak?

Mindnyájunkhoz illő tehát az igénytelen-ség komolysága, a mértékletesség tekintélye, főképp pedig ahhoz, aki magas tisztséget visel; nehogy az olyan szem előtt álló embert lekössön a vagyon s a pénz szolgája legyen, aki a munka élén áll. Inkább az illő, hogy lelkével a vagyon fölött, jóindulatával barátja alatt álljon. Az alázatosságból fakad ugyanis a kegyelem. Ez tele van dicsőséggel és méltó az előkelő férfiúhoz, nem pedig az, hogy akár a tyrusi kalmárok vagy galaádbeli üzérek, ő is csak a piszkos nyereségre áhítozzon vagy mindent a pénztől várjon s napszámos módján számlálgassa napi bevételét és számítgassa nyereségét.

XVII. FEJEZET.

A jó tanácsadó erényei.

Olyannak kell tehát lennie a tanácsadónak, hogy példát mutasson másoknak a jócselekedet tanításában, becsületében és tekintélyében, beszédje legyen egészséges és gáncstalan, tanácsa hasznos, élete tisztességes, véleménye előkelő.

Ilyen volt Pál apostol, aki oly tanácsot adott a szüzeknek (Kor. I. 7, 25.) s oly útmutatást a papoknak (Tit. 2, 7.), hogy első sorban maga adta meg a követendő példát nekünk. Ezért meg is tudta magát alázni, ahogy megalázkodott József is, aki az ősatyák előkelő nemzetségéből származott s mégsem átalott nyomorult rabszolgává lenni, aki kiemelkedett szolgálatkészségével és díszessé lett erényeivel. Meg tudott alázkodni, mert türelmes volt eladójával és megvásárlójával szemben s urának nevezte azt. Halljad az ő alázatos szavát: *„Ime, gazdám mindent reám bízott s azt sem tudja, mi je van házában; nincs semmisem, mi nem az én hatalmamban lenne vagy amit nekem át ne adott volna rajtad kívül, ki a felesége vagy. Hogy tehetnék tehát ilyen gazságot s hogyan vétkezhetném az Isten ellen!”* (Gen. 39, 8—9.) Tele van beszéde alázattal, tele tisztelettel, tele tisztasággal: alázattal, mert Istennek adta magát, tisztelettel, mert hálás volt s tisztasággal, mert súlyos bűnnek tartotta, ha piszkos gyalázattal mocskolja be magát.

Ilyen legyen tehát a tanácsadó, ne legyen benne semmi homályosság vagy csalás,

semmi színlelés, mely életét vagy erkölcseit meghazudtolná; semmi gonoszság vagy rosszindulat, ami a tanácskérőket elriasztaná. Más ugyanis, amit kerülünk és más, amit megvetünk. Kerüljük, ami árthat, ami rosszindulatú módon bajba keverhet. Ha például a tanácsadónak kétes a megbízhatósága és pénzéhes, így esetleg megvesztegethető vagy ha igazságtalan. Az ilyet kerüljük és térjünk ki előle. Ha pedig élvezetvágyó vagy mértéktelen, vagy ha egyébként becsületes, de mégis kapzsi és piszkos nyereségre áhitozó, azt vessük meg. Mert hogyan taníthat az a jószándékra, milyen jutalmat adhat a fáradságáért, milyen gondot vagy törődést vehet az a lelkére, aki tehetetlenül a gonosznak adta magát?

Ezért az igaz tanácsadó ezt mondja: *„Hiszen megtanultam, hogy beérjem azzal, amim van.”* (Philipp. 4, 11.) Tudta ugyanis, hogy minden baj gyökere a kapzsiság (Tim. I. 6, 10.), ezért megelégedett a magáéval, a másét nem kereste. Elég nekem, ugymond, amim van. Ha kevés is az enyém, vagy ha nagyon sok, nekem mindig az a legtöbb. Pontosabban kell kifejeznem. Világos szavakkal szólott: elég nekem, ugymond, amiben vagyok, azaz sem hiányom, sem fölöslegem nincs. Hiányom nincs, mert nem kívánok többet, fölöslegem nincs, mert amim van, nemcsak magamé, de sokaké. Ennyit a pénzről.

Egyébként mindenről el lehet ezt mondani, mert neki elég volt a meglevő, azaz nem kívánt nagyobb tisztséget vagy teljesebb szol-

gálatot. Nem vágyott mértéktelenül a dicsőségre, nem kívánt hálát érdemtelenül. De túrva a fáradozalmakat, érdemével nem gondolva, várta a jogos küzdelem végét. *„Tudok szűkölködni és bővelkedni egyképpen.”* (Phil. 4, 12.) Tehát nem az öntudatlan alázat a dicséretreméltó, hanem amelyik tudatában van szerénységének. A félelemnek, a járatlanságnak, a tudatlanságnak is van alázatos-sága. Ezért mondja az Írás: *„És megmenti az alázatos lelkűeket.”* (Zsolt. 33, 19.) Szépen mondta hát: *Tudok szűkölködni és bővelkedni egyképpen*“, azaz tudom, hogy mely helyen, mily mértékben, mely határvonalig, mily kötelességben s mily tisztségben. A farizeus nem tudott megalázkodni, azért elkárhozott, az adószedő tudott, ezért üdvözült. (Luk. 18, 11—14.)

De tudott Pál apostol bővelkedni is, mert gazdag volt a lelke, bár kincse és vagyona nem volt. Tudott bővelkedni, mert nem azon volt, hogy pénzt kapjon, hanem a kegyelem gyümölcsét kereste. Így is értelmezhetjük szavait, mert tudott bővelkedni, aki így beszélhetett: *„A mi szánk nyitva van hozzátok, ó korintusiak, a mi szívünk kitárult.”* (Kor. II. 6, 11.)

Része volt mindenben, jóllakásban, éhezésben. Boldog, aki jól tud lakni Krisztusban. Nem testi, de szellemi jóllakás az, amit a tudásra, mert *„nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Isten igéjével is.”* (Deut. 8, 3.) Aki tehát tudott jóllakni és éhezni, az tudta, hogy mindig újat keres; éhezte Istent, szom-

juhozta az Urat. Tudott éhezni, mert tudta, hogy az éhezők enni fognak (Máté 5, 6.), tudott és képes volt bővelkedni, hiszen semmije sem volt, mégis birtokolt mindent. (Kor. II. 6, 10.)

XXI. FEJEZET.

A papi ember kötelessége a szegényekkel és elhagyottakkal szemben.

Az is jó véleményt kelt felőled, ha a hatalmas kegyéből kiszabadítod a szűkölködőt, a halálraítélteket kiszabadítod, amennyiben ez zavar nélkül lehetséges; nehogy inkább hivalkodásból, mint könyörületből cselekedjünk s miközben a könnyebb sebet gyógyítani akarjuk, még súlyosabbakat ejtsünk. Ha a hatalmasok eszközeivel elnyomottat, ha inkább a pártszenvedély, mint a bűn alatt szenvedőket megszabadítod, egyre kiválóbb véleménnyel lesznek rólad.

Sokakat beajánl Isten előtt a vendégszeretet. Az emberiesség nyilvános megjelenési formája ugyanis az, hogy az idegen ne maradjon hajlék nélkül; fogadjuk szívesen, nyíl-jék meg jövételekor ajtónk. Az egész világ véleménye szerint nagy dicsőség, ha az idegent tisztelettel fogadjuk, nem hiányzik a vendégszerető asztal szívélyessége, eleget teszünk a bőkezűség kötelességének s számontartjuk vendégeink érkezését.

Ezért dicséretére szolgál Ábrahámnak, hogy kapuja előtt figyelt, nehogy az idegen elkerülje házát s örökődését híven elvégezte, hogy találkozzék a vendéggel, hogy elébe

menjen, megkérje, hogy ne menjen tovább, mondván: „Uram, ha kegyelmet találtam szemed előtt, ne haladj el szolgád mellett.” (Gen. 18, 3.)

Ezért vendégszeretete jutalmául az utókor elismerését kapta.

Lót, az unokája, aki nemcsak vér szerint, de erényével is közeli rokona volt, vendégszerető lelkületével fordította el maga és övéi fejéről a Sodomát ért büntetést. (Gen. 19, 3—9.)

Illő tehát, hogy vendégszeretők, jóindulátúak, igazságosak legyünk, máséra ne vágyakozzunk. Inkább engedjünk valamit a saját jogunkból, ha zaklatnak minket, mintsem más jogait csorbítsuk; kerüljük a pereskedést, óvakodjunk a viszálytól, szerezzünk egyetértést és nyugalmas békességet. Ha valami derék férfi enged valamit a jogából, ez nemcsak jóindulatra vall, de gyakran hasznos is. Mindenekelőtt nem kis nyereség, ha a pereskedés költségeit megtakarítjuk. Aztán oly jutalom is érhet, hogy barátokra teszünk szert, s ebből sok haszon származhatik. Ha egyelőre nem is sokat törődünk vele, egyszer még sok hasznát látjuk.

A vendéglátók kötelessége, hogy mindenkivel szemben emberségesek legyenek, az igazságosnak azonban nagyobb tisztelet jár. „*Aki befogad egy prófétát, mint prófétát, az a próféta jutalmát nyeri; és aki befogad egy igazat, mint igazat, az igaznak jutalmát nyeri.*” (Máté 10, 41.), amint az Úr mondta. A vendégszeretet az Úr oly nagy kegyelmében részesül, hogy még egy kis hideg víz-

zel is érdemesek lehetnek Isten jutalmára. Látod-e, hogy Ábrahám miközben vendéget várt, Istent fogadta házába? Látod-e, hogy Lót angyalokat fogadott be? Honnan tudod, hogy nem Krisztust fogadod be, amikor befogadsz valakit? Lehet, hogy a vendégben Krisztus rejtőzik, mert Krisztus a szegényben van, mint maga mondja: *„Mezitelen voltam és felruháztatok engem, beteg voltam és meglátogattatok engem, íogságban voltam és eljöttetek hozzám.”* (Máté 25, 36.)

Nem a pénzért, hanem a kegyelemért érdemes tehát munkálkodnunk. Sajnos, már-már bejutott az a helytelen felfogás az emberek lelkébe, hogy a pénz tisztességet jelent, s az emberek lelkét a gazdagság csodálata törbe ejti. Ezért kapzsiságba merülnek, elapad jócselekedeteiknek forrása s ha a megszokott kiadásait túllépik, kárnak tartják. De itt is nehogy a kapzsiság akadályul szolgáljon, már jóelőre intézkedett a Szentírás: *„Jobb főzelékre hivatni szeretettel, mint hízlalt tulokra gyűlölettel.”* (Példab. 15, 17.) És tovább: *„Többet ér egy száraz falat békességgel, mint egy ház, tele áldozati hússal, perpatvar mellett.”* (Példab. 17, 1.) Nem arra tanít ugyanis az Írás, hogy pazarlók legyünk, hanem hogy adakozók.

A bőkezűség ugyanis kétféle: az egyik az adakozás, a másik a féktelen pazarlás. Az adakozás az, ha vendéget fogadsz be, felöltözteted a ruhátlant, kiváltod a foglyot s a szűkölködőt pénzzel segíted. A pazarlás költséges lakomákkal pompázik, ahol mód nélkül ömlik a bor. Ezért olvashatod *„Buja do-*

log a bor és tombol a részegség." (Példab. 20, 1.) Pazarlás, ha a népszerűség kedvéért vagyonunkat áldozzuk fel. Így cselekszenek azok, akik cirkuszi vagy színházi játékokra, gladiátori versenyekre vagy állatviadatokra tékozzolják öröklött vagyonukat, hogy túltegyenek elődeik népszerűségén. Pedig mindaz, amit tesznek, hiúság. Ide számíthatjuk még azt, ha bár illő jó és helyes dolgokra is, de túlságosan költekezünk.

Szép a bőkezűség, de a szegényekkel szemben is mértéket kell tartanunk, hogy többnek adhassunk és ne legyen célunk, hogy a népszerűség hajhászása miatt mérték nélkül szórjuk a pénzt. Amit tiszta, becsületes szívvel adsz, az dicséretedre válik. Nem kell felesleges építkezésekbe kezdeni, viszont a szükségeseket nem szabad elhanyagolni.

Kiváltképen a paphoz illő dolog, hogy Isten templomát megfelelő dísszel ékesítse, hogy Isten háza ettől a díztől is ragyogjon. Illő, hogy a könyörület áldozatát megfelelően gyakorolja, juttasson az idegeneknek annyit, amennyi szükséges, de óvakodjék a fölöslegestől; adjon elegendőt, de ne fényűzően, úgy hogy cselekedete az emberiségnek megfelelő legyen. Ne a szegényeknek adott vagyonnal szerezzé meg másoknak kegyét, papjaival szemben viszont ne legyen se fukar, se túlságosan engedékeny. Az előbbi nem éppen emberséges dolog, az utóbbi pedig pazarlósszámba megy; egyaránt baj, ha nem jut elég pénz arra, hogy őket

mindenféle, nem éppen hozzájuk illő ügyletek kényszerű felvállalásától megkíméljed, vagy ha tejben-vajban fürösztöd őket.

XXII. FEJEZET.

A helyes engedékenységről és szigorúságról.

Szavainkban és intézkedéseinkben illő, hogy mértéket tartsunk, nehogy túlságosan engedékenyek vagy túlságosan szigorúak legyünk. Sokan engedékenyeknek akarnak látszani, hogy jóknak tűnjenek föl; bizonyos mégis az, hogy a valódi erénynek semmi színlelt vagy erőltetett viselkedéssel nincsen semmi köze. Sőt az ilyesmi nem is szokott állandó lenni. Kezdetben még tavaszi erővel virágzik, később pedig, mint valami virágdísz szétszakad és felbomlik. Ami azonban igazi és őszinte, mély gyökerekkel kapaszkodik a mélybe.

Hogy állításainkat példákkal is igazoljuk, azaz, hogy megmutassuk miszerint a színlelés nem állandósulhat, csupán rövid virágzás után gyorsan elmúlik, abból a sorból hozunk példákat a színlelésre és ravaszságra, amelyből az erény számára találtuk eddig a legtöbb és a legjobb példát.

Absalom Dávid király fia volt; jőtehetőségű, kiváló termetű, nagyszerű ifjú. Nem akadt Izráelben még egy ilyen férfi. Tetőtől talpig tökéletes volt. (Kir. II. 14, 25.) Kocsit és lovat szerzett magának, úgyszintén ötven fullajtárt, akik előtte futottak. Reggel fölkel, kapuja elé állott. Ha az úton

valakit észrevett, aki ítéletért igyekezett a királyhoz, hozzálépett és így szólt: Melyik városból való vagy? A kérdezett pedig felelt: Izráel egyik törzséből való a szolgád nagy Uram. Erre így válaszolt Absalom: Űgyed, mint látom jó és becsületes, s mégsem adott a király embert, hogy meghallgasson téged. Bárcsak tenne meg valaki engem bírónak; jöhetne hozzám akárki, akinek ítéletre van szüksége, én igazságosan ítélnék. Ilyen beszéddel csábítgatta mind egyiket. Mikor pedig odajöttek, hogy leborúlva köszöntsék, kitárta karjait, megölelte és megcsókolta őket. (Kir. II. 25, 1—6.) Így nyerte meg mindenkinek a szívét magának, mivelhogy az ilyenfajta hízeltetés a szív legmélyéig hatol.

Ám az elkényeztetett, nagyravágyó emberek már bizonyos időpontra választottak maguknak kellemes és megfelelő tisztségeket. Mikor pedig kissé elodázódott a teljesülés, minthogy a legbölcsebb próféta is rövid időre elvonulva előlük, így látta jónak, nem tudták ezt már elviselni. Dávid, mikor is már nem kételkedett győzelmében, rábízta fiát a harcolókra és kérte, hogy kíméljék őt. (Kir. II. 18, 5.) Nem óhajtott a küzdelemben résztvenni, nehogy fegyverei annak használjanak, aki az apja ellen lázadt, hanem használjanak csak a *fiának*.

Világos tehát, hogy csak az állandó és szilárd, ami igaz s amihez becsülettel jutunk el és nem alattomosággal. Ha valamit színeléssel vagy hízeltetéssel cselekedtünk, bizony nem marad fenn az sokáig.

XXIV. FEJEZET.

A tisztségekről és a püspökökkel szemben köteles tiszteletről.

Úgy gondolom én, hogy helyes eszközökkel és becsületes szándékkal kell a tisztségekre törekednünk, főképpen áll ez az egyházi tisztségekre. Nincs itt helye sem a gőgös önhittségnek, sem a lomha hanyagságnak, sem a csúf színlelésnek vagy a nem éppen tisztességes nagyravágásnak. Mindenhez elég a lélek őszinte becsületessége, ez maga a legjobb ajánló.

Különösképpen a mi tisztségünk végzésekor nem illik hozzánk sem a kemény szigorúság, sem pedig a túlzó engedékenység; nehogy úgy tűnjék fel a dolog, mintha hatalmaskodni akarnánk, vagy vállalt kötelességünket semmibe se vennők.

Arra is igyekeznünk kell, hogy jótetteinkkel és szolgálatainkkal minél több embertársunkat megnyerjük s az így szerzett jóembereinket meg is tartsuk, nehogy méltán megfélelkezzenek jótetteinkről azok, akiknek később durva sértéseink majd fájnak. Gyakran előfordul ugyanis, hogy akiknek jóindulatát megszerezted vagy nagyobb mértékben össze is gyűjtötted, azokat elűzöd magadtól, ha igazságtalanul háttérbe szorítod őket másokkal szemben. A paphoz ugyanis az illik, hogy jótettel vagy helyes ítélettel törekedjék az egyenlő elbánás megőrzésére és a presbyterhez vagy miniszterhez úgy forduljon, mint szülőjéhez.

Ám azok se bízzák el magukat, akik egy-

szer már kiállották a próbát, sőt még inkább emlékezzenek az isteni kegyelemre és őrizték meg az alázatosságot. Pap ne botránkozzék meg azon, ha akár presbyter, akár miniszter, vagy bármiféle más egyházi ember könnyörületességgel, böjttel, becsületességgel, tanulással és olvasással jóhíret gyarapítani igyekszik. Az Egyház kegyelme ugyanis doktorainak dicsősége. Szép dolog a szószékről tanítani, természetesen ha ezt minden hányavetiség nélkül tesszük. Dicsérjen meg mindenkit a környezete és nem saját maga. Legjobb ajánlója legyen mindenkinek a cselekedete, nem csupán a szándéka.

Egyébként aki püspökének nem engedelmeskedik, önmagát akarja kiemelni és felmagasztalni; s püspökének érdemeit a tudományosság, alázat vagy könnyörületesség álnok színlelésével akarja árnyékba vonni, az gőgösen letér az igazság útjáról. Az igazságnak ugyanis az a szabálya, hogy saját érvényesülése céljából ne kisebbit senki másokat; s ha van valami kiválóságod, annak ne úgy szerezz érvényt, hogy másokat eltorzítasz vagy kigúnyolsz.

Ne védj a gonoszt s a szent dolgokat ne bízd méltatlanokra és ne üldözd azt sem, ne is gyanakodj rá, akinek bűnét kézzelfoghatóan nem tudod bizonyítani. Az igaztalanság mindenkor szembeszökő, főképpen az az Egyházban, ahol a méltányosságnak kell uralkodnia és ahol a legfőbb helye van a helyes mértéktartásnak; így a hatalmasabb ne követeljen s a gazdagabb ne bitoroljon több jogot; mert akár szegények vagyunk, akár gaz-

dagok, egyek vagyunk Krisztusban. A szentebb életű ne követeljen magának többet, hiszen hozzá az alázat illik.

Ítéleteinkben ne rágalmazzuk másnak személyét, ne is kedvezzünk senkinek, döntsön mindig az ügy érdemi része. Semmi sem sérti úgy a jó hírnevet, sőt a hitet sem, mintha a szegényebb igazát a gazdagabb javára fordítod el, a szegényt ártatlanul vádolod s a gazdag vádlottat mentetetni igyekszel. Hajlamos ugyanis az emberi nem arra, hogy az előkelőbbeknek kedvezzon, nehogy ezek sértve érezzék magukat, vagy büsongjanak kudarcuk miatt. Ha botránytól félsz, ne vállalkozz a bíraskodásra. Akár pap vagy, akár másvalaki, ne kezdj ilyesmivel. Pénzügyi dolgokban nem kell föltétlenül nyilatkoznod, de a méltányos ügyet — ha már teszed — pártold állhatatosan. Ha Isten ügyéről van szó, amikor az egyházi közösség dolga forog veszélyben, súlyos bűn a hanyagság.

XXVII. FEJEZET.

A pénz megvetéséről és a megfontolt ítéletről.

Megismertük általánosságban, hogy a pénz megvetése az igazság formája, kerülnünk kell ezért a kapzsiságot s minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy sohase cselekedjünk az igazság ellen, hanem minden tevékenységünkkel és munkánkkal őrizzük meg azt.

Ha Isten szemében emelkedni akarunk,

legyen meg bennünk a szeretet, legyünk egyetértőek, kövessük az alázatosságot és higgyük, hogy az egyik fontosabb, mint a másik. Mert az az igazi alázat, ha magunk számára semmit sem követelünk és magunkat kisebbnek tartjuk másoknál. A püspök használja munkára klerikusait és minisztereit, főképp azokat, akik valóban fiai. Mindenkit állítson a neki megfelelő helyre.

Fájdalom tölt el bennünket, ha a testnek valamely részét el kell távolítani, még ha betegség fészke is az, és sokáig fontolgatjuk cselekedetünket; hátha gyógyszerrel is segíthetnénk a bajon. Ha ennek reménye nincs meg, a jó orvos nem vonakodik az operációtól. Így a jó püspök lelkülete is olyan, hogy bár a beteg részt gyógyítani óhajtja, meg akar szabadítani a kígyómarástól, ha lehet, kiégeti a tagot, de nem vágja le. Végül pedig, ha a gyógyításra nincs remény, fájdalommal bár, de az amputálást választja. Ebből még inkább kitűnik az a nagyszerű elv, hogy ne az legyen irányadó, hogy mi esik jól nekünk, hanem, hogy mi a más érdeke. (Philipp. 2, 4.) Így aztán nem a harag hangulata lesz úrrá rajtunk és nem is megyünk tovább a kelleténél elnéző kedvünkben.

XXX. FEJEZET.

Befejezésül az erényekről és az apostoli buzgalomról.

Fiaim, kerüljétek a gonoszokat, óvakodjatok a gyűlölködőktől. A gonosz és a gyűlölködő között ez a különbség: a gonosz

örvend a maga javán, a gyűlölködő irigylí a másét. Az előbbi a rosszat kedveli, az utóbbinak fáj a más java. Szinte elviselhetőbb, ha valaki csak magának kíván jót, mint az, ha valaki mindenkinek rosszat kíván.

Fiaim, gondolkozzatok, mielőtt cselekesztek. S ha már alaposan meghánytátok-vetet-tetek, tegyetek ítéletek szerint. Ha alkalom van a dicső halálra, ragadjátok meg azt tüstént. Az elszalasztott dicsőség elfut és nem tér vissza egyhamar.

Szeressétek a hitet, mert hite és odaadása árán szerezte meg Jósiás ellenségének szeretetét. Tizennyolc éves korában ugyanis úgy készítette el az Úr fázéját (húsvétját), ahogyan azt előtte senki. (Kir. IV. 23, 21, 25.) Ahogy ő legyőzte elődjeit buzgóságával, úgy cselekedjétek ti is. Mit mondjak a szent buzgalomról az Isten iránt, fiaim? Emésszen titeket az Isten buzgalma és vegyen magába, hogy mindegyiketek elmondhassa: „*Emészt a buzgóság házadért.*” (Zsolt. 68, 10.) Az apostolt Isten zelótájának mondják. (Luk. 6, 15.) Mit mondjak az apostolról? Maga az Úr mondta: „*A házadért való buzgóság megemészt engem.*” (Ján. 2, 17.) Ilyen az Isten buzgalma, nem olyan, mint az embereké, hiszen az gyűlölséget támaszt.

Legyen köztetek békesség és az minden érzelmeken uralkodjék. Szeressétek egymást kölcsönösen. Nincs édesebb a szeretetnél, nincs jobb a békességnél. Tudjátok meg, hogy mindig és mindennél jobban szerettelek és szeretlek benneteket. Az atyának

gyermekeiként nőttetek föl a testvériség érzületében.

Őrizzétek meg magatokban a jót s a békeség és szeretet Istene veletek lesz az Úr Jézusban. Az Ővé a tisztelet, dicsőség, nagyság és hatalom a Szentlélekkel örökkön örökké. Amen.

HARMADIK KÖNYV

I. FEJEZET.

Az igazságos soha sincs egyedül.

Dávid próféta tanított meg bennünket arra, hogy úgy járjunk-keljünk a szívünkben, mint valami pompás házban s úgy társalogjunk vele, mint igaz barátunkkal. Így beszélt ő maga is önmagával, ahogy írva is van: *„Elhatároztam: Vigyázok utaimra.”* (Zsolt. 38, 2.) Az ő fia Salamon is ekép vélekedik: *„Saját vermedből idd a vizet és a magad kútjából a nedűt!”* (Példab. 5, 15.); ez azt jelenti, légy saját magad tanácsadója. *„Mint a mély víz, olyan a terv az ember szívében.”* (Példab. 20, 5.). *„És ne osztozzanak — úgymond — veled idegenek. Áldott legyen a forrásod és vigadj ifjúkorod feleségével. A szerelmes szarvasüsző, a bájos zerge — részegítsen meg téged a keble minden időben.”* (Példab. 5, 17—18.)

Nem Scipio tudta tehát először, hogy nem volt egyedül, mikor tulajdonképpen egyedül volt s hogy nem volt tétlen, amikor tétlen volt. Tudta ezt előtte Mózes is, aki hallgatásával kiáltott (Exod. 14, 15.), s mikor tétlenül állott, harcolt. De nemcsak hogy harcolt, hanem túlerős ellenséget is győzött le. Annyira tétlen volt, hogy kezét másoknak

kellett emelgetniök (Exod. 17, 11.), s nem kevésbé fáradt el, mint a többiek, hiszen tétlen kezével kellett legyőznie az ellenséget, amelyet a harcosok nem tudtak legyőzni. Mózes tehát hallgatva is beszélt és tétlenségében is dolgozott. De vajjon van-e nagyobb munka az ő tétlenségénél, aki negyven napig tartózkodott a hegyen (Exod. 24, 18.) s az egész törvényt átvette s nagy egyedüllétében is volt kívül társalogjon?

Ezért mondja Dávid: „*Hadd halljam meg, mit szól hozzám az Úristen*”. (Zolt. 84, 9.) S mennyivel több, ha Isten beszél valakivel, mint önmaga!

Az apostolok lépte nyomán az árnyékuk meggyógyította a betegeket (Ap. csel. 5, 15.) Megérintették ruhájukat és egészségesek lettek.

Egy szót szolt Illés próféta, megállott az eső és nem esett a földre három évig és hat hónapig (Kir. III. 17, 1.). Majd ismét szólott és nem fogyott ki a lisztes véka s az olajos korsó mindig fedezte a mindennapi szükségletet. (U. o. 16.)

S minthogy a háborus dolgok sok embert érdekelnek, hát mi különb: ha egy nagy sereg karjaival vagy pusztán saját érdemeinkkel tudjuk a csatát befejezni? Egy helyben ült Elizeus és Sziria királya hatalmas háborut indított atyáink népe ellen, mindenféle ravasz cselt cselre halmozott és csapdákkal igyekezett bekeríteni őt. A próféta azonban leleplezte minden előkészületét és élénk eszével Isten kegyelme által mindenütt jelen lévén az ellenség terveit tudtára adta

övéinek s figyelmeztette őket, milyen helyektől óvakodjanak. Mikor ezt Sziria királya megtudta, elbocsátotta seregét és bezárta a prófétát. Ekkor Elizeus imádkozott, valamennyit vaksággal sujtotta s foglyokként vezette Szamáriába azokat, akik őt elfogni jöttek (Kir. IV. 6, 18.)

Hasonlítsuk össze ezt a tétlenséget mások tétlenségével. Mások ugyanis pihenés végett szokták lelküket a tevékenységtől elvonni és visszavonulnak az emberi gyülekezetektől és tömegektől. Így vagy falun keresnek magányt, vagy a mezők csendjébe vonulnak vagy a városon belül pihentetik lelküket s adják át magukat a pihenésnek és nyugalomnak. Elizeus pedig a pusztában átment a Jordánon s szétválasztotta a vizet, hogy az alsó fele lefolyt, a felső pedig visszatért a forrásához. Vagy a Karmelnél megszüntették a terméketlenséget, jóvátette a vizet s termékennyé a földet. Máskor meg halottakat támasztott föl, megszüntette a főzelék keserű ízét és lisztet szórván a fazékba, édessé tette az ételt. Tíz kenyeret kiosztott a nép közt, mindenki jóllakott, még a maradékot össze is gyűjtötte.

A nyeléről levált fejszét, amely mélyen merült a Jordán folyóba, egy fadarab vízbedobásával a felszínen usztatta. Bélpoklosokat tisztított meg, aszályban esőt küldött, az éhséget termékenységgé változtatta. (Kir. IV. 4, 5.)

Mikor van tehát az igazságos egyedül, amikor mindig Istennél van? Ki áll magában, aki Krisztustól sohasem válik el? „Ki

szakít el minket Krisztus szeretetétől?” Kérdi az apostol. „Biztos vagyok abban, hogy sem a halál, sem az élet, sem az angyalok”. (Róm. 8, 35, 38.) Mikor bántja a tétlenség azt, akit sohasem bánt a jutalom, ami tétlenségét létrehozta? Miféle hely határolja azt, aki számára az egész világ a gazdagság birtoklása? Mily értékelés határozhatja meg azt, akit semmiféle vélemény meg nem akaszthat? Hiszen bár ismeretlen, mégis ismerik, meghal és ime él, szomorú és mégis mindig vidám, szegény és mégis bőkezű, semmije sincs és mégis minden az övé. (Kor. II. 6, 8.) Az igazságos férfi előtt csak az állandónak és tisztességesnek van értéke. Ezért bár mások szegénynek vélik, maga előtt gazdag, mert nem az esendő, hanem az örök értékes dolgok alapján lesz értékessé.

II. FEJEZET.

A tökéletességről, a hasznosról és az igazságosról.

Minthogy már a tisztességest és a hasznosat megvitattuk, most talán össze kellene hasonlítanunk egymással a tisztességest s a hasznosat s meg kell állapítanunk, hogy melyik a követendő. Amint előbb arról tárgyaltunk, hogy mikor tisztességes vagy rut valami, illetve mikor hasznos, vagy haszontalan, most egyesek szerint azt kellene kutatnunk, hogy mikor tisztességes vagy hasznos valami.

Fontosnak tartom, hogy ne tűntessen föl

e két fogalmat szembenállónak, mivel róluk már kimutattam, hogy egyet jelentenek. Nem lehet tisztességes, ami nem hasznos és nem lehet hasznos, ami nem tisztességes. Nem követjük ugyanis a test bölcseségét, mely a pénz hasznát a tisztesség hasznánál többre tartja, hanem azt az Istentől származó bölcseséget, mely szerint a világ nagyraértékelt dolgai nekünk csak kárt jelentenek. A κατόρθωσις, azaz a tökéletes és föltétlen kötelesség az igazi erény forrásából ered. Ezután következik a közös kötelesség, mely, mint a neve is mutatja, sem nem magas, sem nem egyedülálló kiválóság, mert nagyon sok emberben közös tud lenni. Hiszen a pénz előnyeinek kapkodása a legtöbb embertől nem idegen, a díszes és kellemes lakomákban való gyönyörködés megszokott dolog. A böjtölés, az elégedettség viszont kevesek tulajdona. Ritka ember, aki nem vágyik máséra, de a legtöbbszörnek közös tulajdonsága, hogy elégedetlen a magáéval és el akarja venni a másét. Más tehát az első és más a közepes kötelesség. Az első csak kevésnek szól, a közepes sokaknak.

Végül e kifejezésekben gyakori az elkülönítés. Más értelemben mondjuk jónak Istent és más értelemben az embert. Az Isten és az ember igazságossága közt is van különbség; úgyszintén az isteni és emberi bölcsesség között is. Az Evangéliumból is erről értesülünk: „Legyetek tehát tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes”. (Máté 5, 48.) Magánál Pálnál olvasom, hogy van dolog, ami tökéletes és mégsem töké-

letes. Mert mikor azt mondja: „*Nem mint-ha már kezemben tartanám vagy már tökéletes lennék, de törekszem rá, hogy magam-hoz ragadjam*”. (Philipp. 3, 12.), rögtön hoz-zát teszi: „*Akik tehát tökéletesek vagyunk*”. (U. o. 15.) Kétféle formája van ugyanis a tökéletességnek, egyiknek közepes, másik-nak teljes az érvénye. Egyik itt, másik ott található. Az egyik az emberi tehetséghez, a másik az öröklét tökélyéhez mért. Isten azonban mindörökké igazságos, mind-örökké bölcs és mindenben tökéletes.

Még az emberek közt is van eltérés. Más-képen bölcs Dániel, akiről az Írás mondja: „*Ki bölcsőbb Dánielnél?*” (Ezékiel 28, 3.) Mások másképp bölcssek, másképp Salamon, aki a ré-giek és Egyiptom minden bölcseségénél több bölcseséggel volt telve (Kir. III. 29.). Mást jelent, ha valaki általánosságban bölcs, és mást, ha tökéletesen bölcs. Aki általános-ságban bölcs, az bölcs a muló dolgokban; bölcseségét öncélúan használja, hogy elve-gyen mástól valamit és magának szerezze meg. A tökéletesen bölcs viszont nem ké-pes a saját hasznát nézni, hanem teljes szív-vel az örökérvényű, a dicső, a tisztességes dolgok felé tör s nem a saját, hanem a kö-zös hasznát tartja szem előtt.

Olyan szabályt válasszunk, hogy e két do-logban, a tisztesség és hasznosság dolgában ne tévedhessünk olyképpen, hogy az igaz-ságos semmitsem akar elvenni mástól és nem kívánja a saját hasznát más kárán nö-velni. Ezt a szabályt írja elő neked az Apos-tol is, mondván: „*Minden szabad neked,*

csak hogy nem minden használ. Minden szabad nekem, csak hogy nem minden szolgál épülésre. Senkise keresse a magáét, hanem ami a másé". (Kor. I .10, 22—24.), azaz senkise a saját hasznát, hanem a másét keresse. Ezért másutt meg ezt mondja: „*Kiki köztetek tekintse a másikat fölöttesének. Egyiktek se tartsa azt szem előtt, ami az övé, hanem azt, ami a másé".* (Phil. 2, 3—4.)

A saját haladását vagy dicsőségét se keresse senki, hanem a másét. Ezt világosan láthatjuk a Példabeszédekben, ahol a Szentlélek így szól Salamon által: „*Ha bölcs vagy, a magad javára vagy az, ha orcátlan vagy, magad vallo d kárát!*" (Példab. 9, 12.) A bölcsnek ugyanis másról is gondja van, mint az igazságosnak, minthogy mindkét erény egyformán megvan benne.

IV. FEJEZET.

Az egyén és a közösség hasznáról, valamint a tökéletes alázatról és szeretetről.

Ebből következik, hogy a természet szerint formált ember amennyiben engedelmeskedik a természetnek, másnak nem árthat. Ha árt, a természetet sérti meg. Nincs akkora az elérni vélt haszon, mint amekkora a belőle származó kár. Van-e bensőnkben a lelkiismeret sebénél súlyosabb büntetés? Van-e ennél szigorúbb ítélet? Ez a mi házi bíránk, itt mi vagyunk a vádlottak s ő bizonyítja ránk az igazságtalanságot, amelyet felebarátunkkal elkövettünk. Nem kis mértékben tartja ezt az Írás szem előtt, mond-

ván: „A balga szájában kevélység vesszeje vagyon”. (Példab. 14, 3.) A balgaság tehát azért elítélni való, mert kevélységet szül. Nemde jobban kell ezt kerülnünk, mint a halált, vagy anyagi veszteséget, mint a számkivetést vagy a betegség kínját? Ki nem viseli el könnyebben testi baját, vagy vagyona elvesztését, mint lelkének baját vagy jóhírének vesztét.

Világos tehát, hogy mindenben szem előtt és eszünkben kell tartanunk: Az egyes ember és a közösség haszna ugyanaz és semmitsem tarthatunk hasznosnak, csak ami mindenkinek használ. Hogyan tud valami csak az egyes embernek használni? Ami ártalmas mindenkinek, az árt neki is. Legalább én sehogysem értem meg, mikép lehet hasznos valakinek az, ami mindenkinek ártalmas. Hisz ha mindnyájunkra ugyanaz a természettörvény érvényes, ha valami mindnyájunkra nézve közös haszonnal jár, a természettörvény értelmében mindenkiről egyformán kell gondoskodnunk. Aki tehát a természettörvény szerint valakiről gondoskodni akar, ahhoz nem illő, hogy a természettörvény ellenére ártson neki.

Hisz azt mondjuk, hogy aki a versenypályán fut, azt arra képzik ki és arra szoktatják, hogy gyorsaságban és ne becstelenségben versenyezzen és erejéhez képest futással igyekezzék a győzelemre. Az ilyen nem meri a szomszédját elgáncsolni vagy félrelökni. Mennyivel inkább szükséges, hogy életünk pályáján is minden becstelenség vagy rászedés nélkül szerezzük meg a győzelmet.

Némelyek azt kérdezik, hogyha a hajótörést szenvedett bölcs ki tudja csavarni a mentődeszkát valami hajótörött balga kezéből, megteszi-e ezt? Bár bizonyára hasznosabb a közösség szempontjából, ha a bölcs menekül meg a hajótöréstől, mint a balga, mégis úgy vélem, hogy keresztény férfi, ha bölcs és igazságos, nem szerezheti meg saját életét másnak halála árán. Épígy, ha fegyveres rablóra bukkan, nem viszonzhatja az ütéseit ütésekkel, nehogy miközben életét védelmezi, foltot ejtsen a szelidségen (kegyeleten). Erről szól tisztán és világosan az Evangélium: *„Tedd vissza a helyébe kardodat; mert mindazok, akik fegyvert fognak, fegyver által vesznek el”*. (Máté 26, 52.) Melyik rabló átkozottabb, mint a hóhér, aki Krisztust kivégezni jött? De nem akarta magát Krisztus a hóhérok sebei árán megvédeni, hanem a saját sebével akart meggyógyítani mindenkit.

Miért tartod hát magadat különbnek másoknál, amikor a keresztény férfi tulajdonsága, hogy mást tesz maga elé, magának semmitsem követel, nem fogad el semmiféle megtiszteltetést, nem követeli szolgálatának díját? Miért nem szenvedsz inkább magad kárt ahelyett, hogy mást rendszeresen kiforgatsz a hasznából? Mi kevésbé természetes, mint az, hogy nem vagy a magadéval megelégedve, másét kívánod és rutul rászeded? Ha ugyanis a természetes egyszerűsmind becsületes — hisz Isten mindent igen szépnek alkotott, — akkor ennek ellentéte föltétlenül rut. Nem lehet tehát a tisztesség-

nek és a becstelenségnek egyszerre szolgálni, mert e kettőt a természettörvény választotta szét.

V. FEJEZET.

Az igazságos kötelességét meggyőződésből és nem félelemből teljesíti.

De hadd helyezzük már erre a könyvre is a tetőpontot, amely mintegy célja munkánk gondolatmenetének, csak olyanra törekedjünk, ami tisztességes. A bölcs csak olyat tesz, ami őszinte és becstelenség híján van. Viszont semmit sem tesz olyat, amivel valami bűnbe keverné magát, mégha azt esetleg eltitkolhatná is. Önmaga elé ugyanis előbb kerül vádlottként, mint mások elé. A bűn napfényrejutása nem oly szégyenletes, mint a lelkiismeret. Ezt megvilágíthatjuk az igaz férfiak megtörtént példáival és így a bölcselők koholt meséire szükségünk nincsen.

Nem irom le tehát most azt a hasadékot, mely a nagy záporoktól porhanyóvá lett földben keletkezett, melyben — mint Platon mondja, — Gyges leszállott s ott egy mesés érclovat talált. Ennek az oldalán ajtók voltak. Mikor ezeket megnyitotta, egy holttestet talált a lóban, melynek ujján aranygyűrűt pillantott meg. A gyűrűt kapzsi mohósággal ellopta. Aztán visszament a király pásztoraihoz, akiknek egyike volt. Véletlenül a gyűrű kövét befordította a tenyere felé s ekkor ő látott mindent, de őt senkisé sem látta. Ha pedig visszaforgatta a

helyére a gyűrűt, ismét láthatóvá lett. E csoda révén nagy ügyességre tett szert s a gyűrű segítségével meggyalázta a királynét, megölte a királyt, majd másokat is megölt, akik szerinte útjában állottak, s így Lydia királya lett.

Add oda e gyűrűt — mondja Platon — a bölcsnek azzal, hogy ennek révén eltitkolhatja bűnét, az akkor is épúgy kerülni fogja a bűn szennyét, mintha nem tudná eltitkolni azt. A bölcs számára ugyanis nem a büntetlenség reménye, hanem az ártatlanság a legjobb rejtekhely. Végül is *„igazra nem vonatkozik a törvény, hanem csak gonoszokra”*. (Tim. I. 1, 9.), mert az igaz törvénye a saját lelkének, méltányosságának és igazságosságának törvénye. Ezért nem a büntetéstől való félelem, hanem a becsület tartja vissza a bűntől.

Tehát, hogy tárgyunkra visszatérjünk, nem meséket mondok igazság helyett, hanem igaz példákat említek mese helyett. Miért kell nekem kitalálni hasadékot, érclovat, vagy a halott ujján talált aranygyűrűt, amelynek olyan ereje van, hogy aki fölveszi, ha akarja, látják, ha akarja, eltűnik a szeme elől és jelenlétét nem veszik észre? Persze arra céloz ez, hogy vajjon a bölcs, ha e gyűrű segítségével elrejtethné gaztetteit és király lehetne, akarna-e vétkezni és súlyosabbnak tartaná-e a gaztettel való érintkezést a büntetés elszenvedésénél, vagy pedig a büntetlenség reményében fölhasználná-e a gyűrűt gaztette elkövetéséhez? Mondom, mi szükségem van kitalált

gyűrűre, mikor tényekkel bizonyíthatom, hogy ha a bölcs nemcsak elrejthetné bűnét, hanem még uralkodhatna is büntette után, sőt ha saját jóléte kerülne veszélybe, a bűn megakadályozásával: akkor is inkább a jólétét veszélyeztetné, csakhogy kikerülje a bűnt és nem kívánna bűnös úton királyságot szerezni magának.

Végre is, amikor Dávid Saul király elől futott s őt a király háromezer válogatott vitézzel a pusztában halálra kereste, belépve a király táborába s alva találta őt, nemcsak hogy meg nem ölte, hanem még meg is védte, nehogy valami belépő eltegye a láb alól. Mikor ugyanis azt mondta neki Abizáj: *„Kezedbe adta ma Isten ellenségedet: nos hát hadd szegezzem a dárdával a földhöz”* így felelt: *„Meg ne öld, mert kicsoda nyujthatná ki kezét az Úr felkentje ellen büntetlenül?”* Majd hozzátette: *„Az Úr életére mondom: Akár az Úr fogja agyonsujtani, akár el kell jönnie halála napjának, akár harcba kell mennie s ott kell elvesznie, én irántam legyen az Úr kegyelmes, hogy ki ne nyujtsam kezemet az Úr felkentje ellen”.* (Kir. I. 26, 8. skk.)

Nem engedte tehát megölni őt, de a magános dárdát, mely a fejénél állott s a vizes korsót elvitte. Miközben körülötte mindenki aludt, kiment a táborból, fölment a hegy tetjére s vádolni kezdte a király testőreit, főképpen a katonák parancsnokát, Ábnert, hogy urát és királyát nem őriztette híven. Végül megmutatta, hol van a király lándzsája és vizeskorsója, ami azelőtt a fejénél

állott. Majd amikor Saul szólította őt, visszaadta a lándzsát, mondván: „Az Úr majd megfizet kinek-kinek az Ő igazsága és hűsége szerint: azért is, hogy az Úr a kezembe adott ma téged és én nem akartam kinyújtani kezemet az Úr felkentje ellen”. (Kir. I. 26, 23.) Így szólt, de félt a király rosszindulatától, elmenekült, cserélgetve száműzetése helyét. Ám jólétét nem becsülte többre ártatlanságánál s amikor kedvező alkalom kínálkozott neki a király megölésére, nem akarta felhasználni azt. Így nem kellett féltetni üdvösségét és száműzetéséből a királyi székbe jutott.

Vajjon szüksége volt-e Keresztelő szent Jánosnak Gyges gyűrűjére? Ha hallgatott volna, nem ölte volna meg őt Heródes. (Mk. 6, 18.) Hallgatásával elérhette volna, hogy bár látják, mégsem ölik meg őt. Minthogy azonban a testi épsége megvédése céljából vétkezni nem tudott s más vétkét sem tudta eltűnőni s elviselni, a halált választotta. Tagadhatatlan, hogy ha akart, hallgathatott volna, viszont az, hogy Gyges a gyűrű segítségével elrejtőzhetett, nem valószínű.

Így, bár a mesében nem él az igazság ereje, mégis van annyi értelme, hogy az igaz férfi, ha el is tudja titkolni vétkét, époly bűnbe esik, mintha nem tudná eltitkolni. Nem a személyét rejtí a gyűrű mögé, de életét rejtí Krisztus mögé, amint az Apostol mondja: „Életünk el van rejtve Krisztussal az Istenben”. (Col. 3, 3.) Senkise igyekezzék hát itt csillogni, senkise pöffeszkedjék vagy hencegjen. (Lk. 9, 36.) Krisztus se akarta,

hogy itt ismerjük meg, hogy nevét kikürtöljük az Evangéliumban, bár azért jött, hogy a földön működjön. Rejtsük el hát mi is életünket Krisztus példájára, óvakodjunk a dicsekvéstől és ne kívánjuk, hogy dicséretünket kikürtöljék. Jobb itt alázatosságban s ott dicsőségben élni. „Amikor — úgymond — Krisztus, a ti életetek megjelenik, akkor majd ti is megjelentek vele együtt a dicsőségben”. (Col. 3, 4.)

VII. FEJEZET.

Egymás iránti kötelességeink ínség idején.

Nem járnak el jogosan, akik az idegent nem eresztik a városba. Nem helyes elűzni őket oly időben, amikor segíteni kellene rajtuk, nem helyes eltiltani a kereskedéstől a közös hazában, nem jogos megtagadni őket, mert mindenfelé szétszórta jöttek a világra s a már megkezdett életközösséget nem jogos megszakítani. Akikkel eddig közös jogaink voltak, azokkal a szükség idején meg kell osztanunk a menedéket. A vadak nem űzik el a vadakat, az ember viszont kitaszítja az embert. A vadállatok közös tulajdonnak tartanak minden eleséget, amit a föld nyújt számukra. Azok segítik a maguk fajtáját, az ember pedig üldözi azt, aki ugyancsak teljességgel ember.

Mennyivel inkább helyesen cselekedett egy másik férfi. Már idős volt, amikor éhség ütött ki a városban. Ekkor — amint ez már történni szokott — azt követelték, hogy űzzék ki az idegeneket a városból. Ez a férfi

több volt akkor, mint a város egyszerű prefektusa. Összehívta az előkelőbb és gazdagabb férfiakat, követelte, hogy találjanak valami megoldást mondván, hogy szörnyűség lenne most az idegeneket kiűzni, mintha kivetkőznék az ember embermivoltából s megtagadná a haldoklótól az ételt. Hisz azt sem tűrjük, hogy a kutya koplaljon asztalunknál, az embereket viszont kitaszítjuk. Aztán teljesen haszontalan is, mert annyiféle nép elpusztul a világon a kegyetlen éhség körmei között, mert annyian elpusztulnak városuk számára, akik segítségére szoktak lenni a városnak a gabona összegyűjtésében vagy a kereskedelem lebonyolításában. Aztán nem használ senkinek, ha más éhezik, ha minél tovább húzzuk és nem szüntetjük meg a nélkülözést. Ellenkezőleg! Ha sok munkás elpusztul, ha sok földműves meghal, mindörökre tönkremegy gabonataralékunk is. Hát kitaszítsuk azokat, akik élelmünket szokták összehordani? Nem akarunk enni adni a bajban azoknak, akik minket mindenkor etettek. Mennyi mindenfélét intéznek ők még most is nekünk! „Nemcsak kenyérből él az ember”. (Deut. 8, 3.) A mi családunk ez, sokan közülük a mi szüleink is. Adjuk vissza azt, amit kaptunk.

De félünk, ha az éhínséget még növeljük. Mindenekelőtt a könyörület sohasem hagy cserben, hanem segít. Aztán a gabona-mennyiséget, amit köztük kell elosztani, szedjük össze pénzadakozással, váltsuk meg arannyal. Hiszen ha ezek elpusztulnak, nemde más munkásokat kell beszereznünk?

Mennyivel olcsóbb etetni, mint újra megvásárolni a munkást! De ha vásárolsz is, ha találsz olyant, akit kiképezhetsz, tudatlan az még vagy máshoz szokott. Növelheted a számukat, de munkájukat nem.

Mit mondjak még? Összegyűlt a pénz, összehordták a gabonát. Így nem csökkentette a város készleteit, az idegeneknek viszont táplálékot nyújtott. Mily mértékben emelte Isten előtt a cselekedet a szent öreg s mily dicsőséget szerzett neki az emberek szemében? Ez a nagy és a próbát igazán megállott férfi joggal mondhatta a császárnak, rámutatván az egész provincia népére: ezt mind megtartottam neked, élnek a te szenátusod jóvoltából s a te kúriád mentette meg őket a haláltól.

Mennyivel hasznosabb volt ez, mint az a másik eset, amely nemrég történt Rómában. Kiűzték a legdicsőbb városból azokat, akik kenyerük javát már ott ették meg és sírva távoztak gyermekeikkel. Siratták ezek, hogy szinte polgár létükre nyakukba varrták a száműzetést. Nem egynek szétszakították üzleti érdekeltségét és eltépték rokoni kapcsolatait! Bizonyára mosolygott ezen az év jó termése, amikor csak a fővárosban volt gabonahiány. Lehetett volna segíteni, ha Itáliától kértek volna gabonát; ugyanattól, amelynek fiait kiűzték. Nincs csúfabb, mint valakit idegenként kiűzni s az övét, mint sajátunkat behajtani. Miért űzöd ki azt, aki a sajátjából él? Miért űzöd ki azt, aki téged táplál. A rabszolgát megtartod, szülőjét eltaszítod? A gabonát elfogadod, de jóindula-

tot nem tanusítasz. Kicsikarod az élelmet, de hálát nem mutatsz?

Milyen rút, milyen haszontalan ez! Hogyan is lehetne hasznos, ami nem illő! Hány-szor csalatkozott már Róma a különféle céhek és testületek becsületében! De ezeket sem kellett elvesztenie és ki tudta kerülni az éhínséget kivárva a kedvező szeleket a remélt hajó megérkezését.

Mily dicső, s mily hasznos cselekedet! Oly dicső és tisztességes, mint a gazdagok adakozásából segíteni a szegényeken és élelmet juttatni az éhezőknek, hogy senki se szűkölködjék kenyér nélkül. Mi lehet olyan hasznos, mintha megőrizzük a munkást a föld számára, hogy ki ne pusztuljon a paraszt nép? Mindaz tehát, ami tisztességes, hasznos is; ami hasznos, az meg tisztességes. Ami viszont haszontalan, az tisztességtelen; a tisztességtelen pedig egyben haszontalan is.

VIII. FEJEZET.

Isten megbecsüli azokat, akik a tisztességeset többre tartják a hasznosnál.

Hogyan tudtak volna őseink megmene külni a szolgaságból, ha nem tartották volna csúfnak, s egyben haszontalannak is, hogy Egyiptom királyának szolgáljanak? (Exod. 12, 34.)

Józsué és Káleb, kiket az Igéret földjének kikémlelésére küldtek, jelentették, hogy a föld termékeny ugyan, de igen vad népek lakják. A háború rémségeitől megtört nép nem akarta azt a földet elfoglalni. (Num. 13,

28—29.) Józsué és Káleb, a kiküldött kémek egyre bizonygatták, hogy a föld hasznos és becsstelennek tartották a régi lakosok elől való meghátrálást. Inkább a megkövezést választották, amellyel népük fenyegette őket, mintsem hogy letérjenek a becsület útjáról. Mások ellenezték ezt, a nép viszont hangoskodó volt, tekintve, hogy vad és kemény nép ellen kellett harcolni; s féltek, hogy a csatában halál vár rájuk, asszonyaikra és gyermekeikre pedig szolgaság.

Föllángolt az Úr haragja s valamennyit el akarta pusztítani. Mózes kérésére azonban mérsékelte indulatát, elhalasztotta a bosszút tudván, hogy a hűtlenek számára később is elég súlyos lesz a büntetés. Egyelőre hát megkímélte őket s a hitetleneket nem taposta el, de arra a földre, amelyet elfoglalni vonakodtak, hűtlenségük miatt sohasem léphettek. A gyermekek és asszonyok azonban, akik nem zúgolódtak és koruk vagy nemük miatt elnézésre tarthattak számot, megkapták az Igéret földjének örökségét. Végül is, akik már húsz vagy több évet bolyongtak a pusztában, teljesen összetörték, a többiek büntetése pedig késett. Azok pedig, akik Józsuéval és Kálebbel mentek földérítő útra és mégis ellenezték a támadást, szörnyű csapástól sujtva azonnal holtan terültek el. Józsué és Kaleb viszont azokkal, akik koruk vagy nemük miatt ártatlanok voltak, bejutottak az Igéret földjére.

A jobbik rész tehát többre tartotta a dicsőséget a kényelemnél, a silányabb rész pedig

a kényelmet a becsületnél. Az Isten ítélkezése azonban azoknak adott igazat, akik a becsületet értékesebbnek tartották a kényelemnél, azokat viszont elítélte, akik szemében a hasznos többet ért, mint a becsület.

IX. FEJEZET.

A pap anyagi ügyekben legyen óvatos és életét se tartsa többre a becsületnél.

Nincs rútabb azért a tisztesség iránti érzéketlenségnél, az elfajzott kereskedésnél, mikor tisztességtelen nyereséget hajhászunk, kapzsi szívvel törünk és szomjúhozunk más megkárosítására, nem emeljük fel lelkünket a tisztesség fényébe, nem értjük meg az igazi dicsőség szépségét.

Igy jöttek létre az összeharácsolt örökségek, melyeket látszólag önmérséklettel és tisztességgel szereztünk. Keresztény embernek ilyen szándéka nem lehet. Nem lehet az tisztességes, amit ravaszsággal csaltunk ki és furfanggal szereztünk. Még azoknál is, akik semmiféle egyházi rend kötelezettségeit nem vállalták, nem éppen becsületes a hamiskodással való örökséghajhászás. Az élet határán megtisztul az ember ítélőképessége s megértése alapján szabadon rendelkezik s később sem akar azon változtatni. A másnak járó és más számára fenntartott vagyon bárminemű megszerzése tisztességtelen dolog. Ha lehet, legyünk hasznára a papnak vagy a miniszternek (az alsóbb rendeket felvett papnak), ha lehet mindenkinek; de ne ártsunk senkinek.

Ha nem tudunk másnak használni, csak más megkárosításával, jobb akkor inkább, ha egyiken sem segítünk, mintsem egyiket megkárosítsuk. Ezért a pap ne bonyolódjék pénzügyi dolgokba. Ilyenkor mindig kárt vall, s a vesztes fél kárát a beavatkozó közbelépésének tulajdonítja. A pap ne ártson senkinek, de hasznára akarjon lenni mindenkinek. Igazán hasznunkra lenni azonban csak Isten képes. Súlyos bűn, ha főbenjáró ügyben oly embernek ártunk, akinek a bajban hasznára kellett volna lennünk. Ostobaság viszont, ha pénzügyek miatt gyűlöletet váltunk ki. Az emberek üdvösségeért gyakran súlyos terhet kell magunkra vennünk: az ilyen veszedelem dicsőséges dolog. Az a kötelesség lebegjen hát mindig a pap szeme előtt, hogy senkinek se ártson, még ha zaklatják is vagy igaztalanul támadják. Mert jó ember volt, aki így szólt: *„Ha jótévőimnek rosszul fizettem, essem el ellenségeim előtt erőtlennül, megérdemelten”*. (Zsolt. 7, 5.) Miféle dicsőség, ha nem bántjuk azt, aki minket se bántott? Ha azonban a bántalmat megbocsátjuk, az már erény.

Mily becsületesen járt el, aki árthatott volna királyi ellenfelének, de megkímélte azt. (Kir. I. 24, 5.) De hasznára is vált neki és az utódnak; s ebből mindenki megtanulhatta, hogy a királynak meg kell őriznie a maga tisztességét, a hatalmat pedig nem bitorolni kell, de tisztelni! A becsület itt előbb érvényesült, mint a hasznosság és a hasznosság követte a becsületet.

Nem csupán megkímélte ő az ellenfelét,

hanem fájt is neki, hogy az a harcban megölte magát és keservesen megsiratta: „Gelboe hegyei! Se harmat, se eső ne hulljon reátok, de hozzanak rajtatok zsenget a földek, mert ott érte gyalázat a hősök papját, Saul papját, mintha fel sem kenték volna olajjal. Megölték vére nélkül, hősök zsírja, vére nélkül, Jonatás íja sohasem tért vissza, Saul kardja sem jött vissza eredménytelenül. Saul és Jonatás, kik éltükben úgy szerették, becsülték egymást, holtukban sem váltak el egymástól. Sasoknál gyorsabbak, oroszlanoknál vitézebbek voltak. Izráel leányai, sirassátok Sault, ki bíborral titeket gyönyörűn ruházott és ruhátokra arany ékszereket rakott. Mint estek el a hősök a harcban! Jonatást megölték halmidon! Fájlallak, testvérem, Jonatás, oly kedves voltál nékem. Szeretetem nagyobb volt irántad, mint szerelmem feleségeim iránt. Mint az anya szereti egyetlen fiát, úgy szerettelek én téged. Mint estek el a hősök és veszték el a harci eszközök”. (Kir. II. 1, 21—27.)

Melyik anya siratja meg egyetlen fiát úgy, ahogyan ő megsiratta ellenfelét? Ki halmozza el üdvössége szerzőjét oly dicsérettel, amilyennel ő elhalmozta azt, aki életére tört? Mily jámborul siratta s mily igaz szívvél sóhajtozott! Kiszáradtak a hegyek a próféta átkára és isteni erő töltötte el az átkot mondó szavakat. A királygyilkosság büntetéseért a természet fizette a büntetést.

Mit mondjak Szent Nábótról; mi volt az oka halálának, ha nem a becsülethez való ragaszkodás? Mikor a király követelte tőle

szőlejét, pénzt ígérve neki, visszautasította ősi jussáért ígért becsstelen árat s inkább meghalt, hogy elkerülje az ilyen csúfságot. „*Mentsen meg az Úr — úgymond — attól, hogy odaadjam néked atyáim örökét!*” (Kir. III. 2, 3.) Azaz: ne történjék velem ekkora gyalázat, Isten ne engedje, hogy ily bűnt csikarjanak ki tőlem. Nem beszélt a szőlőjéről, mert nem a szőlővel törődik Isten, sem pedig valami földi birtokról, hanem önjogát említette. A király szőlejéből kaphatott volna másikat s a király barátja lett volna. Ez utóbbit nem kicsinyre értékeli korunk. Ám úgy vélte, hogy ami csúf, az nem lehet hasznos. Inkább a becsületes veszedelmet, mint a gyalázatos hasznot választotta. A közönséges értelemben vett hasznosságról beszélek, nem arról, melyben a becsület kegyelme van meg.

Végül is a király ki tudta csikarni a szőlőt, de ostobán gondolkozott és megbánta a gyilkosságot. Az Úr pedig hírül adta Illés próféta útján, hogy a király feleségének gonoszságát, aki a becsületet félredobva a rút nyereséget tartotta fontosnak, méltó büntetéssel sujtja majd.

Minden aljasság útálatos tehát. Még jelentéktelen dolgokban is égbekiáltó bűn a hamis mérleg és a fondorlatos mérték. Ha a piacon a kereskedés ügyeiben álnokság terjed el, lehet képzelni a kötelességekben a gáncsnélküli erényt? Salamon így kiáltott föl: „*Kétféle súly és kétféle mérték, mind a kettő útálatos Isten előtt.*” (Példab. 20, 10.)

Ezt megelőzően mondta: „*Útálja az Úr a hamis mérleget, de kedvét leli a csorbítatlan súlyban*“. (Példab. 11, 1.)

XII. FEJEZET.

Az ígéret megtartásáról.

Tiszta és őszinte legyen tehát a szándékunk, ne legyen cikornyás a szavunk, a zálogba nálunk letett tárgyat szentnek tartsuk s ne csapjuk be testvérünket fondorlatos beszéddel, ne ígérjünk tisztességtelen dolgot, vagy ha már ígértünk, jobb ha nem tartjuk meg ígéretünket, mintha valami csúf dolgot cselekszünk.

Sokak lekötik magukat az eskü szentségével. Ha be is látják később, hogy nem kellett volna ígéretet tenniök, az eskü szentségére való tekintettel mégis teljesítik ígéretüket, ahogy Heródes tette, akiről előbb már szóltunk, amikor az előtte táncoló leánynak szégyenletes jutalmat ígért, azt kegyetlenül meg is tartotta. Szégyenletes, ha táncmutatványért királyságot ígérünk, kegyetlenség, ha az eskü szentségét a próféta halálának kell megpecsételnie. Mennyivel elfogadhatóbb lett volna itt az esküszegés? Ha ugyan lehet esküszegésről beszélni a borközi állapotban elhangzott esküvel kapcsolatban, amit táncos leányok közt egy férfivoltából kivetkőzött férfi tett! Tálcán hozzák be a próféta fejét és azt merik mondani, hogy ez az esztelenség becsület.

Meg voltam győződve mindig arról, hogy jól megfontolta Jefte Izráel bírása az ígére-

tét, hogy Istennek áldozza föl azt, ami házartétekor háza küszöbénél szembejő vele, bár keservesen megbánta fogadalmát, mert leánya jött vele szembe először. Ezért megszakította ruháit és így szólt: „*Jaj nekem, leányom, csalódást szerezteél nékem és csalódást szerezteél magadnak is*”. (Bírák 11, 35.) Bár a szörnyű fogadalmat szent félelemmel és rettegéssel váltotta be, még évenként meg is gyászolta és utódaival is meggyászoltatta. Szörnyű ígéret, még iszonyúbb teljesítés, amit magának a végrehajtónak is meg kellett gyászolnia. Amit elrendelt, azt megtették és attól fogva Izráel állandóan megtartotta a gyászt: „*Eszkendőnként egybegyűlnek Izráel leányai s négy napon át siratják a galaádi Jette leányait*”. (Ibid. 40.) Nem vádolhatom a férfit, akinek teljesítenie kellett fogadalmát, de keserves fogadalom az, amit gyermekünk meggyilkolásával kellett beváltanunk.

Jobb, ha nem teszünk fogadalmat, mintsem olyant tegyünk, melynek beváltását épp az nem akarja, akinek megfogadtuk. Izsák példáján is látjuk azt, aki helyett az Úr egy kost áldoztatott föl magának. (Gen. 22, 13.) Nem kell tehát mindig minden fogadalmat beváltanunk. Hiszen maga az Úr is gyakorta megváltoztatja szándékát, az Írás tanúsága szerint. Így a „Számok” című könyvben halállal akarja büntetni és el akarja veszíteni népét, de később Mózes kérésére megkegyelmezett nekik. (Num. 16, 15.) Majd ismételtén szólt Mózeshez és Áronhoz: „*Válasszatok ki ebből a gyülekezetből, hadd veszítem el*

őket egyszeribe". (Ibid. 16, 21.) Mikor ezek eltávoztak a tomegből, a gonosz Dátánt es Abíront a hirtelen megnyitott föld szakadéka nyelte el.

A Jefte leányáról szóló példa régibb és kiválóbb, mint a két pythagoreusról szóló történet, amivel a bolcselők oly nagyra vannak. Az egyiket ezek közül a zsarnok Dionysios halálra ítélte és kitűzte a kivégzés napját. Ez engedélyt kért arra, hogy hazamehesen és otthon előbb elrendezhesse ügyeit. Hogy azonban a visszatérést el ne mulassza, kezesét állított azzal, ha ő vissza nem térne, kezesét végezzék ki helyette. A kezes nem vonakodott, hanem állhatatos szívvel várta a kivégzés napját. Az egyik tehát készséges volt, a másik meg idejében megérkezett. Még inkább csodálni való, hogy a zsarnok a két üldözöttet barátságába fogadta.

Amit így a tekintélyes és művelt férfiak csodálnak, azt sokkal nagyszerűbben, sokkal kiválóbban tapasztalhatjuk annál a szűznél, aki így szólt kesergő atyjához: *„Atyám, ha szavadat adtad az Úrnak, hajtsd végre rajtam, amit fogadtál*". (Bírák 11, 36.) Csak kéthavi időt kért, hogy barátnőivel addig a hegyek közt tartózkodhassék s ott együtt sirassák kegyes indulattal az ő halálnak szentelt szüzességét. Nem tartotta vissza őt barátnőinek zokogása, nem térítette el a fájdalom, nem késleltette a siránkozás, megtartotta a napot, nem mulasztotta el az órát. Visszatért apjához, mint aki fogadalmához tér vissza s mikor az vonakodni látszott, sa-

ját akaratával ösztönözte őt. Így érte el szabad akaratával, hogy a szörnyű véletlenből kegyeletes szent áldozat lett.

XIII. FEJEZET.

A becsületért elszenvedett veszedelmek sokféle hasznai.

Ime csodálatosnak tűnik fel előtted, Judit, aki a népek előtt rettegett férfihez, Holoferneshez megy, akit az asszírok győztes seregei vesznek körül. Először alakjának kellemeivel és arcának szépségével varázsolja őt el, később beszédének választékosságával igézi meg. (Judit 10, 14—16.) Első győzelme az volt, hogy tisztaságát épségben hozta vissza az ellenség sátrából (Judit 12, 29.), második győzelmét pedig azzal aratta, hogy nő létére diadalmaskodott a férfión és annak népét ügyességével megfutamította. (Judit 13, 10.)

Rettegtek a perzsák az ő vakmerőségétől. Nem félt a veszélytől, amit a két pythagoreusban annyira bámulunk, de kockára tette tisztaságát s ez egy derék asszony részéről még nagyobb áldozat. Nemcsak az egy hóhér bárdjából, de az egész perzsa had fegyvereitől sem rémült meg. Asszony létére ott állott a hadoszlopok között, a diadalmas csapatok közepén, nem törődve a halállal. Ha veszélyről van szó, kész a halálra, ha hitéről van szó, kész a küzdelemre.

A becsület törvényét követte hát Judit s ez az út hasznosnak bizonyult számára. A becsület azt követelte, hogy Isten népe ne hó-

doljon meg az istenteleneknek s ne legyen ősi szokásainak és szentségének árulója; hogy ne szolgáltatassa ki szent szűzeit, tiszteltreméltó özvegyeit, tisztaéletű asszonyait a barbár szemérmertlenségnek; hogy az ostromot ne fegyverletétellel szakítsa meg. A becsület követelte, hogy ő maga kockáztassa életét mindnyájukért és kimentse a veszedelemből. (Judit 8, 31.)

A becsületnek mély hatalma az, hogy a legfőbb dolgokban egy asszony maga áll ki s nem bízsa népét vezetőire! A becsületnek mily hatalma ez, hogy Isten választja segítő-társul s mily kegyelem, hogy Isten melléje is állott!

XVII. FEJEZET.

Eleink becsületességéről.

Most egy más esetet fontoljunk meg. Ez fogságban történt s a becsületnek különös-képen díszére vált. Ennek a becsületnek, ami itt ragyogott, semmiféle balsors sem lehet akadály a még szebben fénylik, mint a jósorsban. Tehát bilincsbeverve, fegyverek zajában, tűzvészben, szolgaságban, ami szabad ember előtt minden halálnál súlyosabb; kivégzések közepette, a haza pusztulásakor, az élők jajveszékelése s a holtak kiomlott vére közt sem pusztult el őseinknek a becsület iránt való érzéke. Sőt az elpusztult haza üszkös romjain is jámbor indulattal ragyogott és fénylett tovább.

Amikor őseinket, akik akkor a mindenható Isten tisztelői voltak Perzsiába hurcolták, az

Úr papjai elvitték a tüzet az oltárról s titkon egy völgyben elrejtették. Volt ott egy kiszáradt kút, ahová ritkán került víz, nem volt használatban, ismeretlen, és mindenféle szemtanutól rejtett helyen. Szent jellel jelölték meg ugyanakkor titokban az elrejtett tüzet. (II. Mabb. 1, 19.) Nem az volt a szándékuk, hogy aranyat vagy ezüstöt rejtessenek el a késő utódok számára, hanem végső szükségükben is ügyelvén a becsületre a szent tüzet akarták megőrizni, nehogy azt tisztátlan kéz illesse vagy a holtak vére eloltsa vagy elfojtsa a romok tömege.

Eltávoztak tehát Perzsiába és csak hitükben maradtak szabadok. Ezt az egyet nem tudta kitörölni belőlük a fogság. Sok idő múltán, amikor Istennek tetszett, azt a szándékot adta a perzsa király lelkébe, hogy helyreállítsa a zsidók templomát és visszaállítsa Jeruzsálemben a törvényes szertartásokat. E föladat elvégzésére Nehemiás papot jelölte ki a perzsa király. Ez magával vitte ama papok unokáit, akik a hazai föld elhagyása előtt a szent tüzet, hogy el ne vesszen, elrejtették. Amint odaértek, így tudjuk őseink elbeszéléséből, nem tüzet találtak, hanem vizet. Nem lévén tűz az áldozat meggyújtására Nehemiás pap odahozatta a vizet és a fára hintette velük. Ekkor csoda történt. Bár az eget felhők borították, hirtelen kisütött a nap és hatalmas tűz gyulladt ki. Mindnyájan bámulták az Úr szemmelátható kegyelmét és boldogságban úsztak. Nehemiás imádkozott s a papok Isten dicsősé-

gét zengték. Amikor az áldozatot befejezték, a maradék vizet Nehemiás nagy kövekre öntette, de a felcsapó lángot az oltár tüze fölemésztette.

Amikor ez kitudódott, a perzsák királya a tűz rejtekhelyén, ahol később a vizet találták, templomot emeltetett, melyet elhalmozott adományokkal. Szent Nehemiás és társai azt a helyet Neftárnak nevezték, ami tisztulást jelent; sokan Naftának is mondják Jeremiás próféta írásaiban találjuk, hogy a jövőendő nemzedéket ebből a tűzből kell majd kivenni. Ez az a tűz, amely Mózes áldozatára hullott és fölemésztette azt, amint írva van: *„Ime tűz jöve ki az Úrtól s megemészti az egészen elégő áldozatot s a hájrészeket az oltáron.”* (Levit. 9, 24.) Ezzel a tűzzel kellett megszentelni az áldozatot. Amikor Áron fiai más tüzet akartak hozni ismét tűz jött ki az Úrtól és fölemésztette azokat, holttesteiket pedig kihajtották a táborból. (Levit. 10, 1—2.)

Amikor Jeremiás odaérkezett, barlangszerű házat talált ottan, odavitte a szent sátrat, a frigyládát meg az illatszer-oltárt, a bejáratot pedig elzárta. Ekkor néhányan odajöttek és kíváncsian nézelődtek, hogy a helyet megjegyezzék maguknak. Nem találták azonban a helyet sehol. Mikor Jeremiás látta szándékukat, így szólt: *Ismeretlen marad a hely*, míg Isten egybe nem gyűjti népét és irgalmas nem lesz. Akkor majd megmutatja Isten és megjelenik az Úr dicsősége. (II. Makk. 2, 5—8.)

XXII. FEJEZET.

Az igazi barátságról.

A becsületet tehát mindenek elé kell helyeznünk, még a baráti érzés sem való előbbre. Erre is figyelmeztet az Irás, amikor a barátságról szól.. A bölcselők ugyanis gyakran fölvetik a kérdést: vajjon a barátunk kedvéért ellenséges indulattal lehetünk-e hazánk iránt avagy sem? Vajjon elhagyhatjuk-e hitünket barátunk kedvéért vagy az ő érdekében?

Az Irás így szól: „*Dárda, kard és élezett nyíl: ilyen az ember, aki társa ellen hamisan tanuskodik.*” (Példab. 25, 18.) De fontold meg, miről beszél! Nem a barát ellen való tanuskodást, hanem csak a hamis tanuskodást említi. Mi történik, ha valakinek Isten vagy a haza ügyében kell tanuskodnia. Vajjon a barátság itt többet ér-e, mint a hit, többet ér-e, mint a polgárok jóléte? Ilyenkor is legfontosabb, hogy igaz legyen a tanuságunk, nehogy barátunk elárulásával szerezzünk barátot, ahelyett, hogy azt becsülettel kimentenők. Ne tegyünk tehát kedvére barátunknak bűnös úton, de ártatlan barátunk romlására se törjünk.

Ha éppenséggel tanuságot kéne tennünk, jobb ha barátunkat figyelmeztetjük hibájára. Először csak négyszemközt, ha nem érünk célt vele, hát nyilvánosan. Vannak jó figyelmeztetések és legtöbbször jobb szolgálatot tesznek, mint a néma barátság. Ilyenkor ne kíméld a barátodat, még ha sértve is érezné magát. Ha keserű intelmed

sebet ejtene szívéen, csak intsd őt és ne félj: „Többet érnek sebek baráttól, mint álnokcsókok ellenségtől”. (Példab. 27, 6.) Intsed tehát tévelygő barátodat s ártatlan barátodat ne hagyd cserben. Állandó legyen a barátság és kitartó az érzületben. Gyermekek módjára ide-oda kapkodva ne váltogasd barátaidat.

Nyisd meg szívedet barátod előtt, hogy bízzon benned és tegye életedet kellemessé. A hű barát az élet gyógyírja s halhatatlanság kegyelme. (Jéz. Sir. 6, 16.) Segíts barátodon, mint a veled egyivásúakon s ne szégyeld, ha a kötelesség teljesítésében megelőzöd őt. A barátság nem ismerhet büszkeséget. „Nem szégyenlem menteni barátomat”. (Jéz. Sir. 22, 31.) Ne hagyd el barátodat a bajban, ne hagyd cserben és ne csapd be, mert a barátság az élet segítése. Ezért viselnünk kell terhünket, mint az Apostol tanítja (Gal. 6, 2.). Azoknak szól így, akiket ugyanazon testnek szeretete fűz egybe. Ha jósorsban segítik egymást a barátok, miért ne tennék ezt meg a balsorsban is? Segítsünk tanáccsal, ajánljuk fel munkánkat, érezzünk velük őszintén együtt.

Ha szükséges, szenvedjünk el barátunkért viszontagságot is. Barátunk ártatlansága miatt gyakran szerzünk magunknak ellenséget, gyakran gyaláznak minket, ha gyanúba fogott vagy megvádolt barátunkért síkra szállunk és oltalmazzuk őt. Ne törődjünk az ilyen rágalmakkal, mert az igaz férfi szava így szól: „Nem szégyenlem menteni barátomat... és tűröm, ha baj ér általa engem.”

(Jéz. Sir. 22, 31.) A bajban mutatkozik meg az igaz barát, a jóban mindenki barátunk látszik. Ám ahogyan a bajban türelmes és nyugodt barátunk van szükség, épúgy kell a jóban a tekintélyes barát, hogy kevély elkapottságunkat fékezze és visszautasítsa.

Mily szépen mondta a bajbajutott Jób: „*Szánjatok meg, szánjatok meg legalább ti, barátaim!*” (Jób. 18, 21.) Nem olyan odavetett, hanem szinte bíráló szó ez, mert barátainak igaztalan vádjára felelte: „*Szánjatok meg, barátaim.*” Ez annyit jelent: kötelességek megszánni engem, hisz olyan embert bántalmaztok és üldöztök, akinek baját a barátság kedvéért együtt kellene viselnetek.

Őrizzétek hát meg, gyermekeim a testvéreitekkel kötött barátságokat, mert ennél szebb nincsen e földön. Életed vigasza ha van valakid, akinek kitárhatsz szívedet, akivel közös titkaid lehetnek, s akire szíved titkát rábízhatod. Így jutsz te is megbízható férfiúhoz, aki a jóban szerencsét kíván neked, a szomorúságban veled szenved, az üldözések között bátorít. Mily jó barátok voltak a héber ifjak, akiket egymástól a tüzes kemence lángja sem tudott elválasztani! (Dán. 3, 16. skk.) Jól mondja hát Szent Dávid: „*Saul és Jonatás, akik életükben úgy szerették és becsülték egymást, holtukban sem váltak el egymástól.*” (Kir. II. 1, 23.)

Olyan az igaz barátság gyümölcse, hogy a hitünket barátunk kedvéért sem hagyhatjuk cserben. Aki Istenhez hűtelen, az nem lehet az embernek barátja. A barátság óra a

vallásosságnak és a méltányosságnak mestere. Így lesz méltányos az előkelő az alacsonyorsúval szemben, az alacsonyorsú pedig az előkelővel szemben. Csak egyenlő erkölcsi alaphól fakadhat barátság. Ezért mindkét fél jóindulata szükséges ahhoz, hogy egymásnak megfeleljenek. Ha szükséges, legyen az alacsonyorsúnak is elég tekintélye s az előkelőből se hiányozzék az alázat. Úgy hallgassa meg ez utóbbi a barátját, mintha egyenrangú volna vele, az előbbi meg barátként intsen és pirongasson, nem hányavetiségből, hanem igaz szeretetből.

Az intés ne legyen durva, a pirongatás ne legyen pörlekedő. Ahogy kerülni kell a barátságban a hizelgést, épp úgy kell ott idegennek lennie minden fenhéjazásnak. Mi más a barát, mint szeretetben testvérünk, akihez lelkünket odakötjük és hozzásimulunk s annyira egybefonjuk, hogy egy leszen a kettőből s magunkat úgy bízunk rá, mint másik énünkre, akitől nem félünk s akitől magunk sem kérünk haszonlesésből becsutelséget? A barátság nem jövedelmező üzlet, hanem tele van nemeslelkűséggel, tele jósággal. A barátság erény és nem kenyérkereset. Nem pénz, hanem jószág származik belőle. Nem az ára emelkedik, mint az árverésen szokás, hanem a jóindulat verseng benne kölcsönösen.

A szegények őszintébb barátok, mint a gazdagok. Nem egyszer barátatlanul áll a gazdag, míg a szegény bővelkedik. Ugyanis ahol a csalárd hizelgés megiielen, ott nincsen igazi barátság. A gazdagoknak legtöbb-

szőr hízelegve mondják a szépet, a szegénynek meg senki sem hízelkedik. Amit a szegénnyel teszünk, haszonlesés nélkül való.

A barátság a legszebb kincs, közös kincse az angyaloknak és az embereknek. Ezért mondta az Úr Jézus: *„szerezzetek magatoknak barátokat a hamis mammonból, hogy mikor elmúltok, befogadjanak titeket az örök hajlékokba.”* (Lk. 16, 9.) Maga Isten tett szolgálából barátjaivá bennünket, ahogy ő maga mondja: *„ti az én barátaim vagytok, ha megteszitek, amiket parancsolok nektek.”* (Ján. 15, 14.) Meg is határozta a kíváncsú barátságot: tegyük meg, amit barátunk akar, szívünk minden titkát tárjuk ki barátunk előtt és ismerjük meg az ő titkait is. Nyissuk meg előtte szívünket és ő is nyissa meg szívét előttünk. *„Barátaimnak — úgymond — mondottalak titeket, mert mindent, amit hallottam atyámtól, tudtul adtam nektek.”* (Ján. 15, 15.) Az igaz barát tehát nem titkol el semmit, kiönti lelkét, ahogy kiöntötte az atya misztériumát az Úr Jézus.

Aki tehát Isten parancsát teljesíti, az barát, azt ezzel a névvel meg is tiszteljük. Aki egy-lélek velünk, az barátunk, mert lelki egység él a barátok között. Nincs szomorúbb a barátság megsértésénél. Igen súlyos büntetést szabott az Úr az árulóra (Júdásra), elítélte hitszegésért, mert a jóságot nem viszonozta jóssággal, s a barátság poharába a rosszindulat mérgét csöppentette. Így szól tehát. *„De te, ki velem egyet akartál, vezetőm és bizalmasom voltál, ki velem együtt etted*

az édes étkeket . . .” (Zsolt. 54, 14.) Azaz ettől nem lehet az árulást elviselni, mert egy-lélekkel szeretted őt, aki téged jóságával ajándékozott meg. „Mert ha ellenségem szórna rám átkokat, azt elviselném könnyedén.” (U. o. 13.) Attól, aki gyűlöl, elrejtőzöm. Ellenségemet kikerülhetem, az áruló barát elől nem tudok kitérni. Akire nem bízunk rá szándékunkat, attól óvakodunk, de akire rábíztuk, attól már nem óvakodhatunk. Tehát, hogy a bűnt még súlyosabbá tegye, nem azt mondta az Úr (Judásnak): te szolgám vagy és apostolom vagy, hanem azt mondta: egy lélek vagy velem, azaz nemcsak engem, hanem magadat is elárulod, ha azt árulod el, aki veled egy-lélek.

Maga az Úr, amikor a három király megsértette őt, mert Szent Jóbnak nem beszéltek helyesen, megbocsátott nekik barátja kedvéért, hogy a barátság szava a bűn megbocsátójává is legyen. Jób könyörgött és az Úr megbocsátott (Jób 42, 6—10.). Használt azoknak a barátság, akiktől távol állt a bűn.

BEFEJEZÉS.

Ezeket bíztam hát rátok, fiaim, hogy megőriztétek lelketekben, s ti látjátok majd meg, hogy lesz-e belőle hasznotok. Egész sereg példát említettem nektek, őseink majdnem minden példája s legtöbb idevonatkozó mondása bent van e három könyvben. Ha tehát az én szavam nem is hozza meg számotokra a kegyelmet, a régi példák hasznos gyűjteménye igen sok okulással szolgálhat.

